

Елиф Шафак

Любов

ЕГМОНТ

ЕЛИФ ШАФАК ЛЮБОВ

Перевод: Емилия Масларова

chitanka.info

Това не е притча за суфизма и исляма.

Това е книга за свободата да търсиш своя Бог.

Това не е разказ за средновековния поет Руми и дервиша Шамс.

Това е книга за мъката да откриеш път към себе си.

Това не е съвременната история за романтичната връзка между американка и шотландец.

Това е книга за радостта да намериш път към другия.

Това не е любовен роман.

Това е книга за любовта.

Елиф Шафак пише ЛЮБОВ в продължение на 15 години и половина. Увлечена по суфизма още като студентка, авторката е вдъхновена от историята на странстващия дервиш Шамс от Тебриз и средновековния духовник, мистик и поет Руми. Във времена на фанатизъм и класови предразсъдъци те отстояват духовността, която носят в сърцата си, и отварят дома си за хора от всички прослойки на обществото. Твърдо вярват в учението за любовта като основна градивна частица на живота, любовта, която свързва хората през векове, култури и географски ширини.

Преди да се превърне в световноизвестен поет, духовният учител Джелаладин Руми търси себе си сред необяснима самота. Въпреки хилядите си почитатели и ученици Руми чувства, че нещо липсва в живота му. Странстващият дервиш Шамс идва в отговор на молитвите му. Тяхното приятелство променя живота на Руми завинаги.

Ела Рубинстайн е 40-годишна домакиня от Бостън, майка на три деца и рецензент към литературна агенция. Първата ѝ задача е да прочете и оцени „Сладко богохулство“ — роман, написан от напълно неизвестен автор на име Азис Захара. Книгата на Захара разказва през погледа на различни хора за пътя, извървян от Шамс към Руми, както и за ролята, която дервишът изиграва при трансформирането на успешния, но нещастен духовник, в отдаден мистик, страстен поет и защитник на любовта. Завладяна от „правилата“ на суфизма, които защитават равенството на всички хора и религии и искрицата любов, която всеки носи в себе си, Ела осъзнава, че историята на Руми е

огледало на нейния живот и че Захара — както Шамс, идва, за да я освободи.

„Любов“ обединява в едно Итока и Запада, минало и настояще, за да даде на читателя завладяващ, драматичен и жив разказ за любовта. Това е книга, която ни оставя без дъх, но най-вече отговоря на големия въпрос: „Как любовта може да промени живота ни?“.

На Захир и Зелда

В ЗНАК НА ПРИЗНАТЕЛНОСТ

На турски „dost“ означава „приятел“. Не мога да изразя колко съм задължена и признателна на приятелите навсякъде: в Истанбул, Амстердам, Берлин и Лондон. Мнозина вдъхновиха тази книга с разказите и мълчанието си. Благодарна съм на литературната си агентка Марли Рюсоф, която вярваше в мен още от първия ден и с третото си око винаги ме е виждала така, сякаш съм прозрачна. Благодаря на скъпия Майкъл Радулеску, че не спира да ме подкрепя и да вярва в мен, а също, че просто е наблизо, когато имам нужда от помощ. Задължена съм на редактора си Пол Словак за големия му и ценен принос и душевна мъдрост, а също за важните предложения, докато ръкописът пътуваше между Истанбул и Ню Йорк.

Дължа особена благодарност на суфистите навред по света, на онези, с които вече съм се запознала, а също на тези от тях, с които ми предстои да се срещна — те вероятно носят различни имена и паспорти, но притежават в еднаква степен изумителната способност да виждат нещата от два различни ъгъла, техния и на другите. Благодаря ви, скъпи Зейнеп, Емир, Ханде и Бейза, за времето, търпението, приятелството и ценния принос. Сърдечно благодаря и на Меркан Деде за великодушното му сърце и невероятното приятелство.

Накрая благодаря на Ейюп и децата си, задето показаха на мен, номадската душа, че е възможно да се установиш на едно място и пак да бъдеш свободен. Не мога да ви опиша колко много дължи на вас тази книга.

Източници

Докато пишех романа, ми беше изключително полезно да прочета „Маснави“ на Е. А. Никълсън и „Автобиография на Шамс от Тебриз“ на Уилям Читик. Дължа много на трудовете на Уилям Читик,

Коулман Баркс, Идрис Шах, Кабир Хелмински, Камий Хелмински,
Рефик Алган, Франклин Д. Луис и Анмари Шимел.

ПРОЛОГ

*„Когато бях малък, видях Бога,
ангели видях,
наблюдавах тайнствата на
горната земя и на долната.
Мислех си, всички виждат
това.
Накрая разбрах, че не
виждат...“*

Шамс от
Тебриз

Би ли хванал между пръстите си този камък... А сега го метни в течащата вода. Трудно ще забележиш да става нещо. Там, където камъкът е докоснал повърхността, ще се появи вълничка, ще се чуе плисък, заглушен от тътена на реката наоколо. Но толкоз.

Хвърли камъка в езеро. И не само ще видиш какво е предизвикал камъкът, но то ще бъде и по-трайно. Камъкът ще нагъне застиналата вода. Там, където е паднал, ще се появи кръг и в този кръг тутакси ще изникне втори, сетне трети. Не след дълго вълничките, вдигнати от падналия във водата камък, ще плъзнат нататък и ще се усетят по цялата огледална повърхност. Чак когато достигнат брега, ще спрат и ще изчезнат.

Ако камъкът падне в река, тя ще го посрещне като поредното нещо, което внася смут във вече бурното ѝ течение. Нищо необичайно. Нищо, което да не се поддава на укротяване.

Ако камъкът обаче падне в езеро, то вече никога няма да бъде същото.

Четирийсет години животът на Ела Рубинстайн наподобяваше застинала вода: предсказуема последователност от навици,

потребности и предпочитания. Макар да беше в много отношения еднообразен и обикновен, Ела не го смяташе за отегчителен. През последните двайсет години всяко желание, което беше имала, всеки човек, с когото се беше сприятелявала, всяко решение, което беше взимала, бяха пречупени през брака ѝ. Мъжът ѝ Дейвид беше преуспял зъболекар, който работеше много и печелеше добре. Ела открай време знаеше, че нямат дълбока душевна връзка, ала смяташе, че в едно семейство това не стои на първо място по важност, особено пък за мъж и жена, женени от толкова време. В брака имаше по-значими неща от страстта и любовта, например разбирателството, обичта, състраданието и прощката, с която човек се доближаваше най-много до Бога. Любовта отстъпваше на всичко това. Освен ако не живееш в романите и любовните филми, където героите винаги са по-велики от живота и любовта им е направо митична.

За Ела на първо място по важност бяха децата. Двамата с Дейвид имаха красива дъщеря студентка — Джанет, и близнаци тийнейджъри, Орли и Ави. Освен това имаха дванайсетгодишен златен ретривър на име Спирит, който сутрин придружаваше Ела по време на разходка и още от съвсем малък ѝ беше най-весел другар. Сега той беше стар, дебел, напълно глух и почти сляп — скоро щеше да му дойде времето, но Ела предпочиташе да го мисли за вечен. Такава си беше. Отказваше да приеме смъртта на каквото и да било: навик, етап или брак, дори и краят да изникнеше пред нея, ясен и неизбежен.

Рубинстайнови живееха в Нортхамптън, щата Масачузетс, в голяма къща във викториански стил, която се нуждаеше от лек ремонт, но пак беше великолепна, с пет спални, три бани, лъскав паркет по пода, гараж за три автомобила, френски прозорци и най-хубавото — с открито джакузи. Имаха застраховка „Живот“ и автомобилна застраховка, внасяха пенсионни осигуровки, пестяха за следването на децата, имаха общи банкови сметки и освен къщата, където живееха, притежаваха два престижни апартамента — единият в Бостън, а другият в Роуд Айланд. Двамата с Дейвид бяха работили много за всичко това. Пълната с хора голяма къща, изисканите мебели и едва доловимата миризма на домашен сладкиш може и да изглеждаха на някои клише, но за тях бяха самото възплъщение на съвършения живот. Те бяха подчинили брака си на тази споделяна и от двамата представа и бяха сбъднали ако не всички, то повечето си мечти.

На последния Свети Валентин мъжът на Ела ѝ беше подарил колие — диамант във вид на сърце, и картичка, на която пишеше:

„На скъпата Ела,
Жена с благ нрав, щедро сърце и търпение на
светица. Благодаря ти, че ме приемаш такъв, какъвто съм.
Благодаря ти, че си ми съпруга.

Твой Дейвид“

Тя така и не беше споделила с мъжа си, но докато четеше картичката, изпита чувството, че гледа некролог. „Ето какво ще напишат за мен, когато умра“, си беше помислила. И ако бяха искрени, можеха да добавят и: „Ела беше подчинила целия си живот на своя съпруг и деца и не владееше никакви техники за оцеляване, които да ѝ помогнат да се справя сама с житейските трудности. Тя не беше от хората, които с лека ръка ще загърбят предпазливостта. Налагаше ѝ се да хвърля огромни усилия дори за да смени марката кафе, която пиеха всеки ден вкъщи.“

Заради всичко това никой, включително Ела, не можеше да обясни какво точно става, когато през есента на 2008 година, след двайсет години брак, тя подаде молба за развод.

Но причина имаше: любовта.

Двамата не живееха в един град. И дори на един континент. Бяха не само на километри разстояние един от друг, но и бяха различни както деня и нощта. В начина им на живот нямаше нищо общо и на пръв поглед не би трябвало да изтърпят присъствието си, камо ли да се влюбят един в друг. Но се случи точно това. И то бързо, толкова бързо, че Ела нямаше време да схване какво точно става и да бъде нащрек, ако човек изобщо може да бъде нащрек и да се предпази от любовта.

Любовта дойде при Ела внезапно, изневиделица, сякаш от небето в спокойното езеро на живота ѝ беше паднал камък.

ЕЛА

Нортхамптън, 17 май 2008 година

Бодро звучеше в онзи мек пролетен ден песента на птиците пред прозореца в кухнята. След време Ела щеше да се връща наум към тази сцена толкова често, че щеше да я чувства не като късче от миналото, а по-скоро като миг, който се случва точно сега някъде из Вселената.

Онази събота следобед всички седяха около масата на късен семеен обяд. Мъжът ѝ пълнеше чинията с любимото си ядене — пържени пилешки бутчета. Ави размахваше ножа и вилицата, сякаш са пръчки на барабан, а близначката му Орли се опитваше да пресметне колко хапки от коя храна може да изяде, без да си съсипва диетата от 650 калории на ден. Джанет, студентка първи курс в колежа „Маунт Холиоук“ наблизо, се беше замислила, докато мажеше поредната филия с крема. На масата беше и леля Естър, която беше наминала да донесе един от прочутите си мраморни кексове и после беше останала за обяд. Ела я чакаше много работа, но тя още не беше готова да стане от масата. Напоследък не се хранеха често цялото семейство и за нея това бе златна възможност всички да поседят заедно.

— Ела съобщи ли ти добрата новина, Естър? — попита ненадейно Дейвид. — Намери си страхотна работа.

Макар че беше завършила английска литература и обичаше белетристиката, след дипломирането си Ела не беше направила много в тази област, само беше редактирала къси материали за женски списания, беше посещавала няколко литературни клуба и от дъжд на вятър беше помествала в местните вестници рецензии за книги. Това беше всичко. Навремето беше мечтала да стане изтъкната литературна критичка, после обаче просто се примири, че животът я е тласнал в друга посока и я е превърнал в усърдна домакиня с три деца и безкрайни домашни задължения.

Не че се оплакваше. Беше достатъчно заета като майка, съпруга, човек, който разхожда кучето, и домакиня. Не ѝ се налагаше на всичкото отгоре и да работи. Никоя от приятелките ѝ феминистки, с

които беше следвала в колежа „Смит“, не одобряваше избора ѝ, но тя беше довольна да си стои вкъщи и да се грижи за децата и беше признателна, че с мъжа ѝ могат да си го позволят. Освен това не се беше отказала от страстта си към книгите и продължаваше да се смята за човек, който не може да се насити да чете.

Преди няколко години нещата бяха започнали да се променят. Децата поотраснаха и даваха да се разбере, че не се нуждаят от нея толкова много, както преди. Ела беше усетила, че разполага с много свободно време, което няма с кого да прекарва, и се беше запитала дали да не си намери работа. Дейвид я бе насърчил, но макар и да говореха постоянно за това, тя рядко се възползваше от възможностите, които ѝ се откриваха, а направеше ли го, потенциалните работодатели все търсеха по-млади или по-опитни. От страх да не я отхвърлят за пореден път, Ела просто беше оставила въпроса да отпадне от само себе си.

Въпреки това през май 2008 година спънките, пречили ѝ да намери работа през всичките тези години, най-неочаквано изчезнаха. Половин месец преди четирийсетия си рожден ден тя най-неочаквано започна работа към една литературна агенция в Бостън. Намери ѝ я мъжът ѝ чрез една от пациентките... или може би любовниците си.

— Е, не е нищо особено — побърза да обясни Ела. — Започнах като хоноруван рецензент към един литературен агент.

Дейвид обаче беше решил да не допуска тя да омаловажава новата си работа.

— Стига де, кажи, че агенцията е утвърдена — подкани той, като я побутна, а когато Ела не го направи, мъжът ѝ най-искрено се съгласи сам със себе си. — Работата е престижна, Естър. Само да знаеш какви са другите сътрудници там! Все момичета и момчета, току-що завършили най-добрите колежи. Ела е единствената, започнала работа, след като дълги години е била домакиня. Бива си я, а?

Тя се запита дали дълбоко в себе си Дейвид не се чувства виновен, че ѝ е попречил да се утвърди в професията, или пък че ѝ изневерява — Ела не се сещаше за друго обяснение защо той сега прелива от ентузиазъм.

Тя се усмихна. Дейвид каза в заключение:

— Ето на това му викам хуцпа^[1]. Всички се гордеем с нея.

— Съкровище ни е тя. Винаги е била — отвърна леля Естър с глас, толкова разчувстван, сякаш Ела е станала от масата и си е отишла завинаги.

Всички я погледнаха с любов. Дори Ави си спести циничните подмятания, а Орли както никога прояви интерес към нещо друго, освен към външния си вид. Ела се насили да е признателна за този миг на доброта, но усети смазващо изтощение, каквото не беше чувствала никога дотогава. Замоли се наум някой да смени темата.

По-голямата и дъщеря Джанет явно бе чула молитвата ѝ, защото най-неочаквано изчурулика:

— И аз имам добра новина.

Всички глави се извърнаха към нея, лицата грейнаха от очакване.

— Ние със Скот решихме да се оженим — оповести Джанет. — О, знам, хора, какво ще кажете! Че още не сме се дипломирали и така нататък, но разберете, и двамата се чувстваме готови за следващата голяма крачка.

Над масата в кухнята се спусна неловко мълчание и сърдечността, която допреди миг ги беше обгръщала, се изпари. Орли и Ави се спогледаха объркано, леля Естър пък застина с ръка, в която стискаше чашата с ябълков сок. Дейвид остави вилницата, сякаш вече не му се ядеше, и погледна Джанет с присвити светлокафяви очи, отстрани на които имаше дълбоки бръчки от смях. Сега обаче той правеше всичко друго, но не и да се усмихва. Беше се свъсил, сякаш току-що е глътнал оцет.

— Страхотно, няма що! Очаквах да споделите щастието ми, а вместо това получавам това студено държане — проплака Джанет.

— Току-що каза, че ще се омъжваш — отбеляза баща ѝ, сякаш тя не знаеше какво е казала и трябва да ѝ се съобщи.

— Знам, татко, че е доста бързо, но онзи ден Скот ми направи предложение и аз вече приех.

— Но защо? — попита Ела.

От начина, по който я погледна Джанет, тя разбра, че дъщеря ѝ не е очаквала такъв въпрос. По-скоро е смятала, че ще я питат „Кога?“ или „Как?“. И в двата случая това означаваше, че може да започне да си търси булчинска рокля. Въпросът „Защо?“ беше съвсем различен и я завари напълно неподготвена.

— Вероятно защото го обичам.

Тонът на Джанет беше леко снизходителен.

— Имах предвид, скъпа, защо бързате толкова? — настоя Ела. — Да не си бременна?

Леля Естър се понамести с угрижено лице на стола, личеше, че е много притеснена. Извади от джоба си хапче против стомашни киселини и го задъвка.

— Ще ставам вуйчо — изкиска се Ави.

Ела хвана Джанет за ръката и я стисна леко.

— Винаги можеш да ни кажеш истината. Знаеш го, нали? Каквото и да става, ще те подкрепим.

— Я престани, мамо! — тросна се момичето и издърпа ръката си. — Това няма нищо общо с никаква бременност. Поставяш ме в неудобно положение.

— Просто се опитвах да помогна — възрази Ела спокойно, макар и напоследък да установяваше, че спокойствието е състояние, което постига все по-трудно.

— Като ме обиждаш. Явно според теб ние със Скот можем да се оженим само ако забременея! Някога случайно да ти е хрумвало, че мога, наистина мога да искам да се омъжа за това момче просто защото го обичам? Ходим вече от осем месеца.

При тези думи Ела се подсмихна.

— Да, да, сякаш можеш за осем месеца да разбереш що за човек имаш насреща. Ние с баща ти сме женени от близо двайсет години и пак не можем да твърдим, че знаем всичко един за друг. В една връзка осем месеца са нищо.

— На Бога са му трябвали само шест дни да сътвори цялата Вселена — грейна Ави, но си замълча, след като видя студените погледи на всички около масата.

Доловил, че става все по-напрегнато, Дейвид се намеси с очи, вперени в по-голямата дъщеря, и умислено сбърчено чело:

— Майката ти, скъпа, се опитва да каже, че е едно да се срещате и съвсем друго — да се жените.

— Но нима мислиш, татко, че просто ще се срещаме вечно? — попита Джанет.

Ела въздъхна тежко и рече:

— Ако трябва да съм докрай откровена, очаквахме да намериш по-добро момче. Прекалено млада си за сериозна връзка.

— Знаеш ли какво си мисля пък аз, мамо? — попита Джанет с глас, толкова унил, че чак беше неузнаваем. — Мисля си, че прехвърляш върху мен страховете си. Но това, че си се омъжила толкова млада и на моите години вече си имала дете, не означава, че и аз ще направя същата грешка.

Ела порумения до мораво, сякаш я бяха ударили през лицето. Дълбоко в нея се пробуди споменът за трудната бременност, завършила с преждевременното раждане на Джанет. Като бебе и после като съвсем малко дете дъщеря ѝ беше изсмуквала всичките ѝ сили и заради това Ела изчака цели шест години, преди да забременее отново.

— Скъпа, радвахме се за теб, когато започна да излизаш със Скот — подхвана Дейвид предпазливо, опитвайки друга стратегия. — Свястно момче е. Но знае ли човек на какво мнение ще бъдеш, след като се дипломираш? Тогава нещата могат да са съвсем различни.

Джанет кимна едва-едва, с което не показва почти нищо друго, освен неискрено съгласие. След това попита:

— Против сте, защото Скот не е еврейин ли?

Дейвид завъртя невярващо очи. Винаги се беше гордял, че е свободомислещ и образован баща, който избягва в дома си подмятания за расата, религията и пола.

Джанет обаче изглеждаше неумолима. Извърна се към майка си и попита:

— Можеш ли да ме погледнеш в очите и да ми кажеш, че пак щеше да отправяш същите възражения, ако Скот беше млад еврейин на име Аарон?

Гласът ѝ беше хаплив, огорчен и ехиден и Ела се притесни, че в дъщеря ѝ може би се надига още нещо.

— Ще бъда пределно откровена с теб, скъпа, въпреки че може и да не ти хареса. Знам колко е прекрасно да си млад и влюбен. Повярвай ми, наистина знам. Но е голям риск да се омъжиш за човек от друга среда. И като твои родители ние искаме да сме сигурни, че постъпваш правилно.

— А ти откъде знаеш дали твоето правилно е правилно и за мен?

Ела се пообърка от въпроса. Въздъхна и разтърка чело, сякаш започваше да я боли глава.

— Обичам го, мамо. Това значи ли нещо за теб? Помниш ли отнякъде тази дума? Когато съм със Скот, сърцето ми се разтуптява. Не

мога без него.

Ела се чу да се смее. Нямаше намерение да се подиграва на чувствата на дъщеря си, ни най-малко, но може би смехът ѝ към самата нея прозвуча именно така. По неизвестни причини се чувстваше крайно изнервена. И друг път се беше спреквала с Джанет, стотици пъти, но днес имаше усещането, че се кара с нещо друго, с нещо по-голямо.

— Била ли си някога влюбена, мамо? — отвърна Джанет и в гласа ѝ се прокрадна следа от презрение.

— О, я стига! Престани да се рееш из облаците и слез на земята, чу ли? Толкова си... — очите ѝ се стрелнаха към прозореца в търсене на по-ярка дума и накрая Ела я намери: — Толкова си романтична!

— Какво му е лошото да си романтичен? — попита обидено Джанет.

Наистина, какво му беше лошото да си романтичен, запита се и Ела. Откога се дразнеше толкова от романтиката? Не успя да отговори на въпросите, загнездили се в периферията на съзнанието ѝ, но въпреки това продължи:

— Престани, скъпа. В кой век живееш? Набий си го в главата, жените не се омъжват за мъжете, в които се влюбват. Когато става дума за такива сериозни неща, избират човек, който ще бъде добър баща и надежден съпруг. Любовта не е нищо повече от сладко чувство, което идва и бързо си отива.

След като го изрече, Ела се извърна към мъжа си. Дейвид беше сключил пръсти пред себе си, бавно като във вода, и я гледаше така, сякаш я виждаше за пръв път.

— Знам защо го правиш — каза Джанет. — Завиждаш ми на щастието и младостта. Искаш да направиш от мен нещастна домакиня. Искаш да бъда като теб, мамо.

Ела усети в стомаха си странно потискащо чувство, все едно там имаше огромен камък. Наистина ли беше нещастна домакиня? Майка на средна възраст, хваната като в капан в един разпадащ се брак? Така ли я виждаха децата ѝ? И съпругът ѝ? Ами приятелите и съседите? Изведнъж ѝ се стори, че всички наоколо тайно я съжаляват, и това подозрение беше толкова болезнено, че тя ахна.

— Извини се на майка си — изрече Дейвид, след като се извърна свъсен към Джанет.

— Не се притеснявай. Не очаквам извинение — каза мрачно Ела.

Джанет се усмихна подигравателно на майка си. И най-неочаквано избути назад стола, метна салфетката и излезе от кухнята. След малко, без да казват нищо, Орли и Ави я последваха или от неприсъща за тях солидарност с по-голямата им сестра, или защото вече се отегчаваха от безкрайните разговори на възрастните. Подир тях си тръгна и леля Естър, която изпелтечи някакво неубедително извинение, като дъвчеше яростно последното хапче против киселини.

Дейвид и Ела останаха сами на масата, във въздуха между тях беше увиснало неловко напрежение. Ела я заболя от тази пропаст, която, както знаеха и двамата, нямаше нищо общо с Джанет и с някое от децата им.

Дейвид грабна вилицата, която беше оставил, и известно време я оглежда.

— И така, да смятам ли, че не си се омъжила за мъжа, когото си обичала?

— О, моля те, друго имах предвид.

— Какво тогава си имала предвид? — попита той, без да откъсва очи от вилицата. — Мислех, че когато се оженихме, си била влюбена в мен.

— Бях влюбена — потвърди Ела, но не се сдържа и добави: — Тогава.

— И кога престана да ме обичаш? — попита с каменно лице той.

Ела го погледна изумена, като човек, който никога дотогава не е виждал отражението си и сега държи пред лицето си огледало. Дали беше престанала да го обича? Никога не си беше задавала този въпрос. Искаше да отговори, но ѝ липсваше не толкова воля, колкото думи. Дълбоко в себе си знаеше, че трябва да се притесняват за тях двамата, а не за децата. Ала вместо това правеха каквото умееха най-добре: оставяха дните да отминават, рутината да надделява и времето да следва пътя си на неизбежно вцепенение.

Тя се разплака, не можеше повече да сдържа тази несекваща тъга, превърнала се без нейно знание в част от самата нея. Дейвид извърна измъчено лице. И двамата знаеха, че той мрази да я вижда разплакана точно както Ела мразеше да плаче пред него. За щастие точно тогава извън телефонът, той ги спаси.

Вдигна Дейвид.

— Ало... да, тук е. Един момент, ако обичате.

Ела се стегна и заговори, като се постара да звучи весело.

— Да, аз съм, Ела.

— Здравейте, обажда се Мишел. Извинявайте, че ви безпокоя в неработен ден — изчурулика глас на млада жена. — Просто вчера Стив помоли да проверя как сте, а ми изхвърча от главата. Успяхте ли да започнете работа по ръкописа?

— Ах — въздъхна Ела, чак сега си спомни, че я чака рецензия. Първото, което ѝ бяха възложили от литературната агенция, бе да прочете романа на неизвестен писател от Европа. После очакваха да напише подробна рецензия.

— Предайте му да не се тревожи. Вече съм започнала да чета — излъга Ела.

Мишел беше амбициозна и упорита и тя не искаше да разочарова точно нея с първото, което са ѝ възложили.

— О, чудесно! Как е?

Ела помълча известно време — чудеше се какво да каже. Не знаеше за ръкописа нищо, освен че е исторически роман за живота на прочутия поет мистик Руми, когото, както Ела беше научила, наричаха „Шекспир на ислямския свят“.

— О, много е... мистичен — засмя се тя с надеждата да замаже положението с шега.

Но на Мишел не ѝ беше до шеги.

— Добре — отсече тя делово. — Вижте какво, според мен трябва да се заемете сериозно с книгата. Нищо чудно да ви трябва повече време, отколкото очаквате, за да напишете рецензия за роман като този...

По телефона се чу далечен неясен разговор и гласът на Мишел заглъхна. Ела си представи как тя върши куп неща наведнъж: проверява си имейлите, чете рецензия за един от писателите, отхапва от сандвича с риба тон и салата и си пили ноктите, и всичко това, докато говори по телефона.

— Там ли сте още? — попита след малко Мишел.

— Да, тук съм.

— Чудесно. Вижте какво, тук е лудница. Трябва да вървя. Само не забравяйте, че крайният срок е след три седмици.

— Знам — каза внезапно Ела, като се опита да прозвучи порешително. — Ще спазя срока.

Истината беше, че не знаеше дали изобщо иска да дава мнение за ръкописа. В началото беше много въодушевена и самоуверена. Струваше ѝ се вълнуващо да е първата, която ще прочете неиздаван роман на неизвестен писател и ще изиграе някаква, пък било то и малка, роля в живота му. Сега обаче не беше сигурна, че ще успее да се съсредоточи върху толкова откъсната от живота ѝ тема като суфизма и далечния XIII век.

Мишел явно долови колебанието ѝ.

— Някакъв проблем ли има? — попита тя. След като не получи отговор, стана настойчива. — Вижте какво, можете да ми се доверите.

След кратко мълчание Ела реши да ѝ каже истината.

— Просто не съм сигурна, че напоследък съм в състояние да се съсредоточа върху исторически роман. Не че не проявявам интерес към Руми и всичко това, но темата все пак ми е чужда. Дали да не ми дадете друг роман... нещо, което да ми е по-близо.

— Много погрешен подход — заяви Мишел. — Смятате, че ще работите по-лесно с книги, за които знаете повече ли? Нищо подобно! Не можете да очаквате да рецензирате само романи, където действието се развива в Масачузетс, просто защото живеете в този щат, нали така?

— Друго имах предвид... — каза Ела и веднага се усети, че този следобед е изричала прекалено често същото изречение.

Погледна към мъжа си да види дали и той е забелязал, но лицето му беше непроницаемо.

— Най-често ни се налага да четем книги, които нямат нищо с живота ни. Такава ни е работата. Ето, тази седмица приключих работа по книгата на една иранка, която е държала публичен дом в Техеран и е била принудена да избяга от страната. — Какво според вас трябваше да ѝ кажа, да прати ръкописа на иранска агенция ли?

— Не, разбира се — изпелтечи Ела. Беше се почувствала смешна и виновна.

— Нима една от силните страни на добрата литература не е да свързва хората с далечни държави и култури?

— Разбира се, че е така. Вижте какво, не ми обръщайте внимание. Рецензията ще бъде на бюрото ви преди крайния срок —

обеща Ела, вече мразеше Мишел, задето се държи с нея така, сякаш е най-голямата глупачка по земята, мразеше и себе си, че го е допуснала.

— Чудесно, така ви искам — каза в заключение Мишел с напевния си глас. — Не ме разбирайте погрешно, но според мен не бива да забравяте, че десетки хора само чакат да получат работа като вашата. И повечето са почти два пъти по-млади от вас. Това ще ви държи, мотивирана.

След като затвори, Ела видя, че Дейвид я гледа с угрижено сдържано лице. Явно чакаше да продължат разговора. Но на нея не ѝ се говореше повече за бъдещето на дъщеря им, ако изобщо се притесняваха за това.

По-късно същия ден тя седеше сама на любимия си люлеещ се стол на верандата и гледаше оранжево-червения залез над Нортхамптън. Небето изглеждаше много близко и разтворено — пресегнеш ли се, и ще го докоснеш. Мозъкът ѝ се беше успокоил, сякаш уморен от целия шум, който се въртеше на вихрушка вътре. Месечното извлечение от кредитната карта, лошите хранителни навици на Орли, слабите оценки на Ави, леля Естър и жалките ѝ кексове, влошаващото се здраве на кучето Спирит, намеренията на Джанет да се омъжва, тайните любовни връзки на мъжа ѝ, липсата на любов в живота ѝ... Тя ги заключи едно по едно в малки мисловни кутийки.

После извади от пакета ръкописа и го подържа в дланта си, сякаш за да види колко тежи. Заглавието на романа беше написано отгоре с лилаво мастило: „Сладко богохулство“.

Бяха казали на Ела, че никой не знае почти нищо за автора: някой си А. З. Захара, живеел в Холандия. Ръкописът беше пратен в литературната агенция от Амстердам с пощенска картичка в плика. Отпред на нея имаше ниви с лалета в ослепителни розови, жълти и морави оттенъци, а отзад пишеше с красив почерк:

„Скъпи господине/госпожо,
Привет от Амстердам. Действието в книгата, която ви
изпращам приложена, се развива през XIII век в Коня, в

Мала Азия. Но аз искрено вярвам, че то прехвърля мост между страни, култури и векове.

Надявам се да намерите време да прочетете «Сладко богохулство», исторически мистичен роман за забележителната връзка между Руми, най-добрия поет в историята на исляма и много уважаван духовен водач, и Шамс от Тебриз, неизвестен странен дервиш, обгърнат със скандали и изненади.

Нека любовта да бъде винаги с Вас и Вие винаги да сте заобиколени с любов.

А. З. Захара“

Ела долови, че именно пощенската картичка е разпалила любопитството на литературния агент. Но Стив не беше човек, който има време да чете писанията на любители. Затова беше прехвърлил пратката на подчинената си Мишел, която пък я беше прехвърлила на своята нова подчинена. Така „Сладко богохулство“ се озова накрая в ръцете на Ела.

Тя и не подозираше, че това ще бъде не просто книга, а книгата, преобразила живота ѝ. И че докато я чете, животът ѝ ще бъде пренаписан.

Ела отвори ръкописа на първата страница. Там имаше бележка за автора:

„Когато не пътува по света, А. З. Захара живее в Амстердам със своите книги, котки и костенурки. «Сладко богохулство» е първият му и по всяка вероятност последен роман. Той няма намерение да става писател и е написал тази книга единствено от възхищение и любов към великия мислител, мистик и поет Руми и любимото му слънце Шамс от Тебриз.“

Очите на Ела се плъзнаха надолу по страницата към следващия ред. И там тя прочете нещо, което ѝ се стори странно познато:

„Защото, каквото и да се говори, любовта не е само сладко чувство, което идва и бързо си отива.“

Ела ахна от изумление, след като осъзна, че това е точно отрицание на изречението, което по-рано същия ден е казала на дъщеря си. Застина за миг, разтреперана при мисълта, че я шпионира някаква тайнствена вселенска сила или този писател, който и да беше той. Може би той беше написал книгата си, понеже е знаел предварително какъв човек ще я прочете пръв. Този писател беше имал предвид нея като своя читателка. По неизвестна за Ела причина тази мисъл ѝ се стори и тревожна, и вълнуваща.

„В много отношения ХХІ не е чак толкова различен от ХІІІ. И двата ще останат в историята като време на нечувани религиозни сблъсъци, културни недоразумения и всеобщо усещане на несигурност и страх от Другия. В такива времена повече от всякога е нужна любов.“

Към Ела изведнъж духна вятър, прохладен и силен, който разпиля листовите по пода. Красотата на залеза се понесе към западния хоризонт и въздухът стана някак унил, безрадостен.

„Защото любовта е самата същност и цел на живота. Както ни напомня Руми, тя спохожда всеки, включително онези, които я отбягват — дори онези, които употребяват думата «романтичен» като знак за неодобрение“.

Ела се стъписа така, сякаш беше прочела: „Любовта спохожда всеки, дори домакинята на средна възраст Ела Рубинстайн от Нортхамптън“.

Шестото чувство ѝ подсказваше да остави ръкописа, да влезе в къщата, да се обади на Мишел и да ѝ обясни, че е изключено да напише рецензия за тази книга. Вместо това тя си пое дълбоко въздух, обърна страницата и зачете.

СЛАДКО БОГОХУЛСТВО

„Мистиците суфисти твърдят, че тайната на Корана е заложена в главата Ал-фатиха, че тайната на Ал-фатиха пък се крие в Бисмилляхи р-рахмани р-рахим, а същността на Бисмиллях се свежда до буквата «ба» — буква, под която има точка...

Точката под «Б» е вместила в себе си целия всемир...

«Маснави»^[2] започва с «Б», както и всички глави в този роман...“

ПРЕДГОВОР

Бурен период е XIII век — тогава Анадола е разкъсван от верски сблъсъци, политически спорове и несекващо боричкане за власт. На Запад кръстоносците са поели към Йерусалим и по пътя завземат и плячкосват Константинопол, което води до разпадането на Византийската империя. На Изток подчинените на строг ред войски на монголите бързо напредват под предводителството на гениалния пълководец Чингис хан. По средата различните турски племена се бият помежду си, а византийците се опитват да си върнат изгубените земи, богатства и власт. Това е време на невиждан хаос, когато християни се опълчват срещу християни, пак християни се бият с мюсюлмани, а мюсюлмани се сражават срещу мюсюлмани. Накъдето и да се обърнеш, виждаш враждебност, страдания и необуздан страх какво ли ще се случи утре.

Сред този хаос живее изтъкнат ислямски учен, известен като Джалаладдин Руми. Наричан от мнозина Маулана, или Учителя, той има хиляди ученици и поклонници от цялата област и отвъд нея и е смятан от всички мюсюлмани за пътеводна звезда.

През 1244 година Руми се запознава с Шамс, пътуващ дервиш с необичайни възгледи и еретични възвания. Тази среща преобразява живота и на двамата. В същото време бележи началото на непоклатимо изключително приятелство, което суфистите от идните векове ще оприличават на съюз между два океана. След като среща невероятния си съратник, Руми се преобразява от духовник традиционалист в убеден мистик, страстен поет, защитник на любовта и родоначалник на екстатичния танц на въртящите се дервиши, с което дръзва да се освободи от всички общоприети правила. Във време на сблъсъци и дълбоко вкоренен фанатизъм Руми се обявява за всеобща духовност, като отваря вратите си за хора от всякакво потекло. Вместо насочения навън джихад — определян като „война срещу неверниците“ и воден от мнозина и в онези дни, и днес — Руми отстоява насочения навътре джихад, в който целта е да се борим срещу собственото си его, или *nafs*, и накрая да го победим.

Не всички обаче посрещат с разтворени обятия тези идеи, точно както не всички отварят сърцата си за любовта. Силната духовна връзка между Шамс и Руми става прицел на сплетни, клевети и нападки. Дватамата остават неразбрани, завиждат им, злословят срещу тях, чернят ги, а накрая те са предадени от най-близките си. Три години след срещата им двамата са разделени по трагичен начин.

Но историята не свършва дотук.

Всъщност тя няма край. Близо осем века по-късно духовете на Шамс и на Руми са живи и до днес и се въртят в шеметен танц някъде сред нас...

УБИЕЦЪТ

Александрия, ноември 1252 година

Бунарът. Сега мъжът лежи мъртъв под тъмната му вода. Но където и да отида, очите му ме следват, блеснали и приковаващи като две тъмни звезди, които висят злокобно на небето горе. Дойдох в Александрия с надеждата, че ако отида много надалеч, ще избягам от

пронизващия спомен и ще заглуша стенанието, което кънти в ума ми, онзи сетен вопъл, който мъжът нададе, преди лицето му да стане бяло като платно, очите му да изскочат, а гърлото му да се затвори в недовършена въздишка — последно сбогом на пронизан с кама човек. Воят на хванат в капан вълк.

Убиеш ли някого, нещо от този човек се прехвърля в теб: стон, миризма, движение. Наричам го „проклятието на жертвата“. То се вкопчва в тялото ти и се просмуква в кожата ти, за да проникне в сърцето ти и така да продължи да живее вътре в теб. Който ме види на улицата, не подозира за всичко това, аз обаче нося със себе си следите на всички, които съм убил. Те висят като невидими огърлици на врата ми и усещам до плътта си присъствието им, тягостно и тежко. Колкото и да е неприятно, съм свикнал да живея с това бреме и съм го приел като част от работата си. Още откакто Каин е съсякъл Авел, във всеки убиец диша човекът, когото той е убил — друго може и да не знам, но в това съм сигурен. То не ме притеснява. Вече не. Ала защо тогава бях толкова разтърсен след последния случай?

Този път всичко беше различно още от самото начало. Да вземем например начина, по който намерих поръчката. Или по-точно казано, тя намери мен. В началото на пролетта на 1248 година се бях хванал на работа при съдържателката на един бордей в Коня, хермафродит, известен с гневливостта и сприхавостта си. Беше ми възложил да държа под око блудниците и да взимам страха на клиентите, които буйстват.

Помня ясно деня. Издирвах една блудница, която беше избягала от бордея, за да намери Бога. Беше красива и млада и това направо ми разбиваше сърцето, понеже, щом я заловях, щях да ѝ обезобразя лицето така, че никой мъж да не я погледне отново. Тъкмо да я хвана тази глупачка, когато намерих на прага си тайнствено писмо. Не се бях изучил на четмо, затова го отнесох в медресето^[3] и там платих на един ученик да ми го прочете.

Оказа се анонимно, беше подписано само с „неколцина истински вярващи“.

„От достоверен източник научихме откъде идваш и кой всъщност си — се казваше в писмото. — Навремето си бил от Асасините! Знаем и че след като Хасан Сабах е починал и водачите ви са били пратени в тъмница, братството ви вече не е същото. Дошъл си в Коня, за да се спасиш от гоненията, и оттогава се укриваш.“

В писмото се казваше още, че има спешна нужда от услугите ми по въпрос от голяма важност. Щял съм да бъда възнаграден пребогато. Ако съм проявявал интерес, да съм се явял същата вечер по мръкнало в една много посещавана пивница. Да съм седнел на масата най-близо до прозореца, с гръб към вратата, със сведена глава и с поглед, насочен към пода. Малко след това при мен щял да дойде човек, един или повече, който щял да ме наеме. Щели да ми предоставят всички необходими сведения. През цялото време, и след като дойдели, и докато сме разговаряли, и докато си тръгвали, да не съм вдигал глава и да не съм ги гледал в лицата.

Писмото беше странно. Но какво толкова, бях свикнал с приумиците на клиентите си. През годините ме бяха наемали какви ли не хора и повечето настояваха да държа имената им в тайна. От опит знаех, че колкото повече се стремеше клиентът да скрие кой всъщност е, толкова по-близък бе той на жертвата, но това не ми влизаше в работата. Моята задача беше да убивам. А не да търся причините да ме прашат да го правя. Ето какъв живот бях избрал през всичките години, откакто бях напуснал Аламут.

Така и така рядко задавам въпроси. За какво ми е? Повечето хора, които познавам, имат поне един човек, от когото искат да се отърват. Това, че не предприемат нищо, не означава непременно, че са застраховани срещу желанието да убиват. Всъщност всеки може да стане убиец някой ден. Хората не го проумяват, докато не им се случи. Мислят си, че не са способни да убият човек. Но това е

само въпрос на съвпадение. Понякога и едно движение е достатъчно, за да избухнат. Едно преднамерено недоразумение, караница за нищо или просто това, че са се оказали на неподходящо време в неподходящо място, може да извади наяве разрушителната жилка у хора, които иначе са добри и почтени. Всеки може да убие. Но не всеки може да убие хладнокръвно непознат. Точно тук на сцената се появявам аз.

Вършех мръсната работа на другите. Дори Бог признава, че в свещения Му промисъл трябва да има някой като мен, щом е възложил на Азраил, архангела на смъртта, да отнема живота. Така човеците се страхуват от ангела, проклинат го и го мразят, докато Божиите ръце си остават чисти, а името Му — неопетнено. Не беше честно спрямо ангела. Но какво пък, светът не е известен като място, където тържествува правдата, нали така?

Щом се мръкна, отидох в пивницата. Оказа се, че масата при прозореца е заета от мъж с белег на лицето, който, изглежда, бе потънал в дълбок сън. Мина ми през Ума да го събудя и да му кажа да се премести другаде, но никога не знаеш какво ще направи пиян човек, а аз трябваше да внимавам да не привличам много-много вниманието. Затова седнах на съседната маса при прозореца, тя беше свободна.

Не след дълго дойдоха двамина. Разположиха се от двете ми страни — да не им виждам лицата. Не ми трябваше да ги гледам обаче, за да разбера колко са млади и неподготвени за стъпката, която се канеха да направят.

— Отзивите за теб са повече от отлични — подхвана единият с глас, в който се долавяше не толкова предпазливост, колкото уплаха. — Казаха ни, че си най-добрият.

Прозвуча странно по начина, по който го изрече, но аз се сдържах и не се усмихнах. Забелязах, че ги е страх от мен, което беше добре.

Ако бяха достатъчно уплашени, нямаше да дръзнат да ми причинят зло. И така, рекох:

— Да, най-добрият съм. Затова ми викат Чакаловата глава. Колкото и трудна да е задачата, никога не съм подвеждал клиент.

— Чудесно — той въздъхна. — Защото тази задача може и да не се окаже лесна.

Намеси се и другият.

— Слушай сега, има един човек, който си е създал прекалено много врагове. Откакто е дошъл в града, не е донесъл друго, освен неприятности. Предупреждавали сме го много пъти, но той не ни обръща внимание. Точно обратното, стана още по-заядлив. Не ни оставя друг избор.

Винаги беше едно и също. Преди да се спазарим, всеки от клиентите се опитваше да се обяснява, все едно одобрението ми щеше да смекчи тежестта на онова, което се готвеше да извърши.

— Разбрах. Кажи ми кой е човекът — подканих аз.

Те явно не искаха да посочват име и вместо това се впуснаха в мъгляви описания.

— Еретик, няма нищо общо с исляма. Непокорен човек, който само светотатства и хули Бога. Странна птица, дервиш.

Още щом чух последната дума, ръцете ми настръхнаха. Мислите ми запрепускаха шеметно. Бях убивал какви ли не хора, млади и стари, мъже и жени, сред тях обаче нямаше дервиш, човек на вярата. Бях суеверен и не исках да навличам върху себе си Божия гняв, понеже въпреки всичко вярвах в Бог.

— Както гледам, ще ви отпратя. Не ми се иска да убивам дервиш. Намерете друг.

При тези думи станах да си вървя. Но единият от мъжете ме сграбчи за ръката и се примоли:

— Недей така, чакай малко. Ще бъдеш възнаграден според усилията. Каквито и пари да поискаш, сме готови да ги удвоим.

— А дали да не ги утроите? — попитах, убеден, че няма да са в състояние да вдигнат чак толкова сумата.

Но за моя изненада двамата се поколебаха, поколебаха и се съгласиха. Облегнах се, бях като на тръни. С тези пари можех най-сетне да си позволя да платя за невеста, да се задомя и да спра да мисля как да свързвам двата края. За такива пари си струваше да убия всеки, бил той дервиш или не.

Откъде можех да знам в онзи миг, че допускам най-голямата грешка в живота си и до края на дните си ще съжалявам? Откъде можех да знам, че ще бъде толкова трудно да убия дервиша и че дълго след смъртта му погледът му като нож ще ме преследва навсякъде?

Четири години са минали, откакто го намушках в онзи двор и, след като хвърлих трупа в един кладенец, зачаках плисък на вода, който така и не чух. Мъжът сякаш не падна долу във водата, а се понесе нагоре към небето. И досега, заспя ли, сънувам кошмари, а погледам ли за повече от няколко секунди вода, каква да е вода, ме пронизва леден ужас и започвам да повръщам.

ШАМС

Странноприемница край Самарканд, март 1242 година

Близо до очите ми, над напуканата дървена маса трепкаха восъчни свещи. Видението, което ме беше обсебило тази вечер, беше съвсем ясно. Виждах голяма къща с двор, пълен с нацъфтели жълти рози, и в средата на двора бунар с най-студената вода на света. Беше мека нощ в края на есента, на небето грееше пълна месечина. Някъде в далечината бухаха и виеха нощни зверове. След малко от къщата излезе широкоплещест мъж на средна възраст с добро лице и дълбоко поставени очи с лешников цвят, който беше дошъл да ме търси. Изражението му беше обезпокоено, а очите му бяха неописуемо тъжни.

— Шамс, Шамс, къде си? — извика той наляво и надясно.

Изви се вятър и луната се скри зад облак, сякаш не искаше да става свидетелка на онова, което щеше да се

разиграе. Бухалите спряха да бухат, прилепите престанаха да махат с криле, не изпука дори огънят в огнището вътре в къщата. Над света се спусна гробна тишина.

Мъжът се приближи бавно до кладенеца, надвеси се и погледна надолу.

— Шамс, скъпи — прошепна той. — Там ли си?

Понечих да отговоря, ала от устните ми не се изтръгна и звук.

Мъжът се надвеси още повече и пак се взря долу в кладенеца. Отпърво не виждаше друго, освен тъмната вода. После обаче зърна чак на дъното ръката ми, която се носеше безцелно, като разбит от силна буря сал, по нагънатата от вълнички повърхност. След това съгледа две очи — два лъскави черни камъка — взрени в пълната месечина, която излезе иззад плътните тъмни облаци. Очите ми бяха приковани към луната, сякаш чакаха от небето обяснение защо съм бил убит.

Мъжът се свлече на колене, както викаше и се удряше по гърдите.

— Убили са го! Убили са моя Шамс — ревеше той.

Точно тогава иззад храста изникна сянка, която се прехвърли бързо, крадешком, като дива котка през градинския зид. Но мъжът не забеляза убиеца. Прорязан от смазваща болка, продължи да пици и пици и накрая гласът му се натроши като стъкло и се пръсна на малки остри парчета в нощта.

— Ей, ти! Стига си крещял като луд.

— Ако не престанеш да вдигаш такъв ужасен шум, ще те изрита оттук.

— Казах, млъквай! Чу ли? Млъкни!

Тези думи бяха изкрещени от мъжки глас, който гръмна заплашително близо. Престорих се, че не съм го чул — предпочитах да остана във видението си и да погледам още малко. Искях да науча повече за смъртта си. Искях да видя и мъжа с най-тъжните очи. Кой беше той? Как беше свързан с мен и защо в онази есенна нощ ме търсеше толкова отчаяно?

Ала още преди да съм погледнал още веднъж: видението, някой от другото измерение ме сграбчи за ръката и ме разтнесе толкова силно, че усетих как зъбите в устата ми тракат. Дръпна ме назад в този свят.

Отворих бавно, без желание очи и видях човека, застанал пред мен. Беше висок дебел мъж с побеляла брада и гъсти мустаци, засукани и остри в краищата. Познах го, беше ханджията. Почти веднага забелязах в него две неща: че е човек, свикнал да сплашва с груб език и неприкрито насилие. И че сега е бесен.

— Какво искаш? — попитах. — Защо ме дърпаш за ръката?

— Какво искам ли? — ревна свъсен ханджията. — Искам като начало да спреш да пициш, ето какво искам. Плашиш ми гостите.

— Виж ти! Наистина ли съм пиццал? — промърморих, докато се отскубвах от хватката му.

— И още как! Пиццеше като мечка, дето в лапата ѝ се е забил трън. Какво те прихваща? Да не си задрямал по време на вечерята? Явно си сънувал кошмар.

Знаех, че това е единственото правдоподобно обяснение, и ако го потвърдях, ханджията щеше да бъде доволен и да ме остави на мира. Въпреки това не исках да лъжа.

— Не, братко, нито съм заспал, нито съм сънувал кошмар — отвърнах. — Всъщност изобщо не сънувам.

— Как тогава ще обясниш тия писъци? — поиска да разбере ханджията.

— Получих видение. Различно е.

Той ме погледна озадачено и известно време смука върховете на мустаците си. Накрая рече:

— Вие, дервишите, сте луди за връзване. Особено странстващите. По цял ден постите, молите се и крачите под прежурящото слънце. Нищо чудно, че започвате да халюцинирате: мозъкът ви се е опекар!

Аз се усмихнах. Не бе изключено да е прав. Казват, че тръгнеш ли да търсиш Бога, може да си изгубиш

разсъдъка.

Точно тогава се появиха две момчета слугинчета, хванали от двете страни огромен поднос с чинии: току-що опечено на шиш яре, чирози, овнешко с подправки, сладкиши от бяло брашно, нахут с кюфтета и леща с лой от овча опашка. Тръгнаха да ги разнасят из гостилницата, като изпълниха въздуха с миризмата на кромид лук, чесън и подправки. Когато спряха в моя край на масата, си взех паница чорба, над която се виеше пара, и малко черен хляб.

— Имаш ли пари да платиш? — попита малко снизходително ханджията.

— Не, нямам — отвърнах. — Но ми разреши да ти предложа нещо. В замяна на храната и стаята мога да ти разгълкувам сънищата.

Застанал с ръце на хълбоците, той ми отговори с ехидна усмивка.

— Току-що ми каза, че изобщо не сънуваш.

— Точно така. Аз съм тълкувател на сънища, който си няма сънища.

— Би трябвало да те изхвърля оттук. Както вече казах, вие, дервишите, не сте с всички си — рече ханджията, като бълваше презрително думите. — Ето какво ще те посъветвам: не те знам на колко години си, но съм сигурен, че си се молил достатъчно и за двата свята. Намери си добра жена и се задоми. Сдобий се с деца. Това ще ти помогне да стъпиш здраво на земята. Какъв е смисълът да се скиташ по широкия свят, при положение че навсякъде е същата мъка? Повярвай ми. Там няма нищо ново. При мен отседат хора от най-далечни кътчета на земята. Пийнат една-две чаши и от всички тях чувам само едно. Хората са еднакви навсякъде. Същата храна, същата вода, същите глупости.

— Аз не търся нещо различно. Аз търся Бога — отвърнах.

— Значи Го търсиш не където трябва — заяде се той с глас, който изведнъж беше станал по-плътен. — Бог е напуснал това място! Ние не знаем кога ще се върне.

При тези думи сърцето ми се замята в гърдите.

— Който злослови за Бога, злослови и за себе си — казах.

По устата на ханджията заигра странна крива усмивка. Видях върху лицето му горчилка и възмущение, както и нещо, което приличаше на детинска обида.

— Нима Бог не е казал: „Ние сме по-близо до него, отколкото вената на шията му“^[4] — попитах го. — Бог не е някъде високо на небето. Той е във всеки от нас. И заради това не ни напуска никога. Как може да напусне сам Себе Си?

— Напуска ни, напуска ни, и още как — възрази със студени предизвикателни очи ханджията. — Щом Бог е тук, а не си помръдва и пръста, когато страдаме от най-страшни мъки, какво ни говори това за Него?

— Чуй първото правило, братко — казах му аз. — Както виждаме Бога, така виждаме и себе си — едното е пряко отражение на другото. Ако Бог пробужда в ума ни главно страх и укор, това ще рече, че вътре в нас са се натрупали прекалено много страх и укор. Ако виждаме Бога преизпълнен с любов и състрадание, значи такива сме и ние.

Ханджията възрази начаса, аз обаче видях, че думите ми са го изненадали.

— Каква е разликата между това и твърдението, че Бог е плод на въображението ни? Не разбирам.

Отговорът ми обаче беше прекъснат от врява в другия край на гостилницата. Обърнахме се натам и съгледахме двама груби на вид мъже, които крещяха пиянски небивалици. Обиждаха с необуздана наглост другите, взимаха им храната от паниците, пиеха им от чашите и ако някой се възпротивеше, му се подиграваха като разпалували се първолаци от мектеба^[5].

— Някой трябва да усмири тия размирници, нали? — изсъска през зъби ханджията. — Стой сега и гледай!

Той се стрелна към другия край на гостилницата, вдигна един от пияните от мястото му и го фрасна по

лицето. Той явно не го очакваше, понеже се свлече като празен чувал на пода. От устните му се изтръгна само тиха въздишка, друг звук мъжът не издаде.

Вторият се оказа по-як и започна да оказва яростна съпротива, но на ханджията не му трябваше много време да просне и него. Изрита непокорния гост в ребрата и после стъпи с все сила върху ръката му, като я смачка с тежък ботуш. Чухме как се чупи пръст, а може да бяха и няколко.

— Спри се! — възкликнах. — Ще вземеш да го убиеш. Това ли искаш?

Като суфист се бях зарекъл да браня живота и да не върша зло.

В този свят на заблуди мнозина са готови да се бият без причина, много са и тези, които го правят с причина. Суфистът обаче няма да се бие и с причина. Беше изключено да прибегна до насилие. Но можех да се хвърля като меко одеяло между ханджията и гостите и да ги разтърва.

— Не се бъркай, дервишо, че ще взема да те пребия и теб — закани се ханджията, ала и двамата знаехме, че няма да го направи.

След малко слугинчетата вдигнаха двамата пияни: единият беше със счупен пръст, а другият — със счупен нос, всичко беше плувнало в кръв. В гостилницата се спусна тягостно мълчание. Горд от страха, който е всял, ханджията ме погледна крадешком. Когато заговори отново, сякаш се обърна към всички наоколо — гласът му се извиси диво като на граблива птица, която се хвали горе в откритото небе.

— Невинаги съм бил такъв, така да знаеш, дервишо. Навремето насилието не ми беше стихия, сега обаче ми стана. Когато Бог забравя за нас тук, долу, ние, простосмъртните, нямаме друг избор, освен да се стегнем и да възстановим правдата. Кажу му Го следващия път, когато разговаряш с Него. Нека знае, че изостави ли

агнетата Си, те няма да чакат смирено да ги отведат в кланицата. Ще се превърнат във вълци.

Свих рамене и показах вратата.

— Грещиш.

— В какво греша, в това, че навремето съм бил агне и сега съм се превърнал във вълк ли?

— Не, тук си прав. Виждам, че наистина си станал вълк. Но грещиш, когато наричаш „правда“ онова, което вършиш.

— Чакай, още не съм приключил с теб! — викна на гърба ми ханджията. — Длъжник си ми. Нали в замяна на храната и нощувката щеше да ми разтълкуваш сънищата?

— Ще направя нещо по-добро — предложих. — Ще ти гледам на ръка.

Обърнах се и тръгнах към него, вторачен в пламналите му очи. Той трепна неволно, не ми вярваше. Въпреки това не ме избута, когато го сграбчих за дясната ръка и я обърнах с дланта нагоре. Разгледах линиите и видях, че са дълбоки и накъсани и очертават неравни пътища. Малко по малко изникна цветът на аурата му: ръждивокафяв и толкова светлосин, че чак приличаше на сив. Духовната му енергия беше изкорубена и изтъняла по краищата, сякаш вече нямаше сили да се брани от външния свят. Дълбоко в себе си мъжът беше точно толкова жив, колкото и спаружено растение. За да компенсира загубата на духовна енергия, беше удвоил физическата, която прилагаше за щяло и нещяло.

Сърцето ми се разтуптя, защото бях започнал да виждам нещо. В началото смътно, като през було, после все по-ясно пред очите ми изникна една картина.

Млада жена с кестенява коса, боса, с черни татуировки и червен везан шал през раменете.

— Загубил си любим човек — казах и хванах ханджията за лявата длан.

Гърдите на жената са набъбнали от мляко, коремът ѝ е толкова голям, че още малко, и ще се пръсне. Тя е хваната като в капан в колиба, която гори. Около къщата има воини,

яхнали коне с посребрени седла. Носи се тежката миризма на подпалено сено и човешка плът. Монголски ездачи със сплескани широки носове, с дебели къси вратове и със сърца, твърди като камък. Могъщата войска на Чингис хан.

— Загубил си двама души, които си обичал — поправих се аз. — Жена ти е износвала първородната ти рожба.

Веждите на ханджията се склочиха, очите му се втрениха в кожените ботуши, устните му се свиха, лицето му се сгърчи в неразгадаема карта. Изведнъж той ми се стори много състарен.

— Знам, не е утеха за теб, но ми се струва, че има нещо, което трябва да знаеш — рекох му аз. — Жена ти е загинала не от пожара и пушека. Върху главата ѝ от тавана е паднала гредата. Умряла е на място, не се е мъчила. Винаги си смятал, че се е мъчила ужасно, всъщност обаче тя изобщо не е страдала.

Ханджията сбърчи чело и се преве под бreme, каквото само той разбираше. Гласът му беше пресипнал, когато попита:

— Откъде знаеш всичко това?

Не обърнах внимание на въпроса му.

— Обвиняваш се, че не си я погребал както подобава. Още я виждаш насън как пълзи от ямата, в която е била погребана. Но умът ти си играе с теб. Всъщност жена ти и синът ти са добре, пътуват из безкрая, свободни като пращинки светлина — после добавих, като претеглях всяка дума: — Пак можеш да станеш агне, понеже още носиш това в себе си.

Щом го чу, ханджията дръпна ръка, сякаш току-що се беше докоснал до нажежена тенджерата.

— Не ми харесваш, дервишо — рече той. — Днес ще те оставя да пренощуваш тук. Но утре заран си тръгвай по живо, по здраво. Не искам да виждам повече лицето ти.

Винаги ставаше така. Кажеш им истината, и те намразват. Колкото повече говориш за любов, толкова повече те мразят.

[1] Дързък, оправен (иврит). — Б.пр. ↑

[2] „Коран на персите“, сборник от шест книги на Руми. — Б.пр.

↑

[3] Мюсюлманско духовно училище. — Б.а. ↑

[4] Цитатите от Корана в книгата са по превода на Цветан Теофанов. — Б.пр. ↑

[5] Начално училище. — Б.а. ↑

ЕЛА

Нортхамптън, 18 май 2008 година

Беше толкова изцедена от напрежението след караницата с Дейвид и Джанет, че се видя принудена да остави за малко „Сладко богохулство“. Имаше чувството, че най-неочаквано се е вдигнал капакът на врящ котел, от който заедно с парата са излезли стари сблъсъци и ново негодувание. За съжаление не друг, а именно Ела беше вдигнала този капак. И го беше направила, като беше набрала телефонния номер на Скот и го беше помолила да не се жени за дъщеря ѝ.

По-късно през живота си щеше да съжалява горчиво за всичко, което е изрекла по време на този телефонен разговор. Но онзи майски ден беше сигурна в себе си и че е стъпила здраво на земята, затова изобщо не ѝ хрумна какви ще бъдат ужасните последици от тази нейна намеса.

— Здравсти, Скот, обажда се Ела, майката на Джанет — подхвана тя, като се опитваше да звучи весело, сякаш се обаждаше всеки ден на приятеля на дъщеря си. — Имаш ли малко време да поговорим?

— С какво мога да бъда полезен, госпожо Рубинстайн? — изпелтечи Скот, изненадан, но както винаги, възпитан.

И Ела му обясни не по-малко възпитано, че макар и да няма нищо против него, той е прекалено млад и неопитен, за да се жени за дъщеря ѝ. Добави, че дори и сега да е разстроен от този телефонен разговор, някой ден в не толкова далечното бъдеще щял да разбере и дори да ѝ благодари, задето го е предупредила навреме. Помоли го дотогава да бъде така любезен и да забрави за сватба, а също да не разгласява, че са разговаряли по телефона. Настъпи тягостно напрегнато мълчание.

— Според мен вие, госпожо Рубинстайн, не разбирате — отвърна Скот, когато накрая си върна дар словото. — Ние с Джанет се обичаме.

Ето, пак се почва! Как изобщо беше възможно хората да са толкова лековерни, че да очакват любовта да им отвори всички врати? Гледаха на нея като на вълшебна пръчка, която с чудодейния си допир може да реши всичко.

Но Ела не каза тези неща. Вместо това допълни:

— Разбирам чувствата ти, повярвай. Но си прекалено млад и животът е дълъг. Знае ли човек? Утре можеш да се влюбиш в друга.

— Госпожо Рубинстайн, не искам да съм груб, но не смятате ли, че същото важи за всички, включително за вас? Знае ли човек? Утре и вие може да се влюбите в друг.

Ела прихна и се смя по-силно и по-дълго, отколкото възнамеряваше.

— Аз съм семейна жена. Направила съм избор до края на живота си. Както и съпругът ми. Точно това имам предвид. Бракът е важно решение, което трябва да се обмисли много внимателно.

— Нима ми казвате да не се женя за дъщеря ви, която обичам, защото в някакво неопределено бъдеще мога да се влюбя в някакво неизвестно засега момиче? — попита Скот.

Оттук нататък разговорът тръгна надолу, изпълнен с напрежение и разочарование. Когато накрая затвориша, Ела се отпрати към кухнята и се зае с онова, което правеше винаги във времена на емоционален смут: започна да готви.

След половин час звънна мъжът ѝ.

— Не мога да повярвам, че си се обадила на Скот, за да го молиш да не се жени за дъщеря ни. Кажи ми, че не си го направила.

Ела ахна.

— Охо, разчуло се е бързо. Нека ти обясня, скъпи.

Но Дейвид я прекъсна рязко:

— Няма какво да ми обясняваш. Не е трябвало да го правиш. Скот е казал на Джанет и тя е ужасно разстроена. Отива за няколко дни у приятели. Засега не иска да те вижда — той замълча за малко. — И аз не я виня.

Вечерта не се прибра не само Джанет. Дейвид прати на Ела есемес, за да я предупреди, че е изникнало нещо спешно. Нямахте обяснение какво точно е естеството на спешното нещо.

Това изобщо не му беше в стила и влизаше в разрез с духа на брака им. Дейвид можеше и да флиртува ту с една, ту с друга, можеше

дори да преспиwa с тях и да се охарчва, но вечер винаги се прибираше и сядаше на масата. Колкото и дълбока да беше пропастта между тях, Ела винаги готвеше, а той винаги ядеше с удоволствие и признателност каквото тя му сложеше в чинията. А в края на вечерята никога не пропускаше да ѝ благодари, да ѝ каже искрено „благодаря“, което Ела винаги тълкуваше като закодирано извинение за изневерите му. Тя му прощаваше. Винаги.

За пръв път съпругът ѝ постъпваше толкова безочливо и Ела обвиняваше себе си за тази промяна. Но всъщност чувството за вина бе едва ли не нейна втора природа.

След като Ела седна с близнаците на масата, чувството ѝ за вина беше изместено от тъга. Тя устоя на молбите на Ави да поръча пица и на опитите на Орли да не яде нищо и ги накара да изядат дивия ориз с телешкото, запечено с горчица. И макар на повърхността да си беше все същата оправна грижовна майка, Ела усети как в нея се надига отчаяние и в устата ѝ горчи като от жлъч.

След вечерята седна сама в кухнята и усети спокойствието наоколо като тежко и тревожно. Изведнъж храната, която беше приготвила, резултатът от дълги часове усърден труд ѝ се стори не само отегчителен и скучен, но и лесно заменяем. Обзе я самосъжаление. Ядоса се, че скоро ще навърши четирийсет, а не е успяла да постигне повече в живота. Носеше в себе си толкова много любов, но никой не я искаше.

Мислите ѝ се насочиха към „Сладко богохулство“. Ела беше заинтригувана от характера на Шамс от Тебриз.

„Щеше да бъде хубаво, ако имах такъв човек до себе си — пошегува се тя наум. — Никога нямаше да скучая.“

И кой знае защо, в съзнанието ѝ изникна образът на висок мургав загадъчен мъж в кожен панталон, яке на мотоциклетист и черна коса до раменете, който кара лъскав червен „Харли-Дейвидсън“ с разноцветни пискюли по кормилото. Ела се усмихна. Красив, секси мотоциклетист суфист, който кара бързо по празна магистрала! Сигурно ще бъде страхотно такъв мъж да те качи на автостоп!

После тя се запита какво ли ще види Шамс, ако реши да ѝ гледа на ръка. Щеше ли да ѝ обясни защо от време на време главата ѝ гъмжи от мрачни мисли? И защо Ела се чувства толкова самотна, въпреки че има голямо семейство, където цари любов. Ами цветовете на аурата ѝ?

Дали бяха ярки и дръзки? Дали напоследък в живота ѝ имаше нещо, което да е ярко и дръзко? И дали изобщо някога беше имало?

Точно тогава, докато седеше сама на масата в кухнята, осветена само от слабата светлина на фурната, Ела си даде сметка, че с каквито и високопарни думи да отрича, колкото и да го премълчава, дълбоко в себе си копнее за любов.

ШАМС

Странноприемница край Самарканд, март 1242 година

Бързо потънали — всеки в своите сънища, на горния етаж в странноприемницата спяха десетина пътници — капнали от умора и притиснати от самота. Трябваше да прескачам голи крака и ръце, докато стигна празния сламеник, който вонеше на пот и плесен. След като легнах, се замислих в тъмното за случилото се през деня и се запитах дали не е имало божествени знамения, на които съм станал свидетел, но в бързината или от невежество не съм разбрал.

Още от малък получавах видения и чувах гласове. Постоянно разговарях с Бога и Той постоянно ми отговаряше. Понякога се качвах лек като шепот чак на седмото небе. После се спусках в най-стаените дълбини на земята, където всичко миришеше на пръст, и аз бях скрит като камък, заровен под могъщи дъбове и сладки кестени. Доста често не ми се ядеше и дни наред не слагах и зальк в уста. Тези неща изобщо не ме плашеха, ала с времето се научих да не ги споменавам пред други. Човеците имаха склонност да чернят каквото не разбират. Бях го научил на собствен гръб.

Първият, посрещнал на нож виденията ми, беше родният ми баща. Сигурно съм бил на десет години, когато започнах да виждам всеки ден своя ангел пазител и от лековерие смятах, че така е с всички. Веднъж, докато баща

ми ме учеше да правя ракла от кедър, та да стана като него дърводелец, му казах за своя ангел пазител.

— Имаш развихрено въображение, синко — рече студено баща ми. — И по-добре не го показвай на никого. Само това оставаше, пак да настроим срещу себе си съселяните.

Преди няколко дни съседите се бяха оплакали на родителите ми от мен и ме бяха обвинили, че се държа странно и им плаша децата.

— Не те разбирам, синко. Толкова ли не можеш да приемеш, че не си нищо повече от родителите си? — попита татко. — Всяко дете прилича на майка си и на баща си. Ти не правиш изключение.

Точно тогава осъзнах, че колкото и да обичам родителите си, колкото и да копнея за любовта им, за мен те са чужди хора.

— Аз, татко, не съм от същото яйце, както другите ти деца. Смятай ме за пате, израсло сред кокошки. Не съм домашна птица, на която ѝ е писано да прекара живота си в курника. Теб водата те плаши, а мен ме подмладява. За разлика от теб, аз зная да плувам и ще го правя. Океанът ми е дом. Ако си с мен, ела в океана. Ако ли не, престани да ми се бъркаш и си върви в курника.

Очите на баща ми се разшириха, сетне станаха малки и отчуждени.

— Щом сега разговаряш така с баща си — заяви той угрижено, — как ли ще говориш на враговете си, когато пораснеш!

Колкото и огорчени да бяха родителите ми, виденията не изчезнаха и когато поотраснах. Точно обратното, станаха още по-наситени и завладяващи. Давах си сметка, че притеснявам майка си и баща си, и се чувствах виновен, задето ги разстройвам, ала истината беше, че не знаех как се слага край на виденията, а и да знаех, едва ли щях да го направя. Не след дълго напуснах завинаги бащиния дом. От онзи ден Тебриз се е превърнал в блага сладостна дума, толкова крехка и нежна, че се топи

върху езика ми. Спомените ми от града са съпътствани от три миризми: на отсечено дърво, на маков хляб и едва доловимото свежо ухание на сняг.

Оттогава съм странстващ дервиш, никога не нощувам по два пъти на едно място, никога не ям по два пъти от една паница, всеки ден виждам около себе си различни лица. Огладнея ли, припечелвам, като тълкувам сънища. В това състояние се скитам на изток и на Запад, търся навред Бога. Навсякъде издирвам живот, който да си струва да живея, и знания, които си струва да знам. Никъде нямам корени и имам да ходя навсякъде.

По време на скиталчествата си съм поемал по какви ли не друмища, от оживени търговски пътища до забравени пътеки, където дни наред няма да срещнеш жива душа. От бреговете на Черно море до градовете на Персия, от необятните степи на Централна Азия до пясъчните дюни на Арабия, съм минавал през гъсти гори, равни пасища и пустини, отсядал съм в кервансараи и странноприемници, допитвал съм се в древни библиотеки до начетени люде, слушал съм учители, които учат по мектебите малките деца, обсъждал съм тефсира^[1] и логиката с ученици в мадрасите, посещавал съм храмове, манастири и светилища, размишлявал съм с отшелници в пещерите им, повтарял съм заедно с дервишите зикр^[2], постил съм с мъдреци и съм се хранил с еретици, танцувал съм под пълната месечина с шамани, запознавал съм се с хора от всички вероизповедания, възрасти и поприща и съм ставал свидетел и на злочестини, и на чудеса.

Виждал съм сполетени от недоимък села, ниви, овъглени от пожари, и плячкосани градове, където реките текат червени и не са останали мъже над десетгодишна възраст. Виждал съм най-доброто и най-лошото в хората. Вече не ме изненадва нищо.

Докато изживях всички тези перипетии, започнах да съставям списък, който не е включен в никоя книга и се е запечатал само в душата ми. Наричам този личен списък Основни принципи на пътуващия мистик на исляма. За мен

те са общо значими, надеждни и неизменни като природните закони. Взети заедно, образуват Четирийсетте правила на религията на любовта, които могат да се постигат само и единствено чрез любов. И едно от тези правила гласи: „Пътят към истината е усилие на сърцето, а не на разума. Нека сърцето ти бъде пръв водач. Не разумът. Срещни се със себелюбието си, опълчи се срещу него и накрая го победи. Познаеш ли своето его, ще познаеш и Бога.“

Трябвах ми години, докато приключа работата по тези правила. Общо четирийсет на брой. И сега, след като го направих, знаех, че наближавам последния отрязък от времето си на този свят. Напоследък често получавах видения в тази насока. Притесняваше ме не смъртта, защото не я възприемах като завършек, а това, че ще умра, без да съм оставил наследство. Вътре в гърдите ми се бяха натрупали много думи, истории, които чакаха да бъдат разказани. Исках да предам цялото това знание на някого, който не е нито учител, нито ученик. Търсех равностоен човек: съратник.

— Боже — прошепнах в тъмната усойна стая, — цял живот съм се скитал по широкия свят и съм следвал пътя Ти. Виждах всекиго като отворена книга, като ходещ Коран. Странях от кулите от слонова кост на книжниците и предпочитах да прекарвам времето с отритнатите, безотечествениците и изгнаниците. Сега вече ще се пръсна. Помогни ми да предам Твоята мъдрост на човек, който го заслужава. После можеш да правиш с мен каквато е Твоята воля.

Направо пред очите ми стоята се озари от светлина, толкова ярка, че лицата на пътниците по леглата станаха мъртвешко сини. Замириса на свежест и на живот, сякаш някой беше отворил рязко прозорците и поривистият вятър бе довял от далечни градини уханието на крем и жасмин.

— Отиди в Багдад — обади се напевно моят ангел пазител.

— Какво ме чака в Багдад? — попитах аз.

— Ти се помоли за съратник и той ще ти бъде даден. В Багдад ще намериш учител, който ще ти посочи вярната посока.

Очите ми се напълниха със сълзи на благодарност. Сега вече знаех, че мъжът от видението ми е не друг, а духовният ми съратник. Бяхме орисани да се срещнем рано или късно. И щом се срещнехме, щях да разбера защо добрите му очи с цвят на лешник все са тъжни и как е станало така, че са ме убили една нощ в началото на пролетта.

[1] Тълкуване на Корана. — Б.а. ↑

[2] Ислямска духовна практика, при която многократно се изрича Божието име. — Б.а. ↑

ЕЛА

Нортхамптън, 19 май 2008 година

Без да чака слънцето да залезе и децата да се приберат, Ела отбеляза докъде е стигнала с ръкописа и остави „Сладко богохулство“. Беше ѝ любопитно що за човек е написал романа, затова включи компютъра и провери в Google „А. З. Захара“ — питаше се какво ли ще изскочи, но не очакваше много.

За нейна изненада се появи личен блог. Върху страницата преобладаваха аметистовият и тюркоазният цвят, а в горния край имаше мъж в дълга бяла дреха, който кръжеше бавно. Ела не беше виждала никога дотогава въртящ се дервиш, затова се взря внимателно в картинката. Блогът беше озаглавен: „Черупката на име живот“, а отдолу имаше стих със същото название:

*„Нека се изберем за спътници, нека, и седни в нозете
ми!*

*Носим вътре в себе си много съзвучия, ала не мисли,
че сме каквото се вижда от нас.“*

Страницата беше пълна с пощенски картички от градове и местности от цял свят. Под всяка имаше впечатления от мястото. Именно докато ги четеше, Ела се натъкна на три неща, които на мига привлякоха вниманието ѝ: първо, че „А“-то в „А. З. Захара“ е съкратено от „Азис“. Второ, че Азис се смята за суфист. Трето, че сега той е на пътешествие из Гватемала.

В друга част от блога бяха поместени някои от снимките, които той беше правил. Повечето бяха портретни, на хора с всякакъв цвят на кожата. Колкото и различни да бяха, те си приличаха по една любопитна подробност: на всички хора от всички снимки видимо им липсваше нещо. При някои това беше някаква обикновена вещ, например обица, обувка или копче, докато на други им липсваше нещо

много по-съществено като зъб, пръст и понякога крак. Под фотографиите пишеше:

„Където и да живеем, които и да сме, дълбоко в себе си се чувстваме несъвършени. Все едно сме загубили нещо и трябва да си го върнем. Повечето от нас така и не разбират какво е то. А и да разбират, само малцина успяват да тръгнат да го търсят.“

Ела се зае да разглежда цялата страница: кликваше върху всяка снимка, за да я увеличи, и четеше какво е написал под нея Азис. В долния край на страницата имаше имейл адрес: azisZzahara@gmail.com, който тя преписа върху лист хартия. До него намери стих на Руми:

*„Любовта избери, Любовта!
Животът без нея е бreme, ти вече видя.“*

Именно докато Ела четеше стиха, ѝ хрумна твърде необичайна мисъл. За стотна от секундата тя изпита чувството, че всичко, което Азис З. Захара е включил в личния си блог: снимките, бележките към тях, цитатите и стиховете, е предназначено само за нейните очи. Мисълта беше странна и донякъде самонадеяна, но ѝ се виждаше напълно логична.

По-късно същия следобед Ела седеше при прозореца, уморена и леко потисната, слънцето напичаше гърба ѝ, а в кухнята ухаеше на шоколадовите сладки, които правеше. Беше отворила пред себе си „Сладко богохулство“, но съзнанието ѝ беше толкова претоварено, че тя не можеше да се съсредоточи върху ръкописа. Хрумна ѝ, че вероятно също трябва да състави списък с основни правила. Можеше да го нарече Четирийсетте правила на много улегналата, здраво стъпила на земята жена домакиня.

— Правило номер едно — пророни Ела. — Престани да търсиш любов! Престани да тичаш след невъзможни мечти! Със сигурност в живота на една семейна жена, наближаваща четирийсетте, има по-важни неща.

Но кой знае защо, ѝ докривя от собствената ѝ шега и това ѝ напомни по-големите неприятности. Сега вече Ела не се сдържа и се обади по телефона на голямата си дъщеря. Включи се телефонният секретар.

— Джанет, скъпа, знам, че не биваше да се обаждам на Скот. Но го направих за добро. Просто исках да се убедя, че...

Тя замълча и съжали ужасно, че не се е подготвила предварително. Чуваше като фонов звук тихото жужене на телефонния секретар. Изнерви се при мисълта, че лентата се върти и времето изтича.

— Джанет, извинявай, не трябваше да го правя. Знам, не е хубаво да се оплаквам, при положение че всичко ми е наред. Но просто съм много... нещастна...

Щрак. Телефонният секретар спря. Сърцето на Ела се сви и тя се стъписа от онова, което току-що е казала. Какво я прихващаше? Самата тя не знаеше, че е нещастна. Беше ли изобщо възможно да си потиснат и да не го знаеш? Колкото и да е странно, Ела не се чувстваше нещастна, задето е признала, че е нещастна. Напоследък не чувстваше почти нищо.

Погледът ѝ падна върху листа хартия, където тя беше записала електронния адрес на Азис З. Захара. Той изглеждаше най-обикновен, непретенциозен и сякаш я приканваше да го използва. Без да се замисля особено, Ела отиде на компютъра и се зае да съчинява писмо:

„Скъпи Азис З. Захара,

Казвам се Ела. Като рецензент към литературната агенция чета вашия роман «Сладко богохулство». Още съм в самото начало и ми харесва изключително много. Това обаче е само лично мое мнение и не отразява становището на шефа ми. Независимо дали романът ми харесва, или не, почти не мога да влияя върху окончателното решение дали ще Ви вземем за клиент.

Вие явно смятате, че любовта е същност на живота и че е важна само тя. Нямам намерение да влизам с Вас в безплоден спор по този въпрос. Достатъчно е да кажа, че не съм докрай съгласна. Но не Ви пиша за това.

Пиша, защото, докато чета «Сладко богохулство», се появиха съвпадения, които ми се струват повече от странни. Точно сега се опитвам да убедя голямата си дъщеря да не се омъжва толкова млада. Онзи ден помолих приятеля ѝ да отложи планове за брак. Сега дъщеря ми ме мрази и не ми говори. Имам чувството, че двамата с нея ще се разбирате прекрасно, понеже, както личи, и Вие имате сходни възгледи за любовта.

Извинявайте, че Ви занимавам с личните си проблеми. Нямах такова намерение. В личния Ви блог (именно там намерих електронния ви адрес) пише, че сте в Гватемала. Сигурно е много вълнуващо да обикаляте света. Ако случайно дойдете в Бостън, вероятно можем да се срещнем и да поговорим на чаша кафе.

С най-добри пожелания, Ела“

Първият ѝ имейл до Азис беше не толкова писмо, колкото покана, вик за помощ. Ала Ела нямаше откъде да го знае, докато седеше в тишината на кухнята и пишеше на непознат писател, когото не се надяваше да срещне на живо сега или някога в бъдещето.

УЧИТЕЛЯТ

Багдад, април 1242 година

Багдад така и не забеляза, че е пристигнал Шамс от Тебриз, аз обаче няма да забравя никога деня, когато той дойде в скромното ни дервишко братство. Онзи следобед имахме важни гости. При нас заедно с неколцина от хората си се беше отбил кадията и аз подозирах, че е дошъл не само от топли чувства. Беше известен с неприязънта си

към суфизма и искаше да ми напомни, че ни държи под око, както държи под око всички суфисти наоколо.

Беше амбициозен човек. С валчесто лице, увиснало шкембе и къси месести пръсти, всеки окичен с пръстен със скъпоценен камък. Не биваше да яде толкова много, аз обаче се съмнявах, че на някой, дори на лекаря му, стиска да му го каже. Беше потомък на стар род книжници и бе сред най-влиятелните големци в околията. Само с един-единствен указ можеше да те качи на бесилото и със същата лекота да помилва обвинения и да го измъкне и от най-тъмния зандан. Ходеше облечен само в кожи и скъпи дрехи и се държеше надутото, като човек, сигурен във властта си. Не одобрявах неговата самовлюбеност, ала заради братството правех всичко възможно да запазвам добри отношенията с този влиятелен човек.

— Живеем в най-великолепния град на земята — оповести кадията, докато мятеше в устата си една смокиня. — Днес в Багдад е препълнено с бежанци, потърсили спасение от войската на монголците. Ние им даваме сигурно убежище. Това е центърът на света, нали така, Баба Заман?

— Градът безспорно е истинска перла — отвърнах предпазливо. — Но да не забравяме, че градовете са като хората. Раждат се, минават през детството и младостта, остаряват и накрая умират. Точно сега Багдад е в късната си младост. Не сме така богати, както по времето на халифа Харун ар-Рашид, въпреки че и досега можем донякъде с основание да се гордеем, че сме средище на търговията, занаятите и поезията. Но кой ли знае как ще изглежда Багдад след едно хилядолетие? Всичко може да се промени.

— Бива ли такова черногледство! — поклати глава кадията и се пресегна към друга купа, за да си вземе от фурмите. — Абасидите ще запазят властта си и ние ще се радваме на благоденствие. Ако, разбира се, сегашното положение не бъде променено заради предателите сред нас. Срещат се и такива, които се представят за мюсюлмани, а

тълкуват исляма по начин, който е много по-опасен от заплахите на неверниците.

Предпочетох да си замълча. Не беше тайна, че според кадията мистиците с тяхното индивидуалистично и езотерично тълкуване на исляма само създават неприятности. Обвиняваше ни, че не обръщаме внимание на шариата и така показваме неуважение към облечените във власт хора — хора като него. Понякога имах чувството, че той май предпочита всички суфисти да бъдат изритани от Багдад.

— Братството ви е безобидно, но не мислиш ли, че някои суфисти прекрачват всички граници? — попита кадията, като си гладеше брадата.

Не знаех какво да отговоря. Слава Богу, точно тогава на вратата се почука. При нас влезе рижият послушник. Той дойде право при мен и ми пошушна на ухото, че имаме гостенин, странстващ дервиш, който настоявал да ме види и отказвал да разговаря с друг.

При обичайни обстоятелства щях да помоля послушника да отведе новопристигналия в тиха уютна стая, да му даде топла храна и да го накара да почака, докато гостите си тръгнат. Но тъй като кадията ме притискаше, ми хрумна, че един странстващ дервиш сигурно ще разсее напрежението в стаята, като ни разправи за далечни живописни земи. Ето защо заръчах на послушника да доведе мъжа.

След няколко минути вратата се отвори и при нас влезе мъж, облечен от глава до пети в черно. Възслаб, изпит, с възраст, която не можеше да се определи, той имаше орлов нос, дълбоко поставени гарвановочерни очи и тъмна коса, паднала на гъсти къдрици върху тях. Беше заметнат с дълго наметало с качулка, носеше вълнена дреха и ботуши от овча кожа. На врата му бяха накачени талисмани. Мъжът държеше в ръка дървена купа, каквито пътуващите дервиши носят, за да преодолеят личната си суета и високомерие и да приемат подаянията на другите. Дадох си сметка, че този мъж не обръща много-много

внимание на обществените условности. Изобщо не се притесняваше, че някой може да го помисли за скитник и дори за просяк.

Почувствах, че е различен, още щом го видях да стои там и да чака разрешение да се представи. Долових го от очите му, от изтънчените му движения, беше написано във всичко. Подобно на жълд, който за невежото око може да изглежда скромен и уязвим, но който вече носи в себе си гордия дъб, в какъвто ще се превърне, този мъж ме погледна с пронизващи черни очи и кимна, без да казва нищо.

— Добре дошъл при нас в братството, дервишо — рекох и го поканих с ръка да седне на възглавниците отсреща.

След като поздрави всички, той се разположи и огледа хората в стаята, като не пропускаше и най-малката подробност. Накрая очите му спряха върху кадията. Без да изричат и дума, двамата се гледаха цяла минута и аз неволно се запитах какво ли всеки от тях мисли за другия, тъй като изглеждаха пълна противоположност.

Предложих на дервиша топло козе мляко, захаросани смокини и пълнени фурми, той обаче отказа любезно всичко. Когато го попитах как се казва, се представи като Шамс от Тебриз и обясни, че е странстващ дервиш, който търси навред Бога.

— И успя ли да Го намериш? — полюбопитствах аз.

По лицето на дервиша мина сянка, сетне той кимна и отвърна:

— Всъщност Бог беше през цялото време с мен.

Кадията ни прекъсна със самодоволна усмивка, която не си направи труда да скрие.

— Така и не проумявам защо вие, дервишите, си усложнявате живота. Щом Бог е бил с теб през цялото време, защо си обикалял толкова да Го търсиш?

Шамс от Тебриз сведе замислено глава и известно време мълча. Когато отново вдигна очи, лицето му беше спокойно, а гласът — премерен.

— Защото, макар и да е истина, че Той не може да бъде намерен с търсене, Го намира само който търси.

— Игра на думи — изсумтя презрително кадията. — Какво се опитваш да ни кажеш, че не можем да намерим Бога, ако през целия си живот стоим на едно място ли? Пълна безсмислица. Не всички изпитват потребност да се обличат като теб в дрипи и да обикалят немили-недраги.

Звънна смях — мъжете в стаята искаха на всяка цена да покажат на кадията, че са съгласни с него, като нададоха този писклив, неуверен и нещастен смях, както се смеят всички блюдолизци. Стана ми неудобно. Май не биваше да събирам на едно място кадията и дервиша.

— Вероятно съм бил разбран погрешно. Не съм искал да кажа, че не можеш да намериш Бога, ако си стоиш в родния град. Това със сигурност е възможно — съгласи се дервишът. — Има хора, които не са ходили никъде, а пак са видели свят.

— Именно! — ухили се тържествуващо кадията, усмивка, която изчезна, щом той чу следващото, изречено от дервиша.

— Имам предвид, че няма как да намериш Бога, ако стоиш в кожи, копринени дрехи и скъпи-прескъпи накити, с каквито си окичен ти днес.

В стаята се спусна смаяно мълчание, звуците и въздишките наоколо се разпаднаха на прах. Всички затаихме дъх, сякаш очаквахме да се случи нещо по-голямо, макар че не знаех какво може да бъде постъписващо.

— Езикът ти е прекалено хаплив за дервиш — заяви кадията.

— Когато трябва да се каже нещо, аз ще го кажа, дори и целият свят да ме сграбчи за врата и да ми заповяда да мълча.

Тези думи бяха посрещнати от кадията със свъсено лице, после обаче той сви нехайно рамене.

— Е, както и да е — рече. — При всички положения ни трябва човек като теб. Точно обсъждахме великолепието

на нашия град. Сигурно си се нагледал на какви ли не места. Има ли някое, което да е по-прелестно от Багдад?

Шамс обясни благо, като местеше поглед от човек на човек:

— Спор няма, Багдад е забележителен град, ала няма по земята хубост, която да е вечна. Градовете се крепят на духовни стълбове. Те отразяват като огромни огледала сърцата на жителите си. Ако тези сърца помръкнат и изгубят вяра, градовете също губят блясъка си. Случва се, и то през цялото време.

Не се сдържах и кимнах. Шамс от Тебриз се извърна към мен, за миг отклонен от мислите си, в очите му блещукаше дружелюбност. Усетих ги така, сякаш ме беше лъхнала топлината на палещо слънце. Ето кога видях ясно, че той заслужава името си. Този мъж излъчваше сила и жизненост, вътрешна плам, все едно беше огнено кълбо. Наистина беше Шамс — „слънцето“.

Кадията обаче беше на друго мнение.

— Вие, суфистите, усложнявате всичко. Също като философите и поетите! За какво са ви толкова много думи? Човеците са прости твари с прости потребности. На водачите е отредено да виждат тези потребности и да се стараят хората да не се отклоняват от пътя. Това изисква безупречно приложение на шариата.

— Шариатът е като свещ — каза Шамс от Тебриз. — Дава ни много ценна светлина. Но да не забравяме, че свещта ни помага да се придвижим в тъмното от едно на друго място. Ако забравим накъде сме тръгнали и вместо това се вторачим в свещта, каква е ползата?

Кадията се смръщи и лицето му помръкна. Усетих как като вълна ме плисва тревога. Който влезеше в спор за значението на шариата с човек, чиято работа е да съди и често да наказва хората според него, все едно плуваше в опасни води. Толкова ли не го знаеше Шамс?

Точно когато търсех удобен повод да изведа дервиша от стаята, го чух да казва:

— Има едно правило, приложимо при такива обстоятелства.

— Какво правило? — попита подозрително кадията.

Шамс се изправи — гледаше така, сякаш четеше от невидима книга, и оповести:

— Всички, които четат Свещения Коран, го разбират на различно равнище, в зависимост от задълбочеността на разума си. Има четири равнища на прозрение. Първото равнище — това е привидното значение и повечето хора се задоволяват с него. После идва батин — скритото, съкровено равнище. Трето е съкровено на съкровено равнище. А четвъртото е толкова дълбоко, че не може да се изрази с думи и затова е обречено да остане неописано — Шамс продължи с блеснали очи. — Книжниците, които са насочили вниманието си към шариата, познават привидното значение. Суфистите пък знаят съкровено значение. Светците знаят съкровено на съкровено. Колкото до четвъртото равнище, то е разкрито само на пророците и на онези, които са най-близо до Бога.

— Нима твърдиш, че един нищо и никакъв суфист разбира Корана по-добре, отколкото книжника, познаващ шариата? — попита кадията, като барабанеше с пръсти по панцитата.

Устата на дервиша се изви в едва доловима ехидна усмивка, той обаче не отговори.

— Внимавай, приятелю — предупреди кадията. — Тънка е чертата между мястото, където стоиш ти, и чистото богохулство.

И да имаше закана в думите му, дервишът сякаш не я забеляза.

— Какво точно е „чисто богохулство“? — попита той, а после добави, като си пое дълбоко въздух: — Разреша да ти разкажа една история.

И ни разказа ето какво:

„Един ден Муса^[1] се разхождал сам-самичък из планината, когато видял в далечината пастир.

Мъжът бил паднал на колене, бил разперил ръце към небето и се молел. Муса се зарадвал много. Но щом се приближил, бил не по-малко изумен от молитвата на пастира.

— О, любими Боже, аз Те обичам, повече, отколкото можеш да знаеш. За Теб съм готов на всичко, само кажи. И да ме помолиш да заколя за Теб най-тлъстата овца в стадото си, ще го сторя, без да се колебая. За Теб ще я опека и ще сложа в ориза Ти лойта на опашката — да Ти е вкусно.

Муса се приближил още малко до пастира и продължил да слуша внимателно.

— После ще Ти умия краката, ще Ти изчистя ушите и ще Те опощя. Ето колко много Те обичам.

След като чул достатъчно, Муса прекъснал пастира с вик:

— Спри се, невежи човече! Какво правиш? Нима си въобразяваш, че Бог яде ориз? Нима си въобразяваш, че Бог има крака, които да умиеш? Това твоето не е молитва. Това си е чисто богохулство.

Стреснат и засрамен, пастирът почнал да се извинява отново и отново и обещал да се моли като благочестивите люде. Същия следобед Му са го научил на няколко молитви. После си продължил по пътя, донемайкъде доволен от себе си.

Но вечерта чул глас. Бог му казал:

— О, какво направи, Муса? Накара се на клетия пастир и не разбра колко мил Ми е той може и да не говореше верните неща по верен начин, но беше искрен. Сърцето му беше чисто, а помислите — праведни. Говореше богоугодно. За теб думите му може и да бяха богохулство, но за Мен те бяха сладко богохулство.

Муса тутакси разбрал грешката си. На другия ден още на ранина се върнал в планината да се види с пастира. И този път го заварил да се моли, само че както му било казано. Бил толкова решен да не сбърка, че пелтечел и от предишното му вълнение и страст нямало и следа. Муса

съжалил за онова, което му бил причинил, потупал го по гърба и рекъл:

— Сгреших, приятелю. Много те моля, прости ми. Моли си се, както знаеш. За Бога това е по-ценно.

Пастирът се учудил на тези думи, ала облекчението му било още по-голямо. Той обаче не искал да се моли както преди. Нито пък да изрича молитвите, на които го бил научил Муса. Сега бил намерил нов начин да общува с Бога. Макар и доволен, и блажен в простодушното си благочестие, вече бил надживял този етап — бил надскочил сладкото си богохулство.“

— Разбра ли сега, недей да съдиш начина, по който другите общуват с Бога — каза в заключение Шамс. — Всеки си има свой начин и своя молитва. Бог не приема думите ни за чиста монета. Той се вглежда дълбоко в сърцата ни. Важни са не церемониите и обредите, важно е дали сърцата ни са достатъчно чисти.

Погледнах кадията в лицето. Видях, че макар и да се правеше на много уверен и овладян, очевидно е подразнен. Въпреки това обаче си беше и хитър като лисица и беше разбрал в какво деликатно положение е изпаднал. Ако избухнеше след разказа на Шамс, щеше да се види принуден да направи и следващата крачка и да го накаже за безочието му, при което нещата щяха да станат сериозни и всички щяха да разберат, че някакъв си дервиш е дръзнал да се опълчи срещу кадията. Затова беше за предпочитане кадията да се престори, че няма нищо обезпокоително, и да спре дотук.

Слънцето навън залязваше и беше обагрило небето в десетина оттенъка на аленото, по които от време на време плъзваха тъмносиви облаци. Подир малко кадията се изправи и каза, че имал да върши нещо важно. Кимна ми едва-едва и изгледа студено Шамс от Тебриз, после си тръгна. Неговите хора го последваха безмълвно.

— Опасявам се, че кадията не те хареса много — казах, след като всички излязоха.

Шамс от Тебриз вдигна усмихнат косата от лицето си.

— О, и какво от това! Свикнал съм хората да не ме харесват много.

Неволно се развълнувах. Бях учител в братството от доста време и знаех, че такива посетители не идват всеки ден.

— Я ми кажи, дервишо — подканих, — какво е довело човек като теб в Багдад?

Изгарях от нетърпение да чуя отговора, но кой знае защо, и се страхувах от него.

[1] В някои преводи на тази притча се среща и като Мойсей. — Б.ред. ↑

ЕЛА

Нортхамптън, 20 май 2008 година

Бурна беше нощта, когато мъжът на Ела не се прибра: в съня ѝ се въртяха жени, които играеха кючек, и дервиши. С глава, отпусната върху ръкописа, тя гледаше как груби на вид войници се хранят в крайпътен хан и по чиниите им са накамарени какви ли не сладкиши и десерти.

После видя себе си. Търсеше някого на оживен пазар в цитадела в чужда държава. Накъдето и да се обърнеше, хората се движеха бавно, сякаш танцуваха на мелодия, която тя не чуваше. Спря един дебел мъж с увиснали мустаци, за да го попита нещо, но не се сети какво. Мъжът я изглежда неразбиращо и закуцука нататък. Ела се опита да заговори неколцина продавачи зад сергиите, сетне и купувачи, ала никой не ѝ отговаряше. В началото си помисли, че е защото не знае езика. После допря длан до устата си и ужасена, усети, че са ѝ отрязали езика. Все по-уплашена, затърси огледало, та да се види и да провери дали е същият човек, на пазара обаче нямаше огледала. Ела се разплака и се събуди от тревожен шум — не знаеше дали още има език.

Щом отвори очи, видя, че Спирит драци бясно по задната врата. На верандата сигурно се беше промъкнало животно, влудило кучето. То се изнервяше особено от скункси. Още беше пресен споменът за неуместната му среща с един миналата зима. Трябваше да минат седмици, докато Ела махне от кучето отвратителна смрад като от запалена гума, която си остана дори след като го къпа във вани с доматен сок.

Ела погледна часовника върху стената. Беше три без петнайсет след полунощ. Дейвид още не се беше прибрал и вероятно нямаше да си дойде никога. Джанет не беше отговорила на обаждането ѝ и в това песимистично настроение Ела се съмняваше, че дъщеря ѝ ще го направи някога. Обхваната от ужаса, че е изоставена от мъжа и дъщеря си, тя отвори хладилника и го разглежда няколко минути. Желанието да си гребне малко от сметановия сладолед с череши се натъкна на

страха, че ще напълнее. С доста големи усилия Ела се отдръпна от хладилника и затръшна вратата малко по-силно от необходимото.

После отвори бутилка червено вино и си наля една чаша. Беше пивко, леко и дъхаво, възкисело, но и сладко, точно каквото тя обичаше. Чак когато си сипваше втора чаша, ѝ хрумна, че може би е отворила някои от скъпите бутилки бордо на Дейвид. Погледна етикета: „Шато Марго, 1996 г.“ Това не ѝ говореше нищо и Ела се свъси срещу бутилката.

Беше много уморена и сънена, не ѝ се четеше. Затова реши да си провери имейлите. Имаше пет-шест спама и писмо от Мишел, която питаше как върви ръкописът. А после Ела видя имейл от Азис З. Захара.

„Скъпа Ела (дано нямате нищо против, че ви наричам така),

Имейлът Ви ме завари в едно село в Гватемала, казва се Момостенанго. Това е едно от малкото места, където още използват календара на майте. Точно срещу хотелчето има дърво на желанията, окичено със стотици късчета плат във всякакви цветове и десени. Наричат го Дървото на разбитите сърца. Който е с разбито сърце, си написва името върху късче хартия и го завързва на клоните с молба сърцето му да бъде излекувано.

Дано не Ви се стори прекалено самонадеяно, но след като прочетох имейла Ви, отидох при дървото на желанията и се помолих Вие с дъщеря Ви да изясните недоразумението. И пращинка любов не би трябвало да остане неценена, защото, както казва Руми, любовта е жива вода.

Едно от нещата, които в миналото помогнаха лично на мен, бе да престана да се бъркам на хората около мен и да се разстройвам, че не мога да ги променя. Вместо да се месите или да стоите и да не правите нищо, ще си позволя да Ви препоръчам да проявявате смирение.

Някои допускат грешката да смятат, че «смирение» е същото като «мекушавост», а не е така. Смирението е вид

мирно приемане на условията на Вселената, включително на нещата, които сега не можем да променим и да разберем.

Според календара на маите днешният ден е благоприятен. Наближава голяма астрологична промяна, която ще донесе на хората и ново съзнание. Трябва да побързам и да Ви изпратя този имейл, докато слънцето не е залязло и денят не е свършил.

Дано любовта Ви намери, когато и където я очаквате най-малко.

Искрено Ваш, Азис“

Ела изключи лаптопа, трогната, че един напълно непознат човек в далечно кътче на света се е молил да ѝ е добре. Затвори очи и си представи името си, написано върху късче хартия, което е завързано на дървото на желанията и се поклаща свободно и щастливо като хвърчило в небето.

След няколко минути тя отвори вратата на кухнята и излезе в задния двор, за да се наслади на тревожната прохлада на вятреца. До нея застана Спирит, беше неспокоен, ръмжеше и постоянно душеше. Очите му се смалиха, после се разшириха и в тях се появи тревога, Спирит наостри уши, сякаш беше доловил в далечината нещо страшно. Ела и кучето продължиха да стоят един до друг под луната на късната пролет и да се взират в наситения непрогледен мрак, еднакво уплашени от нещата, които шаваха в тъмното, уплашени от неизвестността.

ПОСЛУШНИКЪТ

Багдад, април 1242 година

Бързо се върнах в гостната, след като изпратих с поклони и любезничене кадията до вратата: смятах да раздигам мръсните паници. Изненадах се, че заварвам Баба Заман и странстващия дервиш в същото положение, в което ги бях оставил, и двамата мълчаха. С крайчеца на окото ги

загледах и се запитах дали е възможно да разговарят, без да проронват и дума. Забавих се възможно най-дълго: подредих възглавниците, разтребих в стаята, събрах трохите по килима, след известно време обаче вече нямах причина да остана.

Без всякакво желание тръгнах, тътрузейки крака, към кухнята. Още щом ме видя, готвачът ме обсипа със заповеди.

— Избърши плота, измий пода и чиниите! Изтъркай печката и стените около скарата! След като свършиш, не забравяй да провериш капана за мишки!

Откакто бях постъпил преди половин година в братството, готвачът само ме тормозеше. Всеки ден ме караше да бъхтя като вол и наричаше тези изтезания част от духовното ми обучение — да си рече човек, че има нещо духовно в това да миеш чинии.

Готвачът беше немногословен човек и си повтаряше все едно:

— Да чистиш, е като да се молиш, да се молиш, е като да чистиш!

— Ако това беше вярно, всички домакини в Багдад щяха да са се превърнали в духовни учители досега — осмелих се веднъж да възразя аз.

Той ме замери по главата с дървената лъжица и се разкрещя колкото му глас държи:

— Ако отговаряш така, няма да стигнеш доникъде, синко. Щом си решил да ставаш дервиш, трябва да си мълчиш като тази дървена лъжица. Не е хубаво един послушник да е непокорен. Говори по-малко, съзрявай по-бързо.

Мразех готвача, но още повече се страхувах от него. Никога не престъпвах заповедите му. До тази вечер.

Още щом той ми обърна гръб, се измъкнах от кухнята и отидох отново на пръсти в гостната — умирах от желание да науча повече за странстващия дервиш. Кой беше той? Какво търсеше тук? Не беше като дервишите в братството. Очите му изглеждаха пламенни и бунтовни

дори когато той свеждаше скромно глава. В него имаше нещо толкова необичайно и непредсказуемо, че чак да се уплаши човек.

Надзърнах през една цепка във вратата. В началото не виждах нищо. Не след дълго обаче очите ми свикнаха с полумрака в стаята и аз различих лицата им.

Чух как учителят пита:

— Я ми кажи, Шамс от Тебриз, какво води човек като теб в Багдад? Да не си видял града насън?

Дервишът поклати глава.

— Не, не съм ме е довел тук. А видение. Изобщо не сънувам.

— Всеки сънува — възрази благо Баба Заман. — Може просто да не помниш всичките си сънища. Това обаче не означава, че не сънуваш.

— Аз не сънувам — настоя дервишът. — Това е част от сделката, която сключих с Бога. Знаеш ли, като малък виждах ангели, гледах как тайнствата на всемира се разгръщат пред очите ми. Когато го споделих с родителите си, те не останаха доволни и ми казаха да спра да сънувам. Приятелите ми пък заявиха, че съм безнадежден мечтател. Опитах се да поговоря с учителите си, ала и те откликнаха по същия начин. Накрая разбрах, че щом чуят за нещо необичайно, хората го наричат сън. Вече не харесвах думата и всичко, което тя олицетворява.

След тези думи дервишът замълча, сякаш най-неочаквано беше чул звук. После се случи нещо изключително странно. Той стана, изправи гръб и тръгна бавно и целеустремено към вратата, през цялото време гледаше в моята посока. Сякаш знаеше, че ги шпионирам. Сякаш виждаше през дървената врата.

Сърцето ми биеше като обезумяло. Искях да избягам обратно в кухнята, но не виждах как. Ръцете, краката, цялото ми тяло бяха като сковани. Тъмните очи на Шамс от Тебриз бяха вперени в мен през и отвъд вратата. Колкото и да бях ужасен, усетих в тялото си невероятен прилив на сили. Дервишът се приближи, хвана дръжката на вратата,

ала тъкмо когато си мислех, че ще отвори вратата и ще ме хване, той спря. От толкова близо не виждах лицето му и нямах представа какво го е накарало да се откаже. Чакахме така една минута, която ми се стори непоносимо дълга. После той се обърна и докато се отдалечаваше от вратата, продължи с разказа си:

— Когато поотраснах, помолих Бога да ми вземе способността да сънувам, така че, срещна ли Го, да знам, че не е сън. Той се съгласи. Взе ми сънищата. Затова не сънувам никога.

Сега вече Шамс от Тебриз стоеше при отворения прозорец в другия край на стаята. Навън ръмеше, той загледа умислено дъжда, после рече:

— Бог ми отне способността да сънувам. Но за да ми възмезди загубата, ми позволи да тълкувам сънищата на другите. Аз съм тълкувател на сънища.

Очаквах, че Баба Заман няма да повярва в тези небивалици и ще му се скара, както постоянно се кара на мен.

Вместо това обаче учителят кимна с уважение и каза:

— Явно си необичаен човек. Кажи ми, какво мога да направя за теб.

— Не знам. Всъщност се надявах да ми кажеш ти.

— В смисъл? — попита озадачен учителят.

— Вече близо четирийсет години съм странстващ дервиш. Познавам природата, макар че обществото и досега ми е чуждо. Ако се наложи, знам да се бия като див звяр, самият аз обаче не мога да нараня никого. Знам имената на небесните съзвездия, мога да позная дърветата в гората и да разчета като отворена книга видовете хора, които Всемогъщият е създал по Свой образ — Шамс замълча за малко и изчака учителят да запали газеника. Сетне продължи: — Едно от правилата гласи: „Можеш да познаеш Бога чрез всичко и всички във всемира, защото Бог не се свежда до джамия, синагога или църква. Но ако пак искаш да разбереш къде точно е Неговото обиталище, има само едно място, където да Го търсиш: в сърцето на

онзи, който обича истински. Никой не е продължил да живее, след като Го е видял, точно както и никой не е умрял, след като Го е видял. Който Го е намерил, ще остане с Него навеки“ — в сумрачната трепкаща светлина Шамс от Тебриз изглеждаше още по-висок, с коса, която падаше на безредни къдрици върху раменете му. — Но познанието е като възсолена вода на дъното на стара ваза, освен ако не се оттича някъде. Години наред се моля на Бога за спътник, с когото да споделя натрупаните в мен знания. Накрая във видение, което получих в Самарканд, ми се каза да дойда в Багдад, за да срещна съдбата си. Доколкото разбирам, знаеш как се казва моят спътник и къде се намира и ще ми обясниш ако не сега, то след време.

Навън вече се беше спуснала нощ и през отворените прозорци се просмукваше ивица лунна светлина. Дадох си сметка, че е много късно. Готвачът сигурно ме търсеше. Но аз нехаех. Както никога ми беше приятно да нарушавам правилата.

— Не знам какъв отговор чакаш от мен — промълви учителят. — Но знам, че ако има неща, които ми е писано да разкрия, и това ще стане, когато му дойде времето. Дотогава можеш да останеш тук при нас. Добре дошъл си.

След като чу това, странстващият дервиш се наведе смирено и признателно, за да целуне ръка на Баба Заман. Точно тогава учителят зададе онзи странен въпрос:

— Твърдиш, че си готов да предадеш на друг всичките си знания. Искаш да сложиш върху дланта си Истината, сякаш е ценна перла, и да я предложиш на човек, който го заслужава. Но за човек не е никак просто да отвори сърцето на някого за духовната светлина. Крадеш Божията мълния. С какво си готов да заплатиш?

Докато съм жив, няма да забравя отговора, който тогава даде дервишът. Той вдигна вежда и каза твърдо:

— Готов съм да дам главата си.

Трепнах, усетил как ме побиват ледени тръпки. Когато долепих отново око до пукнатината, забелязах, че и учителят изглежда разтърсен от отговора.

— Май стига за днес — въздъхна Баба Заман. — Сигурно си уморен. Чакай да повикам новия послушник. Той ще те отведе при леглото ти и ще ти донесе чисти чаршафи и чаша мляко.

Шамс от Тебриз се обърна към вратата и аз усетих чак с костите си, че отново ме гледа втренчено. И не само това. Сякаш гледаше през мен и вътре в мен, сякаш изучаваше траповете и върховете в душата ми и оглеждаше тайни, укрити дори от мен. Може би владееше черната магия или беше обучен от Харут и Марут, двата вавилонски ангела, за които ни предупреждава Коранът. Или пък притежаваше свръхестествени дарби, помагащи му да вижда през врати и стени. При всички положения ме уплаши.

— Не се налага да викаш послушника — каза Шамс вече по-високо. — Имам чувството, че той е наблизо и ни е чул.

Въздъхнах толкова силно, че сигурно съм събудил и мъртвите в гробовете. Уплашен до смърт, скочих на крака и изприпках в градината, за да намеря укритие в тъмното. Там обаче ме чакаше неприятна изненада.

— Ето къде си бил, малък негоднико! — ревна готвачът и ме погна с метлата. — Загазил си не на шега, синко, не на шега.

Отскочих встрани и в последния миг успях да се изплъзна на метлата.

— Ела тук, или ще ти счупя краката — закани се запъхтян готвачът зад мен.

Аз обаче не го послушах. Изхвърчах като стрела от градината. С лицето на Шамс от Тебриз, което трепкаше пред мен, тичах и тичах по криволичната пътека от братството към главния път и дори след като се отдалечих много, не можах да се спра. С разтуптяно сърце, с пресъхнало гърло, тичах, докато краката ми не се подкосиха и не можех да тичам повече.

ЕЛА

Нортхамптън, 21 май 2008 година

Брадясал и готов за скандал, Дейвид се прибра рано на другата сутрин колкото да намери Ела заспала в леглото със „Сладко богохулство“, разгърнато върху скута ѝ, и празна чаша от вино до нея. Пристъпи, за да придърпа одеялото и да се увери, че тя е добре завита, но после се отказа.

След десет минути Ела се събуди. Не се изненада, че го чува да си взима душ в банята. Мъжът ѝ може и да флиртуваше с други жени и очевидно дори да прекарва с тях нощта, но предпочиташе да не си взима сутрешния душ другаде, освен в собствената си баня. След като Дейвид се изкъпа и мина отново през стаята, Ела се престори на заспала, за да му спести обясненията за отсъствието му.

След по-малко от час и мъжът ѝ, и децата вече бяха излезли и Ела беше сама в кухнята. Животът като че ли се беше върнал в обичайното си русло. Тя отвори любимата си готварска книга „Кулинарно изкуство за всеки“ и след като обмисли няколко възможности, избра доста сложно меню, което да я държи заета цял следобед.

Миди, запечени с шафран, кокосов орех и портокали. Спагети на фурна с гъби, пресни подправки и пет сирена. Телешки котлети с розмарин, оцет и запържен чесън. Салата от залят с лимон зелен фасул и карфиол. След това избра и десерт: топло шоколадово суфле.

Имаше много причини да обича да готви. Това да създаде от най-обикновени продукти вкусно ястие не само ѝ носеше удовлетворение, но кой знае защо, ѝ се струваше и чувствено. Ала тя обичаше да готви най-вече защото го правеше наистина добре. Освен това така умът ѝ се успокояваше. Кухнята беше единственото място в живота, където тя можеше да избяга докрай от външния свят и да спре вътре в себе си хода на времето. Предполагаше, че за някои същото въздействие вероятно има сексът, но за него винаги трябваша двама, а за готвенето

беше достатъчно да имаш време, да си старателен и да си напазарувал продукти.

Хората, които готвеха по телевизионните програми, говореха така, сякаш за това ти трябва вдъхновение, оригиналност и творческа жилка. Любимата им дума беше „експеримент“. Ела не беше съгласна. Защо не оставим експериментите на учените и приумиците — на творците! Готвенето се свеждаше до това да усвоиш основните правила, да следваш указанията и да проявяваш уважение към мъдростта на вековете. Единственото, което трябваше да правиш, бе да следваш традициите, издържали проверката на времето, а не да експериментираш с тях. Готварските умения идваха от обичаите и условностите и макар да беше ясно, че новото време омаловажава такива неща, нямаше нищо лошо в това да си традиционалист в кухнята.

Ела държеше много и на установения всекидневен ред. Всяка сутрин приблизително по едно и също време семейството закусваше, през почивните дни в края на всяка седмица ходеха на пазар и първата неделя на всеки месец се събираха да вечерят със съседите. Дейвид беше работохолик и не разполагаше с време, ето защо Ела се беше нагърбила с всичко у дома: с разпределението на парите, с грижите за къщата, с претапицирането на мебелите, с дребните неща, които трябваше да се свършат, с програмата на децата, с това да им помага с домашните и така нататък. В четвъртък ходеше в Готварския клуб „Фюжън“, където смесваха различни национални кухни и освежаваха с нови подправки и продукти отколешни рецепти. Всеки петък прекарваше часове на селскостопанския пазар, където обсъждаше с фермерите произведеното от тях, оглеждаше бурканчетата екологично чисто сладко от праскови с ниско съдържание на захар и обясняваше на други купувачки как най-добре да сготвят култивираните печурки. Каквото не успееше да намери, купуваше го на път за вкъщи от магазина за здравословни храни.

После, в събота вечер, Дейвид я водеше на ресторант (обикновено тайландски или японски) и ако не бяха уморени или пияни, или просто не бяха в настроение, щом се приберяха, правеха секс. Бързите целувки и нежните движения излъчваха не толкова страст, колкото състрадание. Навремето най-надеждната им връзка, сексът беше загубил доста отдавна привлекателната си сила. Понякога

се случваше да карат седмици наред без него. На Ела ѝ се струваше странно, че макар и навремето сексът да е бил много важен в живота ѝ, сега, когато вече го нямаше, тя изпитва облекчение и се чувства едва ли не свободна. Като цяло не смяташе, че е чак толкова страшно семейства с дълъг брак да изоставят плоскостта на физическото привличане в полза на по-надеждни и по-сигурни отношения.

Единственият проблем беше, че Дейвид се бе отказал не толкова от секса, колкото от секса с жена си. Ела никога не му беше поставяла ребром въпроса за извънбрачните му връзки, дори не му беше намеквала за подозренията си. Близките им приятели не знаеха и затова ѝ беше по-лесно да се преструва. Нямаше скандали, притеснителни съвпадения, нищо, което да даде повод за клюки. Ела нямаше представа как Дейвид го постига, особено ако отчетем колко често спеше с други жени, и най-вече с младите си секретарки, но той го правеше умело, без излишен шум. Въпреки това изневярата имаше миризма. Ако не друго, Ела знаеше това.

И да имаше някаква последователност в събитията, Ела не можеше да посочи кое е станало първо и кое — след това. Дали това, че е изгубила интерес към секса, беше причина мъжът ѝ да ѝ изневерява? Или беше обратното? Дали първо Дейвид беше започнал да кръшка и чак след това тя беше занемарила тялото си и беше изгубила желание за секс?

При всички положения резултатът си оставаше същият: просто вече го нямаше сиянието между тях, светлината, помогнала им да плават из непроучените води на брака и да запазят живо желанието дори след три деца и двайсет години.

През следващите три часа главата ѝ беше пълна с мисли, а ръцете ѝ не спираха да се движат. Тя режеше домати, кълцаше на ситно чесън, запържваше лук, правеше соса, стържеше на рендето портокалова кора и месеше тестото за пълнозърнестия хляб. Когато се сгоди за Дейвид, получи златен съвет от свекърва си:

— Няма нищо, което да напомня на мъжа за дома повече от миризмата на току-що опечен хляб — беше ѝ казала тя. — Никога не купувай хляб. Меси си го сама, скъпа. Това прави чудеса.

След като се беше трудила цял следобед, Ела подреди красиво масата със салфетки в съответния цвят, с ароматни свещи и букет жълти и оранжеви цветя, толкова ярки и изумителни, че почти

приличаха на изкуствени. Накрая, за да стане още по-красиво, добави и проблясващи поставки за салфетките. След като приключи, масата беше като от списание.

Уморена, но доволна, Ела включи телевизора в кухнята на местните новини. Млада лекарка била пронизана с нож в жилището си, заради късо съединение в една болница бил избухнал пожар и четирима гимназисти били задържани за вандализъм. Ела изключи новините, като клатеше глава при мисълта за безбройните опасности, дебнещи по света. Как хора като Азис З. Захара намираха желание и смелост да ходят в не толкова развити кътчета на земята, при положение че вече и в богатите предградия на Щатите не беше безопасно?

Ела не проумяваше как така този непредсказуем и непроницаем свят кара такива като нея да се затворят по къщите си, а има почти обратното въздействие върху хора като Азис и ги вдъхновява да поемат на приключения далеч от отъпканите пътища.

В седем и половина вечерта Рубинстайнови седяха около масата, като от картинка, със запалени свещи, от които трапезарията приличаше на храм. Ако ги видеше, чужд човек щеше да реши, че са свършеното семейство, блажено като дима, който се стелеше и се разтваряше бавно във въздуха. Дори отсъствието на Джанет не помрачаваше картината. Докато се хранеха, Орли и Ави разказваха един през друг какво се е случило в училище. Както никога Ела беше признателна, че са толкова бърбиви и шумни и така разсейват мълчанието, което иначе щеше да похлупи нея и мъжа ѝ.

Тя загледа с крайчеца на окоото как Дейвид забожда на вилицата парче карфиол и го дъвче бавно. Очите ѝ се плъзнаха към брадичката му, към бледите устни и перленобелите зъби — устата, която тя познаваше толкова добре и беше целувала толкова пъти. Представи си как Дейвид се целува с друга. Кой знае защо, съперницата, изникнала в съзнанието ѝ, не беше младата секретарка на мъжа ѝ, а някаква едрогърдеста разновидност на Сюзан Сарандън. Със спортна фигура, самоуверена, тя се перчеше с гърдите си, пристегнати под тясна рокля, и се беше качила на червени кожени ботуши до коленете на високи токове, а лицето ѝ лъщеше от многото грим едва ли не във всички

цветове на дъгата. Ела си представи как Дейвид целува, тази жена припряно и ненаситно, не както дъвчеше карфиола на семейната маса.

Точно там и тогава, докато тя ядеше вечерята, приготвена по „Кулинарно изкуство за всеки“, и си представяше жената, с която мъжът ѝ има извънбрачна връзка, нещо в нея се прекърши. Ела разбра вледеняващо ясно и спокойно, че колкото и да е неопитна и притеснителна, един ден ще зареже всичко това: кухнята, кучета, децата си, съседите, съпруга си, готварските книги и рецептите за домашен хляб... Просто ще се махне и ще тръгне по широкия свят, където през цялото време стават опасни неща.

УЧИТЕЛЯТ

Багдад, 26 януари 1243 година

Братството на дервишите изисква много повече търпение, отколкото притежава Шамс от Тебриз. Въпреки това минаха девет месеца, а той е още при нас. В началото очаквах всеки момент да се вдигне и да си тръгне, толкова явно беше отвращението му към строго подредения живот. Виждах, че се отегчава да ляга и да става от сън по едно и също време, да се храни редовно и да се подчинява на същия ред, както всички останали. Беше свикнал да се носи като самотна птица, дива и свободна. Подозирам, че неведнъж и два пъти е бил на път да избяга. Въпреки това, колкото и голяма да беше потребността му от самота, още по-голяма беше решимостта му да намери своя съмишленик. Шамс беше твърдо убеден, че съвсем скоро ще му дам необходимата информация и ще му кажа къде да отиде и кого да търси. Тази вяра го държеше при нас.

През тези девет месеца го наблюдавах отблизо и се питах дали за него времето не тече по-различно, по-бързо и напрегнато. На него му трябваша само седмици, дори дни, да усвои онова, което другите дервиши научаваха за месеци, понякога за години. Той проявяваше забележително любопитство към всичко ново и необичайно и много обичаше да наблюдава природата.

Толкова дни съм го заварвал да се възхищава в градината на симетрията на някоя паяжина или на капките роса, проблясващи по разцъфтяло през нощта цвете. Насекомите, растенията и животните явно му бяха по-интересни и го вдъхновяваха повече от книгите и ръкописите. Но тъкмо решавах, че не му е интересно да чете, и го заварвах погълнат от стара книга. После отново минаваха седмици, без той да чете и да усвоява нищо.

Когато го попитах защо е така, Шамс от Тебриз отговори, че човек трябва да държи ума си удовлетворен, но и да внимава да не го разглези. Такова беше едно от неговите правила.

— Умът и любовта са от различно тесто — каза ми той. — Умът привързва човека и не се излага на никакви опасности, докато любовта разплита всички възли и излага на опасност всичко. Умът винаги е предпазлив и съветва: „Пази се от прекалено въодушевление“, докато любовта казва: „О, карай! Престраши се!“. Умът не се прекършва лесно, докато любовта може в миг да се превърне в отломъци. Но именно сред развалините са скрити съкровища. Едно разбито сърце крие в себе си несметни богатства.

След като го поопознах започнах да се възхищавам на смелостта и проникателността му. Подозирах обаче, че неподобната изобретателност и самобитност на Шамс имат и обратна страна. Първо, той беше пряк до грубост. Учих дервишите никога да не търсят у другите недостатъци, а и да ги намерят, да ги прощават и да си мълчат. А Шамс не пропускаше да забележи грешките. Видеше ли неправда, веднага казваше без недомлъвки. С честността си обиждаше другите, но обичаше да предизвиква хората, за да види какви са в миг на гняв.

Беше трудно да го накараш да свърши нещо обичайно. Той нямаше търпение за такива неща и усвоеше ли нещо, тутакси губеше интерес към него. Опреше ли до установения ред, изпадаше в отчаяние като тигър, хванат в клетка. Ако разговорът му се виждаше скучен или някой

кажеше глупост, ставаше и излизаше, без изобщо да си губи времето за любезности, за него ценности като сигурността, удобствата и щастието, на които държат повечето хора, нямаха никакво значение. И не се доверяваше на думите дотолкова, че се е случвало дни наред да не казва нищо. Това също бе едно от правилата му: „Повечето неприятности по света са породени от езикови грешки и най-обикновени недоразумения. Никога не приемай думите за чиста монета. Навлезеш ли в зоната на любовта, езикът, какъвто го познаваш, става отживелица. Каквото не може да се изрази с думи, може да се разбере с мълчание.“

С времето се притеснявах все повече за него. Дълбоко в себе си чувствах, че който носи такъв плам, вероятно има склонност да се излага на опасности.

В крайна сметка съдбата ни е в Божиите ръце и само Бог може да каже кога и как всеки от нас ще напусне този свят. Реших да правя, да струвам, но да накарам Шамс да позабави темпото и да свикне, доколкото това изобщо е възможно, с по-спокоен начин на живот. И известно време смятах, че може би ще успее. Но после дойде зимата, а заедно с нея и човекът, донесъл писмо отдалеч.

Това писмо промени всичко.

Писмото

от Кайсери за Багдад, февруари 1243 година

Бисмилляхи р-рахмани р-рахим

„Скъпи братко Баба Заман,

Мир и Божие благословение за теб.

Мина доста време от последния път, когато сме се виждали, и се надявам писмото ми да те заvari във ведър дух. Чуval съм много прекрасни неща за братството, което си създал в покрайнините на Багдад, за да учиш дервишите на Божията мъдрост и любов. Пиша ти това писмо строго поверително, за да споделя с теб нещо, което занимава ума ми. Разреши да започна отдалеч.

Както знаеш, вече покойният султан Аладин Кейкубад беше забележителен човек и нямаше равен като водач в трудни времена. Той имаше мечта да вдигне град, където поети, занаятчии и мислители да живеят и работят в мир. Мечта, която мнозина смятаха за невъзможна с това безредие и враждебност по земята и с кръстоносците и монголците, притиснали ни от две страни. Нагледахме се на какво ли не. На християни, избиващи мюсюлмани, на християни, избиващи християни, на мюсюлмани, избиващи християни, на мюсюлмани, избиващи мюсюлмани, на враждуващи помежду си религии, секти, племена и дори братя. Но Кейкубад беше решителен водач. Избра град Коня, първото място, появило се изпод водата след потопа, за да осъществи голямата си мечта.

И така — в Коня живее книжник, за когото може да си чувал, а може и да не си чувал. Казва се Джалаладдин, по прякор Учителя, но често го наричат Руми. Имам удоволствието да го познавам и не само това, но и да уча заедно с него — първо като негов учител, сетне, след смъртта на баща му, като негов наставник и подир години като негов ученик. Да, приятелю, станах ученик на ученика си. Той беше толкова талантлив и благоразумен, че от един момент нататък вече нямаше на какво повече да го науча и вместо това започнах да се уча от него. Баща му също беше блестящ книжник. Ала Руми притежава качество, с каквото могат да се похвалят малцина книжници: способността да задълбава навътре, под обвивката на религията, и да вади от сърцевината ѝ перли, непреходни и общо значими.

Искам да знаеш, че тези мисли не са само мои. Когато като млад Руми се запознал с великия мистик, аптекар и парфюмист Фаридудин Аттар, той казал за него: «Това момче ще отвори врата в сърцето на любовта и ще хвърли искра в сърцата на всички, които обичат мистицизма». По същия начин, когато един ден видял младия Руми да върви след баща си, изтъкнатият философ, писател и мистик Ибн Араби възкликнал: «Хвала на Бога, зад езерото върви океан!».

Едва двајсет и четири годишен, Руми стана духовен водач. Днес, тринайсет години по-късно, жителите на Коня го възприемат като пример за подражание и всеки петък от цялата околност в града се стичат хора, дошли да чуят проповедите му. Той няма равен в правото, философията, богословието, астрономията, историята, химията и алгебратата. Твърди се, че вече има десет хиляди ученици. Последователите му не пропускат и една негова дума и го смятат за велик просветител, който ще даде началото на значима положителна промяна в историята на исляма, ако не и на целия свят.

За мен обаче Руми винаги ще бъде като син. Обещах на вече покойния му баща да го държа постоянно под око. И сега, когато вече съм стар и приближавам сетните си дни, искам да съм сигурен, че е в добра компания.

Разбираш ли, колкото и забележителен и преуспял безспорно да е, самият Руми ми е доверявал многократно, че дълбоко в себе си се чувства неудовлетворен. Че в живота му липсва нещо и в него има празнота, която не могат да запълнят нито близките, нито учениците му. Веднъж му казах, че може и да не е млад-зелен, но не е и изпепелен. Че чашата му прелива, но въпреки това той има нужда да отвори вратата на душата си, така че през нея да влиза и да излиза водата на любовта. Когато той ме попита как да го направи, отвърнах, че му трябва спътник, приятел, а също така му напомних думите от Корана, че един за друг вярващите са като огледало.

Ако въпросът не беше повдигнат отново, сигурно щях да забравя напълно за него, но в деня, когато си тръгнах от Коня, Руми дойде да ме пита какво мисля за един често повтарящ се сън, който не му давал мира. Каза, че в съня търсел някого в голям оживен град в далечни земи. Думи на арабски. Приказни залези. Черници и буби, които чакат търпеливо в пашкулите да им дойде времето. После той виждал насън себе си в двора на къщата — седял със светилник в ръка при кладенеца и ридаел.

В началото нямах представа какво означава откъслечният сън. Нищо в него не ми се струваше познато. Но един ден, след като получих подарък копринен шал, ме споходи и отговорът и главоблъсканицата беше решена. Спомних си, че ти обичаш коприна и буби. Спомних си прекрасните неща, които съм чувал за твоята тарика^[1]. И ме осени, че мястото, което Руми вижда насън, не е друго, освен дервишкото ти братство. Накъсо, братко, не мога да не се запитам дали спътникът на Руми не живее под твоя покрив. Заради това и ти пиша писмото.

Не знам дали в братството ти има такъв човек. Ала ако има, предоставям на теб да го уведомиш за съдбата, която го чака. Ще се смятам за блажен, ако двамата с теб сме в състояние да изиграем дори и малка роля и да помогнем на две реки да се слеят и да поемат заедно към океана на Божествената Любов, ако помогнем на двама добри Божии другари да се срещнат.

Има обаче нещо, което трябва да отчетеш. Руми може и да е влиятелен човек, когото мнозина обожават и уважават, но това не значи, че той няма и критици. Има, има. Освен това подобно сливане може да породя недоволство и съпротива и да причини съперничества, каквито не ни е дадено да разберем. Обичта му към неговия спътник може да му създаде неприятности и в семейството, сред най-близките. Човек, който открито е обичан от някого и от когото се възхищават толкова много хора, неминуемо си навлича завистта, че и омразата на другите.

Всичко това може да изложи спътника на Руми на непредсказуема опасност. С други думи, братко, човекът, когото пратиш в Коня, може и да не се завърне никога. Затова, преди да вземеш решение как да разкриеш на спътника на Руми съдържанието на това писмо, те моля да обмислиш нещата много внимателно.

Извинявай, че те поставям в затруднително положение, но както знаем и двамата, Бог никога не стоварва върху нас бреме, каквото не можем да понесем.

Очаквам с нетърпение отговора ти и разчитам, че какъвто и да е изходът, ще направиш верните стъпки във вярната посока.

Нека светлината на вярата да грее винаги над теб и над твоите дервиши.

Учителят Саид Бурханедин

Багдад, 18 декември 1243 година“

Безчет са поклащащите се ледени висулки и иззад тях, по заснежените пътища се появи пратеник. Каза, че идвал от Коня, и предизвика смут сред дервишите, които знаеха, че по това време на годината посетителите са още по-малко и от сладкото лятно грозде. Един пратеник с вест, толкова важна, че да бъде пренесена през фортуните, можеше да означава само две неща: или че се е случило нещо ужасно, или че ще се случи нещо важно.

След като пратеникът пристигна, всички в дервишкото братство се разшушукаха, понеже на всеки му беше любопитно какво пише в писмото, предадено на учителя. Но той не даваше и намек за съдържанието му, беше се обвинил като с наметало с тайнственост. Безстрастен и замислен, ревностно пазен, той дни наред ходеше с вид на човек, който се бори със съвестта си и на когото му е трудно да вземе правилно решение.

По онова време наблюдавах отблизо Баба Заман не от чисто любопитство. Дълбоко в себе си усещах, че писмото ме засяга лично, макар и да не можех да кажа по какъв начин. Много вечери повтарях в молитвената стая деветдесет и деветте Божии имена с надеждата Бог да ме насочи. И всеки път се открояваше едно име: ал-Джабар — Всеподчиняващия, Онзи, в Чиито владения се случва само каквото е по волята Му.

През следващите дни, докато всички в братството се губеха в безумни догадки, аз прекарвах времето сам в градината и наблюдавах Майката Природа, сгушена под тежкото покривало на снега. Накрая един ден чух как медната камбана в кухнята бие ли, бие и ни призовава

спешно на среща. След като влязох в голямата стая в ханека^[2], заварих всички там, и послушници, и дервиши бяха насядали в широк кръг. И в средата на кръга беше учителят със свити устни и замъглен поглед.

След като се прокашля, той каза:

— Бисмиллях, сигурно се питате защо съм ви повикал днес тук. Заради писмото, което получих. Не е важно откъде е дошло. Достатъчно е да спомена, че насочи вниманието ми към въпрос с важни последици.

Баба Заман помълча малко и се загледа през прозореца. Изглеждаше уморен, слаб и блед, сякаш през последните дни бе остарял много. Но когато продължи да говори, гласът му се изпълни с неочаквана решимост:

— В един град недалеч оттук живее начетен книжник. Борави добре с думите, но не толкова с метафорите, понеже не е поет. Хиляди го обичат, уважават го и му се възхищават, но самият той не обича никого. По причини, непостижими за нас, може би ще се наложи някой от братството ни да отиде да се запознае с него и да му бъде другар.

Сърцето в гърдите ми се сви. Въздъхнах бавно, много бавно. Неволно си спомних едно от своите правила. Самотността и самотата са две различни неща. Когато си самотен, е лесно да изпаднеш в заблуда и да повярваш, че си на прав път. За нас по-добра е самотата, защото тя означава да си сам, без да си самотен. Ала накрая е хубаво да намериш човек, човека, който да ти бъде огледало. Запомни, само в сърцето на друг можеш да видиш истински себе си и Божието присъствие в теб.

Учителят продължи:

— Тук съм, за да ви питам дали някой от вас желае да поеме по своя воля на това духовно пътешествие. Бих могъл да посоча някого, но това не е задача, която се изпълнява по задължение. Защото тя може да се осъществи само от любов и в името на любовта.

Един млад дервиш поиска разрешение да се изкаже:

— Кой е този книжник, учителю?

— Мога да разкрия името му само на онзи, който пожелае да отиде при него.

Щом чуха това, мнозина дервиши вдигнаха ръка, развълнувани и нетърпеливи. Имаше деветима желаещи. И аз се присъединих към тях и станах десетият. Баба Заман махна с ръка, за да ни покаже да изчакаме да приключи.

— Трябва да знаете още нещо, преди да вземете решение.

При тези думи учителят ни обясни, че по време на пътуването могат да възникнат голяма опасност и нечувани изпитания и няма сигурност, че човекът, който отиде, ще се завърне жив.

В миг всички свалиха ръце. Освен аз.

За пръв път от много време Баба Заман ме погледна в очите и веднага щом погледът му срещна моя, разбрах: още от самото начало е знаел, че аз ще бъда единственият желаещ.

— Шамс от Тебриз — рече той бавно и кисело, сякаш името ми оставяше тежък вкус в устата му. — Уважавам решимостта ти, но ти не си член на братството. Ти си наш гост.

— Не виждам защо това ще попречи — възразих аз.

Замислен, учителят мълча дълго. После най-неочаквано се изправи и заключи:

— Нека засега не обсъждаме въпроса. Щом се запролети, ще поговорим отново.

Сърцето ми се разбунтува. Уж Баба Заман знаеше, че тази задача е единственото, заради което съм дошъл в Багдад, а ме лишаваше от възможността да срещна съдбата си.

— Защо, учителю? Защо да чакам, след като съм готов да тръгна още сега? Само ми кажи името на града и на книжника, и поемам веднага! — възкликнах аз.

Ала той отвърна студено и угрижено, с глас, с какъвто не бях свикнал да го чувам:

— Нямаме какво повече да обсъждаме. Срещата приключи.

Зимата беше дълга и люта. Градината беше скована от лед, устните ми също. Следващите три месеца не казах и дума на никого. Всеки ден се разхождах дълго извън града с надеждата да видя цъфнало дърво. Но след снега идваше още сняг. На хоризонта не се виждаше пролет. Ала колкото и унил да бях привидно, дълбоко в себе си бях признателен и изпълнен с надежда, понеже не забравях едно друго правило. Правило, отговарящо на настроението: каквото и да се случва в живота ти, колкото и тревожни да изглеждат нещата, не изпадай в отчаяние. И всички врати да си останат затворени, Бог ще отвори само за теб нов път. Бъди благодарен! Лесно е да си благодарен, когато всичко е наред. Суфистът е благодарен не само за онова, което са му дали, а и за нещата, които са му отказали.

Накрая една сутрин зърнах ослепителен цвят, прелестен като сладка песен — беше се подал от преспите. Бе стрък детелина, покрита с лилави цветчета. Сърцето ми се преизпълни с радост. Докато се връщах към братството, на пътя ми се изпречи рижият послушник и аз го поздравих весело. Той беше свикнал да ме вижда потънал в мрачно мълчание и зяпна от учудване.

— Усмихни се, момче! — викнах аз. — Толкова ли не виждаш, че във въздуха витае пролет?

От този ден нататък всичко наоколо се променяше със забележителна бързина. Стопи се и последният сняг, дърветата напъпиха, врабците и мушитрънчетата се завърнаха и не след дълго въздухът се изпълни с дъхава миризма.

Една сутрин чухме медната камбана да бие отново. Този път бях първият, отишъл в голямата стая. Отново насядахме в широк кръг около учителя и заслушахме как ни говори за изтъкнатия книжник на исляма, който знаел всичко, освен капаните на любовта. И този път никой не поиска да отиде при него.

— Виждам, че единственият желаещ е Шамс — оповести Баба Заман с глас, който стана по-силен и

писклив като воя на вятъра. — Но първо ще почакам есента и чак тогава ще взема решение.

Бях изумен. Не можех да повярвам, че се случва такова нещо. Ето, бях готов да тръгна след три дълги месеца на протакане, а учителят ми казваше да отложи пътуването с още половин година. Със свито сърце възроптах, възнегодувах и го замолих да ми съобщи името на града и на книжника, той обаче отказа и този път.

Сега обаче знаех, че ще ми бъде по-лесно да чакам, тъй като занапред нямаше да има отлагане. Бях издържал от зимата до пролетта, все щях да почакам и от пролетта до есента. Отказът на Баба Заман не ме беше обезсърчил. Обратното, беше повдигнал духа ми и беше засилил решимостта ми. Друго правило гласеше: „Търпението не означава да стискаш зъби и да не правиш нищо. То означава да си достатъчно прозорлив, за да се довериш на крайния резултат от процеса. Какво означава търпението! То означава да гледаш бодлите и да виждаш розата, да гледаш нощта и да виждаш зората. Нетърпението означава да си толкова късоглед, че да не виждаш резултата. Който обича Бога, остава търпелив, понеже знае, че се иска време непълната луна да стане пълна.“

Когато през есента медната камбана зазвъня за трети път, отидох уверено, без да бързам, убеден, че сега вече нещата най-сетне ще се уредят. Учителят изглеждаше поблед и немощен от всякога, сякаш не му бяха останали никакви сили. Въпреки това, щом ме видя да вдигам ръка, той нито се извърна, нито заобиколи въпроса. Обратното, кимна решително.

— Така да бъде, Шамс, няма съмнение, че именно ти трябва да поемеш на това пътуване. Утре сутрин тръгваш, иншаллах^[3].

Целунах му ръка. Най-после щях да срещна своя спътник.

Баба Заман ми се усмихна сърдечно и замислено, както баща се усмихва на единствения си син, преди да го прати на бойното поле. После извади от дългата си кремава

дреха запечатано с восък писмо и след като ми го подаде, излезе мълком от стаята. Всички го последваха. Щом останах сам, счупих восъчния печат. Вътре ми съобщаваха две неща, бяха написани с красив почерк. Името на града и на книжника. Както разбрах, трябваше да отида в Коня и да се запозная там с някой си Руми.

Сърцето ми трепна. Никога дотогава не бях чувал името. Този човек можеше да е и прочут учен, за мен обаче той беше пълна загадка. Произнесох една по една буквите в името му: мощното ясно Р, кадифеното У, дръзкото самонадеяно М и тайнственото И, което трябваше тепърва да се разгадае.

След като обединих буквите, заповтарях името отново и отново, докато думата се разтопи като сладък бонбон върху езика ми и стана позната като „вода“, „хляб“ и „мляко“.

-
- [1] Братство на суфисти, а също истинен, мистичен път. — Б.а. ↑
[2] Център за дервиши. — Б.а. ↑
[3] Дай Боже. — Б.пр. ↑

ЕЛА

Нортхамптън, 22 май 2008 година

Будна под бялата завивка, Ела преглътна — болеше я гърло и тя се чувстваше капнала. Няколко вечери поред беше стояла до късно и бе пила повече от обичайното и това си казваше думата. Все пак слезе долу да приготви закуска и след като седна на масата заедно с близнаците и мъжа си, се постара да изглежда заинтригувана от разговора им за най-хубавите автомобили в училище, въпреки че единственото, което искаше, беше да си легне пак и да спи.

Най-неочаквано Орли се извърна към майка си и попита:

— Ави твърди, че сестра ни нямало да си дойде никога вече вкъщи. Вярно ли е, мамо?

В гласа ѝ се долавяха подозрение и укор.

— Разбира се, че не е вярно. Както знаете, ние със сестра ви се скарахме, но се обичаме — отвърна Ела.

— А вярно ли е, че си се обадила на Скот и си му казала да зареже Джанет? — ухили се Ави, явно темата му харесваше страшно.

Ела погледна с разширени очи мъжа си, той обаче вдигна вежди и разпери ръце, за да покаже, че не им го е казал той.

С обиграна лекота Ела заговори назидателно, както винаги, когато даваше указания на децата си:

— Не е точно така. Наистина разговарях със Скот, но не съм му казвала да изостави сестра ви. Казах само да не избързва със сватбата.

— Аз пък изобщо няма да се женя — заяви убедено Орли.

— Да бе, да, кой ли ще те поиска за жена! — тросна се Ави.

Докато слушаше заяждането на близнаците, Ела усети как по неразбираеми за нея причини върху устните ѝ играе нервна усмивка. Тя я потисна. Но усмивката пак си беше там, беше се врязала под кожата ѝ, когато Ела ги изпрати до вратата и им пожела приятен ден.

Чак след като се върна и седна на масата, успя да се отърве от усмивката и го постигна просто като си позволи да се намръщи. Кухнята изглеждаше така, сякаш е била нападната от цяло войнство плъхове. Плотът беше задръстен с недоядени бъркани яйца, с купички мюсли и мръсни чаши. Спирит обикаляше напред-назад, чакаше си разходката, но и след две чаши кафе и напитка с мултивитамини Ела успя да го изведе само за няколко минути до градината.

След като се прибра, видя, че се е включила червената лампичка на телефонния секретар. Натисна копчето и за нейна огромна радост стаята се изпълни с напевния глас на Джанет.

— Там ли си, мамо? Е, сигурно не си, иначе щеше да вдигнеш — тя се засмя. — Добре де, бях ти толкова ядосана, че не исках да те виждам повече. Но сега се успокоих. Е, да, това, което направи, е гадно, съмнение няма. За какво ти трябваше да звъниш на Скот? Но те разбирам. Слушай, не е нужно да ми трепериш през цялото време. Вече не съм преждевременно роденото дете, което трябва да се държи в кувъз. Стига си ме пазила като квачка! Остави ме да си живея живота, чу ли?

Ела се просълзи. В съзнанието ѝ изникна образът на Джанет като новородено бебе. С огненочервена тъмна кожа, със сбръчкани, почти прозрачни пръстчета, с бели дробове, прикачени към тръбичка: Джанет беше съвсем неподготвена за този свят. Ела беше прекарала много безсънни нощи в това да я слуша как диша, за да се увери, че момиченцето е живо и ще оцелее.

— И още нещо, мамо — допълни Джанет, сякаш чак сега ѝ беше хрумнало. — Обичам те.

При тези думи Ела въздъхна дълбоко. Мислите ѝ се прехвърлиха към имейла на Азис. Дървото на желанията беше изпълнило желанието му. Най-малкото първата част. Джанет ѝ се беше обадила и така беше изпълнила своята част. Сега се падаше на Ела да направи останалото. Звънна на мобилния телефон на дъщеря си и разбра, че тя отивала в университетската библиотека.

— Получих съобщението ти, скъпа. Слушай, съжалявам. Искам да ти се извиня.

Настъпи мълчание, кратко, но напрегнато.

— Не се притеснявай, мамо.

— Как така няма да се притеснявам! Трябваше да покажа повече уважение към чувствата ти.

— Хайде да го забравим, искаш ли? — попита Джанет, сякаш тя е майката, а Ела — непокорната дъщеря.

— Добре, скъпа.

После Джанет зашушука съзаклятничейки, сякаш се страхуваше от онова, което смяташе да попита:

— Малко се разтревожих от думите ти онзи ден. Истина ли е? Наистина ли си нещастна!

— Разбира се, че не — отвърна доста бързо Ела. — Отгледах три красиви деца, как мога да бъда нещастна?

Но това явно не убеди Джанет.

— Имах предвид с татко.

Ела не знаеше какво друго да каже, освен истината.

— Ние с баща ти сме женени отдавна. Трудно е след толкова години да останеш влюбен.

— Разбирам — отвърна момичето и кой знае защо, Ела изпита чувството, че наистина е така.

След като затвори, тя си позволи да поразмишлява за любовта. Свита на кълбо, седеше на люлеещия се стол и се питаше дали е възможно, каквато е наранена и цинична, да изпита отново любов. Любовта беше за хората, които търсеха в този шеметно въртящ се свят симетрия и разум. Ами онези, които отдавна се бяха отказали да търсят?

Преди да се е свечерило, Ела написа още едно писмо на Азис.

„Скъпи Азис (ако мога да Ви нарека така),

Благодаря за милия, топлещ сърцето отговор, който ми помогна да преодолеея кризата в семейството си.

Ние с дъщеря ми успяхме да загърбим онова ужасно недоразумение, както вие го нарекохте тактично.

Бяхте прав за едно. Постоянно се люшкам между две крайности: ту съм агресивна, ту съм пасивна. Или се бъркам прекалено много в живота на хората, които обичам, или се чувствам безпомощна пред лицето на постъпките им.

Колкото до смирението, никога не съм изпитвала ведрото смирение, за което пишете. Честно казано, май не притежавам качества да бъда суфистка. Но не мога да не Ви призная: колкото и да е изумително, нещата между мен и Джанет се наредиха така, както исках, чак след като престанах да искам и да се бъркам. Дълга ви едно голямо «благодаря». И на мен ми се ще да се помоля за Вас, но не съм чукала на Божията врата много отдавна и не съм сигурна, че Бог още живее на същото място. Охо, май започнах да говоря като ханджията от разказа ви. Не се притеснявайте, не съм чак толкова огорчена. Поне засега. Поне засега.

Ваша приятелка в Нортхамптън, Ела“

Писмото

от Багдад за Кайсери, 29 септември 1243 година

Бисмилляхи р-рахмани р-рахим

„Братко Саид Бурпанедин,

Мир на теб и Божия милост и благодат,

Много се зарадвах на писмото ти и на това, че си все така отдаден на пътя на любовта. Но писмото ти ме постави и в трудно положение. Веднага щом научих, че търсиш спътник на Руми, разбрах за кого говориш. Виж, какво да предприема оттам насетне, не знаех.

Разбираш ли, под покрива ми има един странстващ дервиш, Шамс от Тебриз, който отговаря на описанието в писмото ти. Шамс смята, че има по-особена задача на този свят, и затова иска да просвети някой просветен човек. Не търси ученици и последователи, но е поискал от Бога съратник. Веднъж ми каза, че не е дошъл за обикновените хора. Дошъл е да сложи пръст върху пулса на онези, които водят света към Истината.

След като получих писмото ти, разбрах, че Шамс е орисан да се срещне с Руми. Въпреки това, за да съм сигурен, че всичките ми дервиши са получили еднаква възможност, ги събрах и без да навлизам в подробности,

им разказах за книжника със сърце, което трябва да бъде отворено. Макар и да имаше доста желаещи, единствен Шамс продължи да упорства и след като чу колко опасна е задачата. Това стана още през зимата. Същото се повтори през пролетта и после през есента.

Сигурно се чудиш защо съм чакал толкова дълго. Мислих много по този въпрос и да ти призная, виждам само една причина: с времето обикнах Шамс. Беше ми болно при мисълта, че го изпровождам на опасен път.

Разбираш ли, Шамс не е лек човек. Докато е живеел като странстващ дервиш, криво-ляво се е справял, но се опасявам, че веднъж установи ли се в някой град, смеси ли се с жителите му, ще настрои доста народ срещу себе си. Затова се опитах да отложам възможно най-дълго заминаването му.

Вечерта преди Шамс да поеме на път, се разхождахме дълго сред черниците, където гледам буби. Старите навици умират трудно. Болезнено крехка и изненадващо издръжлива, коприната прилича на любовта. Разказах на Шамс как, докато излизат от пашкулите, бубите разрушават коприната, която са направили. Затова селяните трябва да избират между коприната и бубата. Най-често убиват бубата още докато е в пашкула, за да извадят коприната цяла. Един копринен шал коства живота на стотици буби.

Вечерта отминаваше. Срещу нас се изви леден вятър и аз потреперих. Вече съм стар и измръзвам лесно, но знаех, че треперя не от напредналата си възраст. А защото си давах сметка, че това е последният път, когато Шамс ще стои в градината ми. Ние с него няма да се видим повече. Най-малкото на този свят. Той, изглежда, също го усети, защото в очите му се появи скръб.

Днес сутринта, щом се пукна зората, той дойде да ми целуне ръка и да ми поиска благословията. С изненада видях, че е отрязал дългата си тъмна коса и е обръснал веждите си, но не ми обясни защо и аз не го попитах. Преди да потегли, каза, че неговото участие в историята прилича на бубата. Те двамата с Руми ще се оттеглят в

пашкула на Божествената Любов, за да излязат оттам чак когато стане време и безценната коприна е изтъкана. Но накрая, за да се запази коприната, бубата трябва да умре.

И така, той замина за Коня. Бог да го пази. Знам, че съм постъпил правилно, ти също, но сърцето ми е натежало от тъга и вече ми е мъчно за най-необикновения и най-непокорен дервиш, посрещан някога в братството.

В крайна сметка всички принадлежим на Бога и при Него ще се върнем.

Дано Бог бди над теб. Баба Заман“

ПОСЛУШНИКЪТ

Багдад, 29 септември 1243 година

Безумно трудно е да си дервиш. Предупреждавах ме всички. Виж, забравиха да споменат, че за да стана дервиш, трябва първо да мина през ада. Още откакто съм дошъл тук, бяхтя като добиче. Повечето дни се скъсвам от работа и когато накрая легна на сламеника, сън не ме лови от болката в мускулите и туптенето в ходилата. Питам се дали някой изобщо забелязва колко ужасно се държат с мен. А и да забелязват, със сигурност не проявяват никакви признаци на съпричастност. И колкото повече се старая, толкова по-тежко сякаш става. Не знаят дори как се казвам. Наричат ме „новия послушник“, а зад гърба ми шушукат „червенокосия глупак“.

Дотук най-страшното е да работя в кухнята, под надзора на готвача. Този човек носи в гърдите си не сърце, а камък. Щеше да му приляга повече да е кръвожаден пълководец във войската на монголците, а не готвач в дервишко братство. Не помня да съм го чувал да каже на някого и една добра дума. Съмнявам се изобщо да знае да се усмихва.

Веднъж попитах един дервиш дали всички послушници минават през това изпитание — да работят при готвача в кухнята. Той се усмихна тайнствено и отвърна:

— Не всички, само някои.

Защо тогава точно аз? Защо учителят иска да страдам повече от другите послушници? Дали защото моето себелюбие е по-голямо от тяхното и подлежи на по-сурово отношение, за да се научи на ред?

Всеки ден именно аз ставам пръв от сън, за да донеса вода от потока наблизко. После паля печката и пека сусамовите питки. Пак мое задължение е да сготвя супата за закуска. Не е никак лесно да нахраниш петдесет гърла. Всичко се готви в казани, не по-малки от вани. И познайте кой после ги търка и мие! От тъмно до тъмно мия подовете, чистя повърхностите, бърша стълбите, мета двора, цепя дърва и с часове седя на четири крака, за да изтъркам скърцащото старо дюшеме. Приготвям мармалади и пикантни сосове. Мариновам моркови и тиква, като проверявам дали съм сложил точно колкото трябва сол, достатъчно, та яйце да остане на повърхността. Ако сложа повече или по-малко, готвачът изпада в пристъп на ярост и чупи всички буркани, а после аз трябва да правя всичко отначало.

За капак от мен се очаква, докато върша всичко това, да повтарям молитви на арабски. Готвачът иска да се моля на глас, за да проверява дали не съм пропуснал някоя дума или не съм я произнесъл погрешно. Затова се трудя и се моля, моля се и се трудя.

— Колкото по-добре понасяш несгодите в кухнята, толкова по-бързо ще съзрееш, синко — твърди мъчителят ми. — Докато се учиш да готвиш, душата ти ще къкри.

— Но докога ще продължава това изпитание? — попитах го веднъж.

— Хиляда и един дни — гласеше отговорът. — Щом Шехеразада е успяла толкова дълго да измисля всяка вечер нова приказка, значи и ти ще издържиш.

Това е безумие! Нима изобщо приличам на онази дърдорана Шехеразада? Пък и тя не е правела друго, освен да си лежи на кадифени възглавници, да мърда палците на краката си и да си съчинява небивалици, докато храни жестокия си господар с грозде и измислици. Тук не виждам

никакъв тежък труд. Шехеразада нямаше да издържи и седмица, ако трябваше да свърши и половината от онова, което правя аз. Не знам дали някой брои. Но аз със сигурност го правя. И ми остават още 624 дни.

Първите четирийсет дни от изпитанието прекарах в килия, толкова тясна и ниска, че не можех ни да легна, ни да седна, та се налагаше през цялото време да стоя на колене. Наредиха ми, ако се размечтая за хубава храна или някакви удобства, ако се уплаша от тъмното и самотата, или, не дай си, Боже, сънувам мокри сънища за женско тяло, да поискам със сребърните камбанки, окачени на тавана, духовна помощ. Не го направих нито веднъж. Това не означава, че не са ми минавали мисли, които да отклонят вниманието ми. Но какво лошо има да се поразсееш малко, когато не можеш и да се помръднеш?

Щом времето на усамотение приключи, ме пратиха обратно в кухнята, за да страдам от готвача. И само как страдах! Но истината е, че колкото и да се бях озлобил срещу него, не съм нарушил нито веднъж правилата му — до вечерта, когато пристигна Шамс от Тебриз. Онази нощ, когато накрая ме хвана, готвачът ме наби, както не ме е бил никой през живота ми, и счупи не знам колко върбови пръчки в гърба ми. После сложи пред вратата обуцата ми с носовите навън, за да ми покаже, че е време да се махам. В братствата на дервишите никога не те изритват и не ти казват в очите, че си се провалил, вместо това те принуждават мълком да се махнеш.

— Не можем да те направим против волята ти дервиш — оповести готвачът. — Можеш да заведеш магарето на реката, но няма как да го накараш да пие от водата. Магарето трябва да се сети само. Няма друг начин.

Аз, разбира се, бях магарето. Казано честно, отдавна да съм се махнал от това място, ако не беше Шамс от Тебриз. От любопитство към него се бях закотвил тук. Никога през живота си не бях срещал човек като него. Той не се страхуваше от никого, не се подчиняваше на никого. Уважаваше го дори готвачът. Ако в братството имаше

човек, който да ми служи като пример за подражание това беше Шамс с неговото обаяние, достойнство и непокорство. Не смиреният стар учител.

Да, Шамс от Тебриз ми беше кумир. След като го видях, реших, че не ми трябва да се превръщам в хрисим дервиш. Ако прекарвам достатъчно време с Шамс, и аз мога да стана дързък, непоколебим и непокорен като него. Затова, щом дойде есента и разбрах, че Шамс си отива завинаги, реших да се махна заедно с него.

Отидох при Баба Заман и го заварих да чете на светлината на газеник стара книга.

— Какво искаш, послушничко? — попита ме той изнурено, сякаш само видът ми го уморяваше.

Отвърнах възможно най-прямо:

— Доколкото разбрах, учителю, Шамс от Тебриз си тръгва скоро. Искам да отида с него. Може би му трябва компания за из път.

— Не знаех, че държиш толкова на Шамс — рече подозрително учителят. — Или просто търсиш начин да се измъкнеш от задълженията си в кухнята? Изпитателният ти срок още не е приключил. Едва ли можеш да бъдеш наречен дервиш.

— Може би моето изпитание е да тръгна на път с човек като Шамс — споделих. Знаех, че е дръзко да го казвам, но въпреки това го изрекох.

Учителят сведе поглед и потъна в размисъл. Колкото повече мълчеше, толкова по-убеден бях, че ще ми се накара за безочието и ще повика готвача, за да му каже да ме държи по-изкъсо. Той обаче не го направи. Само ме погледна безнадеждно и поклати глава.

— Вероятно не си създаден за живот в братство, синко. Ами да, от седем послушници, поели по този път, остава само един. Имам чувството, че не си годен за дервиш и трябва да си потърсиш късмета другаде. Колкото до това да придружаваш Шамс по пътя, по-добре питай него.

След като ми даде разрешение, Баба Заман кимна любезно, но твърдо, за да ми покаже, че въпросът е изчерпан, и продължи да си чете книгата.

Натъжих се и се почувствах малък, но и странно освободен.

ШАМС

Багдад, 30 септември 1243 година

Борейки се с халите, ние с коня тръгнахме на път веднага щом се зазори. Спрях се само веднъж, за да погледна назад. Дервишкото братство приличаше на птиче гнездо, сгущено сред черниците и храстите. Известно време в мислите ми току изникваше умореното лице на Баба Заман. Знаех, че се тревожи за мен. Но не виждах основателна причина. Бях поел на духовно пътешествие към Любовта. Какво лошо можеше да ми се случи? Такова беше десетото ми правило: „Изток, запад, юг, север — все едно е. Накъдето и да си поел, просто се увери, че всяко пътуване е пътуване навътре в теб. Ако пътуваш навътре към себе си, ще обиколиш надлъж и шир света и ще стигнеш отвъд него.“

Не че не предвиждах беди, но те не ме безпокояха особено. Каквато и участ да ме чакаше в Коня, за мен тя беше добре дошла. Като суфист бях научен да приемам бодила заедно с розата, трудностите заедно с красотите на живота. Оттук следва друго правило: „Акушерката знае, че няма ли болка, пътят на детето не може да се отвори и майката не може да роди. По същия начин, за да се роди ново «Аз», се искат мъки. Точно както глината трябва да мине през жежък огън, за да се кали, така и Любовта може да се усъвършенства само в болката.“

Вечерта, преди да напусна дервишкото братство, отворих всички прозорци в стаята си, за да пусна вътре звуците и миризмите на мрака. Отрязах на трепкащата свещ косата си. Тя падна на дебели кичури върху пода. После си обръснах брадата и мустаците и се отървах от веждите си. След като приключих, се огледах в огледалото,

сега лицето ми беше по-будно и младо. Без косъмче по него, то беше изчистено от име, възраст и пол. Нямаше ни минало, ни бъдеще, беше запечатано навеки в този миг.

— Пътуването вече те променя — каза учителят, когато отидох да се сбогувам в стаята му. — А още не е започнало.

— Да, знам го — промълвих тихо. — Това е поредното от четирийсетте правила: „Търсенето на Любов ни променя. Който е тръгнал да търси Любов, съзрява по пътя. В мига, когато тръгнеш да търсиш Любовта, започваш да се променяш отвътре и отвън.“

Баба Заман се усмихна едва-едва и извади кадифена кутийка, която ми подаде. Вътре намерих три неща: сребърно огледало, копринена носна кърпа и стъкленица с мазило.

— Тези неща ще ти помогнат по пътя. Използвай ги при нужда. Ако загубиш някога уважение към самия себе си, огледалото ще ти покаже вътрешната ти красота. В случай че бъде опетнено доброто ти име, носната кърпа ще ти напомни колко чисто е сърцето ти. Колкото до балсама, той ще изцери раните ти, вътрешни и външни.

Погалих едно по едно нещата, затворих кутийката и благодарих на Баба Заман. Нямаше какво друго да кажа.

Щом птиците запяха и с първата утринна светлина по клоните заблещукаха капки роса, яхнах жребеца. Отправих се към Коня, не знаех какво да очаквам, но се уповавах на съдбата, приготвена ми от Всемогъщия.

послушникът

Багдад, 30 септември 1243 година

Бях откраднал един кон и яздох зад Шамс от Тебриз. Колкото и да се опитвах да съм на безопасно разстояние от него, скоро видях, че е невъзможно да го следя, без той да ме забележи. Щом Шамс спря на един пазар в Багдад, за да се поосвежи и да купи едно-друго за из път, реших да му се покажа и се проснах пред коня му.

— Я, червенокосият глупак! Какво правиш тук, защо си се проснал на земята? — възкликна от коня Шамс, изглеждаше развеселен, но и изненадан.

Коленичих, допрых длани, извих врат, както съм виждал да правят просяците, и се примолих:

— Искам да дойда с теб. Много те моля, разреши ми да те придружа.

— Имаш ли представа къде отивам?

Известно време мълчах. Изобщо не ми беше хрумвало да се запитам.

— Не, но за мен е безразлично. Искам да ти стана ученик. Ти си ми пример за подражание.

— Винаги пътувам сам, не ми трябва ученици и последователи, благодаря! И със сигурност не съм пример за подражание на никого, камо ли на теб — отвърна Шамс. — Затова си върви по пътя. Но ако и занапред продължиш да търсиш учител, много те моля, не забравяй едно златно правило: „По широкия свят има повече лъжливи водачи и неистински учители, отколкото са звездите във видимия небосвод. Не допускай грешката да смяташ за свои наставници потъналите в себе си властолюбци. Истинският духовен учител няма да насочи към себе си вниманието си и няма да очаква от теб пълно подчинение и възхищение, а ще ти помогне да оцениш истинското си «Аз» и да му се възхитиш. Истинските наставници са прозрачни като стъкло. Те оставят Божията Светлина да минава през тях.“

— Много те моля, дай ми шанс — продължих да упорствам аз. — Всички прочути пътешественици водят със себе си човек, който да им помага по пътя, нещо като чирак.

Шамс се почеса замислено по брадичката, все едно потвърждаваше, че е така.

— Имаш ли сили да издържиш на компанията ми? — попита той.

Скочих на крака и закимах от все сърце:

— Имам, имам, и още как. И силата ми идва отвътре.

— Много добре тогава. Ето първата ти задача: отиди в най-близката пивница и си купи кана вино. Ще я изпиеш тук, на пазара.

Е, бях свикнал да търкам с дрехата си подовете, да лъскам тенджери и тигани, докато те блеснат като тънко-претънко венецианско стъкло, каквото бях виждал в ръцете на един занаятчия, избягал от Константинопол преди много време, когато кръстоносците плячкосали града. Можех да седна и да не стана, докато не нарежа сто глави кромид лук и не обеля и накълцам скилидки чесън, всичко това в името на духовното си развитие. Но пак заради него да пия вино наред оживен пазар, вече беше извън моите възможности. Погледнах ужасен Шамс.

— Не мога да го направя. Научи ли баща ми, ще ми счупи краката. Пратил ме е в дервишко братство, за да стана по-добър мюсюлманин, а не езичник. Какво ще си помислят за мен семейството и приятелите ми?

Усетих върху себе си палещия поглед на Шамс и потреперих, толкова напрегнат се почувствах, точно както в деня, когато го бях шпионирал иззад затворената врата.

— Ето на, не можеш да ми бъдеш ученик — оповести убедено той. — Прекалено свит си за мен. Обръщаш много внимание какво ще кажат другите. Но знаеш ли? Понеже даваш мило и драго да спечелиш одобрението на околните, никога няма да се отървеш от нападките им, колкото и да се стараяш.

Усетих, че възможността да го придружа ми се изплъзва, и се хвърлих да се защитавам.

— Откъде да знам, че не ми задаваш нарочно този въпрос? Ислямът забранява престрого да се пие вино. Мислех, че ме подлагаш на проверка.

— Ако го бях направил, щях да се приравня на Бога. Не ни е работа да съдим и мерим благочестието на околните — отговори Шамс.

Огледах се отчаян, не знаех как да разтълкувам думите му, умът ми препускаше като обезумял.

Шамс продължи:

— Твърдиш, че искаш да тръгнеш по пътя, но не искаш да жертваш нищо. Пари, слава, власт, разкош, плътски наслади — първо трябва да се разделиш с онова, което ти е най-мило в живота — Шамс потупа коня и заключи така, та да разбере, че няма какво повече да казва: — Според мен е най-добре да си останеш в Багдад, при семейството. Намери почтен търговец и му стани чирак. Имам чувството, че някой ден от теб може би ще излезе добър търговец. Но не бъди алчен! А сега с твое разрешение трябва да вървя.

След тези думи той ми махнала последно, пришпори коня и препусна, а светът се плъзна под чаткащите копита. Аз се метнах на коня и гоних Шамс чак до покрайнините на Багдад, ала разстоянието помежду ни ставаше все по-голямо, докато накрая той не се превърна в тъмна точка в далечината. Дълго след като точката изчезна от хоризонта, усещах върху себе си тежкия поглед на Шамс.

ЕЛА

Нортхамптън, 24 май 2008 година

Бавно закусвай, това е най-важното ядене през деня. Твърдо убедена, че е така, Ела отиваше в кухнята всяка сутрин, и през седмицата, и в неработни дни. Смяташе, че хубавата закуска определя настроението за целия ден. Беше чела по женските списания, че семейства, които редовно закусват хубаво заедно, са по-сплотени и хармонични от семействата, в които всеки хуква да излиза от къщи полугладен. И макар да беше сигурна в резултатите от това изследване, Ела и досега не беше присъствала на радостната закуска, описвана по списанията. При тях закуската беше сблъсък на галактики, където всеки в семейството маршируваше под различен барабан. Всеки искаше за закуска нещо различно, което беше в пълен разрез с представите на Ела за общо хранене. Как можеше да има сплотеност на масата, при положение че един (Джанет) ядеше препечена филия със сладко, друг (Ави) нагъваше мюсли с мед, трети пък (Дейвид) си чакаше търпеливо бърканите яйца, а четвърти (Орли) отказваше да сложи и залък в уста? Въпреки това закуската беше важна. Ела я приготвяше всяка сутрин, решена никое от децата ѝ да не започва деня с бонбон или друга нездравословна храна.

Тази сутрин обаче, след като отиде кухнята, Ела не се запретна да вари кафе, да стиска портокалов сок и да препича филийки, а първото, което направи, бе да седне на масата и да пусне лаптопа. Включи интернет, за да види дали се е получило писмо от Азис. За нейна радост имаше.

„Скъпа Ела,

Много се зарадвах да науча, че сте изгладили нещата с дъщеря ти. Колкото до мен, вчера призори си тръгнах от село Момостенанго. Странно, прекарах тук само няколко дни, а когато дойде време да се сбогувам, изпитах тъга,

почти скръб. Дали някога ще видя отново това мъничко селце в Гватемала? Едва ли.

Всеки път, когато се сбогувам с място като това, имам чувството, че оставям там късче от себе си. Струва ми се, че независимо какво сме решили, дали да пътешествуваме като Марко Поло, или да останем от люлката до гроба на едно място, животът е низ от раждания и смърти. Миговете се раждат, после умират. За да дойдат новите изживявания, старите трябва да си отидат. Нали?

Докато бях в Момостенанго, медитирах и се опитах да си представя аурата ти. Не след дълго пред мен изникнаха три цвята: топло жълто, свенливо оранжево и сдържано метално мораво. Имах чувството, че това са твоите цветове. Помислих си, че са красиви и поотделно, и заедно.

Последната ми спирка в Гватемала беше в Чахул, малък град с кирпичени къщи и деца с очи, мъдри не като за възрастта им. Във всяка къща жени на каква ли не възраст тъкат великолепни гоблени. Помолих една баба да ми избере един, обясних ѝ, че е за жена, която живее в Нортхамптън. След като се позамисли, тя извади от огромната купчина отзад един гоблен. Заклевам се в Бога, в купчината имаше над петдесет гоблена във всевъзможни цветове. А гобленът, който старицата избра за теб, е само в три цвята: жълто, оранжево и мораво. Реших, че сигурно ще ти е интересно да узнаеш за това съвпадение, ако в Божията вселена изобщо има такова нещо.

Хрумвало ли ти е, че писмата, които си разменяме, може би не са плод на съвпадение?

С най-топли чувства:

Азис

П. П. Ако искаш, мога да ти пратя по пощата гоблена, а мога и да изчакам, докато се срещнем на кафе и ти го донеса лично.“

Ела затвори очи и се опита да си представи цветовете на аурата около лицето си. Любопитното беше, че се видя наум не вече като зряла жена, а като дете на около седем години.

В съзнанието ѝ нахлуха много неща, спомени, за които си беше мислила, че отдавна е оставила зад себе си. Майка ѝ, застинала с жабешкозелена престилка на кръста и мензура в ръка, с лице, което се беше превърнало в пепелява маска от болка, хартиените сърца, които се поклащаха, ярки и блещукащи, по стените, и тялото на баща ѝ, което висеше от тавана, сякаш искаше да се слее с коледната украса и да придаде на къщата празничен вид. Ела си спомни как докато бе момиче, през цялото време обвиняваше майка си за самоубийството на баща си. В ония години си беше обещала, че щом се омъжи, винаги ще прави съпруга си щастлив и за разлика от майка си няма да допусне бракът ѝ да се провали. В стремежа си този брак да бъде възможно най-различен от семейния живот на майка ѝ, тя беше предпочела да се омъжи не за християнин, а за човек от своята вяра.

Едва преди няколко години беше престанала да мрази вече възрастната си майка и макар напоследък двете да бяха в добри отношения, истината беше, че върнеше ли се към спомените от миналото, Ела и досега се чувстваше зле.

— Мамо!... Земята вика мама! Земята вика мама!

Ела чу зад рамото си смях и шушукане. Обърна се и видя четири чифта очи, които я гледаха развеселено. Както никога, Орли, Ави, Джанет и Дейвид бяха дошли едновременно за закуска и сега стояха един до друг и я оглеждаха, сякаш беше екзотично животно. Явно бяха тук от доста време и се опитваха да привлекат вниманието ѝ.

— Добро утро на всички — усмихна се Ела.

— Как така не ни чу? — попита Орли, личеше, че наистина е изненадан.

— Явно се беше залисала по екрана — отбеляза Дейвид, без да я поглежда.

Ела проследи очите на мъжа си и видя пред себе си имейла на Азис 3. Захара, който блещукаше мътно върху екрана. Затвори светкавично лаптопа, дори не изчака той да се изключи.

— Имам да чета много за литературната агенция — обясни, като завъртя очи. — Работех върху рецензията.

„Всичко, което е течно, променливо и непредсказуемо.“

Руми

Коня, 15 октомври 1244 година

Блеснала, валчеста и великолепна, пълната луна приличаше на огромна перла, увиснала на небето. Станах от леглото и погледнах през прозореца към двора, окъпан в лунна светлина. Но дори при тази красота сърцето ми не престана да тупти като обезумяло и ръцете ми продължиха да треперят.

— Изглеждаш блед, ефенди. Пак ли сънува същия сън? — прошепна жена ми. — Да ти донеса ли чаша вода?

Казах й да не се притеснява и да ходи да си ляга. Тя не можеше да направи нищо. Сънищата ни са част от нашата съдба и ще следват пътя си според Божията воля. Освен това си помислих, че има причина от четирийсет дни да сънувам едно и също.

Всеки път началото на съня беше малко по-различно. Или може би той си беше същият, само аз влизах всяка вечер през различна врата в него. Този път ми се присъни, че чета Корана в застлана с килими стая, която ми се стори позната, но не приличаше на никое от местата, където съм ходил. Точно срещу мен седеше дервиш, висок, слаб, с изправен гръб и забулено лице. Държеше свещник с пет запалени свещи и ми светеше, за да мога да чета.

След малко вдигнах глава, за да покажа на дервиша стиха, който чета, и чак тогава с ужас видях, че каквото съм мислел за свещник, всъщност е дясната ръка на мъжа. Той ми беше протегнал длан с пет пръста, които пламтяха.

Ужасен, затърсих с поглед вода, но не видях. Смъкнах наметалото и го хвърлих върху дервиша — да угася пламъците. Но щом вдигнах наметалото, мъжът беше изчезнал сякаш вдън земя, оставяйки след себе си само една запалена свещ.

Оттук нататък сънят вече си беше все същият. Тръгвах да търся дервиша из къщата, проверявах всяко кътче и ниша. Излизах тичешком на двора, където нацъфтелите рози се бяха превърнали в яркожълто море. Виках дервиша наляво и надясно, той обаче не се виждаше никъде.

— Върни се, любими! Къде си?

Накрая, сякаш тласкан от зловещо предчувствие, се приближавах до кладенеца и поглеждах към кипналата тъмна вода долу. В началото не виждах нищо, но след малко луната ме обгръщаше с бляскавата си светлина и в двора се появяваше рядко сияние. Чак тогава забелязвах две черни очи, които ме гледаха с нечувана скръб от дъното на кладенеца.

— Убили са го! — изкрещяваше някой.

Може би бях аз. Може би така би звучал гласът ми в състояние на неописуема мъка.

Аз пицях и пицях, докато жена ми не ме притегляше, за да ме притисне до гърдите си и да попита:

— Пак същият сън ли ти се присъни, ефенди?

След като Кера заспа отново, излязох крадешком на двора. В онзи миг имах чувството, че сънят още е с мен, ярък и стряскащ. От вида на кладенеца в застиналата нощ ме побиха тръпки, ала не се сдържах, седнах до него и заслушах как нощният ветрец шумоли тихо из дърветата.

В такива времена внезапно усещам как ме плисва вълна на тъга, макар че не знам защо. Животът ми е пълноценен и се смятам за преуспял, понеже съм благословен с трите неща, на които държа най-много: знания, праведност и способността да помагам на другите да намерят Бога.

На трийсет и осем години Бог ми е дал повече, отколкото бих дръзнал да искам. Обучен съм за свещеник и кадия и съм посветен в Науката за божествената интуиция — познанието, давано в различна степен на пророци, светци и книжници. Направляван от вече покойния си баща, получил образование при най-добрите

преподаватели на нашето време, работих усърдно, за да развия съзнанието си с убеждението, че тъкмо такъв дълг ми е вменил Бог.

Старият ми учител Саид Бурханедин, все повтаряше навремето, че съм сред Божиите любимци, тъй като ми е възложена почетната задача да донасям до народа Му Неговото послание и да му помагам да разграничава добро от зло.

От години преподавам в медресето, обсъждам с други книжници, познавачи на шариата, богословски въпроси, напътствам учениците си, изучавам закона и хадита^[1], всеки петък проповядвам в най-голямата джамия в града. Отдавна съм престанал да броя учениците, които съм подготвил. Ласкателно е да чувам как ме хвалят за уменията ми на проповедник и да ми казват, че думите ми са преобразили живота им по време, когато най-много са се нуждаели от напътствие.

Благословен съм с любещо семейство, добри приятели и верни ученици. Никога в живота си не съм страдал от лишения и недоимък, макар че бях смазан от загубата на жена си. Мислех, че никога няма да се ожения повторно, ала го направих и благодарение на Кера имам любов и радост. И двамата ми синове са големи, въпреки че не преставам да се изумявам колко различни се оказаха. Приличат на две семена, които, макар и засадени едно до друго, в една и съща пръст, и подхранвани със същото слънце и вода, са се превърнали в напълно различни растения. Гордея се с тях, както се гордея и с осиновената си дъщеря, която има изключителни дарби. Аз съм един щастлив, доволен човек и в личния живот, и сред хората.

Защо тогава усещам в себе си тази пустота, която от ден на ден става все по-дълбока и широка? Тя гризе душата ми като недъг и където и да отида, не се отделя от мен, тиха като мишка и точно толкова ненаситна.

ШАМС

Коня, 17 октомври 1244 година

Близко до портите на град, в който не съм ходил никога, отделям една минута, за да приветствам светиите, мъртви и живи, знайни и незнайни. Никога през живота си не съм пристигал на ново място, без първо да получа благословията на светиите. За мен няма значение дали градът принадлежи на мюсюлмани, на християни или на юдеи. Убеден съм, че светиите стоят над такива дребни, незначителни различия. Един светия принадлежи на всички хора.

Затова, още щом видях Коня, отдалеч за пръв път, направих каквото правя винаги. После обаче се случи нещо необичайно. Вместо също да ме приветстват и да ми дадат благословията си, нещо, което те винаги правят, светиите продължиха да мълчат като счупени надгробни камъни. Поздравих ги още веднъж, този път по-силно и решително, в случай че не са ме чули. Ала отново последва мълчание. Да, усетих, че светиите са ме чули. Просто не ми даваха благословията си.

— Кажете какво има? — попитах вятъра, та той да отнесе думите ми при светиите надлъж и шир.

Не след дълго вятърът се завърна с отговора:

— О, дервишо, в този град ще намериш само две крайности и нищо между тях. Или чиста любов, или чиста омраза. Предупреждаваме те. Влез, но на свой риск.

— В такъв случай няма място за безпокойство — отвърнах. — Стига да срещна чиста любов, друго не ми трябва.

След като чуа това, светиите на Коня ми дадоха благословията си. Ала аз не исках да влизам още в града. Седнах под един дъб и докато жребецът пасеше рядката трева, се загледах в града, извисил се в далечината. Минаретата на Коня проблясваха на слънцето като парчета стъкло. Току чувах лай на кучета, рев на магарета, смях на деца и крясъците на продавачите, които викаха колкото им глас държи — обичайните звуци в град, преливащ от живот. Запитах се какви ли радости и скърби изживяват сега хората зад затворените врати и прозорците с решетки?

Тъй като бях свикнал да живея все на път, установих, че съм леко притеснен, задето трябва да се установя в град, после обаче си припомних друго основно правило: „Постарай се да не се съпротивляваш на промените, които изникват по пътя ти. Вместо това остави живота да живее чрез теб. И не се плаши, че животът ти се преобръща с главата надолу. Откъде знаеш, че онова, с което си свикнал, е по-добро от нещата, които ще дойдат?“

От унеса ме изтръгна приятелски глас.

— Селямюн алейкум, дервишо!

Обърнах се и видях мургав як селянин с увиснали мустаци. Караше каруца, впрегната във вол, който беше ужасно изпосталял, да си рече човек, че — аха — и ще издъхне.

— Алейкум селям, Бог да те поживи! — провикнах се аз.

— Защо седиш тук сам-самичък? Ако си се уморил да го яздиш този твой кон, ще те откарам.

Усмихнах се.

— Благодаря, но ми се струва, че пеш ще стигна по-бързо, отколкото с твоя вол.

— Я не ми обиждай вола — засегна се селянинът. — Може да е стар и грохнал, но пак ми е най-добрият приятел.

Сложен на място от тези думи, скочих на крака и се поклоних на селянина. Как аз, дребна съставка в огромния кръг на Божието творение, смеех да омаловажавам друга съставка от този кръг, била тя животно или човек?

— Извинявам се на теб и на вола ти — рекох му. — Много те моля, прости ми.

Върху лицето на селянина се мярна сянката на неверието. Известно време той стоя с каменно лице — умуваше дали не му се подигравам.

— Никой не прави така — каза накрая и ме озари със сърдечна усмивка.

— Никой не се извинява на вола ти ли?

— Ами и това. Но си мислех, че никой не се извинява и на мен. Обикновено става обратното. Все аз се извинявам. И да ми причинят зло, пак се извинявам аз.

Бях трогнат от думите му.

— В Корана е казано, че всеки от нас е сътворен по най-добър образ. Това е едно от правилата — промълвих аз.

— Какво правило? — учуди се селянинът.

— „Бог се е захванал да довърши делото ти, и вътрешно, и външно. Зает е изцяло с теб. Всеки човек е недовършено дело, което бавно, но неумолимо се приближава до съвършенството. Всички сме недовършено произведение на изкуството, което чака и се стреми да бъде създадено докрай. Бог се е заел с всеки от нас поотделно, защото човечеството е изящно изкуство, умел краснопис, където всяка отделно взета точица е еднакво важна за цялостната картина.“

— И ти ли си тук за проповедта? — попита селянинът с подновен интерес. — Както личи, ще има много народ. Той е забележителен човек.

Сърцето ми подскочи — бях се досетил за кого говори селянинът.

— Я ми кажи, какво им е толкова особеното на проповедите на Руми?

Известно време мъжът не отговори, само гледа с присвити очи огромния хоризонт. Мислите му сякаш бяха навсякъде и никъде. После той каза:

— Идвам от село, което се намъчи. Първо заради глад, после заради монголците. Те опожаряваха и плячкосваха всичко, изникнало на пътя им. Ала още по-страшно е онова, което направиха в големите градове. Превзеха Ерзурум, Сивас и Кайсери и изклаха де що има мъж, после отведоха жените. Лично аз не съм изгубил близки и дом. Но все пак изгубих нещо. Изгубих радостта.

— Какво общо има това с Руми? — попитах.

Селянинът отново сведе поглед към вола и пророни безизразно:

— Всички разправят, че ако послушаш как проповядва Руми, ще се излекуваш от тъгата.

Лично аз не виждах нищо лошо в тъгата. Точно обратното: лицемерието прави хората щастливи, а истината ги прави тъжни. Не го казах обаче на селянина. Вместо това рекох:

— Дали да не отида с теб до Коня, тъкмо по пътя ще ми разкажеш повече за Руми.

Завързах юздата на коня за каруцата и се качих да седна до селянина — зарадвах се, щом видях, че волът не роптае от допълнителната тежест. При всички положения продължи да крета все така мъчително бавно. Селянинът ме почерпи хляб и козе сирене. Докато се хранехме, си говорехме. В такова състояние, докато слънцето напичаше от индиговото небе, а светиите на града не ме изпускаха от очи, влязох в Коня.

— И умната, приятелю — казах, след като скочих от каруцата и развързах юздата на коня.

— Ела на всяка цена на проповедта! — извика с очакване селянинът.

Кимнах и му махнах с ръка за довиждане.

— Иншаллах.

Въпреки че изгарях от нетърпение да чуя проповедта и умирах да се срещна с Руми, исках първо да прекарам известно време в града и да разбера какво мислят жителите му за великия проповедник. Исках да го видя през чужди очи, добри и недобри, изпълнени с любов и с нелюбов, и чак тогава да го погледна през своите.

ХАСАН ПРОСЯКЪТ

Коня, 17 октомври 1244 година

Безумно ли ще би прозвучи, ако ви кажа, че наричат тази преизподня на земята „свещено страдание“? Аз съм прокажен, навеки запратен в чистилището. Не ме иска никой, ни мъртви, ни живи. Майките по улиците ме сочат на немирните си невръстни деца, за да ги сплашат с мен, хлапетата ме замерват с камъни. Занаятчиите ме гонят —

да не седя пред дюкяните им, за да не си навлекат лошия късмет, който ме следва навсякъде, а зърнат ли ме, бременните се извърщат от страх да не би рожбите им да се родят недъгави. Никой от тези хора не си дава сметка, че колкото и да ме избягват, аз искам дважд по-силно да избегна тях и изпълнените им със съжаление погледи.

Първо се променя кожата, която загрубява и потъмнява. По раменете, коленете, ръцете и лицето се появяват петна с различен размер и с цвят на развалени яйца. На този етап сърби и пари много, но после болката се попристъпява или човек просто ѝ свиква. След това петната започват да се уголемяват и да се подуват и се превръщат в грозни цицини. Ръцете заприличват на нокти на граблива птица, а лицето се обезобразява до неузнаваемост. Сега вече наближавам последните стадии и не мога да си затварям клепачите. Сълзите и слюнката текат, а аз не съм в състояние да ги спра. Шест от ноктите на ръцете ми паднаха, тръгнал е и седми. Колкото и да е странно, косата ми още не е окапала. Вероятно трябва да смятам, че ми е провървяло.

Чувал съм, че в Европа държат прокажените извън градските стени. Тук ни разрешават да живеем в града, стига да носим звънче, с което да предупреждаваме другите, че сме наблизо. Разрешават ни и да просим, което е добре, защото иначе сигурно щяхме да умрем от глад. Просията е един от двата начина да се спасим. Другият е молитвата. Не защото Бог обръща някакво внимание на прокажените, а защото се срещат и странни птици, които смятат, че Той ни помага. Затова, колкото и да ни презират, жителите на града и ни уважават. Наемат ни да се молим за болните, недъгавите, престарелите. Плащат ни и ни хранят добре с надеждата да изтръгнат от устата ни още някоя и друга молитва. По улиците с нас, прокажените, могат да се държат по-зле, отколкото с псета, но там, където тегне сянката на смъртта и отчаянието, ние сме султаните.

Наемат ли ме да се помоля, свеждам глава и издавам нечленоразделни звуци на арабски — уж съм погълнат от

молитва. Единственото, което мога да сторя, е да се преструвам, защото според мен Бог не ме чува. Нямам причини да вярвам в обратното.

Въпреки че просията не носи толкова пари, за мен тя е много по-лесна от молитвите. Ако не друго, поне не мамя никого. За просия най-добър ден е петъкът, ако не броим месеца на Рамазана, когато през цялото време печелим добре. Най-много определено изкарваме в последния ден на Рамазана. Тогава и най-стиснатите се юрват да дават подаяния, бързат ли, бързат да изкупят греховете си, минали и настоящи. Веднъж в годината хората не обръщат гръб на просяците. Обратното, ходят специално да търсят просяци, колкото по-окаяни, толкова по-добре. Тъй силно е желанието им да се покажат щедри и праведни, че в този единствен ден не само тичат да дават подаяния, но и направо ни обикват.

Днес също сигурно ще изкарам повечко, защото Руми ще чете една от петъчните си проповеди. Джамията вече е препълнена. Който не може да седне вътре, се реди на опашка в двора. Следобедът е тъкмо време като за просяци и джебчий. И точно както и аз, всички те са се стекли тук и са плъзнали из навалищата.

Седнах точно срещу входа на джамията, при един клен, на който се облегнах. Из въздуха се носеше усойната миризма на дъжд, примесена с едва доловимото сладостно ухание на овощните градини в далечината. Сложих пред себе си купичката за подаяния, за разлика от мнозина други като мен, никога не съм искал подаяния открито. На прокажения не му се налага да хленчи и да моли, да си съчинява небивалици колко окаян е животът му и колко разклатено — неговото здраве. Само един поглед към лицето ми действа като хиляда думи. Затова просто откривам лицето си и седя.

За един час пуснаха в купичката няколко монети. Все нацърбени, медни. Мечтаех си за жълтица с изсечени върху нея слънце, лъв и полумесец. Откакто покойният Аладин Кейкубад отмени някои ограничения върху парите,

човек вече може да се разплаща и с монети, сечени от бейовете на Алепо, от управниците в династията на фатимидите в Кайро и от багдадския халиф, да не говорим пък за италианския флорин. Управниците в Коня ги признаваха всички, затова го правеха и градските просяци.

Върху скута ми заедно с монетите паднаха и шумки. Златисточервените листа на клена вече капеха и понеже се изви поривист вятър, доста от тях се озоваха в купичката ми, сякаш дървото също ми даваше подаяния. Изведнъж ми хрумна, че между нас с клена има нещо общо. Дърво с листа, които капят през есента, е като човек, който се разделя с крайниците си в последния стадий на проказата.

Аз бях голо дърво. Всичко в мен окапваше: кожата, органите, лицето ми се смъкваша. Но за разлика от дървото за мен нямаше да има пролет, през която отново да разцъфтя. Каквото губех, го губех завинаги. Погледнеха ли ме, хората виждаха не какъв съм, а какво ми липсва. И да пуснеха в купичката някоя пара, го правеха изумително бързо и внимаваха да не срещат очите ми, сякаш щяха да се заразят само от погледа ми. За тях бях по-страшен и от крадец или убиец. Колкото и да не одобрявах престъпниците, с тях не се отнасях така, сякаш са невидими. В мен обаче не виждаха друго, освен смърт, която ги гледа право в лицето. Ето какво ги плашеше: да признаят, че смъртта може да е толкова близо и толкова грозна.

Изведнъж някъде в дъното настана страшна врява. Чух как някой вика:

— Идва! Идва!

И ето, появи се Руми, беше яхнал бял като мляко кон, беше облечен в скъп-прескъп кехлибарен кафтан, извезан със сърмени листа и ситен бисер, държеше гърба си изправен и следван, от цяла тълпа поклонници, изглеждаше горд, мъдър и благороден. Излъчваше обаяние и увереност и приличаше не толкова на книжник, колкото на управник — султан на вятъра, огъня, водата и земята.

Дори жребецът му беше висок и стегнат, сякаш осъзнаваше какъв именит човек го е яхнал.

Прибрах в джоба си парите от купата, омотах главата си така, че да се вижда само половината ми лице, и влязох в джамията. Вътре нямаше къде игла да падне, човек едвам дишаше, камо ли да си намери място за сядане. Но прокажените все пак имат едно предимство — колкото и да е препълнено, винаги си намират място, понеже никой не иска да седи до тях.

— Братя — подхвана Руми и гласът му първо се извиси, сетне се понесе ниско из джамията. — Всемирът е толкова огромен, че се чувстваме малки, дори незначими. Някои от вас сигурно се питат: „Какво значение мога да имам за Бога аз със своята ограниченост?“. Повярвайте, този въпрос е хрумвал от време на време на мнозина. В днешната проповед искам да дам някои конкретни отговори.

На първия ред седяха двамата синове на Руми: красивият Султан Валад, който според всички бил одрал кожата на покойната си майка, и по-малкият Аладин с живо лице, но странно шарещи очи. Виждах, че и двамата са горди с баща си.

— Адамовите чада са били почетени с познание, толкова голямо, че не е било по силите нито на планини, ни на небе — продължи Руми. — Затова в Корана е казано: „Ние предложихме на небесата и на земята, и на планините отговорността, но те се възпротивиха да я носят и се уплашиха от нея. А човекът я понесе“. След като са получили такова почетно място, човеците не бива да се целят по-ниско, отколкото е волята Божия.

Руми произнасяше гласните по особен начин, както могат само образованите, и говореше за Бога, като ни уверяваше, че Той не седи на някакъв престол далеч на небето, а е много близо до всеки от нас. И че онова, което ни приближава още повече до Бога, са именно страданията.

— Ръката ви през цялото време се отваря и затваря. Ако не го правеше, щяхте да сте обездвижени. Вие

присъствате най-осезаемо и в най-дребното свиване и разтваряне. Двете са красиво уравновесени и съгласувани — точно като крилете на птица.

В началото ми харесваше какво говори. Топлеше ме да си мисля, че радостта и скръбта зависят една от друга точно като крилете на птица. Ала почти веднага усетих, че на гърлото ми засяда негодувание. Какво знаеше Руми за страданията? Беше син на големец, беше потомък на заможен известен род и животът винаги се беше показвал благосклонен към него. Знаех, че е загубил първата си жена, но не вярвах някога да е бил сполитан от истински беди. Роден с късмет, израсъл в изтънчени среди, обучаван от най-добрите книжници и винаги обичан, глезен, заобиколен с възхита — как смееше той да проповядва за страданието?

Осъзнах със свито сърце, че разликата между Руми и мен е както между небето и земята. Защо Бог беше толкова несправедлив? На мен беше дал сиромашия, болест и нещастие. А на Руми богатство, успех и мъдрост. С безупречната си репутация и с царственото поведение той сякаш не беше от този свят, най-малкото от този град. Аз трябваше да покривам лицето си, ако не исках хората да негодуват от вида ми, докато Руми блестеше сред множеството като скъпоценен камък. Запитах се какво ли ще направи на мое място? Дали изобщо му беше хрумвало някога, че дори такъв съвършен човек с толкова привилегии като него може някой ден да се препъне и да падне? Дали се беше замислял какво е да си отритнат дори за един-единствен ден? Пак ли щеше да бъде великият Руми, ако му бе отреден живот като моя?

С всеки нов въпрос възмущението ми ставаше все по-голямо и помиташе възхитата, която иначе щях да изпитвам към него. Огорчен и раздразнен, станах и тръгнах да излизам през гъмжилото. Някои ме изгледаха любопитно, изумени, че напускам проповед, на която мнозина биха дали всичко да присъстват.

ШАМС

Коня, 17 октомври 1244 година

Благодарен на селянина, който ме остави на хвърлей от центъра на града, намерих къде да отседна с коня. Шекерджийският хан беше точно място като за мен. От четирите стаи, които ми показаха, избрах помещението с най-малко вещи в него: сламеник с покрита с мухъл завивка, газеник, който беше почти празен и пукаше, тухла, която можех да използвам за възглавница, и красива гледка към целия град чак до подножието на хълмовете наоколо.

След като се настаних, тръгнах да обикалям безцелно улиците, изумен от многото преплетени една с друга религии, култури и носещи се из въздуха езици. Натъквах се на цигани музиканти, на арабски пътешественици, на християни, тръгнали на поклонение, на търговци евреи, на будистки проповедници, на трубадури от Земите на франките, на художници перси, на акробати китайци, на факири индийци, на магьосници зороастрийци и на гръцки мислители. На пазара за роби видях наложници с бяла като мляко кожа и яки мургави евнуси, които се бяха нагледали на такива жестокости, че бяха загубили дар слово. На тържището се натъкнах на странстващи бръснари с устройства за пускане на кръв, на гадатели с кристални кълба и на огнегълтачи. Имаше хора, тръгнали на поклонение в Йерусалим, и скитници, за които подозирах, че са избягали войници от последния кръстоносен поход. Чувах да се говори на езика на венецианците, на франките, на саксонците, на гърците, на персите, турците, кюрдите, арменците и евреите, както и какви ли не други говори, които дори не разпознавах. Въпреки наглед безкрайното си разнообразие, всички тези хора създаваха впечатлението за несъвършенство и приличаха на нещо, по което още се работи, всеки от тях незавършен шедьовър.

Целият град беше една Вавилонска кула. Всичко не спираше да се движи, да се разцепва, да изниква, да се заражда, да се въздига, да се топи, да се разпада и да умира. Насред този хаос седях на място с ненарушавана от нищо тишина и ведрост, напълно безразличен към света и в

същото време преизпълнен с изпепеляваща любов към всички тези човеци, които се бореха и страдаха в него. Докато гледах хората наоколо, си спомних за още едно златно правило: „Лесно е да обичаш един съвършен Бог, безукорен и непогрешим, какъвто е Той. Много по-трудно е да обичаш своите ближни, другите хора с всичките им несъвършенства и недостатъци. Не забравяй, можеш да познаеш само онова, което си в състояние да обичаш. Няма мъдрост без Любов, освен ако не се научим да обичаме Божието творение, не можем нито да обичаме истински Бога, нито да Го познаем истински“.

Обикалях из тесните улички, където занаятчии на всякаква възраст се трудеха в опушените си дюкянчета. Където и да отидех, чувах как жителите на града говорят за Руми. Запитах се какво ли е да си толкова известен. Как ли се отразява на себелюбието? С глава, изпълнена с тези въпроси, тръгнах в посока, обратна на джамията, където проповядваше Руми. Малко по малко градът започна да се променя. Докато вървах на север, къщите ставаха по-порутени, с градински зидове, които се рушаха, а децата бяха по-груби и немирни. Промениха се и миризмите, които станаха по-тежки, с по-силно присъствие на чесъна и подправките. Накрая излязох на улица, където миришеше на три неща: на пот, на парфюм и на похот. Бях навлязъл в съмнителната част на града.

В горния край на стръмната калдъръмена улица имаше порутена къща със стени, подпрени с бамбукови пръти, и със сламен покрив. Пред къщата си бърбеха няколко жени. Щом ме видяха, че се приближавам, ме загледаха с любопитство, явно бяха доста развеселени. До тях имаше градина с рози във всевъзможни цветове и оттенъци и с направо изумително ухание. Запитах се кой ли се грижи за тях. Не се наложи да чакам твърде дълго, за да науча отговора. Още щом отидох при градината, входната врата на къщата се разтвори широко и отвътре изскочи жена. Беше бузеста, висока и страшно дебела. Присвиеше ли очи, както направи сега, те изчезваха сред

гънките плът. Беше с тънки тъмни мустачки и рунтави бакенбарди. Трябваше да мине известно време, докато разбере, че това е и мъж, и жена.

— Какво искаш? — попита подозрително хермафродитът. Лицето ѝ постоянно се менеше: уж приличаше на женско, а после вълната се обръщаше и ставаше мъжко.

Представих се и я попитах как се казва, но тя не обърна внимание на въпроса ми.

— Това тук не е място за теб — отсече жената и замаха с ръце, сякаш бях муха, която иска да отпъди.

— Защо?

— Толкова ли не виждаш, че е бордей? Нали вие, дервишите, давате обет да стоите надалеч от похотта? Хората си въобразяват, че развъждам тук грях, а аз давам подаяния и през Рамазана е затворено. Ето че и сега те спасявам. Стой надалеч от нас. Това е най-мръсното кътче в града.

— Мръсотията е вътре в нас, а не отвън — възразих аз. — Така се казва в правилото.

— Какви ми ги говориш? — изграчи жената.

— Това е едно от четирийсетте правила на любовта — опитах се да ѝ обясня. — „Истинската мръсотия е вътре в нас. Останалото просто се отмива. Има само една мръсотия, която не може да се махне с чиста вода, и това е петното на омразата и фанатизма, заразило душата. Можеш да пречистиш с въздържание и пост тялото си, но сърцето се пречиства само с любов.“

Хермафродитът не искаше и да чуе.

— Вие, дервишите, не сте с всички си. Тук имам какви ли не клиенти. Но чак пък дервиш? Когато на жабите им пораснат бради. Ако те оставя да се навърташ тук, Бог ще изравни къщата ми със Земята и ще ни прокълне, задето съблазняваме човек на вярата.

Не се сдържах и се засмях.

— Откъде ти хрумват тия нелепи мисли? Нима смяташ, че Бог е сърдит кисел патриарх, който ни

наблюдава горе от небето, та в мига, когато съгрешим, да посипе върху нас камъни и жаби?

Съдържателката на бордея засука тънък мустак и ме изгледа раздразнено, почти злобно.

— Не се притеснявай, не съм тук, за да влизам в бордея ти — уверих я аз. — Просто се възхищавах на розите в градината ти.

— О, това ли било... — сви тя пренебрежително рамене. — Насадило ги е едно от момичетата ми, Пустинна роза.

При тези думи съдържателката на бордея показва с ръка млада жена, седнала сред блудниците отпред. Изваяна брадичка, кожа, бяла и лъскава като бисер, и тъмни бадемовидни очи, замъглени от притеснение. Тя беше изумително красива. Останах с впечатлението, че докато я гледам, жената направо се преобразява.

Сниших глас до шепот, та да ме чува само съдържателката.

— Това момиче е добро момиче. В скоро време ще тръгне на духовно пътешествие, за да намери Бога. Ще се махне завинаги от това място. Когато дойде този ден, не се опитвай да го спираш.

Хермафродитът ме изгледа изумен, после избухна.

— Какви ми ги дрънкаш? Никой няма да ми казва какво да правя с момичетата си! Я се пръждосвай оттук! Или ще повикам Чакаловата глава.

— Кой е той? — попитах аз.

— Повярвай, не ти трябва да знаеш — закани ми се с пръст хермафродитът.

Щом чух името на непознатия, ме побиха леки тръпки, но аз не обърнах внимание.

— Така и така си тръгвам — рекох. — Но ще се върна, затова не се изненадвай, когато следващия път ме видиш наоколо. Не съм от праведниците, които цял живот седят сгърбени на молитвените килимчета, а очите и сърцата им остават затворени за външния свят. Те четат Корана само повърхностно. Докато аз го чета в напъпилите

цветя и прелетните птици. Аз чета Дишация Коран, стаен във всеки от човеците.

— В смисъл че разчиташ хората ли? — засмя се от немай-къде съдържателката на бордея. — Какви са тия дрънканици?

— Всеки човек е отворена книга, всеки е ходещ Коран. Търсенето на Бога е заложено в сърцето на всеки, бил той блудница или светец. Любовта пребъдва във всеки от нас още от мига, в който се раждаме, и чака да бъде открита. Точно за това в едно от четирийсетте правила се казва: „Цялата вселена се съдържа в един-единствен човек — в теб. Всичко, което виждаш наоколо, включително нещата, които може би не обичаш, и дори хората, които презираш и от които се гнушиш, присъства в една или друга степен и в теб. Затова не търси и Шейтана^[2] извън себе си. Дяволът не е някаква свръхестествена сила, която те напада отвън. Той е най-обикновен глас вътре в теб. Опознай се докрай, погледни честно и твърдо и тъмните, и светлите си страни и ще постигнеш върховна форма на съзнанието. Който познава себе си, познава и Бога“.

Хермафродитът скръсти ръце над гърдите си и след като се наведе напред, ме погледна застрашително с присвити очи.

— Де се е чуло и видяло дервиш да проповядва на блудници! — промърмори тя. — Предупреждавам те, няма да допусна да ми се навърташ тук с тия врели-некипели. Стой надалеч от бордея. Не го ли направиш, Бог ми е свидетел, Чакаловата глава ще ти отреже острия език и аз ще го изям с удоволствие.

[1] Словото и делата на пророка Мохамед. — Б.а. ↑

[2] Дяволът в ислямската митология. — Б.пр. ↑

ЕЛА

Нортхамптън, 28 май 2008 година

Беше тъжна, когато се събуди. Но не тъжна да плаче и да се чувства нещастна, тъжна само да не ѝ се усмихва и да не приема леко нещата. Имаше чувството, че е достигнала вододел, за който не е подготвена. Докато правеше кафе в кухнята, извади от чекмеджето списъка с решенията и ги прегледа.

Десет неща, които да направя, преди да навърша четирийсет.

1. Да разпределям по-добре времето си, да съм решена да го използвам максимално и да съм по-организирана. Да си купя нов календар бележник. (Изпълнено)

2. Да взимам с храната минерални добавки и антиоксиданти. (Изпълнено)

3. Да взема мерки за по-малко бръчки. Да опитам продуктите с алфа-хидрокси киселини и да започна да се мажа с новия крем на „Л’Ореал“. (Изпълнено)

4. Да сменя тапицерията, да купя нови цветя, да взема нови възглавнички. (Изпълнено)

5. Да направя равностетка на живота си: на ценностите и убежденията си. (Наполовина изпълнено)

6. Да не ям месо всяка седмица, да съставям здравословно меню и да започна да проявявам към тялото си уважението, което то заслужава. (Наполовина изпълнено)

7. Да започна да чета стиховете на Руми. (Изпълнено)

8. Да заведе децата на бродуейски мюзикъл. (Изпълнено)

9. Да започна да пиша готварска книга.
(Неизпълнено)

10. Да отворя сърцето си за любовта!!!

Ела застина с очи, вперени с десетата точка от списъка — не знаеше дали да я впише като изпълнена. Не знаеше дори какво е имала предвид, когато я е включила. За какво ли е мислела? Сигурно е под въздействието на „Сладко богохулство“, прошепна тя сама на себе си. Напоследък се хващаше, че мисли често за любовта.

„Скъпи Азис,

Днес имам рожден ден! Изпитвам чувството, че съм достигнала повратна точка в живота си. Казват, че четирийсетгодишнината е нещо като вододел, особено за жените. Казват и че четирийсетте са новите трийсет (а шейсетте — новите четирийсет), но колкото и да ми се иска да вярвам във всичко това, ми звучи доста измислено. Така де, кого заблуждаваме? Четирийсет са си четирийсет! Предполагам, че сега ще имам повече от всичко: повече знания, повече мъдрост и разбира се, повече бръчки и побеляла коса.

Винаги съм се чувствала щастлива на рождения си ден, но днес сутринта се събудих с тежест в гърдите и с въпроси, прекалено сериозни за човек, който още не си е изпил сутрешното кафе. Все се питах: дали искам да живея и занапред както съм живяла досега.

После ме обзе страх. Ами ако и «да», и «не» породят еднакво пагубни последици? Затова намерих друг отговор: може би!

С най-топли чувства, Ела

П.П. Извинявай, но не успях да ти напиша по-ведър имейл. И аз не знам защо днес съм кисела. Не мога да ти посоча причина. (Освен че навършвам четирийсет де. Предполагам, че точно това е така наречената криза на средната възраст.)“

„Скъпа Ела,

Честит рожден ден! Четирийсет години е изключително красива възраст и за мъже, и за жени. Знаеш ли, че в мистиката числото четирийсет олицетворява изкачването на по-високо равнище и духовното пробуждане? Когато загубим някого, сме в траур четирийсет дни. Когато се роди дете, трябва да минат четирийсет дни, докато то бъде готово за живота на земята. А когато се влюбим, трябва да изчакаме четирийсет дни, за да сме сигурни в чувствата си.

Потопът на Ной е продължил четирийсет дни и макар че водата е унищожила живота, в същото време тя е отнесла всичко нечисто и е дала на хората възможността да започнат наново. В ислямския мистицизъм има четирийсет стъпала между човека и Бога. По същия начин има четири основни равнища на съзнание с по десет стъпала във всяко, което прави общо четирийсет. Исус е останал в пустинята четирийсет дни и четирийсет нощи. Мохамед е бил на четирийсет години, когато е бил призван за пророк. Буда е медитирал под липата четирийсет дни. Да не говорим пък за четирийсетте правила на Шамс.

На четирийсет години получаваш нова задача, нов пропуск за живота. Достигнала си изключително благоприятно число. Поздравления! И не се притеснявай, че остаряваш. Няма бръчки и бяла коса, които да са достатъчно силни, за да сломят мощта на числото четирийсет!

С най-топли чувства, Азис“

ПУСТИННА РОЗА БЛУДНИЦАТА

Коня, 17 октомври 1244 година

Бордеи има, откакто свят светува. Както и жени като мен. Но се изумявам от едно: защо хората твърдят, че не обичат да виждат как жените се продават, и пак същите

хора създават толкова трудности пред жена, решила да се покае и да започне живота начисто? Уж съжеляват, че сме паднали толкова ниско, а сякаш казват, че щом сме го направили, трябва да си останем такива завинаги. Не знам защо е така. Знам само, че някои хора се хранят от бедите на другите и не им харесва, ако несретниците по лицето на земята станат с един по-малко. Но каквото и да говорят и да правят, някой ден ще се махна от това място.

Днес сутринта се събудих с огромното желание да послушам как проповядва великият Руми. Ако бях казала на съдържателката на бордея и я бях помолила за разрешение, тя щеше да ми се присмее. Щеше да ми каже: „Откога пачаврите ходят по джамии?“, и щеше да прихне така, че валчестото ѝ лице да стане мораво.

Точно заради това излъгах. След като онзи дервиш без коса, брада и вежди си тръгна, съдържателката изглеждаше толкова замислена, че усетих — сега е моментът да отида и да поговоря с нея. Когато е разсеяна, винаги е по-отзивчива. Казах ѝ, че искам да отида да свърша едни работи на пазара. Тя ми повярва. Как няма да ми вярва, девет години ѝ работя като вол.

— Само при едно условие — рече ми. — С теб ще дойде и Сусама.

Това не ми пречеше. Харесвах Сусама. Едър, огромен мъж с ум на дете, той беше надежден и честен до степен да простее. За мен беше загадка как е оцелял в този жесток свят. Никой не знаеше истинското му име, вероятно дори самият той. Бяхме му измислили такъв прякор, защото много обичаше сусамова халва. Ако някоя блудница от бордея трябваше да отиде някъде, Сусама я придружаваше като мълчалива сянка. Той беше най-добрият пазач, за който можех да мечтая.

Двамата с него тръгнахме по прашния път, който лъкатушеше през овощните градини. Щом излязохме на един кръстопът, помолих Сусама да ме почака и изчезнах зад един храст, където бях скрила торба с мъжки дрехи.

Оказа се по-трудно да се предреца като мъж, отколкото бях очаквала. Омотах около гърдите си дълги ивици плат — да изглеждам плоска. После облякох торбест панталон, памучен елек и дълга бежова риза и си сложих тюрбан. Накрая прикрих с шал половината си лице с надеждата да заприличам на пътешественик арабин.

Когато се върнах при Сусама, той трепна, смаян.

— Да вървим — подканих, ала той не помръдна и аз открих лицето си. — Не ме ли позна, скъпи?

— Ти ли си, Пустинна роза? — възкликна Сусама и затули с длан устата си — досущ уплашено дете. — Защо си се облякла така?

— Можеш ли да пазиш тайна?

Сусама кимна с очи, разширени от възмущение.

— Добре тогава — пошушнах. — Отиваме в една джамия. Но не казвай на съдържателката.

Долната му устна затрепери.

— А, не. Отиваме на пазара.

— Да, скъпи, след това. Първо отиваме да послушаме великия Руми.

Сусама се поуплаши, както и очаквах. Притесняваше се, ако плановете се променяха.

— Хайде де, това значи много за мен — примолех му се. — Ако склониш и обещаеш да не казваш на никого, ще ти купя цяла буца халва.

— Халва — изцъка доволно той, сякаш самата дума е оставила в устата му сладък вкус.

И със сладко очакване продължихме към джамията, където щеше да говори Руми.

Родена съм в селце край Никея. Мама все ми повтаряше:

— На хубаво място си родена, но се опасявам, че не и под щастлива звезда.

Времената бяха лоши, непредсказуеми. От година на година се менеше всичко. Първо плъзна мълва, че кръстоносците се връщали. Чухме ужасяващи разкази за жестокостите, които са вършили в Константинопол, как

плячкосвали големите къщи и унищожавали иконите по параклиси и църкви. После пък научихме за нападенията на селджуките. Още се мълвеше за ужаса, който сеела войската им, когато се появиха безпощадните монголци. Името и лицето на врага се менеше, а страхът, че пришълците ще ни изстребят, си стоеше като снега по планината Ида.

Родителите ми бяха хлебари и благочестиви християни. Един от най-ранните ми спомени е за миризмата на хляба в пещта. Не бяхме богати. Знаех го още като малка. Но не бяхме и бедни. Виждала съм как гледат сиромасите, дошли да молят във фурната за някоя трошица. Всяка вечер, преди да си легна, благодарях на Господа, че не ме е пратил да спя гладна. Все едно разговарях с приятел. Понеже в ония времена Бог наистина ми беше такъв.

Когато бях на седем години, майка ми зачена. Сега, като си мисля за това, подозирам, че преди това вероятно е помятала няколко пъти, тогава обаче не знаех нищо за такива неща. Бях толкова невинна, че ако ме попиташе някой откъде се взимат малките деца, щях да кажа, че Бог ги меси от меко сладко тесто.

Но тестеното дете, което Бог беше умесил за майка ми, явно е било огромно, защото не след дълго коремът ѝ се изду, стана грамаден и стегнат. Мама наедря толкова, че едва се движеше. Акушерката каза, че тялото ѝ задържало вода, това обаче не ми се стори чак толкова страшно.

Онова, което не знаеха и майка ми, и акушерката, бе, че вътре имаше не едно, а цели три бебета. Все момчета. Братята ми си бяха обявили война в корема на мама. Един от трънаците беше удушил с пъпната връв брат си и сякаш за да си отмъсти, мъртвото бебе беше препречило изхода — така другите не можеха да се родят. Мама ражда цели четири дни. Ден и нощ слушахме писъците ѝ, после те заглъхнаха.

Понеже не успяла да спаси майка, акушерката направила всичко по силите си да спаси братята ми. Взела

ножица и разрязала корема на мама, накрая обаче оживя само едното бебе. Ето как се роди брат ми. Баща ми така и не му прости, дори не отиде на кръщенето му в църквата.

След като майка умря и баща ми се превърна в нацупен огорчен човек, животът вече не беше същият. Положението във фурната бързо се влошаваше. Изгубихме клиентите си. От страх да не обеднеем и някой ден да не се наложи да прося, започнах да крия под леглото кифли, които изсъхваха и ставаха твърди. Но ако някой наистина страдеше, това беше брат ми. Преди поне ме бяха обичали и се бяха грижили за мен. А той не получи нищо от това. Сърцето ми се късаше, докато гледах как го тормозят, но в същото време изпитвах облекчение и дори бях признателна, че не аз съм се превърнала в мишена за татковия гняв. Жалко, че не можех да защитя брат си. Днес всичко щеше да бъде различно и аз нямаше да съм в бордей в Коня. Животът е толкова странен.

След една година баща ми се ожени отново. Животът на брат ми се промени единствено с това, че ако преди го тормозеше само баща ми, сега заедно с него го измъчваше и новата му жена. Той започна да бяга от къщи колкото после да се прибере с най-ужасните навици и с неподходящи приятели. Веднъж баща ми го наби така, че за малко да го убие. След това момчето се промени. В очите му се появи студен, жесток поглед, какъвто преди нямаше. Знаех, че е намислил нещо, но и през ум не ми минаваше какъв ужасен план крои. Де да знаех! Щях да предотвратя трагедията.

После една сутрин през пролетта баща ми и мащехата ми бяха намерени мъртви, убити с отрова за мишки. Веднага щом се разчу за смъртта им, всички заподозряха брат ми. Стражарите дойдоха да разпитват и уплашен до смърт, той избяга. Ето как останах сам-сама на белия свят. Не можех да остана вкъщи, още усещах миризмата на мама, не можех да работя във фурната, където из въздуха витаеха тежки спомени, затова реших да

ида в Константинопол, при една леля, стара мома, която сега ми беше най-близкият човек. Бях на тринайсет години.

Качих се на една каруца за Константинопол. Бях най-малката сред пътниците и само аз бях сама. Потеглихме, но след няколко часа ни спря банда разбойници. Взеха ни всичко: куфари, дрехи, обувци, колани и накити, дори наденицата на каруцаря. Тъй като нямах какво да им дам, стоях тихо отстрани, бях сигурна, че няма да ми сторят нищо. Но тъкмо да си тръгнат, когато главатарят на бандата се извърна към мен и попита:

— Девствена ли си, малката?

Изчервих се и не отговорих на такъв неприличен въпрос. Не подозирах, че изчервяването ми е било отговорът, който той е очаквал.

— Да вървим! — ревна главатарят. — Вземайте конете и момичето!

Докато се съпротивлявах разплакана, никой от другите пътници не се и опита да ми помогне. Обирджииите ме отведоха в гъста непроходима гора, където с изненада установих, че са си направили селце. Имаше жени и деца. Накъдето и да се обърнех, виждах патици, кози и свине. Приличаше на идилично село с тази разлика, че в него живееха престъпници.

Не след дълго разбрах защо главатарят на бандата ме е попитал дали съм девствена. Старейшината на селото лежеше тежко болен от нервна треска. Беше прикован от доста време към леглото, цялото му тяло беше на червени петна и той бе опитвал да се лекува с какво ли не — безуспешно. Наскоро някой му втълпил, че ако преспи с девственица, болестта ще се прехвърли на нея и той ще се очисти и ще се излекува.

В живота ми има неща, които не искам да си спомням. Едно от тях е времето, което прекарах в гората. И днес, сетя ли се за нея, си представям борове, само борове и нищо друго. Предпочитах да седя под тези дървета, а не с жените от селото, повечето от които бяха съпруги и дъщери на разбойниците. Имаше и няколко блудници, които бяха

дошли тук по своя воля. Не проумявах защо не вземат да избягат. Лично аз смятах да правя, да струвам, но да се махна оттук.

През гората минавах коли, повечето на велможи. За мен беше пълна загадка защо тях не ги ограбват, после обаче схванах, че преди да тръгнат през гората, някои от коларите подкупват разбойниците и в замяна си осигуряват безпрепятствен път. След като разбрах каква е работата, успях да се споразумея с един от каруцарите. Той беше тръгнал с колата към големия град и аз му се примолих да ме вземе със себе си. Мъжът поиска прекалено много пари, макар и да знаеше, че нямам. Платих му по единствения начин, който знаех.

След като пристигнах в Константинопол, не трябваше да мине много време, за да разбера защо блудниците в гората няма да избягат никога. В града беше по-страшно. Беше безпощадно. Така и не тръгнах да търся старата си леля. Вече бях паднала жена и знаех, че една достопочтена дама като нея няма да ме пусне при себе си. Бях сама. На града не му трябваше много време да смаже духа ми и да съсипе тялото ми. Изневиделица се бях озовала в съвсем друг свят: свят на злоба, на насилие, на жестокост и мор. Направих няколко аборта един след друг и накрая бях толкова повредена, че мензисът ми престана да идва и вече не можех да зачена.

По онези улици съм се нагледала на неща, за които нямам думи. След като напуснах гората, пътувах с войници, с гастролиращи актьори и цигани и обслужвах всички. После ме намери един мъж: с прякор Чакаловата глава, който ме доведе в този бордей в Коня. Съдържателката нехаеше откъде идвам, за нея беше важно да съм във форма. Много се зарадва, щом разбра, че не мога да имам деца и в това отношение няма да й създавам главоболия. Понеже бях ялова, ме нарече Пустинята, а по-после, за да поразкраси името, го промени на Пустинна роза, а аз нямах нищо против, защото обожавам рози.

Точно така възприемам и вярата — като скрита розова градина, където навремето съм се разхождала и съм вдишвала силното ухание, но където вече не мога да вляза. Искам Бог пак да ми бъде приятел. С този копнеж обикалям ли, обикалям градината, надявам се да намеря портичка, която ще ме пусне да вляза.

Когато двамата със Сусама стигнахме при джамията, направо не повярвах на очите си. Всяко кътче, дори мястото отзад, където обикновено седят жените, беше запълнено от мъже на всевъзможна възраст и с всякакви професии. Тъкмо да се откажа и да си ходя, когато забелязах, че един просяк освобождава мястото и си проправя път към изхода. Благодарих на звездите и се промъкнах на мястото му, оставяйки Сусама отвън.

Така се озовах на проповед на великия Руми в джамия, пълна с мъже. Не ми се мислеше какво ще стане, ако разбех, че сред тях има жена, камо ли пък блудница. След като отпъдих всички мрачни мисли, насочих цялото си внимание към проповедта.

— Бог е създал страданието, та след него да усетим вкуса на радостта — каза Руми. — Нещата се проявяват чрез своите противоположности. А Бог няма противоположност, затова остава скрит — докато проповедникът говореше, гласът му се извисяваше и тътнеше като планински ручей, захранван от топящия се сняг. — Вижте колко ниско е земята и колко високо — небето. Знайте, че всички неща по земята са такива: наводнение и суша, мир и война. Каквото и да се случва, не забравяйте: всичко е създадено ненапразно от Бога, било то омраза и търпение, честност или коварство.

Докато седях там, разбирах, че всичко служи на някаква цел. Бременността на майка ми и войната в утробата ѝ, неизлечимата самота на брат ми, дори убийството на баща ми и на мащехата ми, ужасните дни в гората и всички жестокости, които бях видяла по улиците на Константинопол: всички те по един или друг начин бяха допринесли за моята история. Зад всички изпитания имаше

по-голям замисъл. Не можех да го изразя ясно, но го усещах с цялото си сърце. Докато онзи следобед слушах в препълнената джамия Руми, почувствах как като облак върху мен се спуска спокойствие, прелестно и носещо утеха точно както вида на майка ми, която меси хляб.

ХАСАН ПРОСЯКЪТ

Коня, 17 октомври 1244 година

Безумно подразнен, седях под клена. Още ме беше яд на Руми за цветистото му слово за страданието, въпрос, по който той очевидно знаеше малко. Сянката на минарето пъплеше сантиметър по сантиметър през улицата. Ту се унасях, ту гледах минувачите и тъкмо да заспя, когато зърнах един дервиш, когото не бях виждал никога дотогава. Облечен в черни дрипи, с голяма тояга в ръка, обръснат и без вежди, със сребърна обичка на ухото, той изглеждаше много различен и аз просто не можех да откъсна очи от него.

Дервишът се оглеждаше наляво и надясно и не му трябваше много време, за да ме забележи. Вместо да ме подмине, както ме подминаваха всички, зърнали ме за пръв път, той долепи до сърцето си дясна длан и ме поздрави, сякаш бяхме двама стари приятели. Бях толкова изумен, че се огледах — да се уверя, че не поздравява друг. Но освен нас с клена друг нямаше. Смаян и объркан, все пак отвърнах на поздрава и също долепих ръка до сърцето си.

Дервишът тръгна бавно към мен. Сведох поглед, тъй като очаквах той да пусне в купичката медна пара или да ми даде комат хляб. Вместо това обаче мъжът приклекна, та очите ни да са на едно равнище.

— Селямюн алейкум, просяко — рече ми.

— Алейкум селям, дервишо — отговорих аз.

Гласът ми прозвуча пресипнало и чуждо. Беше минало много време, откакто ми се беше приисквало да кажа нещо на някого, и почти бях забравил гласа си.

Дервишът се представи като Шамс от Тебриз и попита как се казвам.

Аз се засмях.

— За какво му е име на човек като мен?

— Всеки си има име — възрази той. — Бог има безброй имена. Ние знаем само деветдесет и девет от тях. Щом Бог има толкова много имена, как може да си няма име един човек, който е Божие отражение?

Не знаех как да отговоря, затова и не опитах. Но си признах:

— Навремето имах жена и майка. Те ме наричаха Хасан.

— Хасан, значи — кимна дервишът. След това за моя изненада ми даде сребърно огледало. — Задръж го — рече. — Подари ми го един добър човек в Багдад, но на теб ти трябва повече, отколкото на мен. Да ти напомня, че носиш в себе си Бога.

Още преди да съм успял да отвърна, някъде в дъното настана суматоха. Първото, което ми хрумна, бе, че са хванали в джамията джебчия. После обаче виковете станаха по-силни и яростни. Разбрах, че се е случило нещо по-сериозно. Едва ли заради някакъв си джебчия щеше да се вдигне такава пушилка.

Научихме доста бързо каква е работата. В джамията бяха намерили жена, позната като блудница, беше се предрешила като мъж. Неколцина души я тикаха с възгласите:

— Бичувайте я тая измамница! Бичувайте я тая пачавра!

Разгневената тълпа излезе в това състояние на улицата. Зърнах младата жена в мъжки дрехи. Беше пребледняла като мъртвец, леко дръпнатите ѝ очи бяха ужасени. Бях се нагледал как бичуват някого. Не спирах да се изумявам как, слоят ли се с тълпата, хората се променят до неузнаваемост. Съберяха ли се заедно, обикновени мъже, които никога не бяха прибегвали до насилие — занаятчии, продавачи, амбулантни търговци, — ставаха агресивни и бяха готови и на убийство. Често се случваше

да умъртвят с бичовете човек и накрая да изложат трупа му — за назидание.

— Клетата жена — прошепнах аз на Шамс от Тебриз, ала когато се извърнах към него, за да чуя отговора му, там не стоеше никой.

Видях, че дервишът се носи към тълпата като горяща стрела, изстреляна право към небето. Скочих и се втурнах да го настигна.

След като застана пред шествието, Шамс вдигна като знаме тоягата и викна колкото му глас държи:

— Спрете се, хора! Стойте!

Озадачени, мъжете тутакси замълчаха и го погледнаха учудени.

— Как не ви е срам! — кресна Шамс от Тебриз и удари със сопата по земята. — Трийсет мъже срещу една жена? Мигар е честно?

— Тя не заслужава да сме честни — обясни един широкоплещест мъжага с квадратно лице и ленив поглед, който явно се беше самопровъзгласил за главатар на спонтанно възникналата тълпа.

Познах го веднага. Беше пазвантин на име Байбарс, всички просяци в града го знаеха като жесток и алчен.

— Тази жена тук се е предрешила като мъж и се е промъкнала в джамията, за да мами праведните мюсюлмани — обясни Байбарс.

— Какво ми казваш, че искате да накажете някого, задето е отишъл в джамия ли? Какво престъпление е това? — попита Шамс Тебризки с глас, преливащ от презрение.

След този въпрос всички в миг застинаха. Явно никой не беше видял нещата в такава светлина.

— Тя е пачавра! — ревна друг мъж, беше толкова вбесен, че лицето му беше станало мораво на цвят. — Няма какво да търси в свещената джамия.

Това, изглежда, беше достатъчно тълпата да се възпламени отново.

— Пачавра! Пачавра! — започнаха да скандират в хор неколцина отзад. — Дайте да я хванем тая пачавра!

Сякаш това беше заповед, един младеж се юрна напред и след като сграбчи тюрбана на жената, го дръпна с все сила. Той се размота и изпод него на пищен водопад се плисна дългата яркоруса като слънчоглед коса на жената. Всички ахнахме, толкова изумени бяхме от младостта и красотата ѝ.

Шамс явно долови смесените чувства, защото, без дори да трепне, ги укори:

— Я решете, братлета. Наистина ли презирате тази жена, или всъщност я желаете?

При тези думи дервишът хвана блудницата за ръка и я притегли към себе си, по-далеч от младежа и тълпата. Тя се скри зад него като момиченце, спотаило се зад полите на майка си.

— Допускаш голяма грешка — рече главатарят на групата, като извиси глас над множеството, което се беше разшушукало. — Пришълец си, не знаеш порядките в града ни. Не се бъркай.

Обади се още някой:

— Пък и що за дервиш си? Толкова ли си нямаш работа, ами си седнал да браниш една пачавра?

Известно време Шамс от Тебриз мълча, сякаш мислеше как да отговори на въпросите. Не се разгневи, остана все така спокоен. После заяви:

— А как всъщност сте я забелязали? Отишли сте в джамия, пък обръщате повече внимание на хората около вас, отколкото на Бога. Ако наистина бяхте благочестиви вярващи, каквито се изкарвате, нямаше да забележите жената, дори тя да беше гола. А сега се връщайте на проповедта и този път се старайте повече.

По цялата улица се спусна неловко мълчание. Отстрани на пътя се носеха сухи листа и известно време те бяха единственото, което се движеше.

— Хайде, тръгвайте всички! Връщайте се на проповедта — махна с тоягата Шамс от Тебриз, сякаш мъжете бяха мухи, които гонеше.

Те не се обърнаха и не тръгнаха, но все пак отстъпиха няколко крачки назад, люшнаха се неуверено, понеже не знаеха какво да правят оттук нататък. Неколцина погледнаха по посока на джамията, явно обмисляха дали наистина да не се върнат. Точно тогава блудницата набра смелост да се покаже иззад дервиша. Плю си на петите и бързо като заек се втурна с развята във всички посоки дълга коса към най-близката пресечка.

Само двамина се опитаха да я настигнат. Но Шамс от Тебриз им препречи пътя — размаха тоягата под краката им толкова бързо, че те се препънаха и паднаха. Някои от минувачите се засмяха, аз също прихнах.

Смутени и вцепенени, двамата мъже успяха някак да се изправят, но блудницата отдавна се беше скрила, а дервишът се отдалечаваше — беше свършил каквото имаше да върши тук.

СЮЛЕЙМАН ПИЯНИЦАТА

Коня, 17 октомври 1244 година

Блажено си дремех, облегнат на стената в пивницата, затова подскочих като ужилен, когато се чу олелията.

— Какво става? — изпищях и отворих очи. — Да не ни нападат монголците?

Избухна смях. Обърнах се и видях, че неколцина от посетителите ми се присмиват. Копелета мръсни!

— Няма страшно, стари пияницо! — ревна кръчмарят Христос. — Не те гонят никакви монголци. Само минава Руми с войнството си почитатели.

Отидох на прозореца и що да видя! Ами да, учениците и поклонниците на Руми се задаваха на развълнувано шествие и току крещяха:

— Бог е велик! Бог е велик!

Насред всичко това се издигаше Руми, който яздеше с изправен гръб бял кон и излъчваше сила и увереност. Отворих прозореца, показах глава и ги загледах. Шествието пъплеше като охлюв и вече беше съвсем близо. Някои в множеството всъщност бяха само на хвърлей, като

нищо можех да ги докосна по главите. Изведнъж ми хрумна блестяща идея. Реших да грабна няколко тюрбана!

Стиснах дървеното чесало за гръб на Христос. С едната ръка хванах прозореца и както държах в другата чесалото, се надвесих и успях да достигна тюрбана на някакъв от тълпата. Тъкмо да го отмъкна, когато един от другите погледна случайно и ме видя.

— Селямюн алейкум — поздравих го, ухилен до уши.

— И таз добра! Мюсюлманин в кръчма! Как не те е срам! — ревна мъжът. — Толкова ли не знаеш, че виното е дело на Шейтана?

Отворих уста да му отговоря, но още преди да съм издал и звук, покрай главата ми изсвистя нещо остро. Ужасен до смърт, видях, че е камък. Ако в последния момент не се бях снишил, щеше да ми пукне черепа. След като прелетя през прозореца, се приземи на масата на един търговец перс, който седеше зад мен. Беше си пийнал доста и не разбра какво става, само стисна камъка в ръка и започна да го оглежда, сякаш беше неясна вест от небето.

— Затвори прозореца, Сюлеймане, и се връщай на масата! — кресна прегракнал от притеснение Христос.

— Видя ли какво стана? — попитах го, докато вървах с олюляване към масата си. — Някой ме замери с камък. Можеха да ме убият!

Христос вдигна вежда.

— Извинявай, ама ти какво очакваш? Толкова ли не знаеш, че тия хора не искат да виждат мюсюлманин в пивница? А ти им се показваш, вониш като бъчва и носът ти свети като червен фенер.

— И к'во от това? — изпелтечих. — Аз не съм ли човек?

Христос ме потупа по рамото, сякаш ми казваше: „Не бъди толкова докачлив“.

— Знаеш ли, ей за това я ненавиждам религията. Всички религии! Набожните са убедени, че Бог е на тяхна

страна, и си въобразяват, че превъзхождат всички — допълних аз.

Христос не отговори. Беше набожен човек, но и бе опитен кръчмар и знаеше как да укроти разгорещените гости. Донесе ми още една гарафа червено вино и загледа как я изгълтвам. Навън излезе необуздан вятър, от който прозорците се затръшнаха и сухата шума се разпиля наляво и надясно. За миг застинахме и се ослушахме, сякаш свиреше мелодия, която да чуем.

— Не проумявам защо на този свят виното е забранено, а ни обещава да го пием в рая — не мирясвах аз. — Щом е толкова лошо, колкото го изкарват, защо ще ни го поднасят в рая?

— Въпроси, въпроси... — прошепна Христос и вдигна рязко ръце. — Все задаваш въпроси. Защо трябва да питаш за всичко?

— Ще питам, я! Нали за това са ни дали мозък!

— Познавам те от много време, Сюлеймане. За мен ти не си само човек, който идва в пивницата ми. Ти си ми приятел. И се тревожа за теб.

— Всичко ще бъде наред... — подхванах, но кръчмарят ме прекъсна.

— Добър човек си, но езикът ти е остър като кинжал. Ето какво ме притеснява. В Коня народ всякакъв. И за никого не е тайна, че някои не гледат с добро око на мюсюлманин, който си пийва. Научи се да внимаваш пред хората. Прикривай се малко и си мери думите.

Аз грейнах в усмивка.

— Я да завършим това слово със стихотворение на Хайям!

Христос въздъхна тежко, но търговецът перс, който ме беше чул, възкликна весело:

— Да, искаме стихотворение на Хайям.

Към него се присъединиха и други, които ми изръкопляскаха шумно. Вдъхновен, реших да отвърна на предизвикателството, затова скочих на една маса и задекламирах:

*„Ще дойде краят,
но кога — кой знае?
Да пием вино,
истината май в това е.“^[1]*

^[2] Стиховете от
Омар Хайям са в
превода на Йордан
Милев. — Б.пр.]

Търговецът перс ревна:

— Ама разбира се! Къде другаде да е?

И всички, дето бяха спрели тук, на Господ и на
мъките напук — до чашите допряха жадно устни.

Ако има нещо, на което са ме научили дългите
години на пиене, то е, че различните хора пият различно.
Познавал съм такива, които всяка вечер изгълтват литри и
въпреки това само се развеселяват, пеят песни и после
заспиват. Има обаче и други, които от няколко капки се
превръщат в чудовища. Щом от една и съща напитка някои
се разведряват и се понапиват малко, а други се озлобяват и
налитат на бой, не трябва ли да виним самите хора, които
пият, а не напитката?

*„Живей, целувай, пий до дъно
в минутата на кръстопътя,
че няма връщане и няма ей
тези радости отвъд.“*

Изръкопляскаха ми още веднъж. Дори Христос се
включи във веселбата. В еврейския квартал на Коня, в
кръчма на християнин, ние, поклонниците на виното от
всякакви вероизповедания, вдигнахме чашите и пихме за
Бога, който, колкото и невероятно да звучеше, можеше да

ни обича и да ни прощава, макар че самите ние не
успяхме да го сторим.

ЕЛА

„Бдете: по-добре да сте наясно, отколкото после да съжалявате — се казваше в сайта в интернет. — Проверете дали по ризите му няма червило, вижте дали, когато се прибира, не мирише на непознат парфюм.“

Нортхамптън, 31 май 2008 година

Това беше първият път, когато Ела Рубинстейн правеше тест в интернет, озаглавен „Как да разберете дали вашият мъж ви изневерява“. Макар че въпросите ѝ се струваха глупави, тя вече знаеше, че понякога животът прилича на голямо клише.

Въпреки резултата от теста Ела не искаше да се разправя с Дейвид. И досега не го беше попитала къде е бил нощите, когато не се е прибирал вкъщи. В такива дни тя почти през цялото време се занимаваше със „Сладко богохулство“ и използваше романа като повод да си мълчи. Беше толкова разсеяна, че четеше книгата по-дълго от обикновено. Въпреки това тя ѝ харесваше и след всяко ново правило на Шамс Ела разсъждаваше върху живота си.

Когато децата бяха наблизко, тя се държеше нормално. Двамата с Дейвид се държаха нормално. Но останеха ли сами, Ела забелязваше, че мъжът ѝ я гледа заинтригувано, сякаш се питаше що за съпруга е, след като избягва да го пита къде е прекарал нощта. Истината обаче беше, че на Ела не ѝ се научаваха неща, с които нямаше да знае какво да прави. Тя смяташе, че колкото по-малко знае за увлеченията на съпруга си, толкова по-малко ще мисли за тях. Да тънеш в неведение наистина си беше блаженство.

Това блаженство беше нарушено един-единствен път, миналата Коледа, когато от местен хотел се получи анкета, адресирана само до Дейвид. От управата на хотела питаха дали е останал доволен от престоя си там. Ела остави писмото на масата, най-отгоре върху

купчинката, която се беше получила по пощата, и същата вечер загледа как мъжът ѝ вади писмото от отворения плик и го чете.

— А, социологическо проучване сред гостите! Само до това ми е сега — каза той и успя да се подсмийне. — Миналата година проведохме там конференция на стоматолозите. Явно са прибавили към гостите, отсядали в хотела, и всички участници в конференцията.

Ела му повярва. Най-малкото онази част в нея, която не искаше да клати лодката. Другата част обаче беше цинична и недоверчива. Именно тя я тласна на другия ден да намери телефона на хотела и да го набере колкото да чуе онова, което вече знаеше: нито тази, нито миналата година в хотела не се бяха провеждали никакви конференции на стоматолози.

Всъщност Ела винеше себе си. Не остаряваше красиво и през последните шест години беше напълняла доста. С всеки нов излишен килограм сексуалното ѝ желание намаляваше все повече. Заради готварския курс ѝ беше още по-трудно да отслабне, макар че в групата имаше жени, които готвеха по-често и по-добре, а пак си бяха наполовина на нейното тегло.

Върнеше ли се назад, в миналото, Ела си даваше сметка, че бунтарството никога не ѝ е било в кръвта. Никога не беше пушила трева на скришни места заедно с момчетата, никога не я бяха изхвърляли от заведения, тя никога не беше взимала хапчета против забременяване, никога не беше устройвала скандали, никога не беше лъгала майка си. Никога не беше бягала от училище. Докато не навърши двайсет, не знаеше що е секс. Нейните връстнички правеха поголовно аборти или даваха новородените си деца за осиновяване, а Ела ги наблюдаваше отстрани, сякаш гледаше по телевизията предаване за глада в Етиопия. Натъжаваше се, че по широкия свят стават такива трагедии, ала истината беше, че не си представяше да споделя една и съща вселена с хората с по-малко късмет.

Дори в гимназията не беше ходила по купони. Предпочиташе в петък вечер да си стои у дома и да чете хубава книга, вместо да върши с някакви непознати дивотии по шумни партита.

— Толкова ли не можеш да си като Ела? — натякваха на дъщерите си майките от квартала. — Ето, виж, тя никога не си навлича неприятности.

Майките я обожаваша, а децата им я смятаха за смотанячка без чувство за хумор. Нищо чудно, че в гимназията нямаше много приятели. Веднъж един от съучениците ѝ подметна:

— Знаеш ли какъв ти е проблемът? Гледаш прекалено сериозно на живота. С теб човек може да си умре от скука.

Тя го изслуша внимателно и каза, че ще си помисли.

През годините дори не беше променяла особено прическата си: дълга права коса с цвят на мед, която прибираще на непослушен нисък кок или сплиташе на плитка до кръста. Почти не слагаше грим, ако не броим кафеникавото червило и тревистозелената очна линия, с която според дъщеря ѝ по-скоро скривала, отколкото да откроява сивосините си очи. При всички положения Ела все не успяваше да направи чертата еднаква и над двете очи и над едното тя винаги беше по-дебела.

Подозираше, че в нея има нещо сбъркано. Тя или се месеше и притискаше околните (например Джанет, когато реши да се омъжи), или беше прекалено вяла и хрисима (по отношение на изневерите на мъжа си). Сякаш имаше две Ели: едната искаше да държи под контрол всичко, а другата беше отчайващо мекушава. И тя не можеше да каже никога коя от двете ще надделее и кога.

Освен това имаше и трета Ела, която наблюдаваше безмълвно всичко и чакаше да ѝ дойде времето. Точно тази Ела ѝ каза, че е спокойна до степен на вцепенение, но че под повърхността дреме потисканото ѝ „Аз“ и бързо се трупат гняв и бунт, които всеки момент могат да се отприщят. Третата Ела предупреди, че ако и занапред продължава така, някой прекрасен ден тя неминуемо ще се взриви. И че е само въпрос на време.

Последния ден на май, докато обмисляше всички тези въпроси, Ела направи нещо, което не беше вършила от доста време. Замоли Бога или да ѝ даде любов, която да я погълне изцяло, или да я превърне в пълна непукистка, на която ѝ е все едно дали в живота ѝ има любов.

— Избери каквото решиш, но много Те моля, побързай — допълни тя така, сякаш се беше сетила чак сега. — Може би си забравил, но вече съм на четирийсет години. И както виждаш, възрастта не ми се отразява добре.

Коня, 17 октомври 1244 година

Без дъх тичах и тичах по тясната уличка и нямах сили да се обърна назад. В белите ми дробове пареше, сърцето ми щеше да изхвъркне от гърдите, още малко, и щях да се свлека, когато накрая стигнах на оживения пазар и се скрих зад един зид. Чак тогава набрах смелост да погледна назад. За моя огромна изненада и облекчение след мен тичаше само един човек: Сусама. Той спря запъхтян до мен с ръце, които се клатушкаха непохватно отстрани при хълбоците му, и с изумено сърдито лице — не проумяваше какво ме е прихванало, та съм хукнала като луда по улиците на Коня.

Всичко се разигра толкова бързо, че чак на пазара успях да разбера какво всъщност е станало. Седях в джамията и прехласната, поглъщах бисерите мъдрост на Руми. Бях се залисала толкова, че не съм и забелязала кога момчето до мен случайно е настъпило края на шала, с който бях покрила лицето си. Докато се усетя, шалът се разхлаби и тюрбанът се плъзна встрани, при което се показаха лицето и малко от косата ми. Побързах да наместя шала и продължих да слушам Руми, убедена, че не е забелязал никой. Но когато вдигнах очи, видях, че от предния ред в мен се е вторачил един младеж. Квадратно лице, лениви очи, остър нос, присмехулно ухилена уста. Познах го. Беше Байбарс.

Той бе от досадните клиенти, с които никое от момичетата в бордея не желаше да легне. Някои мъже уж искат да преспят с проститутка, а в същото време я обиждат. Байбарс беше от тях. Вечно пускаше мръснишки шегички и беше много избухлив. Веднъж наби едно от момичетата толкова жестоко, че дори шефката, която обича повече от всичко парите, му каза да се маха и никога вече да не се връща. Той обаче се появяваше отново и отново. Най-малкото следващите няколко месеца. После по

причини, които не са ми известни, престана да посещава бордея и ние не го видяхме повече. А сега същият мъж седеше пред мен — беше си пуснал дълга брада като благочестив човек, но в очите му проблясваше същата ярост.

Извърнах поглед. Ала вече беше късно. Байбарс ме беше познал.

Той пошушна нещо на мъжа до него, после двамата се обърнаха и ме зяпнаха. След това ме посочиха на трети мъж и всички в редицата погледнаха един по един към мен. Усетих как се изчервявам и сърцето ми бие като обезумяло, но не можех и да се помръдна. Вместо това се бях вкопчила в детинската надежда, че ако стоя мирно и затворя очи, мракът ще ни погълне всички и няма да остави нищо, заради което да се безпокоя.

Когато се осмелих да отворя отново очи, Байбарс си проправяше път през гъмжилото към мен. Стрелнах се към изхода, но беше невъзможно да избягам, бях заобиколена от плътно море от хора. Байбарс ме настигна в миг и беше толкова застрашително близо, че усетих миризмата на дъха му. Сграбчи ме за ръката и изсъска през зъби:

— Какво търси тук една блудница? Нямах ли срам?

— Много те моля... пусни ме — изпелтечих, но той май изобщо не ме чу.

При него дойдоха приятелите му. Груби, страшни, самоуверени, надменни, те воняха на гняв и оцет и ме обсипаха с обиди. Всички наоколо се обърнаха да видят каква е тази олелия и няколко души изцъкаха неодобрително, но никой не се намеси. С тяло, безжизнено като буца тесто, се оставих покорно да ме изтикат при изхода. Надявах се, че когато излезем на улицата, Сусама ще ми се притече на помощ, а в най-лошия случай ще избягам. Ала още щом се озовахме навън, мъжете станаха още по-войнствени и агресивни. Осъзнах ужасена, че в джамията са внимавали от уважение към проповедника и богомолците да не повишават глас и да не ме блъскат, докато навън, на улицата, вече нямаше какво да ги спре.

Изживявала съм и по-страшни неща, но се съмнявам някога да съм се чувствала толкова обезсърчена. След като години наред се бях колебала, днес бях направила крачка към Бога и как ми беше отвърнал Той? Беше допуснал да ме изритат от Неговия дом!

— Не биваше изобщо да ходя там — казах на Сусама с глас, пресеклив като напукан лед. — Знаеш ли, прави са. Една блудница няма какво да търси в джамия, в църква, в никой от Божиите домове.

— Бива ли да говориш така!

Обърнах се да видя кой го е казал и направо не повярвах на очите си. Беше странстващият дервиш без косми по главата. Сусама се усмихна до уши, радостен, че го вижда отново. Аз се спуснах да му целуна ръка, ала той ме спря още преди да съм го достигнала.

— Много те моля, недей.

— Но как да ти се отплатя? Задължена съм ти — рекох аз.

Дервишът сви рамене, явно не проявяваше интерес.

— Не ми дължиш нищо — възрази. — Не сме задължени на никого, освен на Бога.

Представи се като Шамс от Тебриз, а после каза най-странното нещо, което съм чувала някога:

— Някои хора започват живота със съвършена сияйна аура, после обаче губят цветовете си и помръкват. Ти май си от тях. Навремето аурата ти е била по-бяла и от крем, на жълти и розови точици, ала с годините е помръкнала. Сега е светлокафява. Не ти ли е мъчно за първоначалните ти цветове? Не искаш ли да се съединиш с истинската си същност?

Погледнах го, не знаех какво да кажа.

— Аурата ти е изгубила блясъка си, защото през всичките тези години си си втълпявала, че си мръсна отвън и отвътре.

— Но аз наистина съм мръсна — възразих и прехапах устна. — Толкова ли не знаеш с какво се прехранвам?

— Нека ти разкажа една история. И ми разправи ето какво:

„Веднъж една блудница минала покрай улично псе. Животното се задъхвало от прежурящото слънце, било жадно и безпомощно. Без да губи и миг блудницата си изула обувката и я напълнила от най-близкия кладенец с вода — да напои кучето. След това си продължила по пътя. На другия ден срещнала един суфист, много мъдър човек. Още щом я видял, той ѝ целунал ръцете. Блудницата се изумила. Той обаче ѝ казал, че е проявила към кучето чистосърдечна доброта и затова всичките ѝ грехове са били опростени още на мига.“

Разбрах какво се опитва да им каже Шамс от Тебриз, но дълбоко в себе си не му повярвах. Затова рекох:

— Можеш да бъдеш сигурен, че и всички кучета в Коня да нахраня, пак няма да бъде достатъчно за изкуплението ми.

— Няма откъде да знаеш, това го знае само Бог. Пък и какво те кара да мислиш, че някой от мъжете, изтикали те днес от джамията, е по-близо до Бога?

— И да не са по-близо до Бога, кой ще им го каже? — отвърнах, понеже Шамс не ме беше убедил. — Ти ли?

Дервишът обаче поклати глава.

— Не, тези работи не стават така. Не аз, а ти трябва да им го кажеш.

— Нима смяташ, че ще ме послушат? Те ме мразят.

— Ще те послушат — отсече решително дервишът. — Понеже няма такова нещо като „те“, както няма и „аз“. Единственото, което трябва да сториш, е да помниш, че всичко и всички във всемира са свързани помежду си. Ние не сме стотици хиляди различни неща. Всички ние сме Едно.

Зачаках да ми обясни, но той продължи:

— Това е едно от четирийсетте правила: „Искаш ли да промениш начина, по който другите се отнасят към теб първо промени начина, по който самият ти се отнасяш към себе си. Не се ли научиш да се обичаш искрено, докрай,

няма как да бъдеш обичан. След като достигнеш този етап обаче, бъди признателна за всеки бодил, който другите може би ще хвърлят по теб. Това е знак, че скоро ще вървиш под дъжд от рози“ — известно време дервишът мълча, сетне добави: — Не можеш да виниш другите, че не се отнасят към теб с уважение, при положение че самата ти не се смяташ достойна за уважение.

Стоях и не можех да промълвя и дума — усетих как действителността, за която се бях вкопчила, бавно се изплъзва и отдалечава. Спомних си всички мъже, с които бях спала: как са миришели, как са ме галели с мазолести длани, как са крещели, докато са свършвали... Бях виждала как добри момчета се превръщат в чудовища, а чудовищата — в добри момчета. Преди време имах един клиент, който заплюваше проститутките, докато спеше с тях.

— Мръсница — ето какво повтаряше, докато ми плюеше в устата и по лицето. — Мръсна пачавра.

А този дервиш седнал да ме убеждава, че съм почиста и от планински извор. Възприех го като безвкусна шега, но когато се усилих да се засмея, звукът не мина през гърлото ми и накрая аз се разхлипах пряко волята си.

— Миналото е водовъртеж. Ако допуснеш да властва над сегашния миг, то ще те засмуче — каза Шамс, сякаш прочел мислите ми. — Времето е илюзия. Живей за мига. Само това е важно — след като го изрече, извади от вътрешния джоб на наметалото си копринена кърпичка. — Задръж я — подкани. — Подари ми я един добър човек в Багдад, но на теб ти трябва повече, отколкото на мен. Да ти напомня, че сърцето ти е чисто и носиш в себе си Бога — след тези думи дервишът грабна тоягата и се изправи, готов за път. — Просто се махни от бордея.

— Къде? Как? Нямам къде да отида.

— Нека това не те спира — отвърна с блеснали очи Шамс. — „Не се плаши къде ще те отведе пътят. Вместо това се съсредоточи върху първата стъпка. Това е най-трудната част и именно за нея носиш отговорност. Веднъж направиш ли първата стъпка, нека всичко следва

естествения си ход, а останалото ще се нареди само. Не се носи по течението. Самата ти бъди течение.“

Аз кимнах. Не се налагаше да питам, и така бях наясно, че това е поредното правило.

СЮЛЕЙМАН ПИЯНИЦАТА

Коня, 17 октомври 1244 година

Беше малко преди полунощ, когато изпих на един дъх последната чаша и си тръгнах от кръчмата.

— Не забравяй какво ти казах. Мери си думите — предупреди ме Христос, докато ми махаше за довиждане.

Кимнах — чувствах се късметлия, задето имам приятел, който държи на мен. Но веднага щом излязох на тъмната безлюдна улица, усетих, че едвам се държа на крака от изтощение, каквото не бях изпитвал никога дотогава. Съжалих, че не съм взел със себе си шише вино, нямаше да ми дойде зле да си пийна малко.

Докато вървах предпазливо по разбития тракащ калдъръм, за миг си спомних мъжете от шествието с Руми. Заболя ме при спомена за ненавистта, мярнала се в очите им. Ако имаше нещо, което мразех най-много на този свят, това беше фарисейщината. Разни педанти и морализатори ме бяха упреквали толкова често, че само при спомена за тях ме побиваха тръпки.

Докато се борех с тези мисли, завих по една пресечка. Там беше по-тъмно от огромните дървета, надвиснали отгоре. Сякаш това не беше достатъчно, изведнъж луната се скри зад облак и аз бях обгърнат от плътен непрогледен мрак. Иначе все щях да забележа двамата пазванти, които се приближаваха към мен.

— Селямюн алейкум — поздравих прекалено весело в опит да прикрия тревогата си.

Но пазвантите не отвърнаха на приветствието. Вместо това ме попитаха какво търся по улиците в такава късна доба.

— Просто си се разхождам — промърморих аз.

Стояхме лице в лице, бяхме застинали в неловко мълчание, нарушавано само от воя на кучетата в далечината. Един от мъжете пристъпи към мен и ме подуши.

— Тук вони — избълва той.

— Да, смърди на вино — потвърди другият.

Реших да не задълбавам.

— Няма страшно. Вонята е само метафорична. Щом на нас, мюсюлманите, ние разрешено да пием само метафорично вино, значи и миризмата е метафорична.

— Какви ги дрънкаш, да те вземат мътните? — изръмжа първият пазвантин.

Точно тогава луната се подаде иззад облака и ни покри с мека слаба светлина. Сега вече видях мъжа отпред. Беше с квадратно лице, с издадена брадичка, леденосини очи и остър нос. Можеше да мине и за красив, ако не бяха ленивите очи и постоянно свъсеното лице.

— Какво търсиш по улиците в такава късна доба? — повтори мъжът. — Откъде идваш и накъде си се запътил?

Не се сдържах.

— Сериозни въпроси, синко. Ако знаех отговорите, щях да разбуля загадката защо сме се родили на този свят.

— Подиграваш ли ми се, боклук такъв? — подвигна смръщен пазвантинът и още преди да съм се усетил, извади камшик, с който изплющя във въздуха.

Направи го толкова зрелищно и превзето, че се изкисках. Следващото, което той стори, бе да стовари камшика върху гърдите ми. Удари ме толкова внезапно, че изгубих равновесие и паднах.

— Сега вече може би ще се научиш как да се държиш — заяви пазвантинът и прехвърли камшика от едната в другата си ръка. — Толкова ли не знаеш, че пиенето е голям грях?

Усетих топлата си кръв, главата ми се завъртя в море от болка, а пак не бях в състояние да повярвам, че този мъж, който можеше да ми бъде син, е стоварил върху мен бич наред улицата.

— Ами тогава давай, накажи ме — подметнах. — Ако Божият рай е запазен за такива като теб, предпочитам да горя в ада.

В пристъп на ярост младият пазвантин започна да ме налага с все сила с камшика. Затулих лицето си с длани, но това не ми помогна особено. В паметта ми изникна весела стара песен, която сякаш сама си излезе от разкъравените ми устни. Решен да не показвам колко ми е зле, с всеки удар на бича пеех все по-силно и силно:

*„Целуни ме, любов моя,
сърцето ми вземи,
устните ти сладки като мед са,
дай да пия още от тях.“*

От това пазвантинът се разлюти още повече. Колкото по-силно пеех, толкова по-силно ме удряше. И през ум не ми беше минавало, че в някого може да се натрупа такава злост.

— Стига, Байбарс! — каза ужасен другият пазвантин. — Спри бе, човек!

Побоят бе прекъснат точно толкова неочаквано, както и беше започнал. Искях да имам последната дума, да се заям, но кръвта в устата заглуши гласа ми. Присви ме стомах и още преди да съм се усетил, повърнах.

— Ти си развалина — укори ме Байбарс. — Сам си си виновен, заслужаваше си го.

Те ми обърнаха гръб и се отдалечиха в нощта.

Не знам колко съм лежал там. Може и няколко минути, а може и цяла нощ. Времето изгуби тежест, а заедно с него и всичко останало. Луната се скри зад облаците и ме остави не само без светлина, но и без представа кой съм всъщност. Не след дълго вече се носех из преизподнята, между живота и смъртта, и нехаех къде ще се озова накрая. После излязох лека-полека от вцепенението и от всички синини, от всички следи от

камшика и рани по тялото си усетих безумна болка, която ме плискаше на талази. Виеше ми се свят, крайниците ми бяха изтръпнали. Стенех в това състояние като ранен звяр.

Сигурно съм изпаднал в несвяст. Когато отворих очи, шалварите ми бяха наквасени с пикоч и всичко ме болеше ужасно. Замолих се на Бога или да притъпи болката, или да ми даде нещо за пиене и точно тогава чух приближаващи се стъпки. Сърцето ми замря. Можеше да е някое бездомно хлапе, а можеше да е и крадец или дори убиец. После обаче си помислих — от какво толкова ме е страх? Бях достигнал точка, когато, каквото и да донесеше нощта, то вече не беше страшно.

От сумрака излезе висок и строен гологлав дервиш. Той приклекна до мен и ми помогна да седна. Представи се като Шамс от Тебриз и ме попита как се казвам.

— Сюлейман, пияницата на Коня, на твоите услуги — отвърнах и изплюх един избит зъб. — Радвам се да се запознаем.

— Тече ти кръв — пророни Шамс и се зае да ми бърше лицето. — Не само отвън, но и отвътре — след тези думи той извади от джоба на наметалото си сребърно шишенце. — Намажи си раните с този мехлем — рече ми дервишът. — Подари ми го един добър човек в Багдад, но на теб ти трябва повече, отколкото на мен. Знай все пак, че раната вътре е по-дълбока и трябва да се притесняваш именно от нея. Това тук ще ти напомня, че носиш в себе си Бога.

— Благодаря — чух се да фъфля, трогнат от добротата му. — Наби ме онзи пазвантин... Каза, че съм си го заслужил.

Още щом изрекох думите, бях смаян от детинския хленч в гласа си и от това, че ми се иска някой да ме утеши и да прояви състрадание.

Шамс от Тебриз поклати глава.

— Няма право да постъпват така. Всеки търси сам божественото. Има си правило за тези неща: „Всички сме създадени по Божий образ и все пак така, че всеки е

различен и неповторим. Няма двама души, които да са еднакви. Няма две сърца, които да бият в еднакъв ритъм. Ако Бог искаше всички да сме еднакви, щеше да ни създаде такива. Затова, който не уважава различията и налага на другите мислите си, не уважава и свещения Божи промисъл.“

— Звучи добре — казах, изумен от лекотата, с която съм го изрекъл. — Но вие, суфистите, съмнявате ли се някога в нещо, свързано с Бога?

Шамс от Тебриз се усмихна уморено.

— Съмняваме се, как да не се съмняваме, и съмненията са хубаво нещо. Те показват, че си жив и не си спрял да търсиш — говореше напевно, сякаш четеше от книга. — Пък и никой не е станал вярващ за една нощ. Човек си мисли, че е вярващ после в живота му се случва нещо и той става невярващ след това отново става вярващ сетне — пак невярващ. Докато не достигнем определено равнище, се колебаем постоянно. Това е единственият начин да вървим напред. С всяка стъпка се доближаваме още малко до Истината.

— Ако те чуе какви ги говориш, Христос ще ти каже да си мериш думите — предупредих го аз. — Твърди, че не всяка дума е предназначена за всички уши.

— Е, прав е — позасмя се Шамс от Тебриз, после скочи на крака. — Хайде, ела да те отведе у вас. Трябва да се погрижим за раните ти и да те сложим да поспиш.

Той ми помогна да се изправа, аз обаче едвам вървах. Без да се колебае и миг, дервишът ме вдигна, сякаш съм лек като перце, и ме сложи на гърба си.

— Предупреждавам те, воня — промърморих засрамен.

— Чудо голямо, Сюлеймане, не се притеснявай.

Така, без да се стряска от кръвта, пикочта и вонята, дервишът ме помъкна по тесните улици на Коня. Минавахме покрай къщи и колиби, потънали в непробуден сън. Иззад дуварите силно и стръвно ни лаеха кучета, за да съобщят на всички за присъствието ни.

— Винаги ми е било любопитно защо в стиховете на суфистите се говори за вино — подхванах аз. — Какво прославяте, истинско или метафорично вино?

— Не е ли едно и също, приятелю? — попита Шамс от Тебриз точно преди да ме свали от гърба си — вече бяхме пред нас. — Има правило, което го обяснява. Когато човек, обичащ Бога, влезе в пивница, тя се превръща в негова молитвена стая, но когато един пияница влезе в същата стая, тя се превръща в негова пивница. Каквото и да правим, важни са не привидностите, а онова, което носим в сърцата си. Суфистите не съдят другите по това как изглеждат и кои са. Когато гледа някого, суфистът държи и двете си очи затворени и вместо тях отваря трето око — окото, което вижда вътрешните селения.

Когато след онази тежка изтощителна нощ останах сам у нас, се замислих над случилото се. Колкото и нещастен да се чувствах, дълбоко в себе си долавях блажен мир. Зърнах го за стотна от секундата и закопнях да остана навеки в него. В онзи миг разбрах, че Бог все пак има и че Той ме обича.

Колкото и да е странно, уж целият бях в рани и цицини, а вече не ме болеше нищо.

ЕЛА

Нортхамптън, 3 юни 2008 година

Бързо профучаваха студенти с лица, които, въпреки че беше началото на лятото, вече бяха със силен слънчев загар, от смъкнатите прозорци на автомобилите им гърмяха парчета на „Бийч Бойс“. Ела ги наблюдаваше, глуха за щастието им, и се връщаше в мислите си към събитията от последните няколко дни. Първо беше намерила Спирит мъртъв в кухнята и макар многократно да си беше повтаряла, че трябва да е готова за този миг, не само я обзе огромна скръб, но се почувства уязвима и самотна, сякаш, след като беше изгубила кучето си, бе останала сам-сама в огромния свят. После разбра, че Орли страда от булимия и че почти всички в класа ѝ знаят. Плисна я вина, заради която Ела се усъмни доколко правилно се държи с по-малката си дъщеря и дали изобщо става за майка. Вината не беше нов елемент в репертоара ѝ от чувства, затова пък тази загуба на увереност в качествата ѝ на майка беше за нея нещо непознато.

Пак по това време тя започна да си разменя с Азис 3. Захара по няколко имейла всеки ден. По два, три, понякога по цели пет. Пишеше му за всичко и за нейна изненада той не се бавеше с отговорите. Ела не проумяваше как Азис намира време и дори интернет връзка, за да проверява електронната си поща, докато пътува по такива затънтени места. Но не ѝ трябваше много време, за да се пристрасти към думите му. Не след дълго тя проверяваше пощата си при първа възможност: веднага щом станеше от сън и после след закуска, след като се върнеше от сутрешна разходка и докато приготвяше обяда, преди да отиде да свърши едно-друго, дори, след като излезеше се отбиваше в някое интернет кафене. Докато гледаше любимите си телевизионни сериали, докато режеше домати в Готварския клуб „Фюжън“, докато говореше по телефона с приятелки или слушаше как близнаците дърдорят за училище и за домашните, държеше лаптопа включен, а пощата си — отворена. Ако нямаше нови писма от Азис, Ела препрочиташе старите. А получеше ли ново, неволно се усмихваше —

радостна, но и смутена от онова, което ставаше. Защото наистина ставаше нещо.

Много скоро заради размяната на имейли с Азис Ела вече чувстваше, че спокойният ѝ, подреден живот се променя. От човек, в чието житейско платно преобладаваха мътносивите и кафявите оттенъци, тя се превръщаше в жена с таен цвят: терзаещо яркочервено. И на нея това ѝ харесваше.

Азис не беше от хората, които си падат по изтърканите любезности. Той смяташе, че си едва ли не мъртъв, ако не се ръководиш в живота си най-вече от сърцето, ако не се отвориш за любовта и не следваш пътя ѝ така, както слънчогледът следва слънцето. (Ела се питаше дали не се е озовала в неговия списък с неодушевени предмети.) Азис не ѝ пишеше за времето и за последния филм, който е гледал. Той ѝ пишеше за други, по-дълбоки неща, например за живота и смъртта, и най-вече за любовта. Ела не беше свикнала да изразява чувствата си по такива въпроси, особено пък пред непознат, но може би жена като нея имаше нужда именно от непознат, за да сподели какво мисли.

Тя си мислеше, че и да има в кореспонденцията им намек за флирт, той е съвсем безобиден и би могъл да бъде от полза и за двамата. Те можеха да флиртуват, както стояха в далечни кътчета в безкрайния лабиринт на киберпространството. Благодарение на тези писма Ела се надяваше да си върне поне малко достойнството, което беше изгубила по време на брака. Азис беше от рядко срещаните мъже, които една жена можеше да обича, без да губи уважение към себе си. Той вероятно също можеше да открие нещо приятно в това да е център на вниманието на една американка на средна възраст. Киберпространството открояваше като през увеличително стъкло, но и смекчаваше онлайн поведението и даваше възможност да пофлиртуваш без чувството за вина (каквото Ела не искаше, тъй като вече го имаше в излишък) и да изживееш приключение, без да се излагаш на опасност (която Ела искаше, понеже в живота ѝ никога не бе имало приключения). Сякаш отхапваше от забранен плод, без да трябва да се притеснява от допълнителните калории: нямаше да има никакви последици.

Ето защо сигурно беше богохулство семейна жена с деца да праща задушевени имейли на един непознат, но тя реши, че тъй като

отношенията им са платонични, богохулството е сладко.

Нортхамптън, 5 юни 2008 година

„Бодно те поздравявам, любими Азис,

В един от предишните си имейли ми писа, че според теб е нелепо да си въобразяваме, че чрез разумния избор имаме някаква власт над хода на живота си, както е нелепо рибата да се опитва да има власт над океана, в който плува. Мислих много върху следващото ти изречение: «Представата, че „Аз“-ът може да натрупа познания, поражда не само напразни надежди, но и разочарования там, където животът не се покрива с очакванията ни.»

Вече е време да си призная: самата аз съм доста властна. Поне така ме определят хората, които ме познават най-добре. До неотдавна бях много строга майка. Бях наложила какви ли не правила (и повярвай, те далеч не са така меки, както правилата на твоя суфист!) и не допусках никой да ги оспорва. Веднъж голямата ми дъщеря ме обвини, че се държа като партизанка. Каза, че съм се окопала в живота им и от окопа съм се опитвала да засека всяка тяхна «неправилна» мисъл или желание!

Нали помниш песента «Que sera, sera?». Е, тя никога не ми е била любима. Никога не съм споделяла възгледа «Да става, каквото има да става», никога не съм се носела по течението. Знам, че си религиозен, аз обаче не съм. Доста често празнуваме семейно шабат, но самата аз не помня кога за последно съм се молила. (Ох, не, всъщност помня. Само преди два дни в кухнята, но това не се брои, понеже не толкова се молах, колкото се оплаквах на висшето «Аз».)

Навремето като студентка се бях увлякла по източната духовност и изчетох доста за будизма и даоизма. Дори смятах заедно с една приятелка, голяма ексцентричка, да отида за месец в ашрам в Индия, но този

етап в живота ми не продължи дълго. Колкото и привлекателно да ми се струва мистичното учение, смятам, че то налага много ограничения и е непригодно за сегашния живот. Оттогава мнението ми не се е променило.

Дано не се засегнеш от неприязънта ми към религията. Много те моля, погледни на това като на изповед на човек, който държи на теб и който трябваше да я направи отдавна.

С най-топли чувства:

Ела“

„Скъпа ми партизанко Ела,

Имейлът ти ме завари точно когато се готвя да замина от Амстердам за Малави. Възложиха ми да направя снимки на хората в едно село, където върлува СПИН и повечето деца са сираци.

Ако всичко мине добре, ще се прибера след четири дни. Мога ли да се надявам на това? Да. Имам ли някаква власт над нещата? Не. Единственото, което мога да направя, е да взема със себе си лаптопа, да се опитам да намеря добра интернет връзка и да се надявам, че ще доживея до следващия ден. Останалото не е в мои ръце. Именно това суфистите наричат петия елемент — пустотата. Необяснимата и неуправляема божествена стихия, която ние, хората, не можем да разберем, но въпреки това не бива да забравяме. Не вярвам в «бездействието», ако това означава изобщо да не правиш нищо и да не проявяваш силен интерес към живота. Смятам обаче, че трябва да зачитаме петата стихия.

Смятам, освен това, че всеки от нас сключва завет с Бога. За себе си знам, че съм го сключил. Когато станях суфи, обещах на Бога да изпълня възможно най-добре онова, което ми е възложено, и да оставя другото на Него, единствено на Него. Приех истината, че има неща, които са извън моята власт. Че виждам само някои части,

наподобяващи носещи се из пространството фрагменти от филм, а не цялостната картина.

И така, смяташ ме за религиозен. Но аз не съм религиозен.

Аз съм духовен, което е различно. Религиозността и духовността не са едно и също и аз съм на мнение, че пропастта между двете никога не е била по-дълбока, отколкото днес. Погледна ли света, виждам безпътицата, в която той се е озовал и която се задълбочава. От една страна, вярваме в свободата и във властта на отделната личност без оглед на Бог, държава и общество. В много отношения хората стават по-егоцентрични, а светът — по-материалистичен. От друга страна, човечеството като цяло става по-духовно. След като толкова дълго сме се осланяли на разума, явно сме достигнали точка, когато признаваме, че умът е ограничен.

Днес, точно както през Средновековието, наблюдаваме бурен интерес към духовността. Все повече хора на Запад се стремят да намерят в забързания си живот място и за нея. Но колкото и добри да са намеренията им, техният подход често е неуместен. Духовността не е поредният сос, с който да залеем старото ястие. Тя не е нещо, което можем да добавим към живота си, без да внесем в него съществени промени.

Знам, че обичаш да готвиш. Знаеш ли, че според Шамс светът е един огромен казан, в който се готви нещо? Засега не знаем какво. Всичко, което правим, което чувстваме и мислим, е съставна част от общото в казана. Трябва да се запитае какво прибавяме в него. Дали негодувание, вражда, гняв и насилие? Или любов и хармония?

Ти, скъпа Ела, как ще отговориш? Какво според теб добавяш към колективното ястие на човечеството? Замисля ли се за теб, съставката, която добавям, е една голяма усмивка.

С любов, Азис“

„Всичко, което се движи, променя се и отправя предизвикателства“

Фанатикът

Коня, 19 октомври 1244 година

Бясно лаят и бият под прозореца ми псета. Понадигнах се в леглото, заподозрял, че сигурно са надушили крадец, който се опитва да проникне с взлом в някоя къща, или мръсен пияница, минаващ наблизко. Почтените хора вече не могат да се наспят на спокойствие. Накъдето и да се обърнеш, виждаш само безпътство и разврат. А не беше така. Допреди няколко години в града ни беше по-безопасно. Нравствената поквара не се различава особено от призрачен мор, който плъзва изневиделица, разпространява се бързо и покосява всеки, беден и богат, млад и стар. В такова състояние е днес градът ни. Ако не трябваше да ходя в медресето, надали щях да излизам изобщо от нас.

Хвала на Бога, има и хора, които поставят добруването на обществото пред своето и се трудят ден и нощ, за да наложат ред. Хора като младия ми племенник Байбарс. Ние с жена ми се гордеем с него. Успокоително е да знаеш, че в този късен час, когато върлуват злосторници, престъпници и пияници, Байбарс и другите пазванти обикалят из града, за да ни пазят.

След преждевременната смърт на брат ми станах пръв настойник на Байбарс. Млад и непреклонен, преди половин година той се хвана пазвантин. Сплетниците отсъдиха, че се бил вредил, понеже съм учител в медресето. Няма такова нещо! Байбарс е як и смел, точно за работа като тази. От него ще излезе и отличен воин. Той искаше да отиде да се бие срещу кръстоносците в Йерусалим, но ние с жената решихме, че му е време да се задоми и да създаде семейство.

— Имаме нужда от теб тук, синко — рекох му. — И тук има толкова много неща, с които да се биеш.

И това си беше голата истина. Ето днес сутринта й викам на жената — така и така, в тежки времена живеем. Не току-тъй всеки Божи ден научаваме за ново бедствие. Ако дотук монголците удържат победа след победа, ако християните успяха да наложат, делото си, ако град след град и село след село са плячкосвани от враговете на исляма, то е само заради хора, които са мюсюлмани единствено на думи. Който се пусне от Божието въже, неминуемо се отклонява от пътя. Монголците ни бяха пратени като наказание за греховете ни. Ако не бяха монголците, щеше да ни удари я земетресение, я глад, я наводнение. Колко още бедствия трябва да се стоварят върху града ни, за да разберем предупреждението и да се покаем? Нищо чудно по нас да се посипят и камъни. И всички да бъдем заличени от лицето на земята, както е станало с жителите на Содом и Гомора, по чиито стъпки вървим.

Ами суфистите, колко пагубно влияят те! Как смеят да се наричат мюсюлмани, при положение че говорят неща, каквито един мюсюлманин не бива и да си помисля? Кръвта ми кипва, когато ги слушам да изричат името на пророка, мир на праха му, колкото да налагат смехотворните си възгледи. Те твърдят, че след един военен поход пророкът Мохамед бил обявил как оттук насетне народът му трябва да се откаже от малкия джихад в името на големия джихад: битката срещу собственото его. Суфистите разправят, че оттогава егото било единственият противник, срещу когото мюсюлманите трябвало да се опълчат. Звучи добре, но как това ще помогне в борбата с враговете на исляма? Ето какво се питам.

Суфистите стигат дотам да разправят, че шариатът бил само етап по пътя. За какъв етап говорят, питам аз. Сякаш това не е достатъчно тревожно, ами седнали да твърдят и че просветеният не можел да бъде спъван от правилата на първите етапи. И тъй като си въобразяват, че

вече са достигнали най-високото равнище, те използват това като не особено убедително оправдание да пренебрегват правилата на шариата. За тях пиенето, танците, музиката, поезията и живописата явно са много по-важни от религиозните задължения. Суфистите проповядват, че тъй като в исляма нямало йерархия, всеки имал право сам да търси Бога. Всичко това звучи безобидно и безвредно, но нагазиш ли в отегчителното им многословие, виждаш, че онова, което отстояват, има и зловеща страна: твърдението, че не е нужно човек да обръща внимание на религиозните власти.

Според суфистите Свещеният Коран бил пълен с неясни символи и многопластови препратки, които трябвало да се тълкуват всеки по мистичен начин. Затова изследват на кое число отговаря вибрацията на дадена дума, изучават скритото значение на числата и търсят в писанието забулени препратки — правят всичко по силите си, само и само да не прочетат Божието послание.

Някои суфисти дори твърдят, че хората били Говорещ Коран. Ако това не е чисто богохулство, тогава не знам кое е. Подвизават се разни странстващи дервиши, друга размирна прослойка негодници. Каландари, хайдари, камии — известни са под всевъзможни имена. Мен ако питате, те са най-страшни. Какво добро можете да очаквате от човек, когото не го свърта на едно място? Ако нямаш усещането за принадлежност, можеш да се понесеш като суха шумка на вятъра в най-различни посоки. Точно жертва като за Шейтана.

Философите не са по стока от суфистите. Размишляват и размишляват, като че ли ограниченият им ум може да проумее всемира, който не ни е дадено да разберем. Има една история, твърде показателна за съзаклатието между философи и суфисти.

„Веднъж един философ срещнал суфист и двамата веднага се сприятелили. Говорили си дни наред, единият довършвал изречението на другия и обратно.

Накрая се разделили, а философът споделил за разговора:

— Той вижда всичко, каквото знам.

Суфистът пък заявил:

— Той знае всичко, каквото виждам аз.“

И така, суфистът си въобразява, че вижда, философът пък си въобразява, че знае. По мое мнение те не виждат нищо и не знаят нищо. Толкова ли не схващат, че ние сме най-обикновени ограничени и в крайна сметка тленни човеци и от нас не се очаква да знаем повече, отколкото трябва да знаем? Най-много, на което може да се надява човек, е да се добере до най-повърхностни сведения за Всевишния. И нищо повече. Задачата ни е не да тълкуваме Божието учение, а да му се подчиняваме.

Когато Байбарс дойде у нас, ще обсъдим тези въпроси. Станало ни е нещо като навик, наш малък ритуал. След всяко нощно дежурство Байбарс яде супата и питката, които му поднася жена ми и ние се впускаме в разговор за състоянието на нещата. Драго ми е да гледам колко му се яде на това момче. То трябва да е силно. Такъв нравствен младеж като него има да върши много неща в безбожния ни град.

ШАМС

Коня, 30 октомври 1244 година

Балконът в Шекерджийския хан. Седях на него преди срещата си с Руми, от която ме делеше точно една нощ. Сърцето ми ликуваше от великолепието на всемира, който Бог е създал по Свой образ, така че, накъдето и да се обърнем, да Го търсим и да Го откриваме. Въпреки това човеците го правят рядко.

Спомних си хората, които бях срещнал: просяка, блудницата и пианицата. Най-обикновени хора, поразени от разпространен недъг — бяха се отдалечили от Единия. Ето какви хора книжниците, изобщо не виждаха, докато седяха залостени в кулите си от слонова кост. Запитах се

дали Руми е друг. Реших, че ако е същият, ще се превърна в проводник между него и отритнатите от обществото.

Градът най-сетне бе потънал в сън. В такава късна доба дори нощните твари не искаха да нарушават възцарения се мир. Натъзвавах се неописуемо, но в същото време и се въодушевявах, докато слушах как някой град спи и се питах какви ли истории се разиграват зад затворените врати, какви ли истории съм могъл да изживея и аз, ако бях избрал друг път. Всъщност обаче не аз бях избрал пътя. А пътят беше избрал мен.

Спомних си един разказ.

„Някакъв странстващ дервиш пристигнал в един град, жителите му не се доверявали на пришълци.

— Върви си! — креснали му. — Тук не те познава никой!

Дервишът отвърнал спокойно:

— Да, така е, затова пък познавам себе си и повярвайте, щеше да бъде много по-страшно, ако беше обратно.“

Докато познавах себе си, всичко беше наред. Който познава себе си, познава и Единия.

Луната ме озаряваше с топлото си сияние. Над града заръми дъждец, нежен като копринен шал. Благодарих на Бога за този блажен миг и се оставих в ръцете Му. Отново бях изумен колко крехък и мимолетен е животът и си припомних още едно правило: „Животът ни е даден за кратко и този свят не е нищо друго, освен повърхностна имитация на действителността. Само малко дете ще сбърка и ще помисли играчката за истинското нещо. Въпреки това хората или са заслепени от играчката, или без всякакво уважение я чупят и я изхвърлят. В този живот стой по-надалеч от всякакви крайности, защото те ще разрушат вътрешното ти равновесие.“

Суфистите не стигат до крайности. Суфистът винаги е мек и умерен.

Утре заран ще отида в голямата джамия и ще послушам Руми. Няма да се учудя, ако наистина е велик

проповедник, както всички твърдят в един глас, но в крайна сметка широтата и обхватът на всеки говорещ се определят от онези, които го слушат. Думите на Руми може да са като дива градина, пълна с билки, лугачка, смърч и храсти, но посетителят има право да избере какво му харесва. Красивите цветя се обират веднага и малцина обръщат внимание на бодливите растения. А истината е, че именно от тях често се правят най-добрите лекове.

Мигар не е същото и с градината на любовта? Как любовта може да бъде достойна за името си, ако избираме само красивото и загърбваме трудностите? Лесно е да се радваш на хубавото и да не харесваш лошото. Това го може всеки. Истинското предизвикателство е да обичаш едновременно и хубавото, и лошото не защото без нощ няма ден, а защото трябва да надскочиш такива описания и да приемеш любовта в нейната цялост.

Остава само един ден до срещата ми с моя съратник. Сън не ме лови.

О, Руми! Властелин в царството на словото и значенията! Ще ме познаеш ли, когато ме видиш? Виж ме!

РУМИ

Коня, 31 октомври 1244 година

Благословен да е днешният ден, защото на него срещнах Шамс от Тебриз. В този последен ден на октомври във въздуха се долавяше нов хлад и вятърът се усили, за да възвести, че есента си отива.

Следобед джамията както обикновено беше препълнена. Проповядвам ли на големи множества, винаги внимавам да не забравям онези, които ме слушат, но и да не мисля постоянно за тях. И има само един начин да го постигна: да си представям множеството като един-единствен човек. Всяка седмица ме слушат стотици хора, аз обаче винаги говоря само на един човек: на онзи, който чува как думите ми ехтят в сърцето му и който ме познава както никой друг.

Когато накрая излязох от джамията, намерих коня си приготвен. В гривата на животното бяха вплетени сърмени нишки и мънички сребърни звънчета. Беше ми приятно да слушам как те подрънкват на всяка крачка, ала при толкова много хора, препречили пътя, беше трудно да напредваме бързо. Подминавахме с размерна крачка запуснати дюкяни и къщи със сламени покриви. Възгласите на молителите се смесваха с крясъците на малчуганите и виковете на просящите, решили да изкарат някоя пара. Повечето от тези хора искаха да се помоля за тях, някои просто желаеха да повървят редом с мен. Ала имаше и други, които бяха дошли с по-големи надежди и ме молеха да ги изцера от смъртна болест или от зла прокоба. Именно те внасяха смут в душата ми. Толкова ли не виждаха, че не съм ни пророк, ни влъхва и не мога да върша чудеса?

След като завихме и се приближихме до Шекерджийския хан, забелязах странстваш, дервиш, който си проправяше път през гъмжилото и вперил пронизващи очи, крачеше напето право към мен. Движеше се леко и съсредоточено и излъчваше вид на самоуверена вещина. Нямаше никакви косми по себе си. Нито брада. Нито вежди. Ала колкото и открито да бе лицето му, изражението върху него беше непроницаемо.

Любопитството ми обаче беше разпалено не от външния му вид. През годините бях срещал из Коня всевъзможни странстващи дервиши, тръгнали да търсят Бога. Със смайващи татуировки, какви ли не обици по ушите и носа си, повечето изглеждаха така, та веднага им личеше, че са непокорни. Бяха или с дълга коса, или бръснати до голо. Някои каландари бяха дори с пробити езици и зърна на гърдите. Затова, щом видях дервиша, бях смаян не от външния му вид. А бих казал, от погледа му.

С пламнали черни очи, по-пронизващи и от кинжал, той стоеше на сред улицата с вдигнати разперени ръце, сякаш искаше да спре не само шествието, а самия ход на времето. Усетих как от глава до пети ме пронизва тръпката на внезапното предчувствие. Конят ми се подплаши и

запръхтя силно, като клатеше нагоре-надолу глава. Постарах се да го успокоя, но той стана толкова неспокоен, че тревогата му се предаде и на мен.

Направо пред очите ми дервишът се приближи до жребеца, който пристъпваше и хвърляше къчове, и му пошушна нечуто нещо. Животното задиша тежко, ала дервишът махна за последно с ръка и конят тутакси се успокои. През тълпата като вълна премина тръпка и аз чух как някой мърмори:

— Това е черна магия!

Без да обръща внимание какво става наоколо, дервишът ме изгледа с любопитство.

— О, велики книжник на Изтока и Запада, слушал съм толкова много за теб. Дошъл съм днес да те питам нещо, стига да може.

— Казвай — подканих едва чуто.

— Е, първо трябва да слезеш от коня, за да си на едно равнище с мен.

Бях толкова изумен от думите му, че за миг изгубих дар слово.

Хората около мен явно бяха не по-малко стъписани. Никой дотогава не бе дръзвал да се обръща към мен така.

Усетих как от раздразнение лицето ми пламва и стомахът ме присвива, ала успях да овладеея себелюбието си и слязох от коня. Дервишът вече ми беше обърнал гръб и се отдалечаваше.

— Ей, почакай, ако обичаш! — извиках, докато го догонвах. — Искam да чуя въпроса ти.

Той спря и след като се обърна, ми се усмихна за пръв път.

— Добре тогава, бъди така любезен и ми кажи, кой според теб е по-велик: пророкът Мохамед или суфистът Бистами?

— Що за въпрос! — отвърнах. — Как изобщо можеш да сравняваш нашия почитан пророк, мир на праха му, последния от пророците, с някакъв си безславен мистик?

Около нас се беше събрала любопитна тълпа, но дервишът явно нямаше нищо против. Той продължи да се взира изпитателно в лицето ми и настоя:

— Помисли, ако обичаш. Нима пророкът не е рекъл: „Прости ми, Боже, че не успях да Те опозная както подобава“, а Бистами е заявил: „Хвала на мен, нося Бога под наметалото си“. Щом единият се чувства толкова незначителен спрямо Бога, а другият твърди, че Го носи вътре в себе си, кой от двамата е по-велик?

Сърцето ми затуптя като обезумяло. Въпросът вече не ми се струваше толкова нелеп. Всъщност изпитах чувството, че се е вдигнало було, зад което ме чака интригуваща главоблъсканица. По устните на дервиша като лек ветрец мина бегла усмивка. Сега вече знаех, че не е безумец. Беше човек с въпрос — с въпрос, върху който дотогава не се бях замислял.

— Разбирам какво се опитваш да кажеш — подхванах, като се постарах той да не долови и най-малко трепване на гласа ми. — Ще сравня двете твърдения и ще ти кажа защо от заявлението на Бистами излиза, че той е по-велик, а всъщност е обратното.

— Целият съм слух — отговори дервишът.

— Божията любов е безбрежен океан и хората се стремят да вземат от него възможно най-много вода. Ала в края на деня от размера на техния съд зависи колко вода са взели. Някои са с бурета, други — с ведра, трети пък имат само чаши.

Докато говорех, видях, че едва загатнатото презрение върху лицето на дервиша отстъпва място на открито признание, а после и на блага усмивка, както се усмихва човек, разпознал в думите на друг собствените си мисли.

— Съдът на Бистами е бил сравнително малък и той е утолил с една глътка жаждата си. Чувствал се е щастлив там, където е бил. Прекрасно е, че е разпознал в себе си божественото, но въпреки това Аз-ът пак не е тъждествен на Бога. Не е постигнато единение. Колкото до пророка, той е бил Божий избраник и е имал да пълни много по-

голяма чаша. Точно заради това Бог го е попитал в Корана: „Не отворихме ли сърцето ти?“. Така сърцето му се е разширило, а чашата му е станала огромна и той все не е могъл да утоли жаждата си. Но е чудно, че е казал: „Не Те познаваме, както подобава“, макар и да е познавал като никой друг Бога.

Дервишът грейна в добродушна усмивка, кимна и ми благодари. Сетне сложи ръка на сърцето си — в знак на признателност, и стоя така няколко секунди. Когато погледите ни се срещнаха, забелязах, че в очите му се е прокраднала следа от благодат.

Взрях се през рамото му в перленосивия пейзаж, какъвто е градът ни по това време на годината. В нозете ни се понесоха няколко сухи листа. Дервишът се вгледа в мен с ново любопитство и съм готов да се закълна, че за стотна от секундата видях в помръкващата светлина на залязващото слънце как го обгръща кехлибарена аура.

Той ми се поклони с уважение. Аз също му се поклоних. Не знам колко сме стояли така с надвисналото над главите ни теменужено небе. След малко множеството около нас запристъпва притеснено — беше наблюдавало разговора ни с изумление, граничещо с неодобрение. Никой дотогава не ме беше виждал да се кланям на някого и от това, че го бях направил пред някакъв си странстващ суфист, мнозина, включително най-близките ми ученици, се стъписаха.

Дервишът явно долови укора във въздуха.

— Аз ще тръгвам и ще те оставя на поклонниците ти — рече той с глас, заглъхнал до кадифен тембър, почти до шепот.

— Чакай — спрях го аз. — Не си отивай, много те моля. Остани!

Зърнах по лицето му следа от замисленост, тъга върху устните му, сякаш той искаше да каже още нещо, ала не можеше или се въздържахше. И в онзи миг, в онова мълчание чух въпроса, който дервишът не ми беше задал:

„Ами ти, велики проповеднико? Кажи ми колко голяма е твоята чаша?“

След това вече нямаше какво да си кажем. Бяхме останали без думи. Пристъпих към дервиша и се доближих толкова, че видях златните точки в черните му очи. Най-неочаквано ме обори странното чувство, че вече съм изживявал този миг. И то неведнъж, а над десетина пъти. Започнах да си спомням откъслеци от него. Забулен мъж, висок и снажен, с пламнали пръсти. И тогава се сетих. Дервишът, застанал срещу мен, бе не друг, а човекът, когото виждах насън.

Разбрах, че съм намерил своя спътник. Но вместо, както бях очаквал, да се почувствам на седмото небе от радост, бях скован от леден страх.

ЕЛА

Нортхамптън, 8 юни 2008 година

Без да намира отговори на въпросите, които я обсаждаха, Ела установи, че в кореспонденцията ѝ с Азис има много неща, които я озадачават, и най-вече това, че такава кореспонденция изобщо се води. Във всяко отношение двамата бяха толкова различни, че Ела недоумяваше какво изобщо ги свързва, та да си пишат толкова често.

Азис беше като пъзел, който тя си бе поставила за цел да подреди плочка по плочка. С всеки негов имейл поредната плочка от пъзела си идваше на мястото. Ела още не беше видяла цялата картина, но вече бе разбрала някои неща за човека, с когото си пишеше.

От блога на Азис беше научила, че той е професионален фотограф и ненаситен пътешественик, за когото да обикаля по най-затънтените кътчета на планетата бе точно толкова естествено, както за нея — да се разхожда в съседния парк. По душа неуморен номад, Азис беше ходил къде ли не и се чувстваше като у дома си и в Сибир, и в Шанхай, и в Калкута, и в Казабланка. Пътуваше само с раница на гърба и с тръстикова флейта и беше намерил приятели на места, които Ела дори не откриваше върху картата. Непреклонните граничари, невъзможността да получи виза във враждебно настроени държави, предавани по вода паразитни болести, стомашно-чревни разстройства, получени от заражена храна, опасността да го измамят, сблъсъците между правителствените войски и бунтовниците: нищо не можеше да го спре да престане да пътува на изток и запад, на север и юг.

За Ела Азис беше като шеметен водопад. Той се втурваше през глава там, където тя се страхуваше и да пристъпи. Първо действаше и след това се притесняваше — ако изобщо се притеснеше — за неща, за които Ела се колебаеше и се тревожеше и това я сковаваше. Преливаше от живот, а идеализмът и страстта му бяха прекалено големи, за да се вместят в едно тяло. Вживяваше се в какви ли не роли и това му се отдаваше прекрасно.

Ела се смяташе за либералка, за убедена демократка и за юдейка, която не следва слепешката предписанията на вярата, за бъдеща вегетарианка, която е преизпълнена с решимост някой ден да не хапва месо. Подреждаше въпросите в ясни категории и организираше своя свят почти както дома си, където блестеше от чистота. Умът ѝ боравеше с два взаимно изключващи се и еднакво дълги списъка: нещата, които тя обичаше, противопоставени на нещата, които мразеше.

Макар и в никакъв случай да не беше атеистка и от време на време да спазваше с удоволствие някои обреди, Ела бе убедена, че религията е основният проблем, разяждащ света днес не по-малко, отколкото в миналото. Религиозните я дразнеха с нечуваната си наглост и самопровъзгласеното убеждение, че тяхната вяра е най-добра, фанатиците във всички вероизповедания бяха непоносими, но дълбоко в себе си Ела смяташе, че най-страшни са фанатиците мюсюлмани.

Азис обаче беше духовен човек: гледаше сериозно на религията и вярата, не се занимаваше с политика и не „мразеше“ нищо и никого. Нямаше никакво намерение да се отказва от месото и споделяше, че за нищо на света не би се лишил от чиния добре приготвен шиш кебап. От атеист беше станал мюсюлманин някъде в средата на седемдесетте години, или както самият той се изразяваше на шега, „малко след Карим Абдул-Джабар и малко преди Кат Стивънс“. Оттогава бе общувал със стотици мистици от всички страни и религии и ги обявяваше за свои „братя и сестри по пътя“.

Убеден пацифист с подчертано хуманистични възгледи, Азис смяташе, че всъщност всички религиозни войни се свеждат до „езиков проблем“. Според него езикът по-скоро прикривал, вместо да разкрива Истината и заради това постоянно възниквали недоразумения и неразбирателство между хората. В свят, където е пълно с грешки в превода, е безполезно да си непреклонен по който и да е въпрос, понеже не е изключено и най-непоклонимите ни убеждения да са плод на най-обикновено недоразумение. Като цяло човек не бива да проявява твърдост за нищо, защото „животът е такъв, че постоянно мени цветовете си“.

Азис и Ела живееха в различни часови зони. В буквалния и в преносния смисъл на думата. За Ела времето се свеждаше най-вече до

бъдещето. Голяма част от дните си тя правеше като обсебена, планове за догодина, за следващия месец, за следващия ден, че и за следващата минута. Дори за такива дреболии като пазаруването и поправката на някой счупен стол обмисляше предварително всичко до най-малките подробности и непрекъснато носеше в чантата си старателно съставени графици и списъци на нещата, които трябва да свърши.

За Азис времето бе вместило в сегашния миг и всичко останало беше илюзия. По същата причина той смяташе, че любовта няма нищо общо с „плановите за утре“ и „спомените за вчера“. Любовта можеше да съществува само тук и сега. Азис беше завършил един от най-ранните си имейли с думите: „Аз съм суфи, рожба на настоящия...“

„Колко странно, че го пишеш на жена, която мисли прекалено много за миналото и още повече за бъдещето, а някак не се докосва до настоящия миг“ — бе отговорила Ела.

АЛАДИН

Коня, 16 декември 1244 година

Беше ми отредено от съдбата да не присъствам, когато дервишът се е изпречил на пътя на баща ми. Бях отишъл с едни приятели на лов и се върнах на другия ден. Тогавашният целият град обсъждаше срещата на баща ми с Шамс от Тебриз. Всички се питаха кой е този дервиш и как така начетен човек като Руми го е взел толкова насериозно, че чак му се е поклонил.

Още от малък гледах как хората падат на колене пред баща ми и не си и представях, че може да стане и обратното, освен ако другият човек не е цар или велик везир. Затова отказах да повярвам и на половината от онова, което чувах, и не взех много присърце мълвата, после обаче се прибрах и мащехата ми Кера, която никога не лъже и не преувеличава, потвърди всичко. Да, странстващият дервиш на име Шамс от Тебриз наистина бил отпратил пред всички предизвикателство към баща ми и не само това, ами бил дошъл да живее у нас.

Кой беше този непознат, появил се като гръм от ясно небе в живота ни? Изгарях от нетърпение да го видя с очите си, затова попитах:

— Е, къде е този човек?

— Тихо — пошушна малко притеснена Кера. — Баща ти и дервишът са в библиотеката.

Чувахме в далечината тихите им гласове, макар и да не разбирахме какво си говорят. Тръгнах натам, ала Кера ме спря.

— Опасявам се, че се налага да почакаш. Помолиха да не ги безпокоим.

Цял ден не излязоха от библиотеката. На следващия и последващия — също. Какво толкова си говореха? Какво общо имаше между баща ми и някакъв си дервиш?

Мина една седмица, после втора. Всяка сутрин Кера приготвяше закуска и оставяше подноса пред вратата. Каквито и вкуснотии да беше сготвила, двамата не се и докосваха до тях, задоволяваха се само с филия хляб на закуска и с чаша козе мляко вечерта.

Смутен и разтревожен, през цялото това време ходех като буреносен облак. По различно време на деня се опитвах да надзърна през някоя пролука или цепчица във вратата. Нехаех какво ще стане, ако те отвореха внезапно и ме завареха да подслушвам, затова прекарвах сгърбен там много време в опит да разбера какво толкова обсъждат. Ала единственото, което чувах, беше тих шепот. Не можех и да видя много. Завесите в стаята бяха спуснати наполовина, затова вътре беше сумрачно. Понеже не бях в състояние да чуя и да видя много, оставях умът ми да запълва тишината и да си измисля разговора, който двамата вероятно водеха.

Веднъж Кера ме намери с ухо, долепено до вратата, но не каза нищо. Сега вече тя искаше още по-силно и от мен да разбере какво става. Такива са си жените, любопитни.

Затова пък стана съвсем друго, когато брат ми, Султан Валад, ме завари да подслушвам. Той ме изгледа изпепеляващо и върху лицето му се появи кисела гримаса.

— Нямах право да шпионираш хората, особено пък баща си — скара ми се той.

Аз свих рамене.

— Я ми кажи, братко, ама честно, не се ли тревожиш, че баща ни прекарва времето си с един непознат? Мина повече от месец. Татко загърби семейството си. Това не те ли разстройва?

— Татко не е загърбил никого — възрази брат ми. — Той намери в лицето на Шамс от Тебриз много добър приятел. Вместо да хленчиш и да се оплакваш като малко дете, би трябвало да се радваш за баща ни. Ако наистина го обичаш.

Само брат ми можеше да каже такова нещо. Бях му свикнал на особнячествата, затова не се засегнах от унищожителните му подмятания. Той винаги беше добричък, обичаха го всички роднини и съседи, беше любимият син на баща ми.

Точно четирийсет дни, след като баща ми и дервишът се затвориха в библиотеката, се случи нещо странно. Отново бях приклеknал при вратата и подслушвах: вътре по-дълго от обикновено се беше възцарила тишина, когато най-неочаквано дервишът каза:

— Минаха четирийсет дни, откакто сме се усамотили тук. Ден след ден обсъждаме поредното от Четирийсетте правила в религията на любовта. Вече приключихме и според мен е най-добре да излезем. Близките ти сигурно са разстроени, че те няма.

Баща ми възрази:

— Не бери грижа за това. Жена ми и синовете ми са достатъчно зрели, разбират, че може би имам нужда да прекарам известно време без тях.

— Е, за жена ти не знам нищо, но двете ти момчета са различни, както деня и нощта — отвърна Шамс. — По-голямото е тръгнало по твоите стъпки, опасявам се обаче, че по-малкото е поело по съвсем друг път. Сърцето му е разяждано от негодувание и завист.

Страните ми пламнаха от гняв. Как смееше да говори такива ужасни неща за мен, при положение че дори не ме беше виждал?

— По-малкият си мисли, че не го познавам, това обаче не е така — продължи подир известно време дервишът. — Докато се е свил с ухо, долепено до вратата, и ме наблюдава, аз също го наблюдавах.

Усетих как ме побиват тръпки и настръхвам. Без да мисля много-много, отворих рязко вратата и нахълтах в стаята. Баща ми зяпна от изумление, но не след дълго стъписването му беше изместено от гняв.

— Да не си полудял, Аладине? Как смееш да ни безпокоиш? — кресна той.

Без да обръщам внимание на въпроса му, посочих Шамс и възкликнах:

— Я първо питай него как смее да говори така за мен!

Баща ми не каза и дума. Само ме погледна и въздъхна тежко, сякаш присъствието ми бе непосилно бреме, стоварило се върху плещите му.

— Много те моля, татко, липсваш на Кера. И на учениците си. Бива ли заради някакъв презрян дервиш да обръщаш гръб на всички, които обичаш?

Още щом думите излязоха от устата ми, съжалих, че съм ги изрекъл, но вече беше късно. Баща ми ме погледна разочаровано. Никога дотогава не го бях виждал такъв.

— Направи си тази услуга, Аладине. Излез отук — още сега — каза той. — Иди на тихо място и помисли какво направи. Не ми говори, докато не погледнеш вътре в себе си и не видиш грешката си.

— Но, татко...

— Излез, ти казах — повтори той и се извърна, за да не ме гледа.

Тръгнах си със свито сърце, потни длани и разтреперани колене.

В онзи миг проумях, че животът ни се е променил по някакъв неведом начин и че вече нищо няма да бъде

същото. От смъртта на майка ми, която бе починала преди осем години, за втори път се чувствах изоставен от родител.

РУМИ

Коня, 18 декември 1244 година

Батин Аллах — скритото лице на Бога, Отвори съзнанието ми, за да видя Истината.

Когато Шамс от Тебриз ми зададе въпроса за пророка Мохамед и за суфиста Бистами, изпитах чувството, че под слънцето сме останали само двамата с него. Пред нас изникнаха седемте стъпала по Пътя към Истината: седемте макамата^[1], които егото на всеки трябва да изкачи, за да постигне Единение.

Първото на Покварения нафс^[2], най-ниското и най-разпространено стъпало в битието на душата, когато тя е хваната в капана на земните желания. Повечето хора са заседнали на него, борят се и страдат, докато служат на своето себелюбие, на егото, а държат отговорни другите за това, че все се чувстват нещастни.

Ако и когато някой започне да работи върху себе си и така осъзнае в какво окаяно състояние е неговото его, той може да се изкачи на следващото стъпало и в известен смисъл започва да прави точно обратното на онова, което е вършел на предишното стъпало. Вместо да обвинява през цялото време другите, човекът, достигнал това стъпало, вини себе си понякога до степен да се самозаличава. Така егото се превръща в Обвиняващ нафс и поема по пътя на вътрешното очистване.

На третото стъпало човек е по-зрял и егото се е издигнало до Вдъхновения нафс.

Чак на това стъпало и никога преди него можеш да схванеш истинското значение на думата „да се откажа“ и да тръгнеш из Долината на Познанието. Изкачиш ли се на това стъпало, вече притежаваш и проявяваш търпение, постоянство, мъдрост и смирение. Светът ти се струва нов

и изпълнен с вдъхновение. Въпреки това мнозина, достигнали третото стъпало, изпитват подтика да останат на него и губят волята и смелостта да продължат нататък. Ето защо, колкото и красиво и благословено да е третото стъпало, то е и капан за онзи, който се цели по-високо.

Успееш ли да продължиш нататък, навлизаш в Долината на Мъдростта и опознаваш Спокойния нафс. Тук егото вече не е каквото е било преди, понеже се е преобразило и е достигнало високо равнище на осъзнатост. Основни отличителни черти на всеки, дошъл дотук, са щедростта, признателността и непоклатимото чувство на доволство, на каквито и трудности да го излага животът. Отвъд това стъпало се простира Долината на Единението. Който е тук, е доволен, в каквито и обстоятелства да го поставя Бог. Той не обръща внимание на делничните неща, понеже е достигнал нафс на Доволството.

На следващото стъпало — нафс на Служението, човек се превръща в светилник за околните и вдъхва сили на всеки, който го иска, поучава и носи светлина като истински учител. Случва се такъв човек да притежава и целителски способности. Където и да отиде, преобразява живота на околните. Каквото и да прави, каквото и да се стреми да стори, негова основна цел е да служи на Бога, като служи на другите.

Накрая, на седмото стъпало, достигаш Пречистения нафс и се превръщаш в Инсан-и-Кямил — в съвършен човек^[3]. Ала малцина знаят нещо за това стъпало, а и да знаят, отказват да говорят за него.

Колкото е лесно да обобщиш стъпалата по пътя, толкова е трудно да ги изкачиш. Към препятствията, изникващи пред теб, се прибавя и следното: никой не ти обещава, че през цялото време ще се изкачваш. Пътят от първото до последното стъпало в никакъв случай не е само нагоре. Винаги съществува опасност да се препънеш и да се върнеш на по-ниските стъпала, понякога от горните падаш на първото. Не е чудно, че при толкова много капани

по пътя само малцина във всеки век достигат до най-горните стъпала.

Затова, когато ми зададе онзи въпрос, Шамс търсеше не само сравнение. Той искаше да се замисля докъде съм готов да стигна и да залича личността си, за да бъде погълнат от Бога. В онзи пръв негов въпрос беше заложен втори.

— А ти, велики проповеднико? — питаше ме Шамс от Тебриз. — На кое от седемте стъпала се намираш? И как мислиш, имаш ли смелост да продължиш нататък, чак до края? Кажи ми колко голяма е чашата ти.

КЕРА

Коня, 18 декември 1244 година

Болезнено е, осъзнавам, да се оплаквам от съдбата си. И все пак няма как да не съжалявам, че не знам повече за религията, историята и философията, за всичко, което Руми и Шамс вероятно обсъждат ден и нощ. Понякога ми иде да се разбунтувам, задето съм била създадена жена. Родиш ли се момиче, те учат да готвиш и да чистиш, да переш, да кърпиш стари чорапи, да правиш масло и сирене, да храниш невръстни деца. Някои жени ги учат и на изкуството на любовта и как да бъдат по-привлекателни за мъжете. Но толкоз. Никой не дава на жените книги, които да им отворят очите.

През първата година от брака се промъквах при всяка възможност в библиотеката на Руми. Седях там сред книгите, които той обичаше толкова много, вдъхвах миризмата им на прах и на застояло и се питах какви ли тайни се крият в тях. Знаех колко обожаваше Руми книгите си, повечето от които му бяха наследство от неговия баща Баха ал-Дин. Особено обичаше, разбира се, „Маариф“. Нощи наред будуваше до зори и го четеше, макар и да подозирах, че знае текста наизуст.

— Не бих заменил библиотеката на баща си, и да ми предлагат торби със злато — все повтаряше Руми. — Всяка от тези книги е безценно наследство от предците ми. Взел съм ги от баща си и ще ги предам на синовете си.

От горчив опит знам колко много значат книгите за него. Още първата година, след като се оженихме, ми хрумна един ден, когато бях сама вкъщи, да почистя от прах библиотеката. Свалих от лавиците всички книги и се заех да бърша кориците с парче кадифе, топнато в розова вода. Хората тук вярват, че има палав джин на име Кебикеч, който изпитва наслада да унищожава книги. За да не припарва до тях, във всяка книга слагат предупредителна бележка: „Стой и мирувай, Кебикеч, не се доближавай до тази книга!“. Откъде можех да зная, че не само Кебикеч, но и аз не бива да се приближавам до книгите на мъжа си?

Онзи следобед избърсах прахта и почистих всички книги до последната в библиотеката. Докато се трудех, четях „Нов живот за религиозните науки“ на Газали. Чак когато чух зад гърба си глух студен глас, си дадох сметка колко дълго съм стояла там.

— Какво правиш, Кера?

Беше Руми или някой, който приличаше на него — гласът беше по-суров като тон, по-строг като израз. През всичките осем години, откак сме оженени, не съм го чувала друг път да говори така.

— Чистя — изпелтечих с отпаднал глас. — Искях да те изненадам.

Руми отвърна:

— Разбирам, но много те моля, не докосвай повече книгите ми. Всъщност предпочитам изобщо да не влизаш в тази стая.

От този ден нататък не съм и стъпвала в библиотеката, дори и да съм сама в къщата. Разбрах и приех, че светът на книгите никога не е бил и няма да бъде за мен.

Но когато у нас дойде Шамс от Тебриз и те двамата с мъжа ми се заключиха за четирийсет дни в библиотеката,

усетих как в душата ми се надига старо негодувание. В мен започна да кърви рана, за чието съществуване дори не подозирах.

кимя

Коня, 20 декември 1244 година

Бях на дванайсет години, когато Руми ме осинови, а съм родена в семейството на прости селяни от една долина в планината Тавър. Истинските ми родители бяха отрудени, преждевременно състарени хора. Живеехме в малка къща и ние със сестра ми деляхме стаята с призраците на мъртвите си братя и сестри, общо пет на брой, починали от най-обикновени болести. Само аз в къщата виждах призраците. Сестра ми се плашеше, а майка плачеше, споменех ли какво правят духовете на малките. Напразно се опитвах да кажа, че е излишно да се стряскат и безпокоят, понеже никой от мъртвите ми братя и сестри не изглеждаше страшен или нещастен. Все не успявах да го обясня на семейството си.

Веднъж в селото ни дойде един отшелник. Щом видя колко е изтощен, баща ми го покани да пренощува у нас. Вечерта, след като всички насядахме около огнището, за да изпечем козе сирене, отшелникът започна да ни разказва сладкодумно за далечни земи. Докато напевният му глас се носеше из стаята, аз затворих очи и поех заедно с него на пътешествие из пустините на Арабия, шатрите на бедуините в Северна Африка и морето с най-синята вода, наречено Средиземно. Там на плажа намерих мидичка, голяма и нагъната, и я прибрах в джоба си. Смятах да се разходя от единия чак до другия край на плажа, но насред пътя ме спря остра отблъскваща миризма.

Отворих очи и видях, че лежа на пода у нас и всички са ме наобиколили, изглеждаха разтревожени. С едната ръка майка ми ме държеше за главата, а с другата бе доближила до носа ми разрязан на половина кромид лук — да го помириша.

— Върна се! — плесна зарадвана с ръце сестра ми.

— Хвала на Бога! — въздъхна тежко майка ми. Сетне се обърна към отшелника и му обясни: — Още от съвсем малка Кимя получава припадъци. През цялото време.

На сутринта отшелникът ни благодари за гостоприемството и се сбогува.

Преди да си тръгне обаче, рече на баща ми:

— Дъщеря ти Кимя е необикновено дете. Има голяма дарба. Ще бъде жалко, ако тази дарба остане неоценена. Не е зле да я пратиш да се изучи...

— За какво му е на едно момиче да се изучва? — ахна майка ми. — Де се е чуло и видяло такова нещо! Кимя ще остане при мен и ще тъче килими, докато се омъжи. Бива я много да тъче, така да знаеш.

Но отшелникът не искаше и да чуе.

— Е, някой ден може да стане още по-добър книжник. Както личи, Бог не е подминал с милостта си вашата дъщеря само защото е момиче и ѝ е дал големи дарби. Нима, жено, твърдиш, че знаеш повече от Бога? — попита той. — Ако няма училища, я пратете при книжник, той ще ѝ даде образованието, което заслужава.

Майка ми поклати глава. Аз обаче виждах, че баща ми е на друго мнение. Знаех, че обича начетеността и знанията и ме цени за моите способности, затова не се изненадах, когато го чух да пита:

— Ние не познаваме книжници. Къде да ги намеря?

Точно тогава отшелникът изрече името, което щеше да преобрази живота ми. Каза:

— Знам в Коня един прекрасен книжник, казва се Маулана Джала-ладдин Руми. Той сигурно ще се зарадва да преподава на момиче като Кимя. Заведете я при него. Няма да съжалявате.

Щом отшелникът си тръгна, майка ми вдигна ръце.

— Чакам дете. Не след дълго в къщата ни ще има още едно гърло за изхранване. Имам нужда от помощ. За какво са му на едно момиче книги. Кимя трябва да се научи да върти къщната работа и да се грижи за деца.

Предпочитах майка да се бе възпротивила на заминаването ми по други причини. Ако беше казала, че ще ѝ е мъчно за мен и че няма да понесе да ме прати в друго семейство, пък било то и за кратко, сигурно щях да реша да остана. Тя обаче изобщо не каза такова нещо. При всички положения баща ми беше убеден, че отшелникът е бил прав, и след няколко дни и аз споделях мнението му.

Малко подир това двамата с него отидохме в Коня. Зачакахме Руми пред медресето, където той преподаваше. Когато излезе, се притеснявах дори да го погледна. Вместо това забих поглед в дланите му. Беше с дълги, тънки изваяни пръсти, по-скоро като на занаятчия, отколкото като на учен. Баща ми ме побутна към него.

— Дъщеря ми има големи заложи. Но аз съм прост човек, жена ми също. Казаха ни, че си най-начетеният в цялата околия. Искаш ли да я вземеш на обучение?

Не се налагаше да поглеждам Руми в лицето, за да разбера, че не е изненадан. Явно беше свикнал на такива молби. Докато двамата с баща ми разговаряха, тръгнах към двора, там имаше доста момчета и ни едно момиче. Но докато се връщах, се учудих приятно, че съм зърнала млада жена — стоеше сам-сама в ъгъла с валчесто лице, застинало и бяло, все едно е изсечено от мрамор. Махнах ѝ с ръка. Тя се вцепени, ала след кратко колебание отвърна на поздрава ми.

— Здравей, момиченце, виждаш ли ме? — попита жената. Щом кимнах, жената се усмихна и плесна с ръце.

— Прекрасно! Никой друг не може.

Върнахме се при баща ми и Руми. Мислех, че след като видят жената, те ще спрат да говорят, но тя се оказа права: двамата не я виждаха.

— Ела насам, Кимя — повика ме Руми. — Баща ти ми съобщи, че си много ученлюбива. Я ми кажи какво в книгите ти харесва толкова?

Преглътнах смутено — бях като скована и не успях да отговоря.

— Хайде, миличка — подкани ме разочарован баща ми.

Исках да отговоря вярно, така, че баща ми да се гордее с мен, а не знаех какво. Бях толкова притеснена, че от устата ми се изтръгна само отчаяна въздишка.

Ние с татко щяхме да се приберем с празни ръце на село, ако не се беше намесила младата жена. Тя ме хвана за ръката и рече:

— Просто му кажи истината за себе си. Всичко ще бъде наред, обещавам ти.

Вече се чувствах по-добре, затова се извърнах към Руми и заявих:

— За мен ще бъде чест да изучавам Корана заедно с теб, учителю. Не се страхувам от усърден труд.

Лицето на Руми светна.

— Много добре — каза той, после обаче замълча, сякаш се беше сетил за отблъскваща подробност. — Но ти си момиче. Дори и да учим усърдно и да бележим напредък, не след дълго ще се омъжиш и ще родиш деца. Годиците на обучение ще отидат напразно.

Сега вече не знаех какво да отвърна и се почувствах обезсърчена, едва ли не виновна. Баща ми явно също се смути и най-неочаквано се зае да разглежда обувките си. И този път на помощ ми се притече младата жена.

— Припомни му, че съпругата му винаги е искала момиченце и сега ще се зарадва, ако той започне да те обучава.

Руми се засмя, когато му повторих думите й.

— Е, виждам, че си ходила у нас и си разговаряла с жена ми. Но от мен да го знаеш, Кера не се меси в задълженията ми на преподавател.

Младата жена поклати бавно и покрусено глава и ми прошепна в ухото:

— Кажи му, че си имала предвид не втората му съпруга Кера. А Джевер, майката на двамата му синове.

— Имах предвид Джевер — повторих, като изрекох внимателно името. — Майката на синовете ти.

Руми пребледня.

— Джевер е мъртва, детето ми — отвърна той глухо.
— Но какво знаеш ти за покойната ми съпруга? Това някаква плоска шега ли е?

Баща ми се намеси.

— Сигурен съм, учителю, че не го е направила от зъл умисъл. Мога да те уверя, че Кимя е сериозно дете. Никога не се отнася с неуважение към по-възрастните.

Дадох си сметка, че трябва да кажа истината.

— Покойната ти съпруга е тук. Държи ме за ръка и ме насърчава да говоря. Очите ѝ са тъмнокафяви и леко дръпнати, има красиви лунички и е облечена в дълга жълта дреха... — замълчах, защото забелязах, че младата жена ми показва чехлите си. — Искат да ти кажа за чехлите ѝ. Те са от яркооранжева коприна, извезана с червени цветчета. Много са красиви.

— Донесох ѝ ги от Дамаск — рече Руми и очите му се напълниха със сълзи. — Харесваше ги.

След тези думи книжникът потъна в мълчание и с угрижен вид се почеса по брадата. Но когато заговори отново, гласът му беше благ и дружелюбен, без следа от тъга.

— Сега вече разбирам защо според всички дъщеря ти има заложиби — каза той на баща ми. — Да вървим у нас. Докато вечеряме, ще обсъдим бъдещето ѝ. Сигурен съм, че от нея ще излезе отлична ученичка. И че тя ще засенчи много момчета — после Руми се извъртя към мен и попита: — Ще го предадеш ли на Джевер?

— Не е нужно да го предавам, учителю. Тя те чу — уверих го аз. — Каза, че трябвало да тръгва. Но че винаги те наблюдава с любов.

Руми се усмихна сърдечно. Баща ми също. Сега вече във въздуха витаеше непринуденост, каквато преди не бе имало. В онзи миг разбрах, че срещата ми с Руми ще има дългосрочни последици. Не бях близка с майка си, но сякаш за да поправи това, Бог ми даваше двама бащи, истинският и моят осиновител.

Ето как преди осем години дойдох в дома на Руми като срамежливо дете, жадно за знания. Кера ме обичаше и проявяваше по-голямо състрадание и от родната ми майка, а синовете на Руми ме посрещнаха с отворени обятия, особено по-големият, който с времето ми стана като брат.

В крайна сметка се оказа, че отшелникът е бил прав. Колкото и да ми беше мъчно за татко и за близките ми, няма и миг, в който да съм съжалявала, че съм дошла в Коня и съм се вляла в семейството на Руми. Под този покрив прекарах много честити дни.

Докато не се появи Шамс от Тебриз. Неговото присъствие промени всичко.

[1] Етапи на развитие. — Б.а. ↑

[2] Фалшиво его. — Б.а. ↑

[3] В суфизма този етап е достъпен и за мъже, и за жени. — Б.а. ↑

ЕЛА

Нортхамптън, 9 юни 2008 година

Без някога да е обичала самотата, напоследък Ела установяваше, че я предпочита. Беше погълната от това да внася последните щрихи в рецензията си за „Сладко богохулство“ и помоли Мишел за още една седмица отсрочка. Можеше да приключи и по-рано, но не искаше. Работата ѝ даваше повод да се усамоти и да отложи семейните задължения и отдавна назрелия сблъсък със съпруга ѝ. Тази седмица за пръв път пропусна Готварския клуб „Фюжън“ — не ѝ беше до това да готви и да бърбори с петнайсет жени със сходен живот точно когато самата тя не знаеше какво да прави със своя. В последната минута се обади да предупреди, че е болна.

Смяташе общуването си с Азис за тайна, най-неочаквано се бе сдобила с твърде много тайни. Азис не знаеше, че Ела не само чете книгата му, но и пише рецензия за нея, в литературната агенция не знаеха, че тя флиртува тайно с автора на романа, който ѝ бяха възложили за рецензия, децата и мъжът ѝ пък изобщо не знаеха за какво е романът, не знаеха нищо и за автора му и за нейния флирт с него. Само за няколко седмици Ела се беше преобразила от жена с живот, прозрачен като кожа на новородено, в човек, затънал в тайни и лъжи. Но ако тази промяна я изненадваше, още по-учудващото бе, че тя изобщо не я смущаваше. Ела сякаш чакаше уверено и търпеливо да се случи нещо изключително важно. Тази ирационална надежда беше част от очарованието на новото ѝ настроение, което въпреки всички тайни наистина бе очарователно.

Сега вече имейлите не ѝ стигаха. Именно тя се обади първа по телефона на Азис. Въпреки петте часа разлика във времето двамата разговаряха почти всеки ден. Азис ѝ беше казал, че гласът ѝ е нежен и крехък. Ако тя се засмееше, смехът ѝ идваше на талази, прекъсвани от кратки въздишки, сякаш Ела не бе сигурна колко още да се смее. Това беше смехът на жена, която така и не се е научила да не обръща особено внимание на мнението на другите.

— Просто се носи по течението — каза Азис. — Отпусни се!

Но течението около нея бе непостоянно и накъсано, защото точно тогава в дома и се случваха много неща. Ави беше тръгнал на частни уроци по математика, а Орли ходеше на консултации за смущенията в храненето си. Сутринта беше изяла половин омлет — първата истинска храна от месеци — и въпреки че бе попитала веднага колко калории има в него, беше малко чудо, че не се почувства виновна и не се самонаказва като повърне омлета. Междувременно Джанет беше хвърлила бомба, като бе оповестила, че е скъсала със Скот. Не беше обяснила друго, освен че и двамата имали нужда от пространство. Ела се запита дали „пространство“ всъщност не означава нова любов, в случай че Джанет и Скот не си бяха губили времето и вече си бяха намерили други.

Бързината, с която между хората възникваха отношения, които после се разпадаха, изумяваше повече отвсякога Ела, която обаче вече не се опитваше да съди другите. Ако имаше нещо, което беше научила от кореспонденцията си с Азис, то това бе, че колкото по-спокойна и съдържана е, толкова повече децата споделят с нея. След като беше престанала да тича подир тях, те бяха престанали да бягат от нея. Сега нещата се получаваха по-гладко, така, както и харесваше повече, в сравнение с времето, когато Ела се беше опитвала неуморно да помага и да поправя.

И само като си помислеше, че не прави нищо, за да го постигне! Вместо да смята, че играе в къщата ролята на своеобразна спойка, на невидима, но основна брънка, свързваща всички, тя се беше превърнала в безмълвен наблюдател. Гледаше не непременно студено и безразлично, но с видима съдържаност как събитията се разгръщат и дните отминават. Беше приела, че не е нужно да се напруга за неща, над които няма власт, и забеляза, че се е превърнала в друг човек: по-мъдър, по-спокоен и далеч по-разумен!

— Петата стихия — нашепваше си тя по много пъти на ден. — Просто приеми пустотата!

Не мина много време и мъжът ѝ усети, че в нея има нещо странно, нещо, което не е в стила ѝ. Дали заради това изведнъж му се прииска да прекарва повече време с нея? Напоследък се прибираше по-рано и Ела подозираше, че сега той не се среща с други жени.

— Добре ли си, скъпа? — току я питаше Дейвид.

— Никога не съм била по-добре — отвърщаше тя и всеки път отвърщаше на усмивката му.

Това, че се беше оттеглила в някакво свое спокойно пространство, сякаш беше смъкнало любезното благоприличие, зад което бракът ѝ е дремел необезпокояван години наред. Сега вече ги нямаше преструвките и Ела виждаше съвсем оголени недостатъците и грешките и на двамата. Беше престанала да се преструва. И имаше чувството, че Дейвид ще направи същото.

На закуска и вечеря двамата говореха за случилото се през деня съдържано, като зрели хора, все едно обсъждаха годишните приходи от акциите си на фондовата борса. После потъваха в мълчание и признаваха неоспоримия факт, че нямат за какво да си говорят. Вече.

Понякога Ела усещаше, че мъжът ѝ я гледа напрегнато и чака тя да каже нещо, какво да е. Имаше чувството, че ако го попита за извънбрачните му връзки, той с удоволствие ще ѝ разкаже всичко от игла до конец. Но не беше сигурна, че иска да знае.

Преди се беше преструвала, че не подозира нищо, за да не разклаща лодката на брака си. Сега обаче вече не се държеше така, сякаш не знае какво прави Дейвид, когато не си е у дома. Даде да се разбере недвусмислено, че знае и ѝ е все едно. Мъжът ѝ се стресна именно от това ново равнодушие. Ела го разбираше, защото дълбоко в себе си също бе уплашена от него.

Ако преди месец Дейвид бе направил и най-малката стъпка, за да подобри брака им, Ела щеше да изпитва признателност. Щеше да се зарадва на всеки опит от негова страна. Вече не беше така. Сега тя подозираше, че животът ѝ всъщност не е съвсем истински. Как беше стигнала дотук? Как удовлетворената майка на три деца беше открила в каква задънена улица се намира? И по-важното, ако наистина беше нещастна, както бе споменала веднъж пред Джанет, защо не правеше онова, което правят през цялото време нещастните? Защо не плачеше на пода в банята, защо не хлипаше над мивката в кухнята, защо не излизаше на тъжни разходки далеч от дома, защо не мятеше разни неща по стената... защо не вършеше всичко това?

Ела бе обзета от странно спокойствие. Чувстваше се по-устойчива отвсякога, въпреки че бързо се отдалечаваше от живота, който познаваше. Сутрин се гледаше дълго и съсредоточено в огледалото, за да провери дали в лицето ѝ има видима промяна. Дали

изглежда по-млада? По-хубава? Или може би по-изпълнена с живот? Не откриваше никаква разлика. Не се беше променило нищо и в същото време нищо вече не бе същото.

КЕРА

Коня, 5 май 1245 година

Белееха се доскоро клоните пред прозореца ни от натежалия по тях сняг. Сега вече те са покрити с цвят, а Шамс от Тебриз още е у нас. През това време наблюдавах как мъжът ми се превръща в друг човек и от ден на ден се отчуждава все повече от мен и от семейството си. В началото си мислех, че двамата бързо ще се отегчат, но не се случи нищо такова. Обратното, привързват се все повече един към друг. Когато са заедно, или са странно мълчаливи, или не спират да си шепнат и от време на време да се смеят звънко, а аз се питам откъде намират толкова много думи. След всеки разговор с Шамс Руми се преобразява, ходи умислен и погълнат от нещо, сякаш опиянен от вещество, което аз нито съм вкувала, нито съм виждала.

Връзката, която ги обединява, е гнездо за двама, където няма място за трети. Те кимат, усмихват се, смеят се и се въсят по един и същ начин и по едно и също време, а между думите се гледат дълго и многозначително. Сякаш зависят един от друг дори в настроението си. Някои дни са по-спокойни и от приспивна песен, не слагат и залък в уста, не казват нищо, а друг път се въртят и въртят толкова въодушевено, че и двамата приличат на безумци. И в двата случая направо не мога да позная съпруга си. Човекът, за когото съм омъжена от над осем години, човекът, чиито синове отгледах като свои и на когото родих дете, се е превърнал в непознат. Чувствам го близък само когато е потънал в дълбок сън. От няколко седмици лежа нощем будна, слушам равномерно му дишане, чувствам нежния шепот на дъха му върху кожата си и утехата на пулса му в

ушите си колкото да си припомня, че той и досега е човекът, за когото съм омъжена.

Повтарям си, че и това ще отmine. Все някога Шамс ще си иде. Нали уж е странстващ дервиш! Руми ще остане тук с мен. Той принадлежи на този град и на учениците си. Не е нужно да правя друго, освен да чакам. Но от ден на ден ми става все по-трудно да съм търпелива. Падна ли духом, се опитвам да си припомня отминалите дни, особено времето, когато напук на всичко Руми остана до мен.

— Кера е християнка. И да приеме исляма, никога няма да стане една от нас — бяха шушукали, щом се разчу, че скоро ще се женим. — Не е хубаво водещ книжник ислямист да се жени за друговерка.

Но Руми не им обръщаше внимание. И тогава, и по-късно. Винаги ще му бъда благодарна за това.

Анадола се състои от какви ли не религии, народи и кухни. Щом ядем една и съща храна, щом пеем едни и същи тъжни песни, щом вярваме в едни и същи суеверия и нощем сънуваме едни и същи сънища, защо да не можем да живеем заедно? Знам невръстни деца християни с мюсюлмански имена и невръстни деца мюсюлмани с кърмачки християнки. Нашият свят е като река: всичко тече и се смесва. И да има вододел между християнство и ислям, той трябва да бъде по-гъвкав, отколкото си мислят книжниците и в двата лагера.

Понеже съм жена на прочут книжник, си мислят, че имам добро мнение за книжниците, но истината е, че всъщност не е така. Книжниците знаят много, дума да няма, но дали толкова знания са добри, когато става въпрос за вяра? Дай им да говорят гръмки неразбираеми слова. Книжниците мюсюлмани критикуват християнството, задето приема Троицата, а книжниците християни нападат исляма, задето смята Корана за съвършена книга. Ако ги слуша човек, ще остане с впечатлението, че между двете религии няма нищо общо. Мен ако питате обаче, в основното обикновените християни и обикновените

мюсюлмани имат помежду си повече допирни точки, отколкото със своите книжници.

Твърди се, че на мюсюлманин, приел християнството, му е най-трудно да признае Троицата. А на християнин, приел мюсюлманството — да се откаже от нея. В Корана Исус казва: „Раб съм аз на Аллах. Даде ми Той Писанието и ме стори пророк“.

На мен обаче не ми беше трудно да повярвам, че Исус не е син, а само раб Божий. Много по-трудно ми беше да се откажа от Мария. Не съм го споменавала на никого, дори на Руми, но понякога копнея да видя добрите ѝ кафяви очи. Погледът ѝ винаги ми е вдъхвал спокойствие.

Истината е, че откакто в къщата ни влезе Шамс от Тебриз, съм толкова нещастна и объркана, че усещам как повече от всякога копнея за Мария. Подобно на треска, плъзнала бясно по жилите ми, потребността да се помоля на Мария ме връхлита със сила, над която почти нямам власт. В такива времена ме пие чувство за вина, сякаш мамя новата си вяра.

Не го знае никой. Дори съседката Сафия, моя довереница във всичко. Тя няма да ме разбере. Искане ми се да споделя с мъжа си, но не виждам как. Той е толкова отчужден, че се страхувам да не го отблъсна още повече. Доскоро Руми бе за мен всичко. Сега е чужд човек. И през ум не ми е минавало, че е възможно да живееш с някого под един покрив, да спиш в едно легло и пак да чувстваш, че той всъщност не е до теб.

ШАМС

Коня, 12 юни 1245 година

Бива ли вярващите да сте толкова заблудени! Защо изобщо си давате труда да постите по Рамазан в Божието име и на Ейд да принасяте в жертва овца или яре като изкупление за греховете си, цял живот да се стремите да отидете на поклонение в Мека и по пет пъти на ден да падате на колене върху молитвеното килимче, щом в сърцето ви няма място за любов? Ако в сърцевината на

вярата няма любов, тя не е нищо повече от дума, безжизнена и вяла, неясна и куха, нещо, което не можеш да усетиш истински.

Нима си въобразявате, че Бог пребъдва в Мека или в Медина? Или в някоя джамия? Как изобщо ви минава през ума, че Бог може да бъде вместен в някакво ограничено пространство, при положение, че Той казва съвсем недвусмислено как пребъдва не на Своего небе ни на Своята земя, а в сърцето на любимия раб.

Горко на глупците, които си мислят, че границите на тленния им ум са граници и на Всемогъщия Бог. Горко на невежите, които смятат, че могат да се пазарят и да разчистват дългове пред Бога. Нима тези хора си представят Всевишния като бакалин, който се опитва да претегли на везни добродетелите и злодеянията ни? Като писар, който прилежно записва в счетоводна книга нашите грехове, та някой ден да ни поиска сметка за тях? Така ли си представят те Единосъщния?

Бог не е нито бакалин, нито писар, Той е велик Бог. Жив Бог! За какво ми е мъртъв Бог? Жив е Той. Името Му е ал-Хайй: Вечно живия. Защо да се давя в несекващи страхове и притеснения и вечно да съм спъван от забрани и ограничения? Той е безгранично милостив. Името Му е ал-Уадуд. Достоеен за хвала е Той. И аз Го възхвалявам с всичките си думи и дела, естествено и леко, както дишам. Името му е ал-Хамид. Как изобщо мога да богохулствам и да злословя, след като дълбоко в себе си знам, че Бог чува и вижда всичко? Името му е ал-Башир. Невъобразимо красив.

Ал-Джамал, ал-Кайюм, ал-Рахман, ал-Рахим. В глад и наводнение, изтерзан и жаден, ще пея и ще танцувам в Негова прослава, докато нозете ми се подкосят, докато се свлека и сърцето ми престане да бие. Ще направя на пух и прах себелюбието си, докато не се превърна в прашина, в нищо, в пътник из чистата пустота, в прах от прахта на великото Му съзидание. Прославям с признателност и радост, без умора Неговото величие и всемилост. Благодаря

Му за всичко, което ми е дал и което ми е отказал, понеже единствен Той знае кое е най-добро за мен.

Спомних си още едно правило в своя списък и усетих нов прилив на щастие и упование. Човекът има неповторимо място в Божието творение. „Вдъхнах му от Своя дух“, казва Бог. Всички ние без изключение сме сътворени като Божии наместници на земята. Запитай се колко често се чувстваш наместник, ако изобщо се чувстваш такъв. Не забравяй, че на всеки от нас е възложено да открие в себе си божествения дух и да живее според него.

Вместо да се оставят на Божията Любов и да обявят война на себелюбието си, религиозните фанатици се опълчват срещу другите и отприщват вълна след вълна на страх. Понеже гледат на целия всемир с очи, замъглени от страх, не е чудно, че виждат все неща, от които да се плашат. Каквото и да ни сполети, било то земетресение, суша или друго бедствие, те го тълкуват като знамение за Божия гняв, сякаш Бог не е казал недвусмислено, че милостта Му е по-голяма от Неговия гняв. Те вечно негодуват заради едно или друго и сякаш очакват Всемогъщия Бог да се застъпи и да отмъсти за тях, окаяните. Животът им не е нищо повече от несекващо огорчение и враждебност, недоволство, толкова огромно, че където и да отидат, то ги следва като черен облак, помрачаващ и минало, и бъдеще.

В религията се наблюдава следното: от дърветата не виждаме гората. В своята съвкупност религията е много по-велика и дълбока от отделните части, от които се състои. Отделните правила трябва да се четат в светлината на цялото. А цялото е стаено в същността.

Вместо обаче да търсят същността на Корана и да го възприемат в неговата цялост, слепите фанатици открояват един-два стиха и дават предимство на божествените заповеди, които според тях са в съзвучие с плашливите им умове. Все напомнят на де когото срещнат, че в Деня на Страшния съд всички ще бъдат принудени да минат по

Моста Сират, по-тънък и от косъм, по-остър и от бръснач. Понеже не могат да минат по моста, грешниците ще паднат в трапа на ада отдолу, където ще бъдат обречени на вечни мъки. Който е живял праведно, ще се добере до другия край на моста и ще бъде възнаграден с екзотични плодове, сладка вода и девственици. Ето как накратко си представят те живота след смъртта. Толкова са обсебени от ужаси и отплата, от пламъци и плодове, от ангели и бесове, че в стремежа да се доберат до бъдеще, оправдаващо ги днес, забравят за Бога. Толкова ли не знаят едно от четирийсетте правила? „Адът е тук и сега. Раят също. Престани да се плашиш от ада и да мечтаеш за рая, защото и едното, и другото е заложено в настоящия миг. Всеки път, когато се влюбим, се въздигаме в рая. Всеки път, когато мразим, завиждаме или се опълчваме срещу някого, падаш право в адския огън.“ Ето какво гласи Правило дваисет и пет.

Мигар има по-страшен ад от мъченията на онзи, който дълбоко в себе си знае, че е причинил зло, ужасно зло? Попитайте го. И той ще ви каже какво е ад. Има ли по-сладък рай от блаженството на онези редки мигове, когато всемирът се разтваря и човек има чувството, че знае всички тайни на вечността и се е слял напълно с Бога? Попитайте го. И той ще ви каже какво е рай.

Защо да се притесняваме толкова за последиците, за въображаемото бъдеще, при положение че този миг е единственото време, когато истински, докрай изживяваме и присъствието на Бога, и Неговото отсъствие в живота си? Суфистите не се ръководят нито от страха пред наказанието в ада, нито от желанието да бъдат възнаградени в рая, те обичат Бога просто защото Го обичат — безусловно, докрай.

Любовта е причината. Любовта е целта.

А когато обичаш толкова силно Бога, когато обичаш всичко, сътворено от Него — заради Него и благодарение на Него, всички външни категории изчезват като дим. От този миг нататък вече не може да има „Аз“. Всичко, до

което се свеждаш, е една нула, толкова голяма, че закрива цялото ти битие.

Преди ден ние с Руми размишлявахме върху тези въпроси, когато той най-неочаквано затвори очи и изрече следните редове:

„Не съм християнин, ни юдеин, нито индуист и будист, не съм и суфист. Не съм от никоя религия и култура. Ни от Изтока, ни от Запада... Без място е мястото ми, безследна — следата ми...“

Руми смята, че никога не може да бъде поет. Ала носи в себе си поета. И то какъв поет! А сега той се разкрива.

Да, Руми е прав. Той не е нито от Изтока, нито от Запада. Той принадлежи на Царството на Любовта. Принадлежи на Възлюбения.

ЕЛА

Нортхамптън, 12 юни 2008 година

Без да бърза, Ела дочете „Сладко богохулство“ и се зае да внася последните уточнения в рецензията. Умираще от нетърпение да обсъди с Азис подробностите в романа му, но я спираше чувството за професионализъм. Не беше редно. Тя трябваше първо да предаде рецензията. Дори не бе споделила с Азис, че след като е прочела романа му, си е купила стиховете на Руми и сега всяка вечер преди лягане чете поне няколко от тях. Беше прокарала ясен вододел между работата си по романа и писмата, които си пишеше с автора. Но на дванайсети юни се случи нещо, което заличи завинаги тази черта.

До този ден Ела не беше виждала Азис на снимка. На страницата му в интернет нямаше фотографии и Ела нямаше представа как изглежда той. В началото ѝ харесваше да си пише с мъж без лице, струваше ѝ се тайнствено. С времето обаче любопитството започна да надделява и непрекъснато я глождеше желание да прибави към писмата лице. Азис нито веднъж не я беше молил да му прати снимка, което според нея беше странно, много странно.

Затова най-неочаквано му изпрати своя снимка. Беше на верандата с любимия Спирит, бе облечена в изрязана светлосиня рокля, която донякъде разкриваше извивките ѝ. Усмиваше се — щастливо, но и някак смутено. Беше стиснала здраво нашийника на кучето, сякаш за да вземе от него малко сили. Небето над тях беше изпъстрено с всички оттенъци на сивото и на аленото. Снимката не беше от най-хубавите ѝ, но в нея имаше нещо духовно, едва ли не отвъдно. Ела поне се надяваше да е така. Изпрати я прикачена към имейла, а сетне просто зачака. Това беше нейният начин да помоли Азис да ѝ прати снимката си. Той го направи.

Щом я видя, Ела си помисли, че сигурно е правена някъде в Далечния изток, не че беше ходила там. На фотографията Азис беше заобиколен от десетина тъмнокоси местни деца на всякаква възраст. Беше облечен в черна риза и панталон и беше снажен, с орлов нос,

високи скули и дълга тъмна къдрава коса, която падаше по раменете му. Очите му бяха два изумруда, преливащи от енергия и от още нещо, според Ела — състрадание. Азис беше с една обица и с гердан със сложна, непозната за Ела форма. В дъното се виждаше сребристо езеро с висока трева наоколо и в единия ъгъл се мерзелееше сянка на нещо или на някого извън кадъра.

Докато разглеждаше мъжа на снимката и най-малките подробности по нея, Ела изпита чувството, че го познава отнякъде. Колкото и да беше странно, тя бе готова да се закълне, че вече го е виждала.

Внезапно разбра защо.

Шамс от Тебриз приличаше, и то не само бегло, на Азис З. Захара. Азис изглеждаше точно както Шамс беше описан в книгата, преди да поеме към Коня, за да се запознае с Руми. Ела се запита дали Азис съвсем преднамерено е обрисувал героя си така, че той да е със същата външност като неговата. Като писател може би бе решил да създаде главния герой по свой образ точно както Бог е създал по Свой образ човека.

Докато Ела си мислеше за това, ѝ хрумна, че е възможно и друго. Че истинският Шамс от Тебриз е изглеждал точно както е обрисуван в книгата, което можеше да означава само едно: че между двамата разделени от осем века мъже има изумителна прилика. Беше ли възможно тази прилика да е извън властта на автора и той дори да не подозира за нея? Колкото повече мислеше Ела върху дилемата, толкова повече подозираше, че не е изключено Шамс от Тебриз и Азис З. Захара да са свързани по начин, надхвърлящ обикновения литературен похват.

Откритието неочаквано ѝ повлия по два начина. Първо, прииска ѝ се да се върне към „Сладко богохулство“ и да прочете още веднъж, с различни очи, романа не толкова заради фабулата, колкото, за да намери писателя, скрит в главния му герой, да намери в Шамс от Тебриз Азис.

Второ, загложди я още по-голямо любопитство що за човек е Азис. Кой беше той? Какъв беше животът му? В един по-ранен имейл ѝ беше казал, че е шотландец, но защо тогава беше с източното име Азис? Дали то беше истинското му име? Или той го бе приел като суфист? И между другото какво означаваше да си суфист?

Занимаваше я и друго: съвсем първите, почти неуловими знаци на желанието. Ела не го беше усещала от толкова отдавна, че трябваше да минат още няколко секунди, докато осъзнае какво точно чувства. Но желанието си беше налице. Силно, дразнещо и непокорно. Ела си даде сметка, че желае мъжа от снимката, и се запита какво ли е да го целуне.

Чувството беше толкова неочаквано и смущаващо, че тя побърза да изключи лаптопа, сякаш, не го ли направеше, мъжът от снимката щеше да я всмуче.

БАЙБАРС ВОИНЪТ

Коня, 10 юли 1245 година

„Байбарс, синко, не се доверявай на никого, защото от ден на ден светът се покварява все повече“ — повтаря чичо ми.

Твърди, че е било различно само веднъж — през Златния век, когато всичко се е крепяло на пророка Мохамед, мир на праха му. Откакто той е умрял, всичко вървяло надолу. Но мен ако питате, всяко място, където се съберат повече от двама души, се превръща в полесражение. Дори по времето на пророка хората са враждували, нали така? Войната е сърцевина на живота. Лъвът изяжда кошутата, а каквото остане от туловището, лешоядите го оглозгват до кост. Природата е жестока. Всяка твар без изключение на сушата, в морето и въздуха може да оцелее само по един начин: като е по-хитра и силна от най-заклетия си враг. За да останеш жив, трябва да се биеш. И толкоз.

Това важи и за нас. И най-лековерният ще види, че в наши дни, в нашия век няма друг начин. Преди пет години нещата приеха ужасен обрат, след като Чингис хан изпрати сто монголски дипломати да преговарят и те бяха избити до крак. Чингис хан се превърна в огнено кълбо от ярост и обяви война срещу исляма. Никой не знаеше как и защо са били изклани дипломатите. Някои подозираха, че Чингис

хан сам е пратил да ги убият, за да тръгне на безпощаден военен поход. Нищо чудно и да е вярно. Човек никога не знае. Аз обаче знам, че за пет години монголците опустошиха всичко около Хорасан; откъдето и да минеха с препусналите си коне, след тях оставаше само разруха и смърт. А преди две години при Кьоседаг разгромиха силите на селджуките и превърнаха султана във васал, който плаща данък. Монголците не ни унищожиха само защото им е по-изгодно да ни държат роби.

Откакто свят светува, най-малкото откакто Каин е убил брат си Авел, се водят войни, но войската на монголците е чудо нечувано. В нея има какви ли не оръжия с най-различно предназначение. Всеки войник в тази войска е с тежка броня и е въоръжен с боздуган със секира, сабя и копие. Не само това, ами носят и стрели, които пробиват ризница. Подпалват цели села, тровят жертвите си и разсичат и най-твърдата кост в човешкото тяло. Имат и стрели, които свистят и с които пращат сигнали от дружина на дружина. С такива развити бойни умения и без страх от Бога монголците нападат и унищожават всеки град, малък и голям, всяко селце по пътя си. Дори такива древни градове като Бухара бяха превърнати в купчини развалини. И сме изправени не само срещу монголците. Трябва да си върнем Йерусалим от кръстоносците, да не говорим пък за натиска, оказван от византийците, и за съперничеството между шиити и сунити. Как можем да си позволим да сме миролюбиви, при положение че от всички страни сме обкръжени от хладнокръвни врагове?

Затова хора като Руми ме дразнят ужасно. Пет пари не давам, че останалите имали добро мнение за него. За мен той е страхливец, който не сее друго, освен страх. В миналото може да е бил добър книжник, днес обаче очевидно е под влиянието на онзи еретик Шамс. Какво проповядва Руми във време, когато противниците на исляма ни притискат от всички страни? Мир, моля ви се! Бездействие! Покорство!

Братко, издръж на болката. Не се поддавай на отровата на своите желания. Успееш ли, и небето ще се преклони пред прелестта ти... Така бодилът се превръща в роза. И в песъчинката грейва всемирът.

Руми проповядва покорство и така превръща мюсюлманите в стадо овце, малодушни и хрисими. Разправя, че за всеки проповедник имало последователи и за всички последователи — уречено време. Освен „любов“ сред предпочитаните от него думи очевидно са „търпение“, „равновесие“ и „търпимост“. Ако зависеше от него, всички щяхме да си стоим по къщите и да чакаме да бъдем изклани от врага или да бъдем сполетени от друго бедствие. И съм сигурен, че тогава той ще дойде, ще огледа набързо опустошението и ще го обяви за берека^[1]. Някои са го чували да казва: „Ако бъдат съборени училището, джамията и минарето, дервишите могат да създадат свое братство“. Що за приказки са това!

А като се замисли човек, Руми се е озовал в града ни само защото преди няколко десетилетия семейството му е напуснало Афганистан и е потърсило убежище в Анадола. По онова време султанът на селджуките отправя открита покана към доста на брой влиятелни и заможни хора, сред които и бащата на Руми. Така закриляно и облагодетелствано, вечно обграждано с внимание и одобрение, семейството на Руми се е махнало от хаоса в Афганистан и се е установило сред спокойните овощни градини на Коня. Лесно е да проповядваш търпимост, когато животът ти е бил такъв!

Завчера чух какво говори Шамс от Тебриз на неколцина, събрали се на пазара. Той разказа как Али, съратникът и наследник на пророка Мохамед, влязъл на полесражението в битка с един неверник. Тъкмо да го пронже с меча си в сърцето, когато най-неочаквано неверникът вдигнал глава и го заплюл в лицето. Али тутакси пуснал меча, поел си дълбоко въздух и се отдалечил. Неверникът се вцепенил от изумление. Завтекъл се след Али и го попитал защо го е пощадил.

— Защото съм ти много ядосан — отвърнал Али.

— Щом си ми много ядосан, защо не ме уби? — учудил се неверникът. — Не разбирам.

Али обяснил:

— Когато ме заплю в лицето, се вбесих. Себелюбието ми беше подразнено и закопня за мъст. Ако те убия, ще послушам себелюбието си. А това ще бъде огромна грешка.

Така Али пуснал човека да си върви по живо, по здраво. Неверникът бил толкова трогнат, че станал приятел и последовател на Али, а след време по своя воля приел исляма.

Ето какви истории явно обича да разправя Шамс от Тебриз. И какво ни казва с тях? Да се оставим неверниците да ни заплюват в лицето! А, не, по-добре да съм труп. Неверник или не, никой не може да заплюва в лицето Байбарс воина!

[1] Благословение. — Б.а. ↑

ЕЛА

Нортхамптън, 13 юни 2008 година

„Скъпа Ела,

Шамс е човекът, благодарение на когото Руми се преобразява от духовник с местно значение в световноизвестен поет и мистик.

Учителят Самид все ми повтаряше: «Дори и някои да са равностойни на Шамс, по-важно е къде са хората като Руми, които да го видят».

С най-топли чувства:
Азис“

„Скъпи Азис,
Кой е учителят Самид?

С най-добри чувства:
Ела“

„Любима Ела,
Дълго е за обясняване. Наистина ли искаш да знаеш?

С топли чувства:
Азис“

„Скъпи Азис,
Разполагам с достатъчно време.

С обич:
Ела“

Коня, 2 август 1245 година

Богат е животът, преизобилен и пълен. Или най-малкото си мислиш така, докато не се появи някой, благодарение на когото разбираш какво ти е липсвало през цялото време. Подобно на огледало, в което се оглежда не онова, което го има, а онова, което липсва, този човек ти показва пустотата в душата ти — пустота, която упорито си отказвал да видиш. Той може да е любим, приятел или духовен учител. Понякога дете, за което се грижиш. Най-важното е да намериш душа, която да допълва своята. Всички пророци дават все един и същ съвет: намери онзи, който да ти бъде огледало! За мен такова огледало е Шамс от Тебриз. Преди да дойде той, за да ме накара да се взря в най-стаените кътчета на душата си, не виждах основната истина за себе си: че колкото и преуспял и благоденстващ да изглеждам, дълбоко в себе си съм самотен и неудовлетворен.

Сякаш години наред съставяш свой личен речник. В него даваш определение на всички важни за теб понятия, например на „истина“, „щастие“ или „красота“. На всяка повратна точка в живота се допитваш до този речник и не ти минава и през ум да оспориш написаното в него. После някой прекрасен ден при теб идва непознат, който изтръгва безценния ти речник и го изхвърля.

— Всичките ти определения трябва да се пренапишат — заявява ти той. — Време е да забравиш каквото си знаел.

И по причина, неведома за ума ти, ала очевидна за твоето сърце, ти не възразяваш, не се и сърдиш на този човек, а с удоволствие изпълняваш заръката му. Ето какво направи с мен Шамс. Благодарение на приятелството ни научих много. Но по-важното е, че той ме научи да забравя какво съм знаел.

Когато обичаш някого тъй силно, очакваш всички наоколо да изпитват същото — и те като теб да се радват и

да изпаднат във възторг. А когато това не се случва, се учудваш, после се обиждаш и се чувстваш предаден.

Как изобщо можех да накарам семейството и приятелите си да видят каквото виждах аз? Как можех да опиша онова, което не се поддава на описание? Шамс е моето Море на милостта и благодатта. Той е моето Слънце на Истината и Вярата. Наричам го Цар на Царете на Духа. Той е моят извор на живота, високият ми кипарис, величествен и вечнозелен. Дружбата му е като четвъртото четене на Корана: пътешествие, на което можеш да поемеш само вътре в себе си и което отвън изобщо не се долавя.

За съжаление повечето хора съдят по образите и мълвите. За тях Шамс е дервиш особняк. Смятат, че се държи странно и богохулства, че е съвсем непредсказуем и ненадежден. За мен обаче той е самото възплъщение на Любовта, която движи целия всемир: понякога се отдръпва в сянка и държи като спойка всичко, друг път се пръсва и се взривява. Такава среща се случва веднъж в живота. Веднъж на трийсет и осем години.

Още откакто Шамс се появи в живота ни, все ме питат какво толкова откривам в него. А аз няма как да им отговоря. Всъщност, който задава такъв въпрос, няма да разбере, а който все пак разбира, няма да го зададе.

Безпътицата, в която съм се озовал, ми напомня за Лейли и Харун ар-Рашид, прочутия халиф от династията на Абасидите. След като халифът научил, че един поет бедуин на име Кайс се е влюбил безнадеждно в Лейли и от любов към нея е изгубил разсъдък си, заради което бил наречен Меджнун, или Лудия, го загложило любопитство за жената, причинила такива страдания.

„Тази Лейли явно е страхотна жена — рекъл си той. — Превъзхождаща значително всички останали. Може би е невиджана красавица с рядък чар.“

Развълнуван и заинтригуван, той направил всичко по силите си, за да види Лейли.

Накрая един ден я довели в двореца на халифа. Лейли разбулила лицето си, а Харун ар-Рашид бил

разочарован. Не че Лейли била грозна, недъгава или стара. Но не била и кой знае колко привлекателна. Била най-обикновен човек с обичайни човешки потребности и куп недостатъци, жена като безброй други.

Халифът не скрил разочарованието си.

— По теб ли си е изгубил разсъдъка Меджнун? Виж ти, изглеждаш съвсем обикновена. Какво толкова ти е особеното?

Лейли се усмихнала.

— Да, аз съм Лейли. Но ти не си Меджнун — отвърнала тя. — Трябва да ме видиш с неговите очи. Иначе няма да разбулиш никога тайната, наречена любов.

Как да обясня същата тайна на семейството, приятелите и учениците си? Как да ги накарам да разберат, че за да схванат какво му е особеното на Шамс от Тебриз, трябва да започнат да го виждат с очите на Меджнун?

Има ли начин да проумееш какво е любов, ако първо не обикнеш?

Любовта не може да се обясни. Тя може само да се изживее.

Любовта не може да се обясни, но именно тя обяснява всичко.

кимя

Коня, 17 август 1245 година

Бездиханна, чаках да ме повикат, но Руми вече няма време да учи с мен. Колкото и да ми липсват уроците ни, колкото и пренебрегната да се чувствам, не му се сърдя. Може би защото го обичам прекалено много. Или може би защото по-добре от всеки друг разбирам как се чувства, тъй като дълбоко в себе си и аз бях пометена от този изумителен бързей — Шамс от Тебриз.

Руми следи с очи Шамс така, както слънчогледът следи слънцето. Любовта помежду им е толкова видима и силна, онова, което изпитват, се среща толкова рядко, че няма как да не изпаднеш в униние, оборен от мисълта, че в живота ти липсва връзка с такава сила. Не всички в къщата

са готови да търпят такова нещо, като се започне от Аладин. Само колко пъти съм го засичала да гледа на кръв Шамс! Кера също е разстроена, но не казва и дума, а аз не я питам. Всички стоим върху барутен погреб. Колкото и да е странно, Шамс от Тебриз, човекът, който носи вина за всичко това, или не го забелязва, или просто нехае.

Огорчена съм, че Шамс ни отнема Руми. В същото време обаче умирам от желание да го опозная по-добре. От известно време се боря с тези смесени чувства, ала днес, опасявам се, се издадох.

Решена да уча сама, надвечер свалих един от Кораните, окачени на стената. Досега ние с Руми винаги сме се придържали към последователността, в която стиховете са ни предадени, днес обаче нямаше кой да ме напътства и животът ни бе преобърнат с главата надолу, затова не видях нищо лошо да почета безредно. Отворих наслуки на една страница и сложих пръст върху първата сура^[1], изпречила се пред очите ми. Оказа се ан-Ниса, или Жените, единствената в цялата книга, смутила ме толкова силно. Беше ми трудно да разбере и още по-трудно да приема тази сура със строгото учение за жените, изложено в нея. Докато стоях и четях за кой ли път стиховете, ми хрумна да помоля за помощ. Руми може и да пропускаше уроците ни, но не виждах причина да не му задавам въпроси. Затова грабнах Корана и отидох в стаята му.

За моя изненада заварих там не Руми, а Шамс, който седеше при прозореца с броеница в ръка, а помръкващата светлина на залязващото слънце го милваше по лицето. Изглеждаше толкова красив, че извърнах неволно очи.

— Извинявай — побързах да кажа. — Търсех Маулана. Ще дойда по-късно.

— Закъде си се разбързала? Остани — отвърна Шамс. — Явно си дошла да питаш нещо. Вероятно бих могъл да ти помогна.

Не виждах причина да не споделя с него.

— Е, в Корана има сура, която ми е малко трудно да разбере — подхванах плахо.

Шамс промълви сякаш на себе си:

— Коранът е като свенлива невеста. Разбулва лицето си само ако види, че който я гледа, е благ и състрадателен по душа — после той изправи рамене и попита: — Коя сура?

— Ан-Ниса — отговорих аз. — В някои стихове се казва, че мъжете превъзхождали жените. Казва се даже, че могли да бият съпругите си...

— Така ли? — възкликна Шамс с такъв преувеличен интерес, че не разбрах дали говори сериозно, или ме взима на подбив. След миг мълчание се усмихна едва-едва и повтори по памет стиха:

„Мъжете стоят над жените с това, с което Аллах предпочете едни пред други и защото харчат от имотите си. Целомъдрените жени са послушни, пазят съкровено то си, както Аллах ги е запазил. А онези, от чието непокорство се страхувате, увещавайте, /после/ се отдръпнете от тях в постелите и /ако трябва/ ги удряйте. А покорят ли се, не търсете средство против тях! Аллах е всевишен, превелик“.

След като го каза, Шамс затвори очи и повтори същия стих, този път в друг превод:

— „Мъжете са подкрепя на жените, понеже на едни Аллах е дал повече, отколкото на други, и защото те харчат от имотите си (за да ги поддържат). Целомъдрените жени са послушни пред Бога и пазят съкровено то, както Аллах го е пазил. Колкото до жените, които според вас са непокорни, говорете с тях благо, после се отдръпнете от тях в постелите (без да ги тормозите) и легнете при тях в постелите (ако го искат). Ако се отворят пред вас, не търсете средство против тях. Аллах е всевишен, превелик!“ — след това ме попита: — Видя ли някаква разлика между двете?

— Да, видях — потвърдих аз. — Целият смисъл е различен. В първия текст като че ли се разрешава на мъжете да бият жените си, а във втория съветът към тях е просто да се махнат. Според мен има голяма разлика. Защо?

— Защо? Защо? — повтори като ехо няколко пъти Шамс, сякаш въпросът му харесваше. — Я ми кажи, Кимя. Ходила ли си някога да плуваш на река?

Кимнах — беше се завърнал един мой детски спомен. В съзнанието ми изникнаха студените потоци в планината Тавър, които утоляват всяка жажда. Вече не беше останало почти нищо от малкото момиченце, което бе прекарало заедно със сестра си и с приятелите си много щастливи следобеди по тези потоци. Извърнах се, не исках Шамс да вижда сълзите в очите ми.

— Когато гледаш една река отдалеч, Кимя, може да ти се стори, че има само едно течение. Ала гмурнеш ли се във водата, си даваш сметка, че там има повече от една река. Реката е скрила в себе си различни течения и всички те текат в съзвучие, но същевременно са напълно обособени едно от друго.

След тези думи Шамс от Тебриз се приближи, хвана с два пръста брадичката ми и ме накара да погледна право в дълбоките му, тъмни одухотворени очи. Сърцето ми спря от вълнение. Не можех дори да дишам.

— Коранът е буйна река — рече Шамс. — Който я гледа отдалеч, вижда само една река. Но който влезе в нея, открива четири течения. Като различни риби някои от нас плуват по-близо до повърхността, докато други нагазват в дълбокото долу.

— Май не разбирам — казах аз, въпреки че започвах да схващам.

— Който обича да плува при повърхността, се задоволява с привидното значение на Корана. Мнозина го предпочитат. Тълкуват сурите прекалено буквално. Не е чудно, че докато четат стихове като ан-Ниса, стигат до заключението, че според Корана мъжете превъзхождат жените. Защото искат да видят точно това.

— Ами другите течения? — попитах аз.

Шамс въздъхна тихо и аз неволно забелязах устата му, загадъчна и зовяща като тайна градина.

— Има още три течения. Второто е по-дълбоко от първото, но пак е близо до повърхността. Докато съзнанието ти се разширява, се разширява и разбирането ти за Корана. Но за да се случи това, трябва да се гмурнеш под водата.

Слушах го и се чувствах и празна, и в същото време изпълнена до краен предел.

— Какво става, след като се гмурнеш? — попитах предпазливо.

— Третото течение — това е езотеричният прочит, или батин. Ако четеш ан-Ниса с отворено вътрешно око, ще видиш, че сурата не е за жените и мъжете, а за женското и за мъжкото начало. Всеки от нас, включително ние с теб, носим в себе си и женското, и мъжкото начало — в различна степен и оттенъци. Едва след като се научим да съчетаваме и двете, можем да постигнем хармонично Единство.

— Нима твърдиш, че нося в себе си мъжко начало?

— О, да, определено. Аз също нося в себе си женското начало.

Засмях се неволно.

— Ами Руми? Как е при него?

Шамс също се усмихна за кратко.

— В една или друга степен всеки мъж носи в себе си женското начало.

— Дори мъжествените мъже ли?

— Особено те, скъпа — отговори Шамс, като подправи думите си с намигване и сниши глас до шепот, все едно доверяваше тайна.

Едвам се сдържах да не се изкискам, чувствах се малко момиченце. Ето как ми подежда това, че Шамс стоеше толкова близо. Той беше странен човек, с глас, който сякаш те омагьосваше, с мускулести жилави ръце и с поглед като сноп слънчева светлина — докоснеше ли се до нещо, то ставаше по-наситено и живо. До Шамс чувствах до болка колко съм малка и в същото време някъде дълбоко в мен се пробуди майчинският инстинкт, от който лъхна

силната миризма на мляко. Искаше ми се да закрилям Шамс. Виж, не знаех как и от кого.

Той сложи ръка върху рамото ми — лицето му беше съвсем близо, дори усещах топлия му дъх. Сега в очите му се долавяше нещо ново, някаква замечтаност. Шамс ме държеше пленница с допира си, с милувката по бузите, с върховете на пръстите си, горещи като пламък върху кожата ми. Бях стъписана. После пръстът му се плъзна надолу и достигна долната ми устна. Смаяна и зашеметена, аз затворих очи — почувствах как ме преизпълва вълнение, каквото други не усещат и цял живот. Но още щом пипна устните ми, Шамс отдръпна ръка.

— А сега върви, скъпа Кимя — пророни той, изричайки името ми като тъжна дума.

Излязох замаяна, с пламнали страни.

Чак след като се прибрах в стаята си, чак след като легнах на сламеника и се възрях в тавана с мисълта какво ли е да те целуне Шамс, се сетих, че съм забравила да го питам за четвъртото течение в реката — за по-дълбокия прочит на Корана. Какъв беше той? Как човек можеше да достигне такива дълбини?

И какво ставаше с онези, които се престрашаваха да се гмурнат?

СУЛТАН ВАЛАД

Коня, 4 септември 1245 година

Безпокоях се за Аладин често, като по-голям брат, но никога толкова много, както сега. Още от съвсем невръстен той си е сприхав, напоследък обаче е станал съвсем свадлив и избухва за щяло и нещяло. Готов е да се спречка едва ли не за всичко, колкото и безсмислено и дребно да е то, и сега е толкова раздразнителен, че дори децата по улиците се плашат, ако го видят, че се задава. Уж е само на седемнайсет години, а вече има около очите си бръчки, понеже все се въси и мръщи. Ето, и днес сутринта забелязах нова бръчка до устата му, понеже той я стиска през цялото време.

Бях се записал, пишех върху пергамент от ярешка кожа, когато чух зад себе си тихо трополене. Беше Аладин, свил устни. Един Бог знае колко е стоял там и ме е гледал напрегнато с кафявите си очи. Попита ме какво правя.

— Преписвам една стара лекция на татко — отвърнах. — Не е зле да имаме препис на всичките му лекции.

— Притрябвали са ни — въздъхна той шумно. — Татко вече не чете лекции и проповеди. В случай че не си забелязал, не преподава и в медресето. Толкова ли не виждаш, че е загърбил всичките си задължения?

— Това положение е временно — уверих го аз. — Не след дълго ще започне отново да преподава.

— Само се заблуждаваш. Толкова ли не виждаш, че татко няма време за нищо и за никого, освен за Шамс? Странно, нали? Този тип уж е странстващ дервиш, а пусна корени у нас.

Аладин изсумтя презрително, искаше да се съглася с него, но когато не рекох нищо, започна да снове напред-назад из стаята. Не беше нужно да го поглеждам, за да усетя колко гневни и пламнали са очите му.

— Хората шушукат — продължи мрачно Аладин. — Всички питат едно и също: как тачен книжник като баща ни е допуснал да го манипулира някакъв си еретик? Доброто име на татко е като лед, който се топи на слънцето. Ако скоро не се вземе в ръце, нищо чудно и да не намери никога вече ученици в града. Никой няма да го иска за учител. И аз ще ги разбера.

Отместих пергамента и погледнах брат си. Всъщност си беше хлапак, макар че с всяко движение и изражение показваше, че вече се чувства мъж. За последната година се беше променил много и аз започвах да подозирам, че може би е влюбен. Не знаех кое е момичето, а близките му приятели не искаха да ми кажат.

— Разбирам, братко, че не харесваш Шамс, но той е гост в дома ни и е редно да го уважаваш. Не слушай какво

говорят другите. Да ти призная, не виждам защо да правим от мухата слон.

Още щом изрекох думите, съжалих за наставническия тон. Но вече беше късно. Аладин се възпламенява като изсъхнало дърво.

— Муха ли? — изсумтя той. — Така ли наричаш бедата, която ни сполетя? Бива ли да си толкова сляп?

Взех друг пергамент и прокарах ръка по нежната му повърхност. Винаги ми е доставяло огромно удоволствие да възпроизвеждам думите на баща си и да си мисля, че така допринасям те да се запазят по-дълго. И след сто години хората щяха да четат учението на баща ми и да се вдъхновяват от него. Гордеех се, че играя някаква роля, пък била тя и малка, в предаването на това учение.

Без да спира да роптае, Аладин застана до мен и погледна със замислени огорчени очи какво правя. За стотна от секундата долових в очите му копнеж и видях лицето на момче, което има нужда от любовта на баща си. Със свито сърце разбрах, че той всъщност се сърди не на Шамс. А на баща ми.

Аладин се сърдеше на баща ми, задето не го обича достатъчно и е такъв, какъвто е. Татко може и да беше изтъкнат и прочут, но бе и напълно безпомощен пред лицето на смъртта, отнесла майка ни на такава крехка възраст.

— Шушукат, че Шамс е направил на татко магия — уточни Аладин. — И че бил пратен от асасините.

— От асасините ли? — ахнах аз. — Я стига.

Асасините бяха секта, известна с изтънчените си методи за убийства и с това, че не се страхуват да използват отровни вещества. Взимаха на мушка влиятелни хора и убиваха жертвите си пред очите на всички, за да сеят страх и паника. Бяха стигнали дотам да оставят в шатрата на Саладин отровен сладкиш с бележката „Сега вече ни падна в ръцете“. А Саладин, този велик пълководец на исляма, сражавал се храбро срещу кръстоносците християни и превзел отново Йерусалим, не дръзна да

тръгне на битка срещу асасините и предпочете да сключи мир с тях. Как изобщо му беше хрумнало на някого, че Шамс може да е свързан със секта, сееща терор?

Хванах Аладин за рамото и го принудих да ме погледне.

— Пък и не знаеш ли, че сектата вече не е, каквато беше едно време? От нея не е останало почти нищо, освен името.

Аладин се позамисли.

— Да, но се мълви, че Хасан Сабах е имал трима много верни военачалници. Напуснали са крепостта Аламут с обещанието да сеят терор и смут, където и да отидат. Хората подозират, че техен главатар е Шамс.

Вече губех търпение.

— Бог да ми е на помощ! Я ми кажи защо според теб един асасин ще иска да убива баща ни.

— Защото те мразят влиятелните хора и обичат да създават хаос, ето защо — отговори Аладин.

Беше толкова развълнуван от догадките за съзаклятничество, че по страните му бяха избили червени петна. Знаех, че трябва да внимавам.

— Виж какво, хората през цялото време говорят какво ли не — рекох му. — Не гледай сериозно на тези ужасни слухове. Изчисти съзнанието си от злобните мисли. Те те тровят.

Аладин простена от негодувание, въпреки това обаче аз продължих:

— Можеш и да не харесваш Шамс. Не си длъжен. Но заради татко трябва да му засвидетелстваш някакво уважение.

Аладин ме погледна огорчено и презрително. Разбрах, че по-малкият ми брат не само е сърдит на татко и вбесен от Шамс. Той бе разочарован и от мен. Смяташе, че с мнението си за Шамс проявявам малодушие. Може би си мислеше, че за да спечеля разположението на баща си, се умилквам и съм безгръбначен. Това бяха само мои подозрения, но те ме нараниха дълбоко.

Въпреки това не можех да се разсърдя на Аладин, а и да му се разсърдех, щеше да ми мине бързо. Той ми беше по-малък брат. За мен винаги щеше да си остане хлапакът, който гони улични котки, джапа по останалите след дъжда мръсни локви и по цял ден яде филии хляб, топнати в квасено мляко. Не можех да не виждам в лицето му момчето, което навремето е бил, възпълно и нисичко за възрастта си, момчето, което посрещна новината за смъртта на майка, без да пророни и сълза. Единственото, което направи, беше да забие поглед в краката си, сякаш изведнъж се беше засрашил от обувките си, и да свие долна устна, която остана съвсем без цвят. От устата му не се изтръгна ни дума, ни вопъл. А на мен ми се искаше да се разплаче.

— Помниш ли онзи път, когато се сби с едни съседчета? — попитах го аз. — Прибра се разплакан, с разкървавен нос. Какво ти каза тогава мама?

Аладин първо присви очи, сетне ги разшири — беше си спомнил, но не рече нищо.

— Каза ти, когато се ядосаш на някого, да замениш наум лицето му с лицето на човек, когото обичаш. Опитвал ли си се да замениш лицето на Шамс с лика на мама? Може би ще откриеш в него нещо, което да ти хареса.

Върху устните на Аладин се мярна усмивка, мимолетна и плаха като бързо отминал облак, и аз се изумих колко е смекчила тя изражението му.

— Вероятно мога — отвърна той, в гласа му не бе останала и следа от гняв.

Сърцето ми се разтопи. Прегърнах брат си, не знаех какво друго да му кажа. Когато ме прегърна и той, бях сигурен, че ще преразгледа отношението си към Шамс и не след дълго хармонията в дома ни ще се възстанови.

След всичко, което се разигра оттук нататък, едва ли съм могъл да греша повече.

КЕРА

Коня, 22 октомври 1245 година

Бог знае какво обсъждаха разгорещено онзи ден Шамс и Руми зад затворената врата. Почуках и без да чакам отговор, влязох с чиния халва върху подноса. Обикновено пред мен Шамс не казва нищо, сякаш с присъствието си му налагам да мълчи. И никога не обсъжда готварските ми умения. Всъщност почти не яде. Понякога имам впечатлението, че му е все едно какво ще поднеса, дали вкусна-превкусна вечеря или корав хляб. Този път обаче, още щом отхапа от халвата, очите му блеснаха.

— Невероятна е, Кера. Как я приготвяш? — попита.

И аз не знам какво ме прихвана. Вместо да приема похвалата, се чух да отговарям:

— Защо питаш? И да ти кажа, не можеш да я направиш.

Шамс ме погледна невъзмутимо и кимна едва-едва, сякаш се съгласяваше. Зачаках да отвърне нещо, ала той само продължи да стои и да мълчи спокойно.

След малко излязох от стаята и се върнах в кухнята с мисълта, че случаят е приключен. И вероятно нямаше да си спомня за него, ако днес сутринта не се случи нещо.

Биех масло при огнището в кухнята, когато чух откъм двора странни гласове. Хукнах навън и що да видя! Навсякъде на климнали купчини бяха струпани книги, други летяха към шадравана. От мастилото, разтворило се във водата, тя беше станала наситеносиня.

Направо пред очите на Руми, който стоеше наблизко, Шамс взе от камарата един том — „Събраните стихове“ на ал-Мутанаби, огледа го мрачно и го метна във водата. Веднага щом той потъна, Шамс се пресегна да вземе друг. Този път беше „Книга на тайните“ на Атар.

Ахнах ужасена. Шамс унищожаваше една по една любимите книги на Руми! След това към водата полетяха „Божествените науки“ на бащата на Руми. Знаех, че Руми обожаваше баща си и трепери над този стар ръкопис, затова го погледнах с очакването да изпадне в пристъп на гняв.

Вместо това Руми стоеше отстрани, пребледнял като платно, с разтреперани ръце. Не проумявах защо не казва нищо. Човекът, който навремето ми се беше накарал само защото съм избърсала прахта по книгите му, сега наблюдаваше безмълвно как един безумец унищожава цялата му библиотека. Не беше честно. Щом той не смяташе да се намесва, щях да го направя аз.

— Какво правиш? — попитах Шамс. — Тези книги нямат преписи. Те са много ценни. Защо ги хвърляш във водата? Да не си полудял?

Вместо да отговори, Шамс наклони глава към Руми.

— И ти ли мислиш така? — попита.

Руми сви устни и се поусмихна, но продължи да мълчи.

— Защо не казваш нищо? — разкресях се на мъжа си.

При тези думи Руми се приближи и ми стисна ръката.

— Успокой се, Кера, много те моля. Имам доверие на Шамс.

Ведър и самоуверен, Шамс ме погледна през рамо, запретна ръкави и се зае да вади книгите от водата. За мое изумление всички си бяха съвсем сухи.

— Това магия ли е? Как го постигна? — ахнах аз.

— Защо питаш? — отвърна Шамс. — И да ти кажа, не можеш да го направиш.

Разтреперана от гняв, задавена от хлипове, се върнах тичешком в кухнята, която напоследък се бе превърнала в мое убежище. И там, сред тенджерите и тиганите, сред кесийките с подправки, седнах и изплаках душата си.

РУМИ

Коня, декември 1245 година

Бързо излязохме от къщи: тъкмо се беше зазорило, а ние с Шамс бяхме решили тази сутрин да се помолим под открито небе. Пояздихме малко през поляни, долове и леденостудени потоци и се насладихме на ветреца по лицата си. Зловещо застинаха, плашилата ни приветстваха

от пшеничните ниви, после, докато минавахме покрай една къща в полето, прострените да се сушат дрехи заплющаха като обезумели на вятъра и засочиха в сумрака във всички посоки.

На връщане Шамс дръпна юздата на коня и показва един вековен дъб извън града. Седнахме заедно под дървото, небето беше надвиснало над нас във всички отсенки на моравото. Шамс сложи наметалото си на земята и след като от близки и далечни джамии прокънтят призивът за молитва, ние се помолихме.

— Когато дойдох за пръв път в Коня, седнах под това дърво — обясни Шамс. Усмихна се при този далечен спомен, после обаче се замисли и допълни: — Един селянин ме откара в града. Беше голям твой почитател. Каза, че си лекувал с проповедите си тъгата.

— Навремето ме наричаха Вълшебник на словото — рекох аз. — Но сега ми се струва, че е било много отдавна. Вече не ми се четат проповеди. Имам чувството, че съм приключил с тях.

— Ти наистина си Вълшебник на словото — отсече решително Шамс. — Сега обаче притежаваш не проповядващ ум, а пеещо сърце.

Не разбрах за какво ми говори, но и не попитах. Изгревът беше заличил каквото беше останало от нощта и бе обагрил в безукорно оранжево небето. Градът в далечината отпред ставаше от сън, гаргите се стрелкаха надолу към зеленчуковите градини, за да грабнат каквото могат да отмъкнат, скърцаха врати, ревяха магарета, горяха печки: всички се готвеха за новия ден.

— Хората навред се борят да постигнат удовлетворение, а няма кой да ги упъти — пророни Шамс, като клатеше глава. — Ти им помагаш със словото си. А аз ще направя всичко по силите си да помогна на теб. Твой слуга съм.

— Не говори така — възроптах аз. — Ти си ми приятел.

Шамс продължи, без да обръща внимание на възражението ми:

— Единственото, което ме тревожи, е обвивката, в която живееш. Като известен проповедник си обграден от раболепни поклонници. Но доколко познаваш обикновените хора? Пияниците, просяците, крадците, блудниците, комарджиите — най-безутешните и най-онеправданите. Можем ли да обичаме всички Божии творения? Това е трудно изпитание, малцина го издържат.

Докато той говореше, видях върху лицето му благост, загриженост и още нещо, което приличаше едва ли не на майчинско състрадание.

— Прав си — съгласих се. — Винаги съм бил като под похлупак. Не знам дори как живеят обикновените хора.

Шамс взе буца пръст и докато я ронеше между пръстите си, добави тихо:

— Обхванем ли целия всемир с всичките му различия и противоречия, всичко ще се слее в Едно.

С тези думи Шамс вдигна един сух клон и нарисова с него широк кръг около дъба. След това простря ръце към небето, сякаш искаше да издърпа невидимо въже, и изрече деветдесет и деветте Божии имена. В същото време започна да се върти в кръга отпърво бавно, полека, после обаче все по-бързо, като излязъл надвечер ветреца. Не след дълго кръжеше със скоростта и мощта на буреносни хали. Толкова пленителна беше яростта му, та неволно изпитах чувството, че заедно с него се върти цялата Вселена: земя, звезди, луна. Наблюдавах този изключително необичаен танц и се оставях енергията, която той излъчваше, да обгърне душата и тялото ми.

Накрая Шамс започна да кръжи по-бавно и спря с гърди, които се издуваха и се свиваха с всяка нахъсана глътка въздух, с пребледняло лице, с глас, който изведнъж бе станал дълбок и сякаш идваше отдалеч:

— „Всемирът е едно. Всичко и всички са свързани помежду си чрез невидима плетеница от истории. И да го знаем, и да не го знаем, всички водим безмълвен разговор.

Не причинявай зло. Проявявай състрадание. И недей да злословиш зад гърба на другите — не отправяй дори наглед безобидни нападки! Думите, които излизат от устата ни, не изчезват, а постоянно се трупат в безграничното пространство, за да се върнат при нас, когато му дойде времето. От болката на един ще ни заболи всички. От радостта на един ще се усмихнем всички“ — промълви той. — Ето какво ни напомня едно от четирийсетте правила.

След това насочи към мен изпитателния си поглед. В бездънните дълбини на очите му се долавяше сянка на отчаяние, вълна на скръб, каквито не бях виждал дотогава в него.

— Някой ден ще бъдеш познат като Гласа на Любовта — отбеляза Шамс. — Без да са виждали някога лицето ти, хората на Изток и на Запад ще се вдъхновяват от гласа ти.

— Как ще стане това? — попитах невярващо.

— Чрез словото ти — отговори Шамс. — Но аз не ти говоря за твоите лекции и проповеди. Говоря ти за поезия.

— За поезия ли? — повторих пресипнало. — Аз не пиша поезия. Аз съм книжник.

При тези думи Шамс се усмихна едва-едва.

— Ти, приятелю, си един от най-прекрасните поети, които светът ще познава някога.

Понечих да възразя, но решителният поглед в очите на Шамс ме спря. Пък и не ми се спореше.

— И така да е, ще направим заедно каквото трябва. Ще вървим рамо до рамо по този път.

Шамс кимна разсеяно и вперил очи в помръкващите багри на хоризонта, потъна в странно мълчание. Когато накрая заговори, изрече зловещи думи, които и досега са с мен и които нанесоха на душата ми незарастващ белег:

— Колкото и да ми се ще да тръгна с теб, се опасявам, че трябва да го направя сам.

— Какво искаш да кажеш? Къде отиваш? — попитах го аз.

Той издаде тъжно устни и сведе поглед.

— Това не е в моите ръце.

Внезапно се изви вятър, задухал към нас, стана мразовито, сякаш времето ни предупреждаваше, че не след дълго ще дойде краят на есента. Направо от ясното синьо небе заваля дъжд — леки топли капки, нежни и мимолетни като допир на пеперуда. И тогава за пръв път като остра болка в гърдите ме проряза мисълта, че Шамс ще ме остави.

СУЛТАН ВАЛАД

Коня, декември 1245 година

Боли ме да слушам сплетни, колкото и маловажни да са те според някои. Как е възможно хората да се отнасят с такова презрение и пренебрежение към неща, за които знаят толкова малко? Странно, направо стряскащо е, че са тъй далеч от истината! Не разбират колко дълбока е връзката между баща ми и Шамс. Явно не са чели Корана. Защото, ако го бяха чели, щяха да знаят, че там също се разказва за подобна духовна близост, например между Муса и ал-Хидр.

Този разказ е изложен пределно ясно в сурата ал-Кахф, или Пещерата. Муса е човек за пример и подражание, толкова велик, че някой ден ще стане пророк, както и легендарен пълководец и законодател. Но в един момент се нуждае остро от духовен спътник, който да отвори третото му око. И този спътник е не друг, а ал-Хидр, Утешител на онеправданите и отхвърлените.

„Ал-Хидр казва на Муса:

«Така и така, откакто се помня, съм на път. Бог ми е възложил да обикалям по света и да правя каквото трябва. Твърдиш, че искаш да поемеш заедно с мен, но сториш ли го, няма да задаваш въпроси за нищо, което правя. Можеш ли да издържиш да си с мен, без да задаваш въпроси? Можеш ли да ми се довериш изцяло?»

«Да — отвръща Муса. — Нека дойда с теб, обещавам, че няма да задавам никакви въпроси.»

И така, те поемат на път и посещават различни градове. Но когато вижда, че ал-Хидр върши безсмислени неща, например убива едно момче или потопява кораб, Муса не се сдържа и пита отчаяно:

«Защо правиш такива скверни неща?»

«Нали ми обеща нещо? — възкликва ал-Хидр. — Нали ти казах да не ме питаш нищо!»

Всеки път Муса се извинява и обещава да не задава въпроси и всеки път не спазва обещанието си. Накрая ал-Хидр обяснява защо е извършил всичко това. Бавно, но сигурно Муса проумява, че едно може да изглежда злонамерено и пагубно, а всъщност да е прикрито благословение, а друго да изглежда приятно, а в крайна сметка да е вредно. Краткото му приятелство с ал-Хидр е онова, което ще му отвори очите.“

Както в тази притча, и в живота има приятелства, които за обикновените хора изглеждат неразбираеми, но всъщност са проводник на по-дълбока мъдрост и прозрение. Ето как възприемам присъствието на Шамс в живота на баща си.

Знам обаче, че има и други, които не го виждат по този начин, и това ме притеснява. За беда Шамс не прави така, че хората да го харесат. Седи пред духовното училище в притеснително властна поза и спира и разпитва всеки, пожелал да влезе и да поговори с баща ми.

— Защо искаш да отидеш при великия Маулана? — пита го. — Какво му носиш за подарък?

Хората не знаят какво да отговорят, затова пелтечат, мънкат, дори се извиняват. А Шамс ги отпраща.

Някои от тези посетители се връщат след няколко дни с дарове: сухи плодове, сребърни дирхами, копринени килими или току-що родени агнета. Но щом види тези неща, Шамс се дразни още повече. И пак отпраща хората с черни блеснали очи и пламнало от ярост лице.

Веднъж един човек се ядоса толкова на Шамс, че се разкрещя:

— Кой ти дава право да препречваш вратата на Маулана? Все питаш хората какво са донесли? Ами ти? Ти какво му донесе?

— Донесох му себе си — отговори почти нечуто Шамс. — Жертвах за него главата си.

Човекът си тръгна, мърморейки, изглеждаше по-скоро объркан, отколкото вбесен.

Същия ден попитах Шамс дали не се притеснява, задето никой не го разбира и оценява. Едвам сдържах опасенията си и му посочих, че напоследък си е създал много врагове.

Шамс ме погледна неразбиращо, сякаш нямаше и представа какво му говоря.

— Но аз нямам врагове — сви той рамене. — Който обича Бога, може да има критици и дори съперници, но не и врагове.

— Да, но ти се караш с хората — възразих аз.

Шамс настръхна.

— Не се карам с тях, карам се със себелюбието им. Друго е — сетне добави тихо: — Едно от четирийсетте правила гласи: „Този свят е като заснежена планина, където кънти ехото на гласа ти. Каквото и да кажеш, и добро, и зло, то ще се върне пак при теб. Затова, в случай че някой ти мисли злото, само ще усложниш положението, ако тръгнеш да злословиш за него. Ще влезеш в омагьосания кръг на мъстта. Ето защо четирийсет дни и четирийсет нощи говори и си мисли за този човек хубави неща. В края на четирийсетте дни всичко ще бъде различно, защото дълбоко в себе си ти ще бъдеш друг.“

— Но хората говорят какво ли не за теб. Дори твърдят, че щом двама души се обичат толкова силно, между тях би трябвало да има неизразимо грешна връзка — възразих аз с глас, който накрая заглъхна.

След като го чу, Шамс ме хвана за ръката и се усмихна, както винаги така, че да ми вдъхне спокойствие. После ми разказа една история:

„Двама мъже пътували от град на град. Отишли при поток, който бил придошъл от проливните дъждове. Тъкмо да се прехвърлят през него, когато забелязали, че наблизо стои млада красива жена, която се нуждае от помощ. Един от мъжете завчас отишъл при нея. Вдигнал я на ръце и я пренесъл през потока. После я оставил на другия бряг, махнал ѝ с ръка за довиждане и заедно с другия мъж тръгнал нататък. Вторият пътешественик продължил да върви необичайно мълчалив и нацупен и не отговарял на въпросите на приятеля си. Мръщил се така няколко часа, но накрая не издържал да мълчи и попитал:

— Защо докосна онази жена? Ами ако те беше съблазнила? Мъжете и жените не бива да се докосват така!

Първият мъж отвърнал спокойно:

— Аз, приятелю, пренесох жената през потока и я оставих на другия бряг. А ти продължаваш да я носиш и досега.“

— Някои хора са такива — допълни Шамс. — Носят върху плещите си собствените си страхове и предубеждения и бремето им ги смазва. Ако се страхуваш, че някой не може да проумее връзката между мен и баща ти, кажи му да си прочисти ума!

[1] Глава в Корана. — Б.пр. ↑

ЕЛА

Нортхамптън, 15 юни 2008 година

„Безподобна, любима Ела,
Питах ме как съм станал суфи. Това не се е случило
за една нощ.

Всъщност се казвам Крейг Ричардсън и съм роден в
Кинлохбърви, крайбрежно селце в планинската част на
Шотландия. Върна ли се към миналото, с обич си спомням
рибарските лодки, мрежите, натежали от риба и от
водорасли, които висяха и се поклащаха като зелени змии
от тях, кюкавците, които се разхождаха покрай брега и
търсеха червеи, спорежа, поникнал на най-невероятни
места, и миризмата на море в далечината — остра и солена.
Тази миризма заедно с уханието на планината и на
долчинките, както и мрачното спокойствие в живота на
следвоенна Европа — ето на какъв фон премина моето
детство.

Докато светът навлизаше тромаво и тежко в шейсетте
години и се превръщаше в сцена на студентски
демонстрации, отвличания и революции, аз бях откъснат от
всичко това в тихото си зелено кътче. Баща ми имаше
антикварна книжарница, а майка ми отглеждаше овце и
произвеждаше висококачествена вълна. Като малък носех в
себе си по малко от самотата на пастирите и от
вгълбеността на книжарите. Често се покатервах на някое
старо дърво и се вирах в природата наоколо, убеден, че
там ще прекарам целия си живот. От време на време
копнеех дълбоко в себе си за приключения, но харесвах
Кинлохбърви и бях щастлив, че животът ми е предсказуем.
Откъде можех да знам, че Бог е намислил друго за мен?

Малко след като навърших двайсет, открих двете неща, които щяха да преобразят завинаги живота ми. Първото беше професионалният фотоапарат. Записах се на фотографски курсове, без да подозирам, че онова, което смятах за най-обикновено хоби, ще се превърне в доживотна страст. Второто беше любовта — една холандка, която пътешестваше заедно с приятели из Европа. Казваше се Марго.

Беше осем години по-голяма от мен, беше красива, висока и забележително упорита. Смяташе се за бохемка, за идеалистка, радикалка, бисексуална, левичарка, анархистка, индивидуалистка, човек на много култури, отстояващ човешките права, за привърженица на субкултурата и екофеминистка — етикети, които, попитах ли ме някой какво означават, не бих могъл да отговоря. Но още в началото забелязах, че Марго е още нещо: жена махало. Само за няколко минути можеше от крайна радост да изпадне в крайна потиснатост и беше самото възплъщение на непредвидимостта. Беше непримирима към онова, което определяше като «лицемерието на буржоазния бит», поставяше под въпрос всяка житейска дреболия и водеше свои си битки срещу обществото. И досега за мен е загадка защо не съм избягал от нея. Но не го направих. Вместо това се оставих да ме всмуче шеметният водовъртеж на жизнения ѝ характер. Влюбих се до уши.

Марго беше невъзможно съчетание, преливаше от революционни идеи, от неудържима смелост и съзидателност и въпреки това бе крехка като кристално цвете. Обещах си да бъда до Марго и да я пазя не само от външния свят, но и от самата нея. Дали и тя някога ме е обичала силно, както аз нея? Съмнявам се. Знам обаче, че ме е обичала по своя си егоистичен и саморазрушителен начин.

Така на двайсет години се озовах в Амстердам. Там се оженихме. Марго се беше посветила да помага на бежанци, дошли в Европа по политически или хуманитарни причини. Работеше в организация за

подпомагане на имигрантите и съдействаше на травмирани хора от най-размирните кътчета на света да си стъпят на краката в Холандия. Беше техният ангел пазител. Семейства от Индонезия, Сомалия, Аржентина и Палестина наричаха дъщерите си с нейното име.

Колкото до мен, аз не проявявах интерес към поголемите каузи, бях погълнат да се изкачвам по йерархичната стълбица.

Завърших бизнес администрация и започнах работа в една международна фирма. Марго не се вълнуваше особено от общественото положение и заплатата ми и това ме караше да се стремя още по-настървено към успеха. Жаден за власт, исках да забия зъби във важни дела.

Бях разчертал най-подробно живота ни. Смятах след две години да имаме деца. Двете момиченца допълваха представата ми за идеалното семейство. Бях сигурен в бляскавото бъдеще, което ни чакаше. В края на краищата живеехме на едно от най-безопасните места по света, а не в някоя от размирните държави, които бълваха като развален кран имигранти в Европа. Бяхме млади, здрави и влюбени. Нищо не можеше да се обърка. Трудно ми е да повярвам, че сега съм на петдесет и четири години, а Марго вече не е сред живите.

Именно тя преливаше от здраве. Не ядеше нищо от животински произход, хранеше се здравословно, спортуваше редовно, не се и докосваше до наркотици. Ангелското ѝ лице искреше от здраве, тялото ѝ винаги беше тънко, стройно и слабо. Марго се грижеше толкова добре за себе си, че въпреки разликата в годините между нас аз изглеждах по-възрастен от двамата.

Почина неочаквано, по най-банален начин. Една вечер отиде при един прочут руски журналист, който искаше политическо убежище, и на връщане колата ѝ се развалила насред магистралата. Марго беше от хората, които винаги спазваха правилата, а тогава направила нещо, което изобщо не беше в стила ѝ. Вместо да включи светлините и да чака да дойдат да ѝ помогнат, слязла от

колата и решила да отиде в близкото село. Била облечена в кафеникав шлифер и тъмни панталони, не взела електрическо фенерче или нещо, с което да предупреждава за присъствието си. Ударил я югославски тир. Шофьорът каза, че изобщо не я е видял. Марго се била сляла напълно с нощта.

Някога бях момче. Любовта беше отворила очите ми за по-пълноценен живот. След като изгубих жената, която обичах, се промених до неузнаваемост. Не бях нито момче, нито зрял мъж, превърнах се в хванат в капан звяр. На този етап от живота си се сблъсках с буквата «С» в думата «суфи».

Дано не съм те отегчил с такова дълго писмо.

С любов, Азис“

ПУСТИННА РОЗА БЛУДНИЦАТА

Коня, януари 1246 година

Барикадирана съм тук: напоследък, след скандала в джамията, съдържателката на бордея ми отказва много неща и не ме пуска да ходя никъде. Изобщо не мога да мръдна оттук. Но това не ме огорчава. Истината е, че от известно време нямам желание за почти нищо.

Сутрин лицето, което ме поздравява от огледалото, изглежда все по-бледо. Престанах да се реша, не се щипя по бузите, за да изглеждам по-румена. Другите момичета все ми натякват, че изглеждам зле и че ще прогоня клиентите. Може би са прави. И затова онзи ден бях много изненадана, когато ми съобщиха, че един клиент настоявал да ме види.

За мой ужас се оказа, че е Байбарс.

Веднага щом останахме сами в стаята, попитах:

— Какво търсиш тук, нали си пазвантин?

— Е, това, че съм дошъл в бордей, едва ли е по-странно от блудница да ходи в джамия — отвърна той с

глас, в който се долавяха какви ли не намеци.

— Сигурна съм, че онзи ден на драго сърце щеше да ме бичуваш — рекох му. — Дълга живота си на Шамс от Тебриз.

— Не споменавай това скверно име. Този тип е еретик!

— Не, не е еретик! — чух се да казвам — и аз не знам какво ме прихвана. — След онзи ден Шамс от Тебриз идва често да ме вижда.

— Брей! Дервиш в бордей! — изсумтя Байбарс. — Защо ли не съм изненадан?

— Не е това, което си мислиш — възразих аз. — Изобщо не е това.

Никога дотогава не го бях споменавала пред никого и нямах представа защо сега го казвам на Байбарс, но от няколко месеца Шамс идваше всяка седмица — да види как съм. Не проумявах как успява да се промъкне, без да го забележат останалите и най-вече съдържателката. Всеки друг би казал — с черна магия. Аз обаче знаех, че не е така. Той, Шамс, беше добър човек. Човек на вярата. И имаше особени дарби. Освен майка ми, когато бях малка, единствен Шамс е проявявал към мен безусловно състрадание. Научи ме, каквото и да става, да не унивам. Напомнях ли му, че човек като мен не може да се отърси от миналото си, той ми повтаряше едно от своите правила: „Миналото е въпрос на тълкуване. Бъдещето е илюзия. Светът не се движи като по права черта през времето и не върви от миналото към бъдещето. Обратното, времето се движи на безкрайни спирали през и вътре в нас. Вечността не е безкрайно време, тя е безвремие. Ако искаш да постигнеш вечно просветление, премахни от съзнанието си миналото и бъдещето и живей в настоящия миг.“

Шамс все ми повтаряше:

— Настоящият миг е единственото, което съществува и което ще съществува някога, разбираш ли? Проумееш ли тази истина, вече няма какво да те уплаши. Тогава можеш да се махнеш завинаги от този бордей.

Байбарс се взираше внимателно в лицето ми. Извърнеше ли се към мен, дясното му око гледаше някъде настрани. Изпитвах чувството, че заедно с нас в стаята има още някой, когото не виждам. Байбарс ме плашеше.

Разбрах, че е най-добре да не говоря повече за Шамс, и поднесох на Байбарс кана бира, която той изгълта набързо.

— Е, в какво си най-добра! — попита, след като изпи и втора бира. — Нали вие, момичетата, си имате всяко някаква дарба? Знаеш ли да играеш кючек?

Отвърнах, че нямам такива дарби и че и да съм умеела нещо навремето, вече съм го забравила, сякаш страдам от неизвестна болест. Шефката щеше да ме убие, ако чуеше, че говоря така на клиент, но аз нехаех. Истината бе, че тайно се надявах Байбарс да прекара нощта с друго момиче.

За мое разочарование обаче той сви рамене и каза, че му е все тая. После извади кесията си, изсипа от нея в дланта си червеникавокафяво вещество и след като го лапна, задъвка бавно.

— Искаш ли и ти? — попита ме.

Аз поклатих глава. Бях наясно какво е.

— Не знаеш какво пропускаш.

Той се ухили и след като се отпусна на леглото, се понесе извън собственото си тяло към вцепенението на канабиса.

Онази вечер, опиянен от бирата и канабиса, Байбарс започна да се хвали какво е видял по бойните полета. Каза, че макар и Чингис хан да е мъртъв и плътта му да се разлага, неговият призрак и досега предвожда войските на монголците. Насъсквани от него, те нападали кервани, плякосвали села и избивали и мъже, и жени. Разправи ми и как, след като по полесражението останели стотици загинали и ранени, а десетки други щели да издъхнат всеки момент, над всичко се спускало булото на тишината, леко като одеяло в студена зимна нощ.

— Тишината, която настава след страшно бедствие, е най-умиротворяващият звук, който ще чуеш под това небе — изпелтечи Байбарс.

— Звучи толкова тъжно — промълвих аз.

Изведнъж в него не останаха повече думи. Вече нямаше за какво да говорим. Байбарс ме сграбчи, бутна ме на леглото и смъкна дрехата ми. Очите му бяха кървясали, гласът — пресипнал, той вонеше отблъскващо на канабис, на пот и на похот. Облада ме с едно-единствено движение, рязко и грубо. Опитах се да се поместя встрани и да отпусна бедра, за да не ме боли толкова, Байбарс обаче ми затисна гърдите толкова силно с две ръце, че не можех и да помръдна. Макар и вече да бе свършил вътре в мен, продължи да се клати напред-назад като кукла на конци, която е задвижвана от невидими ръце и не може да се спре. Очевидно неудовлетворен, се движеше толкова грубо, че се притесних да не се възбуди отново, после обаче най-неочаквано всичко приключи. Без да слиза от мен, Байбарс ме погледна с неприкрита омраза в лицето, сякаш тялото, което преди миг го е възбудило, вече го отвращава.

— Облечи нещо — заповяда и се претърколи встрани.

Сложих си дрехата и видях с крайчеца на окото как той лапа още канабис.

— Искам оттук нататък да си ми любовница — отсече с издадена челюст.

Не беше нещо необичайно клиентите да отправят такива искания. Знаех да излизам от деликатното положение, като създавам у клиента измамното впечатление, че ще ми бъде приятно да му стана любовница и да обслужвам само него, но за да се случи такова нещо, той трябва първо да се поохарчи и да ощастливи съдържателката. Днес обаче не ми беше до преструвки.

— Не мога да ти бъда любовница — отвърнах. — Много скоро ще се махна от това място.

Байбарс прихна, сякаш това бе най-смешното, което е чувал някога.

— Не можеш да го направиш — отсече убедено.

Знаех, че не бива да се карам с него, но не се сдържах.

— Ние с теб не сме много различни. И двамата сме вършили в миналото неща, за които съжаляваме горчиво. Но благодарение на длъжността, която заема чичо ти, теб те направиха пазвантин. А аз си нямам чичо, който да се застъпи за мен.

Лицето на Байбарс се вкамени, а очите му, дотогава студени и отчуждени, изведнъж се разшириха от ярост. Той се спусна и ме сграбчи за косата.

— Бях добър с теб — ревна Байбарс. — За каква се мислиш?

Отворих уста да кажа нещо, но ме прониза остра болка. Байбарс ме фрасна по лицето и ме изтика при стената.

Не ми беше за пръв път. И други клиенти ме бяха били, но не чак толкова жестоко.

Паднах на пода, а Байбарс започна да ме рита с все сила по ребрата и краката и да сипе обиди. Точно тогава изживях нещо изключително странно. Докато, смазана от ударите, се гърчех от болка, душата ми — или онова, което почувствах като душа — се отдели от тялото и се превърна в хвърчило, леко и свободно.

Не след дълго се носех из въздуха. Реех се, сякаш хвърлена в спокоен вакуум, в който няма срещу какво да се съпротивлявам и къде да отида. Минах над наскоро ожънати ниви с пшеница, където вятърът развяваше забрадките на младите селянки, а нощем светулките примигваха тук-там като вълшебни светлинки. Имах чувството, че падам, но не надолу, а нагоре, към бездънното небе.

Дали не умирах? Ако това наистина беше смъртта, в нея нямаше нищо ужасно. Притесненията ми се разсеяха. Бях се озовала на място, където царяха пълна чистота и

лекота, във вълшебна земя, където не можеше да ме повали нищо. Изневиделица разбрах, че изживявам уплахата си и че за моя изненада тя не е страшна. Дали през цялото време не се плаших да се махна от бордея именно защото ме беше страх, че ще ме наранят? Зарадвана, проумях, че щом успявам да не се страхувам от смъртта, мога да напусна тази скверна дупка.

Шамс от Тебриз беше прав. Имаше само една мръсотия, мръсотията вътре в нас. Затворих очи и си представих другото си Аз: непорочно, разкаяно, то изглеждаше много по-младо и си тръгваше от бордея, за да навлезе в новия живот. Грейнало от младост и увереност, ето какво щеше да бъде лицето ми, ако усещах в живота си сигурност и любов. Образът беше толкова примамлив и истински, че въпреки кръвта пред очите ми и туптящата болка в ребрата аз не се сдържах и се усмихнах.

кимя

Коня, януари 1246 година

Бързах, поруменияла и леко потна, да заговоря Шамс от Тебриз, бях набрала смелост да го попитам за най-задълбочения прочит на Корана. Искях да го направя от няколко седмици, но все не се откриваше случай. Уж живеехме под един покрив, а пътищата ни не се пресичаха. Но днес сутринта, докато метях двора, Шамс изникна до мен, беше сам и в бърливо настроение. И този път успях не само да поприказвам по-дълго с него, но и да го погледна в очите.

— Как си, скъпа Кимя? — попита той весело.

Нямаше как да не забележа, че Шамс изглежда замаян, сякаш току-що ставаше от сън или бе получил поредното видение. Знаех, че ги получава, при това напоследък по-често отвсякога, и вече се бях научила да разчитам знаците. Получеше ли видение, Шамс пребледняваше и гледаше замечтано.

— Задава се буря — прошепна той, присвил очи срещу небето, където се въртяха сивкави снежинки,

предвестници на първия сняг за тази година.

Стори ми се, че точно сега е време да му задам въпроса, който ме мъчеше.

— Помниш ли, веднъж ми каза, че всеки разбира Корана според дълбочината на прозрението си? — подхванах предпазливо. — Оттогава все искам да те питам за четвъртото равнище.

Шамс се извърна към мен и плъзна поглед по лицето ми. Харесваше ми да се взира внимателно в мен. Смятах, че в такива мигове, със свити устни и леки бръчки по челото, е най-красив.

— Четвъртото равнище е неизразимо — отвърна той. — Има равнище, след което езикът е безсилен. Щом навлезеш в зоната на любовта, вече не ти трябва език.

— Искан ми се някой ден да навляза в зоната на любовта — изпелтечих, веднага след това обаче се притесних. — За да чета Корана с по-голямо прозрение де.

Върху устните на Шамс заигра лека усмивка.

— Сигурен съм, че и това ще стане, ако го носиш в себе си. Ще се гмурнеш в четвъртото течение и тогава вече ще бъдеш реката.

Бях забравила смесените чувства, които единствен Шамс можеше да породя в мен. До него се чувствах и дете, което опознава наново живота, и жена, готова да отгледа в утробата си живот.

— В какъв смисъл „ако го нося в себе си“? — попитах го. — В смисъл ако ми е такава съдбата ли?

— Да — кимна той.

— Но какво значи „съдба“?

— Не мога да ти кажа какво е съдба. Единственото, което мога да ти кажа, е какво не е тя. Всъщност има правило по този въпрос. „Съдбата не означава, че животът ти е строго предначертан. Затова е признак на пълно невежество да оставиш всичко на съдбата и да не допринасяш дейно за музиката на всемира. Тази музика е всепроникваща и се състои от четирийсет различни равнища. Съдбата ти — това е равнището, където ще

свириш своята мелодия. Едва ли ще смениш инструмента, но зависи единствено от теб доколко добре ще свириш.“

Сигурно съм го погледнала неразбиращо, понеже той реши, че е нужно да обясни. Хвана ме за ръката и я стисна леко. Каза с тъмни дълбоки очи:

— Разреши да ти разкажа нещо. И ми разправи ето какво:

„Веднъж една млада жена попитала един дервиш какво е съдба.

«Ела с мен — отвърнал той. — Нека погледнем заедно света!». Не след дълго двамата се натъкнали на шествие. Отвеждали един убиец на площада, където щели да го обесят.

Дервишът попитал:

— Този мъж ще бъде екзекутиран. Но дали защото някой му е дал пари да си купи оръжието, с което е извършил убийството? Или защото никой не го е спрял, докато е извършвал, престъплението? Или пък защото след това някой го е хванал? Къде в този случай е причината и къде — последствието?“

Прекъснах го и отговорих:

— Този човек ще бъде обесен, защото е извършил нещо ужасно. Ще си плати за стореното. Това е причината, пак това е и последствието. Има добри и лоши неща, има и разлика между тях.

— Ах, сладка Кимя — отвърна Шамс с тих глас, сякаш изведнъж се е почувствал уморен. — Обичаш разликите, понеже смяташ, че с тях се живее по-лесно. Ами ако нещата не са през цялото време толкова ясни?

— Но Бог иска от нас да сме ясни. Иначе нямаше да има такива неща като харам и халал^[1]. Нямаше да има ад и рай. Представи си какво щеше да бъде, ако не можеш да уплашиш хората с ада и да ги насърчиш с рая. Светът щеше да бъде много по-страшен.

Из вятъра прехвърчаха снежинки и Шамс се надвеси, за да ме загърне с шала. За миг застинах, усетила мириса на тялото му. В него се долавяше уханието и на сандалово

дърво, и на кехлибар, а отдолу — на пръст след дъжд. Почувствах в стомаха си топло сияние, между краката ме плисна желание. Колко смуцаващо беше и в същото време — странно — изобщо не беше смуцаващо.

— В любовта границите са замъглени — рече Шамс, гледаше ме състрадателно, но и угрижено.

За коя любов говореше, дали за Любовта към Бога, или за любовта между мъж и жена? Беше ли възможно да има предвид нас? Имаше ли изобщо такова нещо — „нас“?

Без да подозира какви мисли ме терзаят, Шамс продължи:

— Пет пари не давам за ада и за рая. Бих предпочел да угася огъня в ада и да подпаля рая, та хората да обикнат Бога не за друго, а заради самата любов.

— Бива ли да говориш така! Хората са зли. Не всички ще те разберат — рекох, без да осъзнавам, че е трябвало да обмисля по-добре това предупреждение, докато не съм разбрала целия смисъл, заложен в него.

Шамс се усмихна смело, направо храбро. Позволих му да ме държи като в плен, дланта му върху ръката ми беше топла и тежка.

— Вероятно си права, но не смяташ ли, че това ми дава още по-големи основания да говоря каквото мисля? Пък и тесногръдите бездруго са глухи. Каквото и да кажа, за запушените им уши си е чисто богохулство.

— А за мен, каквото и да кажеш, е сладко.

Шамс ме погледна с неверие, граничещо с изумление. Аз обаче бях по-стъписана и от него. Как изобщо можех да кажа такова нещо? Да не бях обезумяла? Или ме беше обсебил някой джин?

— Извинявай, но трябва да вървя — рекох и скочих на крака.

Страните ми пламтяха от срам, сърцето ми туптеше от всичко, което бях казала и което бях оставила неизречено. Хукнах от двора към къщата. Но още докато тичах, нямаше как да не призная истината, която знаех от самото начало: че съм влюбена в Шамс от Тебриз.

Коня, януари 1246 година

Брътвежите, злословията за другите са втора природа на мнозина. Чувал съм какво се говори за мен. Още откакто съм дошъл в Коня, ме одумват. Това не ме изненадва. Макар и в Корана да е казано, че е най-голям грях да клеветиш, повечето хора не се и опитват да го избягват. Вечно осъждат онези, които пият вино, или търсят прелюбодейки, за да ги убият с камъни, а не виждат нищо лошо в сплетните, които за Бога са много по-тежък грях.

Покрай всичко това се сетих за една история.

„Веднъж някакъв мъж дотичал при един суфист и му рекъл запъхтян:

— Ей, онези там носят тепсии, виж, виж!

Суфистът отвърнал спокойно:

— Какво ни засяга това? Какво ми влиза в работата?

— Но те носят тепсиите в твоя дом! — възкликнал мъжът.

— В такъв случай на теб какво ти влиза в работата? — казал суфистът.“

За съжаление хората вечно надзъртат в тепсиите на другите.

Вместо да си гледат работата, ги съдят. Не преставам да се изумявам какви само неща си измислят! Стигне ли се до подозрения и злословия, въображението им не знае предел.

В града явно има хора, убедени, че съм негласен главатар на асасините. Някои стигат дотам да твърдят, че съм син на последния имам исмаилит на Аламут. Разправят, че съм владеел много добре черната магия и било достатъчно да прокълна някого, та той да умре на място. Други пък ми отправят възмутителното обвинение, че съм бил омагьосал Руми. И че всяка сутрин съм го карал да пие по изгрев-слънце супа от змии, за да съм сигурен, че няма да развали магията.

Чуя ли такива небивалици, се смея и си тръгвам. Какво друго ми остава? Как раздразнителността на околните може да навреди на един дервиш? Дори и морето да погълне целия свят, как ще пострада една патица?

Въпреки това виждам, че хората около мен са разтревожени, особено Султан Валад. Буден младеж е, сигурен съм, че някой ден ще стане най-добрият съратник на баща си. И Кимя, сладката Кимя... Тя също изглежда притеснена. Но най-страшното на сплетните е, че с тях чернят и Руми. За разлика от мен той не е свикнал да злословят за него. Голяма мъка ми е да гледам как се разстройва от думите на невежите. Маулана притежава голяма душевна красота. Докато аз нося в себе си и красота, и грозота. На мен ми е по-лесно, отколкото на него, да се справям с грозотата на другите. Но как един начетен книжник, свикнал да води вгълбени разговори и да стига до логични заключения, да се справи с дрънканиците на невежите?

Не е чудно, че пророкът Мохамед е казал: „На този свят съжалявам три вида хора. Богаташът, който е изгубил богатството си, таченият човек, който е изгубил уважението към себе си, и мъдрецът, който е заобиколен от невежи.“

Все пак неволно си мисля, че във всичко това може би има и нещо добро за Руми. Злословията са необходима, макар и болезнена съставка от вътрешното му преображение. Цял живот той се радва на уважение и на безукорно име, хората му се възхищават и му подражават. Не знае какво е да не те разбират и да те осъждат. Нито пък, за разлика от другите, се е чувствал понякога самотен и уязвим. Егото му не е било наранявано, не е било дори малко накърнявано. А той има нужда от това. Колкото и да е болезнено, ако си поел по пътя, в крайна сметка е добре да злословят за теб. Такова е Правило номер трийсет: „Истински суфист е онзи, който, и да го обвиняват несправедливо, и да го осъждат поголовно, търпи безропотно и не изрича и една-едничка лоша дума за

своите зложелатели. Суфистът никога не осъжда. Как е възможно да имаш противници, съперници и дори хора, които за теб са «други», при положение че изобщо нямаш «Аз»? Как е възможно някой изобщо да осъжда, при положение че има само Един?“

[1] Забраненото и позволеното. — Б.пр. ↑

ЕЛА

Нортхамптън, 17 юни 2008 година

„Беше така любезна, любима Ела, да ме помолиш да ти разкажа още. Ако трябва да съм откровен, не ми е лесно да пиша за този период от живота си, понеже той пробужда нежелани спомени. Но въпреки това продължавам:

След смъртта на Марго животът ми се промени до неузнаваемост. Хванах се с наркомани, не пропусках купоните, които продължаваха до сутринта, ходех редовно по нощните клубове на Амстердам, където преди не бях стъпвал, и търсех утеха и състрадание все на места, където не можех да ги получа. Превърнах се в нощна птица, сприятелявах се не с когото трябва, будех се в леглата на непознати и само за няколко месеца отслабнах над дванайсет килограма.

Първия път, когато смърках хероин, повърнах и ми прилоша, цял ден ме цепеше глава. Организмът ми беше изхвърлил дрогата. Това беше знак, но аз не бях в състояние да го видя. Още преди да се усетя, замених смъркането с инжекции. Марихуана, хашиш, ЛСД, кокаин — опитвах всичко, което ми паднеше в ръцете. Не ми трябваше много време, за да стана на парцал — душевно и физически. Каквото и да правех, бе подчинено на една цел: да се надрусам.

А щом се надрусав, измислях как по-зрелищно да сложа край на живота си. Опитах дори бучиниш, както е направил Сократ, но или отровата му не ми подейства, или онова, което купих зад един китайски ресторант, е било най-обикновено тъмно растение. Нищо чудно да са ми пробутали зелен чай и да са се посмели хубаво за моя

сметка. Сутрин често се будех на непознати места с някой нов до мен, но със същата пустота, която ме ядеше отвътре. За мен се грижеха разни жени. Някои бяха по-млади, други — много по-възрастни. Живеех в къщите им, спях в леглата им, ходех по вилите им, ядях каквото ми сготвеха, носех дрехите на мъжете им, пазарувах с кредитните им карти и отказвах да им дам поне мъничко любов, която те искаха и която безспорно заслужаваха.

Животът, който бях избрал, бързо си каза думата. Останах без работа, останах без приятели, накрая изгубих и жилището, където двамата с Марго бяхме прекарвали много щастливи дни. Щом се разбра, че вече не издържам на този начин на живот, отидох на квартира, където всичко беше общо. Над година и три месеца живях заедно с други в къща под наем в Ротердам. В нея нямаше врати, нито вътрешни, нито външни, нито дори в банята. Всичко беше общо. Песните, мечтите, джобните пари, дрогата, храната, леглата... Всичко, освен болката.

Години наред живях сред наркотици и разврат и накрая стигнах дъното — бях се превърнал в сянка на някогашното си «Аз». Една сутрин, докато си миех лицето, се погледнах в огледалото. Никога не бях виждал човек, който да е толкова млад и в същото време толкова тъжен и съсипан. Върнах се в леглото и се разплаках като малко дете. Същия ден седнах да ровя из кашоните, където пазех вещите на Марго. Книгите ѝ, дрехите, грамофонните плочи, шнолите, бележниците, снимките — сбогувах се с всичко, което държах за спомен. После прибрах отново нещата по кашоните и ги дадох на децата на имигрантите, които Марго толкова бе обичала навремето. Беше 1977 година.

С помощта на пратени ми от Бога познати намерих работа като фотограф в известно туристическо списание. Така се отправих с платнен куфар и със снимка в рамка на Марго към Северна Африка, за да избягам от човека, в който се бях превърнал.

После в Атласките планини в Сахара срещнах един антрополог британец, който ми даде идея. Попита ме дали ми е минавало през ума да стана първият западен фотограф, проникнал в най-свещените ислямски градове. Не разбрах за какво ми говори. Антропологът ми обясни, че според един закон в Саудитска Арабия било строго забранено немюсюлмани да влизат в Мека и Медина. Там не можели да ходят християни и юдеи, освен ако не намерели начин да проникнат в града и да направят снимки. Ако те заловели, щели да те пратят в затвора, че и по-страшно. Бях целият слух. Тръпката да проникна в забранена територия, приливът на адреналин, мисълта да направя нещо, което не е успявал никой преди мен, да не говорим пък за славата и парите, които накрая щях да получа... идеята ме привлече така, както муха налита на мед.

Антропологът обясни, че не мога да го направя сам и ми трябват връзки. Предложи да поразпита из суфи братства наоколо. Човек не знаел, току-виж се съгласели да помогнат.

Не знаех нищо за суфизма и той изобщо не ме вълнуваше. Нямах нищо против да се срещна със суфистите, стига да ми помогнеха. За мен те не бяха нищо повече от средство за постигане на целта. Но по онова време такива бяха и всички останали.

Животът е странно нещо, Ела. Накрая така и не стигнах в Мека или Медина. Нито тогава, нито по-късно. Дори и след като приех исляма. Съдбата ме тласна по съвсем друг път с неочаквани превратности и перипетии, всяка от които ме промени толкова дълбоко и необратимо, че не след дълго първоначалната цел изгуби всякакво значение. Въпреки че отпърво се ръководех от чисто материални подбуди, в края на пътуването бях нов човек.

Колкото до суфистите, кой да знае, че онова, което бях възприемал като средство за постигане на целта, накрая ще се превърне в цел сама за себе си? Наричам тази

част от живота си своята среща с буквата «у» в думата «суфи».

С любов, Азис“

ПУСТИННА РОЗА БЛУДНИЦАТА

Коня, февруари 1246 година

Беше мрачно и мразовито, когато напуснах бордея: най-студеният ден от четирийсет години насам. Тесните криволичещи улици блестяха от току-що навалелия сняг, от покривите на къщите и минаретата на джамиите висяха с опасна красота остри ледени висулки. В ранния следобед вече бе сковал такъв студ, че по улиците имаше замръзнали котки с мустаци, превърнали се в тънки ледени нишки, а няколко паянтови къщи се срутиха под тежестта на снега. След уличните котки най-много страдаха бездомните в Коня. Откриха пет-шест замръзнали тела, всички свити като зародиши, с блажени усмивки върху лицата, сякаш очакваха да се преродят за по-добър и по-топъл живот.

В късния следобед, когато всички бяха легнали да подремнат преди вечерната суетня, аз излязох крадешком от стаята си. Взех само няколко обикновени дрехи и оставих всички копринени рокли и труфила, които слагах в по-особени случаи. Каквото беше спечелено в бордея, щеше да си остане там.

Когато слязох до средата на стълбището, видях, че Магнолия стои на входната врата и дъвче кафявите листа, към които беше прираствала. Беше по-възрастна от всички други момичета в бордея и напоследък се оплакваше, че получавала горещи вълни. Нощем я чувах да се мята и върти в леглото. Не беше тайна, че жената в нея си отива. По-младите момичета се шегуваха, че завиждали на Магнолия, понеже вече нямало да се притеснява от менструации, бременности и аборти и щяла да спи всяка

нощ с мъж, но всички знаехме, че една възрастна блудница едва ли ще оцелее.

Веднага щом видях Магнолия, осъзнах, че мога да направя само две неща: или да се върна в стаята си и да забравя, че съм искала да бягам, или да мина през вратата и да си понеса последиците. Сърцето ми избра второто.

— Ей, Магнолия, по-добре ли се чувстваш? — попитах с надеждата, че гласът ми е прозвучал ведро и нехайно.

Лицето на Магнолия светна, но после тя пак се начумери — беше забелязала чантата в ръката ми. Нямаше смисъл да лъжа. Магнолия знаеше, че съдържателката ми е забранила да напускам стаята си, камо ли пък бордея.

— Тръгваш ли си? — ахна тя, сякаш дори въпросът я плашеше.

Не казах нищо. Сега беше неин ред да избира. Можеше или да ме спре и да предупреди всички какво съм намислила, или просто да ме остави да изляза. Магнолия се взря угрижено и огорчено в мен.

— Прибирай се в стаята си, Пустинна роза — рече ми. — Съдържателката ще прати Чакаловата глава да те догони. Толкова ли не знаеш как постъпи той с...

Но не довърши изречението. Това беше едно от неписаните правила в бордея: не отваряхме дума за нещастници, които бяха работили тук преди нас и си бяха отишли преждевременно, а в редките случаи, когато ги споменавахме, внимавахме да не изричаме имената им. За какво да ги тревожим в гроба? Те вече бяха приключили с живота и беше най-добре да ги оставим да почиват в мир.

— И да избягаш, как ще си вадиш хляба? — продължи да упорства Магнолия. — Ще умреш от глад.

Онова, което виждах в очите ѝ, беше страх: не че ще се проваля и ще бъда наказана от съдържателката, а че може и да успея. Канех се да извърша онова, за което тя винаги бе мечтала, ала не бе дръзвала да опита, и сега ме уважаваше, но и ме мразеше за смелостта. За миг се

разколебах и сигурно щях да се върна, ако в главата ми не продължаваше да ехти гласът на Шамс от Тебриз.

— Пусни ме да мина, Магнолия — рекох. — Няма да стоя тук и ден повече.

Чувствах, след побоя, който ми нанесе Байбарс, и след като видях смъртта в лицето, че нещо в мен се е променило необратимо. Сякаш бях изгубила всякакъв страх. При всички положения нехаех. Бях решена да посветя остатъка на живота си на Бога. За мен беше все едно колко ми остава, дали един-единствен ден или дълги години. Шамс от Тебриз беше казал, че вярата и любовта превръщат хората в герои, защото заличават в сърцата им страха и тревогите. Започвах да разбирам какво е имал предвид.

И най-странното бе, че Магнолия също го разбираше. Тя ме изгледа дълго и измъчено и бавно се отдръпна встрани, за да ми стори път.

ЕЛА

Нортхамптън, 19 юни 2008 година

„Благодаря ти за състраданието, любима Ела.

Радвам се, че разказът ми ти е харесал и че често мислиш за него. Нямам навика да обсъждам с когото и да било миналото си, но колкото и да е странно, ми олеква, когато ти разказвам за него.

Прекарах лятото на 1977 година при неколцина суфисти в Мароко. Стаята ми беше бяла, малка и обикновена. В нея нямаше друго, освен най-необходимото: дюшек, газеник, кехлибарена броеница, цвете в саксия при прозореца, талисман срещу уроки и бюро от орехово дърво със стихосбирка на Руми в чекмеджето. Без телефон, без телевизор, без часовник и електрически ток. Това не ми пречеше. Години наред бях живял по общи квартири и не виждах защо да не оцелея и в братство на дервиши.

Първата вечер учителят Самид дойде в стаята ми да провери как съм. Каза, че съм добре дошъл да остана при тях, докато бъда готов да поема към Мека. Но имало едно условие: никакви наркотици!

Помня, лицето ми пламна като на малко дете, хванато да бърка в кутията с бонбони. Откъде бяха разбрали? Дали, докато ме е нямало, не бяха ровили в куфара ми? Никога няма да забравя какво ми каза при тази мисъл учителят: «Не е нужно, братко Крейг, да проверяваме багажа ти, за да разберем, че употребяваш наркотици. Очите ти са като на наркоман.»

И най-странното, Ела, е, че до онзи ден не се смятах за наркоман. Бях повече от сигурен, че се владее и че дрогата ми помага да преодолявам трудностите. «Едно е да

притъпиш болката, съвсем друго е да я излекуваш — продължи учителят Самид. — Щом упойката те отпусне, болката пак си е там.»

Знаех, че е прав. Самонадеяно им връчих всички наркотици, които носех, дори хапчетата за сън. Не след дълго обаче се видях, че решителността ми не е достатъчно силна, за да ме измъкне от онова, което ми предстоеше да изживея. През четирите месеца, които прекарах в малкото братство, наруших обещанието си и над десетина пъти прекрахих чертата. Въпреки че бях чужденец, не ми беше никак трудно да намеря дрога, тъй като бях избрал опиянението пред трезвия ум. Една нощ се върнах в братството мъртвопиян и видях, че всички врати са залостени отвътре. Наложих се да спя в градината. На другия ден учителят Самид не ме попита нищо, а аз не тръгнах да се извинявам.

Ако не броим тези срамни случаи, успях да намирам със суфистите общ език и се наслаждавах на спокойствието, което вечер се спускаше над братството. Чувствах се странно, че съм там, но ме обземаше и особена ведрост и макар за мен да не беше ново да живея с много хора под един покрив, там открих нещо, което не бях вкусвал дотогава: душевен мир.

На пръв поглед живеехме задружно: всички ядахме, пиехме и вършехме едно и също по едно и също време, но бяхме и насърчавани и от нас се очакваше дълбоко в себе си да бъдем сами и да се взираме в душата си. Поемеш ли по пътя на суфизма, първо откриваш изкуството да си сам сред тълпата. След това откриваш в самотата си тълпата — гласовете вътре в теб.

Докато чаках суфистите в Мароко да ме прехвърлят здрав и невредим в Мека и Медина, четях ненаситно суфи философия и поезия — в началото от скука и понеже нямаше какво друго да правя, а после с все по-голям интерес. Подобно на човек, който не е осъзнавал колко е жаден, докато не е отпил първата глътка вода, установих, че срещата ми със суфизма ме кара да копнея за още и още.

От всички книги, които изчетох онова дълго лято, най-голямо впечатление ми направиха стиховете на Руми.

Три месеца по-късно учителят Самид ми заяви най-неочаквано, че съм му приличал на някого — на странстващия дервиш Шамс от Тебриз. Каза, че според някои Шамс бил отявлен еретик, но че за Руми бил Луната и Слънцето.

Бях заинтригуван. Но това не беше чисто любопитство. Докато слушах как учителят Самид ми разказва още и още за Шамс, усетих, че настръхвам целият, и изпитах чувството, че вече съм изживявал това.

Сега вече ще си помислиш, че съм луд. Но се кълна в Бога, че в онзи миг чух шумолене на коприна — отначало някъде в далечината, сетне все по-близо, и видях сянката на човек, който не беше там. Това вероятно беше вечерният ветрец, разклатил клоните, или може би две ангелски крила. При всички положения изведнъж разбрах, че не трябва да ходя никъде. Вече. Беше ми дошло до гуша вечно да мечтая да съм някъде другаде, някъде далеч, вечно да бързам въпреки себе си.

Вече бях там, където исках да бъда. Единственото, което трябваше да направя, беше да остана и да се взра в душата си. Наричам тази нова част от живота си своята среща с буквата «ф» в думата «суфи».

С любов, Азис“

ШАМС

Коня, февруари 1246 година

Бурен откъм събития се очертаваше денят, заранта напредваше по-бързо от обикновено, небето беше сиво и похлупено. Надвечер намерих Руми в стаята му — седеше при прозореца с чело, което се бе сбърчило замислено, и с пръсти, прехвърлящи неспокойно зърната на броеницата. Тежките плюшени завеси бяха дръпнати наполовина и в

стаята беше сумрачно, само на мястото, където седеше Руми, падаше странна ивица дневна светлина, от която всичко приличаше на сън. Неволно се запитах дали Руми ще се досети за истинските намерения зад онова, което се канех да го питам, или ще се стъписа и разстрои.

Докато стоях там и попивах ведрия миг, но и се чувствах леко притеснен, получих кратко видение. Пред мен изникна Руми, беше много по-стар и изнемощял в сравнение със сега, беше в тъмнозелена дреха и седеше на съвсем същото място: изглеждаше по-състрадателен и великодушен отвсякога, но с траен белег в сърцето си с моята форма. Тутакси разбрах две неща: че Руми ще прекара старостта си тук, в тази къща. И че раната, нанесена от отсъствието ми, няма да зарасне никога. В очите ми избиха парливи сълзи.

— Добре ли си? Виждаш ми се блед — каза Руми.

Насилих се да се усмихна, но върху плещите ми тежеше бремето на онова, което смятах да кажа. Гласът ми прозвуча някак треперливо и по-слабо, отколкото исках.

— Не съм особено добре. Прежаднял съм, а в къщата няма нищо, което да утоли жаждата ми.

— Да помоля ли Кера да направи нещо? — попита Руми.

— Не, онова, което ми се пие, не е в кухнята. В пивницата е. Искане ми се да се напия.

Престорих се, че не съм забелязал сянката на недоумението, мярнала се върху лицето на Руми, и продължих:

— Вместо да ходиш до кухнята за вода, ще отидеш ли до пивницата за вино?

— Искаш да ти донеса вино? — попита Руми, като изрече последната дума предпазливо, сякаш се страхуваше да не я счупи.

— Точно така. Ще ти бъда много признателен, ако ни донесеш вино. Две бутилки са достатъчни, една за теб и една за мен. Но много те моля, направи ми една услуга. След като отидеш в пивницата и вземеш бутилките, не се

върщай веднага. Поостани малко там. Поговори с хората. Аз ще те чакам тук. Не е нужно да бързаш.

Руми ме погледна и раздразнено, и изумено. Сетих се за лицето на послушника в Багдад, който искаше да дойде с мен, но не се претрашаваше, защото държеше прекалено много на мнението на другите. Не искаше да петни доброто си име и това го спря. Сега се запитах дали Руми също ще се спре заради доброто си име.

Но за мое огромно облекчение той се изправи и кимна.

— Никога досега не съм стъпвал в пивница и не съм пил вино. Според мен не е хубаво да се пие. Но ти се доверявам напълно, защото вярвам в любовта между нас. Сигурно си има причина да ме молиш за такова нещо. Ще отида да ни донеса вино.

След тези думи той се сбогува и тръгна.

Веднага щом излезе от стаята, се свлякох на земята в неописуем възторг. Грабнах кехлибарената броевица, която Руми беше оставил, благодарих отново и отново на Бога, задето ми е дал истински съмишленик, и се замолих красивата му душа да не изтрезнява никога от опиянението на Божествената Любов.

СЮЛЕЙМАН ПИЯНИЦАТА

Коня, Февруари 1246 година

Безумни неща ми се привиждат, ако виното ме хване, но дори на мен ми се стори пълна лудост да забележа, че в пивницата влиза не друг, а великият Руми. Ощипах се, видението обаче не се разсея.

— Ей, Христос, какво си ми донесъл, бе човек? — ревах аз. — Виното в последната бутилка явно е много силно. Изключено е да се досетиш какви халюцинации получавам.

— Млъквай, глупчо такъв — пошушна някой зад мен.

Обърнах се да видя кой ми прави забележка и изумен, забелязах, че всички в пивницата, включително Христос,

са се втренчили във вратата. В помещението се беше възцарила зловеща тишина, озадачено изглеждаше дори кучето на кръчмата Саки^[1], което се беше проснало с клюмнали уши, долепени до пода. Търговецът на персийски килими спря да пее ужасните мелодии, които наричаше песни. Вместо това залитна с вдигната брадичка и застана прекалено сериозно, както застава пиян, решил да мине за трезвен.

Тишината беше нарушена от Христос.

— Добре дошъл в пивницата ми, Маулана — поздрави той до немай-къде любезно. — За мен е чест да те видя под покрива си. С какво мога да ти услужа?

Примигах няколко пъти и накрая проумях, че там наистина стои Руми.

— Благодаря ти — рече той с широка, но студена усмивка. — Бих искал да взема малко вино.

Клетият Христос се изненада толкова, че зяпна. Когато дойде на себе си, отведе Руми на първата свободна маса, която се случи точно до моята!

— Селямюн алейкюм — рече Руми още щом седна.

Аз също го поздравих и заговорих любезности, но не съм сигурен, че не съм объркал нещо. С ведрото си лице, скъпа дреха и красив тъмнокафяв кафтан Руми изглеждаше съвсем неуместно тук.

Наведох се и след като сниших глас до шепот, рекох:

— Много ли невъзпитано ще бъде, ако попитам какво търси тук човек като теб?

— Подложен съм на изпитание, каквото преминават суфистите — отговори Руми и ми намигна, сякаш бяхме първи приятели. — Шамс ме прати тук, за да бъде опетнено доброто ми име.

— И това хубаво ли е? — учудих се аз.

Руми се засмя.

— Е, зависи как го погледнеш. Понякога се налага да унищожих всичките си привързаности, за да надделееш над своето его. Ако сме прекалено привързани към семейството си, към положението си в обществото и дори

към местното училище или джамия до степен те да застанат на пътя ни към Единението с Бога, трябва да разрушим тази привързаност.

Не бях сигурен, че съм го разбрал правилно, но за размякнатия ми ум обяснението си звучеше съвсем логично. Винаги бях подозирал, че тези суфисти са ненормални — пъстра сбирщина, способна на какви ли не дивотии.

Сега вече беше ред на Руми да се наведе напред и да промълви също през шепот:

— Много грубо ли ще бъде, ако те попитам от какво ти е този белег на лицето?

— Опасявам се, че не е много интересно — отговорих аз. — Късно една нощ се прибирах и се натъкнах на пазвантин, който ме скъса от бой.

— Но защо? — възкликна Руми, изглеждаше искрено притеснен.

— Защото се бях почерпил с вино — посочих аз бутилката, която Христос беше сложил току-що пред Руми.

Той поклати глава. В началото изглеждаше напълно объркан, сякаш не можеше да повярва, че е възможно да се случи такова нещо, после обаче върху устните му заигра дружелюбна усмивка. И двамата продължихме да си говорим. Докато ядохме хляб и козе сирене, обсъдихме вярата, приятелството и други житейски неща, за които си мислех, че съм забравил отдавна, но сега с радост установих, че съм ги изровил от сърцето си.

Малко след залез-слънце Руми стана да си върви. Всички в пивницата се изправиха на крака — да се сбогуват с него. Сцената си я биваше.

— Не можеш да си тръгнеш, без да си ни казал защо виното е забранено — заявих аз.

Христос дотича свъсен при мен — притесняваше се да не подразня с въпроса си именития посетител.

— Я да мълчиш, Сюлеймане. Какви са тия въпроси, дето ги задаваш?

— Не, наистина — настоях аз, без да свалям очи от Руми. — Ето, видя ни. Не сме злодеи, а все ни изкарват такива. Я ми кажи какво му е толкова лошото да пиеш вино, при положение че не създаваме неприятности и не вредим на никого?

Въпреки че прозорецът в ъгъла беше отворен, в пивницата беше станало задушно и задимено, а въздухът бе зареден с напрежение. Виждах, че всички изгарят от любопитство да чуят отговора.

Замислен, добър, трезвен, Руми дойде при мен и ми каза ето какво:

*„Който пие вино,
ако е благ в душата си,
ще го прояви и
щом се напие.
Но ако таи гняв и безочие,
те избиват навън.
И понеже повечето хора са такива,
виното е забранено за всички.“*

Настъпи кратко мълчание — всички се замислихме над думите му.

— Приятели, виното не е безобидна напитка — обърна се Руми към нас с подновен глас, властен и в същото време много овладян и твърд, — то изважда на показ най-лошото в нас. Според мен е по-добре да се въздържаме и да не пием. С това уточнение не можем да виним пиенето за онова, за което носим вина самите ние. Трябва да се стремим да овладяваме собственото си безочие и гняв. Това е по-неотложно. В крайна сметка, на когото му се пие, ще пие, а на когото не му се пие, няма и да припарва до виното. Нямаме право да налагаме на другите онова, което смятаме за правилно. В религията няма принуда.

При тези думи някои от посетителите в пивницата закимаха одобрително. Лично аз предпочетох да вдигна чашата, понеже съм убеден, че чуем ли мъдри слова, не бива да пропускаме да вдигнем наздравица.

— Ти си добър човек с голямо сърце — рекох. — Каквото и да говорят хората за онова, което направи днес, а аз съм сигурен, че ще има да го одумват, смятам, че като проповедник ти прояви голяма смелост: дойде в пивницата и поприказва непредубедено с нас.

Руми ме погледна приятелски. После грабна бутилките вино, до които не се беше и докоснал, и излезе на лекия вечерен вятър.

АЛАДИН

Коня, Февруари 1246 година

Близо три седмици само чаках момент да поискам от баща си ръката на Кимя. Часове наред разговарях наум с него, съставях отново и отново изреченията, обмислях как най-добре да се изразя. И да ми възразеше нещо, имах готови отговори. Можеше да ми каже, че ние с Кимя сме като брат и сестра, аз обаче щях да му напомня, че нямаме кръвна връзка. Знаех колко обича баща ми Кимя и затова смятах и да изтъкна, че ако той ни разреши да се оженим, няма да се налага момичето да ходи да живее другаде и ще остане до края на живота си при нас. Бях обмислил всичко, само не можех да улуча момент, когато да сме само двамата с баща ми.

Но ето че днес вечерта се натъкнах на него по възможно най-неподходящия начин. Тъкмо излизах — отивах да се срещна с приятели, когато вратата изскърца, отвори се и в къщата влезе баща ми, понесъл във всяка ръка по бутилка вино. Застинах и зяпнах от изумление.

— Какво носиш, татко? — попитах.

— А, това ли? — отвърна той, без изобщо да се смути. — Вино, синко.

— Виж ти! — възкликнах. — В това ли се е превърнал великият Маулана? В старец, победен от

виното?

— Мери си думите — чу се зад мен сърдит глас.

Беше Шамс. Без дори да мигне, ме погледна в лицето и допълни:

— Бива ли да говориш така на баща си! Аз го помолих да отиде в пивницата.

— Защо ли не съм изненадан? — не се сдържах и се подсмихнах.

И да се обиди от думите ми, Шамс не го показва с нищо.

— Можем да го обсъдим, Аладине — отсече. — Стига, разбира се, да не позволяваш гнева да замъглява разсъдъка ти — после той наклони глава и ми каза, че трябва да смекча сърцето си. — Това е едно от правилата. „Ако искаш да укрепиш Вярата си, трябва да омекнеш в сърцето си. За да бъде вярата ти твърда като скала, сърцето ти трябва да е меко като перце. Заради болест, злополука, загуба или уплаха, по един или друг начин всички ние се изправяме пред неща, които ни учат как да станем по-малко себични и предубедени и по-състрадателни и великодушни. Въпреки това някои от нас усвояват урока и успяват да станат по-меки, докато други накрая стават по-непреклонни и отпреди. Единственият начин да се доближиш до Истината е да разшириш сърцето си, така че то да обхване всичко човешко и в него пак да остане място за Любовта.“

— Ти не се меси — заявих му аз. — Не изпълнявам заповеди на пияни дервиши. За разлика от баща си.

— Как не те е срам, Аладине — избухна татко.

Веднага усетих, че ме пронизва вина, но вече беше късно. Плисна ме негодувание, което смятах, че съм изкоренил.

— Не се и съмнявам, че ме мразиш точно толкова силно, колкото твърдиш — заяви Шамс, — но не мисля, че и за минута си спрял да обичаш баща си. Толкова ли не виждаш, че му причиняваш болка?

— А ти толкова ли не виждаш, че ни опропастяваш живота? — не му останах дължен аз.

Точно тогава баща ми се спусна с мрачно стисната уста и вдигна ръка над главата си. Мислех, че ще ме зашлеви, и ми стана още по-неудобно, когато той не го направи — не пожела.

— Посрамваш ме — каза, без да ме поглежда в лицето.

Очите ми плувнаха в сълзи. Извърнах се и най-неочаквано се озовах лице в лице с Кимя. Откога ли стоеше там в ъгъла и ни наблюдаваше уплашено? Колко от караницата ни беше чула?

Толкова ме досрамя, задето баща ми ме е унижил пред момичето, за което исках да се оженя, че ме присви стомах и в устата ми остана лош вкус. Имах чувството, че стаята се върти около мен и аха — да се срути.

Нямах сили да стоя там и миг повече, затова грабнах връхната си дреха, изтиках встрани Шамс и изхвърчах от къщата, по-далеч от Кимя, по-далеч от всички тях.

ШАМС

Коня, Февруари 1246 година

Бутилките вино стояха между нас, бяха пълни с мириса на гореща пръст, на диви треви и тъмни горски плодове. След като Аладин излезе, Руми се натъжи, така че известно време не можеше да говори. Излязохме двамата на покрития с преспи двор. Беше мрачна февруарска вечер, въздухът бе натежал от особена застиналост. Стояхме там, гледахме как облаците се носят и слушахме свят, който не ни предлагаше друго, освен тишина. Вятърът донесе отдалеч уханието на дъбрави с дъх на мускус и за миг ми се стори, че и на двамата ни се иска да напуснем завинаги този град.

После взех едната бутилка вино. Приклеках до виещ се розов храст, бодлив и гол в снега, и започнах да изливам виното върху почвата под него. Лицето на Руми грейна и

той се усмихна с присъщата си замислена, но и развълнувана усмивка.

Голата роза оживя бавно и изумително, а кожата ѝ омекна и стана като на човек. Направо пред очите ни на нея се появи един-единствен цвят. Продължих да изливам виното и пъпката се обагри в прелестен топъл оранжев оттенък.

След това взех и втората бутилка и я излях по същия начин. Лекият оранжев цвят стана яркоален и грейна от живот. На дъното на бутилката беше останало вино само колкото за една чаша. Напълних я, изпих половината, а другата поднесох на Руми.

Той, този човек, който никога през живота си не беше и близвал алкохол, пое с разтреперани ръце чашата — откликна на жеста ми с лъчезарна взаимност, доброта и самообладание.

— Религиозните правила и забрани са важни — каза. — Но те не бива да се превръщат в безусловни табути. Именно с такова съзнание пия виното, което ти ми поднесе днес, убеден с цялото си сърце, че отвъд опиянението на любовта има трезвост.

Тъкмо да доближи чашата до устните си, аз я грабнах от него и я запокитих на земята. Виното се разплиска като капки кръв по снега.

— Недей да пиеш — рекох, понеже вече чувствах, че не е нужно да продължавам с това изпитание.

— Щом не си смятал да ме караш да пия това вино, защо изобщо ме прати в пивницата? — попита Руми и любопитно, и състрадателно.

— Сам знаеш защо — усмихнах се аз. — Духовното развитие обхваща цялостното ни съзнание, а не отделни негови страни. Правило номер трийсет и две: „Между теб и Бога не бива да стои нищо. Нито имами, нито попове, нито равини или други пазители на нравствеността или религиозното водачество. Нито духовни учители, нито дори вярата ти. Вярвай в своите ценности и правила, ала не ги налагай никога на другите. Ако постоянно разбиваш

сърцата на хората, каквото и религиозно задължение да изпълняваш, то е безполезно. Пази се от всяко идолопоклонство, защото идолите замъгляват зрението ти. Нека твой водач бъде само и единствено Бог. Научи Истината, приятелю, но внимавай да не превърнеш истините си във фетиш.“

Винаги съм се възхищавал на Руми като човек и съм знаел, че в живота ми липсва именно неговото състрадание, безгранично и невероятно. Днес обаче възхитата ми от него се увеличи неимоверно.

Този свят беше пълен с хора, които даваха мило и драго да се доберат до богатство, признание и власт. Колкото повече знаци на успеха печелеха, толкова повече се нуждаеха от тях. Ненаситни и лакоми, превръщаха в своя кибла^[2] земното имане и все гледаха в тази посока и не осъзнаваха, че стават роби на онова, за което ламтят. Това се срещаше поголовно. Случваше се през цялото време. Но беше рядкост, както са рядкост рубините, някой да се е издигнал в живота и да разполага с колкото щеш злато, слава и власт, а само за един ден да се откаже от положението си и да изложи на опасност доброто си име заради духовно пътешествие, за което никой не знае къде и как ще приключи. Руми беше точно такъв рядък рубин.

— Бог иска от нас да сме скромни, без претенции — казах аз.

— И иска да Го познаваме — добави тихо Руми. — Иска да Го познаваме с всяка клетка на съществуването си. Точно заради това е за предпочитане да сме нащрек и да сме трезви, а не пияни и замаяни.

Съгласих се с него. Седяхме на двора с една-едничка роза между нас, докато не се стъмни и не застудя. В мразовитата вечер се долавяше уханието на нещо свежо и сладко. Бяхме леко замаяни от Виното на Любовта и зарадван и признателен, аз усетих, че в шепота на вятъра вече няма отчаяние.

[1] Букв. „Виночерпец“. — Б.а. ↑

[2] Посоката, в която мюсюлманите застават с лице по времена молитва. — Б.а. ↑

ЕЛА

Нортхамптън, 24 юни 2008 година

— Бостън има ново тайландско заведение, скъпа — подхвана Дейвид. — Казват, че било добро. Дали да не отидем довечера? Само двамата.

Последното, което ѝ се правеше на Ела този вторник, бе да ходи на вечеря с мъжа си. Но Дейвид настояваше много и тя не можа да откаже.

„Сребърната луна“ беше малко ресторантче със стилни лампи, кожени сепарета, черни салфетки и толкова много огледала, накачени ниско по всички стени, та човек оставаше с усещането, че вечеря със собственото си отражение. Ела бързо се почувства неуместно. Но не заради ресторанта. А заради мъжа си. Беше забелязала в очите му необичаен блясък. Явно ставаше нещо. Дейвид изглеждаше умислен, дори угрижен. Но най-притеснителното беше, че на няколко пъти започна да пелтечи. Ела знаеше, че този детски говорен дефект се появява само когато Дейвид е много разстроен.

При тях да вземе поръчката дойде млада сервитьорка в тайландско облекло. Дейвид поиска миди с босилек и лютив сос, а Ела предпочете зеленчуци с тофу в сос от кокосово мляко, за да остане вярна на решението от четирийсетия си рожден ден да се въздържа и да не яде месо. Поръчаха и вино.

Няколко минути поговориха за изисканото обзавеждане и обсъдиха какви е по-добре да бъдат салфетките, черни или бели. После настъпи мълчание. Двайсет години брак, двайсет години в едно легло и под един душ, двайсет години еднаква храна, двайсет години, през които бяха възпитали три деца... и единственото, до което се свеждаше всичко това, беше мълчанието. Поне така си мислеше Ела.

— Гледам, четеш Руми — отбеляза Дейвид.

Тя кимна, макар и малко изненадано. Не знаеше кое я е учудило повече: дали че Дейвид знае за Руми, или че се интересува какво чете жена му.

— Започнах да чета стиховете му, за да си помогна при написването на рецензията за „Сладко богохулство“, но после ми стана интересно и сега ги чета за себе си — каза тя като пояснение.

Дейвид насочи вниманието си към едно петно от вино върху покривката, сетне въздъхна и погледна така, сякаш ѝ прощаваше.

— Знам, Ела, какво става — каза ѝ. — Знам всичко.

— За какво изобщо говориш? — попита тя, макар и да не беше сигурна, че иска да чува отговора.

— За... за връзката ти... — изпелтечи той. — Наясно съм.

Ела погледна смаяна мъжа си. Лицето му бе осветено от свещта, която сервитьорката беше запалила току-що, и върху него се четеше пълно отчаяние.

— Връзката ми ли? — повтори тя по-бързо и по-силно, отколкото бе смятала. На мига забеляза, че мъжът и жената на съседната маса са се обърнали към тях. Смутена, сниши глас до шепот и повтори: — Каква връзка?

— Не съм глупак — отвърна Дейвид. — Проверих електронната ти поща и прочетох писмата ти до този мъж.

— Какво си направил? — възкликна Ела.

Без да обръща внимание на въпроса ѝ, Дейвид се свъси от тежестта на онова, което щеше да съобщи.

— Не те виня, Ела. Заслужавам си го. Пренебрегнах те и ти си потърсила състрадание другаде.

Тя свали поглед към чашата. Виното беше с прекрасен цвят — наситен и тъмен като рубин. За миг ѝ се стори, че е зърнала по повърхността пъстроцветни искри, нещо като следа от светлинки, които я насочват. Може би наистина имаше следа. Всичко изглеждаше толкова нереално.

Дейвид мълчеше и обмисляше как най-добре да изложи каквото му се върти в главата и дали изобщо да го прави.

— Готов съм да ти простя и да забравя — отбеляза накрая.

В онзи миг на Ела ѝ се искаше да каже много неща, сърцераздирателни и подигравателни, напрегнати и драматични, тя обаче избра най-лесното. Попита с блеснали очи:

— Ами твоите връзки? И за тях ли ще забравиш?

Сервитьорката им донесе поръчката. Ела и Дейвид се облегнаха и я загледаха как оставя чиниите по масата и пълни отново с

подчертана любезност чашите. Когато накрая тя се отдалечи, Дейвид премести бързо поглед към Ела и попита:

— Заради това ли е? За отмъщение?

— Не — поклати тя разочаровано глава. — Не е за отмъщение. И никога не е било.

— Какво тогава?

Ела допря длани с усещането, че всичко и всички в ресторанта: посетителите, сервитьорите, готвачите и дори тропическите риби в аквариума, са затаили дъх, за да чуят какво ще каже.

— Любов — рече тя накрая. — Обичам Азис.

Очакваше мъжът ѝ да се затъркаля от смях. Но когато най-сетне събра смелост да го погледне в очите, върху лицето му се четеше само ужас, бързо заменен от изражението на човек, който се опитва да реши с възможно най-малко вреди някакъв проблем. Изведнъж Ела осъзна истината. „Любов“ беше сериозна дума, заредена със смисъл и твърде необичайна за нея, жената, която преди беше отричала толкова убедено любовта.

— Имаме три деца — напомни с глъхнещ глас Дейвид.

— Да, и аз ги обичам много — заяви Ела със смъкнати рамене. — Но обичам и Азис...

— Стига с тази дума — прекъсна я мъжът ѝ. Отпи от чашата голяма глътка и чак тогава продължи: — Допуснах големи грешки, но и за миг не съм преставал да те обичам, Ела. И никога не съм обичал друга. И двамата можем да се поучим от грешките си. От своя страна мога да обещаая, че няма да се повтаря повече. Не е нужно занапред да ходиш да търсиш любов навън.

— Не съм ходила да търся любов навън — промълви тя по-скоро на себе си, отколкото на него. — Руми казва, че не се налага да търсим любовта извън себе си. Достатъчно е да премахнем спънките вътре в себе си, които ни отдалечават от любовта.

— О, Боже! Какво ти става? Не приличаш на себе си! Я стига с тая романтика, чу ли? Ела на себе си — тросна се Дейвид, сетне добави: — Много те моля!

Ела сбърчи чело и огледа ноктите си, сякаш нещо в тях я смущава. Всъщност си беше спомнила друг миг, когато самата тя бе казала почти същите думи на дъщеря си. Имаше чувството, че кръгът се е затворил. Кимна бавно и отмести салфетката.

— Може ли да си тръгваме? — попита. — Не ми се яде.

Онази нощ двамата спаха на различни легла. И първото, което Ела направи рано на другата сутрин, бе да напише писмо на Азис.

ФАНАТИКЪТ

Коня, Февруари 1246 година

— Бре, бре, бре! Тежко ни и горко! Шейх Ясин! Шейх Ясин! Чу ли за скандала? — възкликна Абдула, бащата на един от учениците ми, който се приближаваше към мен по улицата. — Вчера са видели Руми в една кръчма в еврейския квартал!

— Да, чух — потвърдих аз, — но не бях изненадан. Жена му е християнка, най-добрият му приятел е еретик. Какво друго очакваш?

Абдула кимна угрижено.

— Сигурно си прав. Трябваше да го предвидим.

Около нас се струпаша неколцина минувачи, дочули разговора ни. Някой предложи да не разрешаваме занапред Руми да проповядва в Голямата джамия. Най-малкото, докато не се извини пред всички. Аз се съгласих с него. Закъснявах за часа в медресето, затова ги оставих да си говорят и забързах нататък.

Открай време подозирах, че Руми има тъмна страна, която някой ден ще избие на повърхността. Но дори аз не бях очаквал да посегне към чашката. Беше страшно отблъскващо. Разправят, че Шамс бил основна причина за падението на Руми и че ако той не бил тук, Руми щял да си остане както преди. Аз обаче съм на друго мнение. Но не защото се съмнявам, че Шамс е злодей — той си е такъв — и че не влияе добре на Руми — влияе му, и още как, — въпросът обаче е защо Шамс не отклонява от пътя други книжници като мен? В крайна сметка те двамата си приличат повече, отколкото хората искат да признаят.

Чували са Шамс да заявява: „Книжникът живее според следите, оставени от писалката. А суфистът обича

следите от стъпки и живее според тях!“. И какво означава това? Шамс явно смята, че книжниците говорят и говорят, а суфистите ходят и ходят. Но и Руми е книжник, нали така? Или вече не се смята за един от нас?

Ако Шамс ми влезе в класната стая, ще го изгоня като мръсно псе и няма да допусна да дрънка в мое присъствие небивалици. Толкова ли Руми не може да стори същото? В него явно има нещо сбъркано. Като начало има за жена християнка. Чудо голямо, като е приела исляма. Той е в кръвта и в кръвта на детето ѝ. За съжаление хората в града не гледат с подobaваща сериозност на заплахата, която представлява християнството, и си въобразяват, че можем да живеем рамо до рамо. На лековерните, които са убедени в това, казвам: „Де се е чуло и видяло вода да се съедини с масло? Същото важи и за мюсюлманите и християните!“.

С това, че има за жена християнка и се слави с мекушавостта си спрямо малцинствата, Руми вече бе за мен непредсказуем човек, но откакто подслони под покрива си Шамс от Тебриз, той съвсем се отклони от правия път. Както повтарям всекидневно на учениците си, трябва да се пазим от Шейтана. А Шамс е самото възплъщение на дявола. Сигурен съм, че именно на него му е хрумнало да прати Руми в пивницата. Един Бог знае как го е убедил. Но нима Шейтана не е най-добър точно в това да изкушава праведниците и да ги тласка към светотатство?

Още от самото начало разбрах що за стока е Шамс. Как смее да сравнява пророка Мохамед, мир на праха му, с онзи безбожник, суфиста Бистами? Та нали точно Бистами е заявил: „Вижте ме! Колко голяма е моята слава!“. Та нали пак той после е казал: „Видях как Кааба обикаля около мен“. Този тип е стигнал дотам да рече: „Аз сам съм ковач на своето «Аз».“ Ако това не е богохулство, здраве му кажи! Ето какво е равнището на човека, на когото Шамс се позовава с уважение. Защото и той като Бистами е еретик.

Единствената добра новина е, че хората в града проглеждат за истината. Най-после! От ден на ден

критиците на Шамс стават все повече. И само какво говорят! Понякога дори аз се възмущавам. По бани и чайни, по пшенични ниви и овощни градини направо го разкъсват на парчета.

Отидох в медресето по-късно от обикновено, с глава, натежала от тези мисли. Още щом отворих вратата на класната стая, усетих, че става нещо. Учениците ми седяха в права редица, бледи и странно притихнали, сякаш са видели призрак.

После разбрах защо. При отворения прозорец седеше, облегнат на стената не друг, а Шамс от Тебриз — с гладко избръснато лице, което грееше от нагла усмивка.

— Селямюн алейкюм, шейх Ясин — поздрави ме той от другия край на стаята, без да сваля очи от мен.

Поколебах се дали да отговоря на поздрава и реших да не го правя. Вместо това се обърнах към учениците и ги попитах престрого:

— Какво търси тук този човек? Защо сте го пуснали?

Учениците бяха замаяни и притеснени и никой не дръзна да отговори. Тишината бе нарушена от самия Шамс от Тебриз.

С нагъл тон и с нетрепкащ поглед той ми заяви:

— Не им се карай, шейх Ясин. На мен самия ми хрумна да дойда. Бях наблизил и си рекох: „Защо да не се отбия до медресето и да посетя човека, който ме мрази най-много в града?“.

ХУСАМ УЧЕНИКЪТ

Коня, февруари 1246 година

Бледи, с блеснали очи и настръхнали от нетърпение, всички седяхме на пода в класната стая, когато вратата се отвори и вътре влезе Шамс от Тебриз. Бяхме се наслушали главно от учителя си на какви ли не лоши и странни неща за него, затова и аз не се сдържах и трепнах, щом го видях от плът и кръв в класната ни стая. Той обаче изглеждаше спокоен, в дружелюбно настроение. След като ни поздрави всички, каза, че е дошъл да поговори с шейх Ясин.

— Учителят ни не обича в класната стая да влизат непознати. Дали да не поговорите с него друг път? — попитах с надеждата да предотвратя грозната среща.

— Благодаря за загрижеността, млади момко, ала понякога грозните срещи са не само неизбежни, но и необходими — отвърна Шамс, сякаш разчел мислите ми. — Ти обаче не се притеснявай. Няма да отнеме много време.

Иршад, който седеше до мен, изсъска през зъби:

— Виж го ти него колко е нагъл! Самото възплъщение на дявола. Кимнах, макар и да не бях сигурен, че Шамс ми прилича на дявол.

Както седях точно срещу него, не можех да не го харесам за прямотата и смелостта.

След няколко минути влезе и шейх Ясин, беше се свъсил умислено. Направи само няколко крачки, после спря и примига като обезумял срещу неканения гостенин.

— Какво търси тук този човек? Защо сте го пуснали?

Ние с приятелите ми се спогледахме стъписано и уплашени, си зашушнахме, но още преди някой да е събрал смелост да каже нещо, Шамс заяви, че е бил наблизко и е решил да посети човека, който го мрази най-много в Коня!

Чух, че няколко ученици кашлят изумени, а Иршад си поема рязко дъх. Напрежението между двамата мъже беше толкова силно, че въздухът в класната стая можеше да се разреже и с нож.

— Не знам какво търсиш тук, но не ми е до празни приказки с теб — укори го шейх Ясин. — Я се сбогувай, а ние ще си продължим часа.

— Заявяваш, че няма да разговарям с мен, затова пък непрекъснато говориш за мен — отвърна Шамс. — Не спираш да злословиш за нас с Руми, а също за всички мистици, поели по пътя на суфизма.

Шейх Ясин подсмръкна с големия си костелив нос и стисна устни, сякаш беше усетил върху езика си нещо кисело.

— Както вече казах, нямам за какво да говоря с теб. Вече знам каквото трябва да знам. Имам си мнение.

Шамс се извърна към нас и ни погледна бързо и ехидно.

— Човек с много мнения, но без въпроси! Тук има нещо гнило.

— Виж ти! — отвърна развеселен и оживен шейх Ясин. — Защо тогава не попитаме учениците какви предпочитат да бъдат: дали мъдреци, които знаят отговорите, или озадачени хора, които не разполагат с друго, освен с въпроси?

Всичките ми приятели застанаха на страната на шейх Ясин, аз обаче усетих, че мнозина са го сторили не защото наистина са съгласни с него, а за да се подмажат на учителя си. Предпочетох да си замълча.

— Най-невеж е онзи, които си мисли, че разполага с всички отговори — сви пренебрежително рамене Шамс и се извърна към учителя ни. — Но щом си толкова добър с отговорите, мога ли да ти задам един въпрос?

Точно тогава се притесних накъде върви разговорът. Ала не можех да сторя нищо, за да разсея трупащото се напрежение.

— След като твърдиш, че съм слуга на дявола, ще бъдеш ли така любезен да ни обясниш как точно си представяш Шейтана? — подкани Шамс.

— Разбира се — отвърна шейх Ясин, който не пропускаше възможност да проповядва. — Според нашата вяра, последната и най-добрата от Авраамовите религии, именно заради Шейтана Адам и Ева са били изгонени от рая. И като чада на греховни родители всички ние трябва да сме нащрек, защото Шейтанът приема най-различен облик. Понякога идва като комарджия, който ни прилъгва да залагаме, друг път като красива млада жена, която се опитва да ни прелъсти... Шейтанът може да дойде във вид, какъвто най-малко очакваме, например като странстващ дервиш.

Шамс сякаш беше очаквал тези думи и се усмихна разбиращо.

— Схващам какво имаш предвид. Сигурно е огромно облекчение и лесен изход да си мислим, че дяволът винаги е извън нас.

— В смисъл? — попита шейх Ясин.

— Е, ако Шейтанът наистина е чак толкова несломим и лукав, както твърдиш, излиза, че ние, хората, нямаме причини да виним себе си за своите злодеяния. Случи ли се нещо добро, го приписваме на Бога, а всички лоши неща в живота отдаваме просто на Шейтана. И в двата случая сме освободени от всякакви критики и самонаблюдение. Колко е лесно така! — без да спира да говори, Шамс тръгна да снове напред-назад из стаята, като с всяка дума повишаваше глас. — Но я да си представим за миг, че няма Шейтан. Че няма бесове, които само чакат да ни хвърлят в нажежените казани. Всички тези образи, от които ни се смразява кръвта, са измислени, за да ни покажат нещо, ала после са се превърнали в клишета и са изгубили първоначалния си смисъл.

— А какъв е първоначалният смисъл? — попита предпазливо шейх Ясин, като кръстоса ръце върху гърдите си.

— А, значи все пак имаш въпроси — подметна Шамс. — Смисълът е, че изтезанията, на които човек може да се подложи сам, нямат край. Адът е вътре в нас, раят също. В Корана се казва, че най-високо стоят човеците. Ние стоим по-високо и от най-високите, но сме и паднали по-ниско и от най-ниските. Схванем ли докрай смисъла на това, ще спрем да търсим Шейтана извън себе си и вместо това ще насочим вниманието към душите си. Онова, от което имаме нужда, е да се взрем искрено в себе си. А не да дебнем какви грешки допускат другите.

— Взираш се в себе си и иншаллах някой ден ще се изкупиш — отвърна шейх Ясин, — но един книжник на място е длъжен да държи под око и хората около себе си.

— В такъв случай ми разреши да разкажа нещо — помоли Шамс толкова благо, че така и не разбрахме дали го е казал чистосърдечно, или се присмива. И ни разправи ето какво:

„В една джамия имало четирима търговци, които се молели, когато видели, че при тях влиза мюезинът. Първият търговец спрял да се моли и попитал: «Мюезине! Свърши ли молитвата? Или още има време?» Вторият търговец също спрял да се моли и се извърнал към приятеля си: «Ей, ти заговори, докато се молеше. Сега вече молитвата ти се обезсилва. Трябва да започнеш наново!». Щом чул това, третият търговец го упрекнал: «Защо го обвиняваш, глупак такъв? Трябваше да си гледаш молитвата. Сега и твоята се обезсилва!». Четвъртият търговец се усмихнал и заявил на всеослушание: Вижте ги, моля ви се! И тримата объркаха всичко. Хвала на Бога, че не съм сред заблудените.“

След като ни разказа това, Шамс застана с лице към класа и попита:

— Как мислите? Кои от молитвите на търговците са се обезсилили?

Всички в класната стая се размърдахме и започнахме да обсъждаме помежду си отговора. Накрая някой каза от дъното:

— Обезсилили са се молитвите на втория, на третия и на четвъртия търговец. Но първият търговец е невинен, защото не е искал друго, освен да се допита до мюезина.

— Да, но и той не е трябвало да прекъсва молитвата си — възрази Иршад. — Ясно е, че всички търговци са сгрешили, без четвъртия, който просто е говорел на себе си.

Извърнах очи: не бях съгласен и с двата отговора, но бях решил да си мълча. Имах чувството, че възгледът ми едва ли ще бъде приет добре.

Но още щом ми хрумна това, Шамс от Тебриз ме посочи и попита:

— А ти там! Ти как мислиш?

Преглътнах, за да си върна дар словото.

— Дори тези търговци да са допуснали грешка, то не е защото са заговорили по време на молитва — рекох аз, — а защото вместо да си гледат работата и да общуват с Бога, са се интересували повече какво става около тях. Но се опасявам, че тръгнем ли да ги съдим, и ние ще допуснем същата пагубна грешка.

— Е, какъв е отговорът ти? — попита шейх Ясин, който изведнъж бе започнал да проявява интерес към разговора.

— Отговорът ми е, че и четиримата търговци са сгрешили по една и съща причина, но не можем да кажем, че никой от тях не е бил прав, понеже в крайна сметка не ни е работа да ги съдим.

Шамс от Тебриз направи една крачка към мен и ме погледна с такава обич и доброта, че се почувствах малко дете, обградено с безусловната любов на родител. Попита ме как се казвам и когато му отговорих, отбеляза:

— Вашият приятел Хусам има сърце на суфист.

Щом го чух, се изчервих до уши. Не се и съмнявах, че след часа шейх Ясин ще ми се накара хубаво, а приятелите ще ми се подиграват и ще ме вземат на подбив. Но всичките ми притеснения се изпариха бързо. Както седях, изправих гръб и се усмихнах на Шамс. В отговор той ми намигна и все така усмихнат, продължи да обяснява:

— Суфистът казва: „Вместо да съдя другите, ще се занимавам с духовната си среща с Бога“. Но един правоверен книжник вечно търси грешките на околните. Ала вие, ученици, не забравяйте, че през повечето време, който се оплаква от другите, сам греши.

— Стига си обърквал учениците — прекъсна го шейх Ясин. — Като книжници не можем да си позволим да не се интересуваме какво правят другите. Хората ни задават много въпроси и очакват да им отговорим надлежно, така щото да изповядват вярата си цялостно, както трябва. Питат ни, дали ако им потече кръв от носа, трябва да се

очистят наново, дали могат да поствят, докато пътуват, и така нататък. Няма единомислие по тези въпроси в учението на ал-Шафи и, ал-Ханафи, Ханбили и Малики^[1]. Всяка школа в тълкуването на закона предлага свой набор най-подробни отговори, които трябва да се изучават и усвояват.

— Това е добре, но не се пристрастявай толкова към разликите, които съществуват само на хартия — Шамс въздъхна. — Божието слово е пълно и цялостно. Не търси подробности за сметка на цялото.

— Подробности ли? — повтори невярващо шейх Ясин. — Вярващите гледат сериозно на правилата. И ние, книжниците, ги направляваме в техния път.

— Продължавай да направляваш, стига да не забравяш, че твоите напътствия са ограничени и няма слово, което да стои над Божието — рече Шамс и после добави: — Не се опитвай обаче да проповядваш на онези, които са достигнали просветление. Те извличат от Корана друга наслада, затова не се нуждаят от напътствията на един шейх.

След като чу това, Ясин се вбеси толкова, че съсухрените му бузи пламнаха до мораво, а адамовата му ябълка изхвъркна напред.

— В напътствията, които даваме, няма нищо временно — отсече той. — Шариатът се състои от правилата и предписанията, до които всеки мюсюлманин трябва да се допитва от люлката чак до гроба.

— Шариатът не е нищо повече от лодка, която плава в океана на Истината. Който истински търси Бога, рано или късно ще напусне плавателния съд и ще се гмурне в морето.

— За да го изядат акулите — подметна през смях шейх Ясин. — Ето какво се случва с всеки, отказал да бъде напътстван.

Някои от учениците също се засмяха, но останалите продължихме да седим притихнали — чувствахме се все

по-неловко. Часът свършваше и аз не виждах как този разговор може да завърши с добро.

Шамс от Тебриз явно също бе потиснат, защото изглеждаше умислен, едва ли не отчаян. Затвори очи, сякаш изведнъж бе повален от умора, движение, толкова леко, че бе почти неуловимо.

— По време на многото си пътешествия съм опознал не един и двама шейхове — рече той. — Някои бяха искрени хора, други обаче се отнасяха снизходително и не знаеха нищо за исляма. Не бих заменил за главите на днешните шейхове и прахта по старите обуца на човек, който истински обича Бога. По-добри от тях са дори актьорите в театъра на сенките, които играят роли зад завеса, понеже ако не друго, те поне признават, че онова, което изобразяват, си е чиста заблуда.

— Стига! Наслушахме се на брътвежите на раздвоения ти език — оповести шейх Ясин. — А сега се махай от класната ми стая!

— Не се притеснявай, тъкмо се канех да си тръгвам — увери го закачливо Шамс, после се извърна към нас. — Днес станяхте свидетели на един отколен спор, който води началото си още от времето на пророка Мохамед, мир на праха му — отбеляза дервишът. — Той обаче се отнася не само за историята на исляма. Ще го откриете в сърцевината на всяка от Авраамовите религии. Това е сблъсъкът между книжника и мистика, между разума и сърцето. Сами избирайте!

Шамс замълча за кратко, за да имаме време да осмислим докрай думите му. Усетих, че погледът му пада върху мен, и все едно узнах тайна: влязох в едно негласно неписано братство.

После дервишът допълни:

— В крайна сметка и вашият учител, и аз не знаем повече, отколкото ни позволява Бог. Всички играем своите роли. Ала е важно само едно. Светлината на слънцето да не бъде затъмнена от слепотата в очите на онзи, който отрича, който отказва да види.

При теми думи Шамс от Тебриз положи дясна ръка върху сърцето си и се сбогува с нас, включително с шейх Ясин, който стоеше встрани мрачен, без да откликва. Дервишът излезе и затвори след себе си вратата, оставяйки ни потънали в мълчание, толкова напрегнато, че известно време не можехме нито да изречем нещо, нито да се помръднем.

От унеса ме извади Иршад. Забелязах, че ме гледа с нещо като неодобрение. Чак тогава си дадох сметка, че дясната ми ръка е върху сърцето — поздрав към една истина, за която то бе прогледнало.

БАЙБАРС ВОИНЪТ

Коня, май 1246 година

Безочлив, но несломен. Направо не повярвах на ушите си, когато чух, че Шамс е имал наглостта да се опълчи срещу чичо направо пред учениците му. Този човек нямаше ли срам? Жалко, че не съм бил в медресето, когато е отишъл там. Щях да го изритам още преди да е имал възможност да отвори скверната си уста. Аз обаче не съм бил там и доколкото разбрах, чичо е провел с него дълъг разговор, за който учениците не спираха да говорят. Но аз си имам едно наум за разказите им, защото те са несвързани и описват в прекалено благовидна светлина онзи негодник, дервиша.

Днес вечерта съм много изнервен. И то заради блудницата Пустинна роза. Не мога да си я избия от главата. Тя ми прилича на кутийка за накити с тайни отделения. Мислиш си, че я притежаваш, но ако ключовете от нея не са у теб, тя пак е заключена и недостъпна, дори и да я държиш в ръце.

Ако има нещо, което ме притеснява най-много, то е, че онази никаквица се остави да правя с нея каквото искам. Все се питам: Защо не започна да се защитава, когато изпаднах в пристъп. Защо просто лежеше на пода под краката ми, безжизнена като мръсен стар парцал? Ако и тя ме беше ударила или се беше разпищяла за помощ, щях да

спра да я бия. Тя обаче се беше проснала неподвижно, с изскочили очи, със затворена уста, сякаш решена да не пада духом, каквото и да става. Наистина ли ѝ беше все едно дали ще я убия? Хвърлих доста усилия да не ходя отново в бордея, днес обаче не издържах, толкова ми се искаше да я видя. Докато вървах натам, се питах какво ли ще направи, щом ме види. В случай, че се оплачеше от мен и нещата загрубееха, щях да подкупя или да сплаша онази дебелана, съдържателката. Бях обмислил и най-малките подробности и бях готов за всичко, само не и за това тя да е избягала.

— Как така Пустинна роза я няма? — избухнах аз. — Къде е?

— Забрави я тази блудница — заяви съдържателката, а после лапна един локум и избърса сироп по пръстите си. Но след като видя колко съм разстроен, добави вече помекто: — Защо не видиш другите момичета, Байбарс?

— Не ми трябва долнопробните ти пачаври, тлъста вещице. Искам да видя Пустинна роза, и то още сега.

При тези думи хермафродитът вдигна тъмните си остри вежди, ала не посмя да спори с мен. Сниши глас, сякаш се срамуваше от онова, което щеше да ми каже.

— Изчезнала е. Явно е избягала, докато всички сме спали.

Беше толкова нелепо, че чак ме напуши смях.

— Откога блудниците си тръгват от бордеите? — попитах аз. — Намери я незабавно!

Съдържателката ме погледна така, все едно ме виждаше, виждаше ме истински за пръв път.

— Кой си ти, че да ми се разпореждаш? — изсъска и впи в мен нагли малки очички, толкова различни от очите на Пустинна роза.

— Аз съм пазвантин, а вуйчо ми е големец. Мога да затворя тази дупка тук и да те изхвърля на улицата — заявих, после се пресегнах към купичката върху скута ѝ и си взех от локума.

Беше мек и се дъвчеше лесно. Избърсах лепкавите си пръсти в копринения шал на съдържателката. От гняв лицето ѝ стана мораво, но тя не дръзна да роптае.

— Какво съм виновна аз? — възкликна. — Виновен е онзи дервиш. Точно той убеди Пустинна роза да се махне от бордея и да намери Бога.

За миг не разбрах за кого ми говори, после обаче схванах, че това не може да е друг, освен Шамс от Тебриз.

Първо се бе държал непочтително с чичо направо пред учениците му, а сега това. Този еретик се беше самозабравил.

[1] Четирите школи в законоучението на сунитите в исляма. — Б.а. ↑

ЕЛА

Нортхамптън, 26 юни 2008 година

„Безподобни, любими Азис,

Реших този път да ти напиша писмо. Както са се пишели едно време, с мастило, парфюмирана хартия и плик в същия цвят, върху който има пощенска марка. Днес следобед ще го пусна за Амстердам. Трябва да го пратя незабавно, защото, забавя ли се, вероятно няма да намеря сили да го направя никога.

Първо срещаш някого, човек, който е съвсем различен от хората наоколо. Той разглежда всичко в различна светлина и те кара да промениш, да изместиш ъгъла си на зрение, да видиш всичко наново — отвътре и отвън. Мислиш си, че можеш да стоиш на безопасно разстояние от него. Мислиш си, че все ще намериш пътя в тази красива буря, докато изневиделица не осъзнаеш, че си изтласкан в открито море и вече нямаш власт над нищо.

Не мога да кажа кога точно бях пленена от думите ти. Единственото, което знам, е, че нашата кореспонденция ме прави друга. Още от самото начало. Вероятно ще съжалявам, че съм го казала. Но тъй като цял живот съм съжалявала за неща, които така и не съм направила, не виждам нищо лошо в това поне веднъж да направя нещо, за което да съжалявам.

Откакто «се запознахме» покрай романа и кореспонденцията ни, мисля постоянно за теб. Прочета ли някой от имейлите ти, усещам как нещо вътре в мен се понася на вихрушка и си давам сметка, че от доста време не съм вкусвала такова доволство и вълнение. По цял ден не ми излизаш от главата. Разговарям с теб наум и се питам

как ли би посрещнал всеки нов стимул в живота ми. Ако отида на хубав ресторант, искам и ти да си с мен. Видя ли нещо интересно, се натъзвавам, че не мога да ти го покажа. Преди ден по-малката ми дъщеря попита дали съм правила нещо с косата си. Косата ми си е същата, както и преди! Но е вярно, че изглеждам различно, защото се чувствам различно.

После си напомням, че дори не сме се срещали. И това ме връща в действителността. И истината е, че не знам какво да правя с теб. Прочетох романа ти и предадох рецензията. (О, да, пишех издателска рецензия за него. Понякога ми се е искало да споделя мнението си с теб или поне да ти пратя рецензията, която предадох на литературния агент, но си казвах, че не е редно. Макар и да не мога да споделя подробности от рецензията, знай, че романът ми хареса страшно. Благодаря ти за удоволствието. Думите ти ще останат завинаги с мен.)

При всички положения «Сладко богохулство» няма нищо общо с решението ми да напиша това писмо или може би обратното, пиша го именно заради романа. Правя го заради онова, което става между нас, каквото и да е то, а също защото то ми оказва огромно влияние и аз нямам власт над него. Нещата стават сериозни и вече не мога да се справя с тях. В началото обичах въображението и разказите ти, после си дадох сметка, че всъщност обичам мъжа зад тях.

И сега не знам какво да правя с теб.

Както казах, трябва да изпратя това писмо незабавно. Не го ли направя, ще се наложи да го накъсам на парченца. Да постъпя така, сякаш в живота ми няма нищо ново, нищо необичайно.

Да, бих могла да постъпя както винаги и да се преструвам, че всичко е наред.

Бих могла да се преструвам, ако не беше тази сладка болка в сърцето ми...

С обич, Ела“

Коня, май 1246 година

Болезнено кръщение с огън. Не знам как да изляза от положението. Днес сутринта като гръм от ясно небе у нас дойде една жена, търсеше Шамс от Тебриз. Казах ѝ да намине по-късно, понеже него го нямаше вкъщи, тя обаче отвърна, че нямало къде да отиде и предпочитала да почака на двора. Тогава вече се усъмних и започнах да я разпитвам коя е и откъде идва. Жената се свлече на колене, разбули лицето си и аз видях, че то е отекло и от много удари цялото е в рани. Въпреки синините и подутините жената беше много хубава и стройна. Със сълзи и хлипове и по изумително ясен начин тя потвърди подозренията ми. Беше блудница от бордея.

— Но аз си тръгнах от онова ужасно място — рече ми. — Отидох в банята и си умих лицето четирийсет пъти с четирийсет молитви. Зарекох се да не припарвам до мъж. Оттук нататък животът ми е посветен на Бога.

Не знаех какво да кажа, затова се възрях в наранените ѝ очи и се запитах как е възможно жена толкова млада и крехка, да е намерила смелост да изостави единствения живот, който познава. Не исках в къщата си паднала жена, ала нещо в нея сломи сърцето ми, някаква непринуденост, едва ли не непорочност, каквато не бях виждала у никого. Кафявите ѝ очи ми приличаха на очите на Майка Мария. Не намерих сили да я отпратя. Разреших ѝ да чака на двора. Не можех да направя нищо повече. Тя седна при стената и неподвижна като мраморна статуя, се втренчи пред себе си.

След един час, когато Шамс и Руми се върнаха от разходка, се втурнах да им кажа за неканената гостенка.

— Казваш, че в двора ни има блудница ли, така ли? — изуми се Руми.

— Да, и твърди, че е напуснала бордея, за да намери Бога.

— О, това сигурно е Пустинна роза — възкликна Шамс не толкова учудено, колкото радостно. — Защо я държиш навън? Доведи я тук!

— Но какво ще си кажат съседите, ако разберат, че имаме под покрива си блудница? — възразих с глас, пресипнал от притеснение.

— Нима така и така всички ние не живеем под един покрив? — посочи той небето горе. — Царе и нищи, непорочни девици и блудници, всички сме под едно небе!

Как можех да споря с Шамс? Той имаше готов отговор за всичко.

Поканих блудницата вътре в къщата и се замолих да не ни видят любопитните съседи. Още щом влезе в стаята, Пустинна роза се спусна с хлипове да целува ръцете на Шамс.

— Много се радвам, че си тук — грейна той, сякаш разговаряше със стара приятелка. — Никога вече няма да се върнеш на онова място. Този етап от живота ти е приключил окончателно. Дано Бог направи плодотворно пътуването ти към Истината!

Пустинна роза се разплака още повече.

— Но съдържателката няма да ме остави никога на мира. Ще прати Чакаловата глава да ме намери. Не знаеш как...

— Изчисти мислите си, дете — прекъсна я Шамс. — Запомни още едно правило: „Докато всички на този свят се стремят да стигнат някъде и да станат някакви, а след смъртта да оставят всичко това след себе си, ти се стреми към най-високото равнище на нищото. Живей леко, без да се обременяваш с нищо, все едно си числото нула. Ние не се различаваме от гърнето. Изправени ни държи не украсата отвън, а празнотата вътре. По същия начин имаме сили да вървим напред благодарение не на онова, към което се стремим, а на съзнанието за празнота.“

Късно същата вечер показах на Пустинна роза леглото, на което щеше да спи. Тя тутакси потъна в сън, а

аз се върнах в гостната, където заварих Руми и Шамс да си говорят.

— Ела на представлението ни — рече Шамс, щом ме видя да влизам.

— Какво представление? — попитах.

— Духовен танц, Кера, какъвто не си виждала никога.

Погледнах учудена мъжа си. Какво ставаше тук? За какъв танц ми говореха?

— Ти, Маулана, си уважаван книжник, не ти приляга да забавляваш хората. Какво ще си помислят за теб? — попитах и усетих, че лицето ми пламва все повече.

— Не се притеснявай — отговори Руми. — Ние с Шамс го обсъждаме отдавна. Искаме да представим за пръв път танца на въртящите се дервиши. Нарича се сема^[1]. Всички, които бленуват за Божествена Любов, са добре дошли да се присъединят към нас.

Получих страшно главоболие, но тази болка не беше нищо в сравнение с душевните ми терзания.

— Ами ако на хората не им хареса? Не всички имат добро мнение за танците — казах на Шамс с надеждата да го спра и той да не изрече онова, което се канеше да каже. — Ако не друго, поне помислете дали да не отложите представлението.

— Не всички имат добро мнение и за Бога — отвърна той, без да трепне. — И вярата в Бога ли да отложим?

Това беше краят на препирнята. Нямаше какво повече да си кажем, а къщата се изпълни със звука на вятъра, който проникваше през пукнатините по стените и блъскаше в ушите ми.

СУЛТАН ВАЛАД

Коня, юни 1246 година

Благодатната красота е в очите на гледащия — все повтаряше Шамс. — Всички ще видят един танц, а ще го възприемат различно. Защо да се притесняваме? На някои ще им хареса, на други — не.

Но вечерта на сема споделих с Шамс опасенията си, че няма да дойде никой.

— Не се притеснявай — повтори той убедено. — Хората в града може и да не ме харесват, не е изключено вече да не обичат дори баща ти, но няма как да ни пренебрегнат. Ако не за друго, ще дойдат от любопитство.

И наистина, вечерта на представлението видях, че откритата зала е препълнена. Бяха се стекли търговци, ковачи, килимари, селяни, каменари, производители на бои, продавачи на лекове, занаятчии, писари, грънчари, пекари, оплаквачи, гадатели, ловци на плъхове, търговци на благовония, беше дошъл дори шейх Ясин с неколцина свои ученици. Жените седяха отзад.

С облекчение видях на предния ред султан Кай Хосрой с царедворците си. Щом такъв големец подкрепяше баща ми, хората нямаше да се осмелят да го одумват.

Мина много време, докато публиката се успокои, и дори след това шумът не стихна докрай и някой продължиха да шушукат разпалено. Искаше ми се да седна до някого, който няма да злослови за Шамс, затова се разположих до Сюлейман пияницата. Той вонеше на вино, но на мен не ми пречеше.

Краката ми бяха изтръпнали, дланите ми бяха плувнали в пот и макар да беше топло и да си свалихме връхните дрехи, зъбите ми тракаха. Това представление беше изключително важно за помръкващата слава на баща ми. Замолих се на Бога, но понеже не знаех какво точно да искам, освен всичко да мине добре, молитвата ми звучеше спънато.

Не след дълго се чу звук — първо отдалеч, сетне от по-близо. Беше пленителен и трогателен, затова всички затаихме дъх и заслушахме.

— Какъв е този инструмент? — пошушна Сюлейман с нещо средно между благоговение и наслада.

— Казва се ней^[2] — отвърнах, спомнил си един разговор между татко и Шамс. — И звучи като въздишка на влюбен, затъжен за своята любима.

След като неят заглъхна, на сцената се появи баща ми. С лека премерена стъпка се приближи и приветства публиката. Подир него излязоха шестима дервиши, все ученици на татко, всичките в дълги бели широкополи дрехи. Те кръстосаха върху гърдите си ръце и се поклониха на баща ми, за да получат благословията му. После засвири музика и един по един дервишите започнаха да се въртят първо бавно, сетне с бързина, от която ти спираше дъхът, а полите на дрехите им се разтвориха като лотос.

Бяха невероятна гледка. Неволно се усмихнах от гордост и радост. С крайчеца на окото погледнах присъстващите. Дори най-злобните сплетници наблюдаваха представлението с видима възхита.

Дервишите кръжиха и кръжиха сякаш цяла вечност. Сетне музиката се извиси: иззад завесата екна звукът на ребаба^[3], който се сля с нея и барабаните. Точно тогава като необуздан пустинен вятър на сцената излезе Шамс от Тебриз. Беше с по-тъмна дреха от останалите, изглеждаше по-висок и освен това се въртеше по-бързо. Ръцете му бяха разперени към небето, лицето му беше извърнато нагоре и приличаше на слънчоглед, който търси слънцето.

Чух как мнозина от публиката ахват изумени. Дори онези, които мразеха Шамс от Тебриз, бяха във властта на този вълшебен миг. Погледнах баща си. Докато Шамс кръжеше като обезумял, а учениците се въртяха в орбитите си, татко стоеше, застинал като вековен дъб, мъдър и спокоен, с устни, които не спираха да мърдат и да отправят молитви.

Накрая музиката стана по-бавна. Не щеш ли, дервишите застинаха и всеки от лотосите се затвори. Баща ми приветства тихо и благослови хората на сцената и в публиката и за миг всички сякаш се съединиха в съвършена хармония. Внезапно се спусна заредена с очакване тишина. Никой не знаеше какво да прави. Никой не беше виждал дотогава такова чудо.

Тишината беше нарушена от гласа на баща ми.

— Това, приятели, се нарича сема, танцът на въртящите се дервиши. От този ден нататък ще я танцуват дервишите на всякаква възраст. С едната ръка, насочена към небето, с другата — към Земята, ние получаваме всяка пращинка Божия любов и даваме обет да я раздаваме на хората.

Хората в публиката се усмихнаха и зашушукаха в знак на съгласие. В цялата зала се възцари сърдечна дружелюбна суетня. Бях толкова трогнат от този положителен отклик, че се просълзих. Най-после баща ми и Шамс започваха да получават уважението и любовта, които със сигурност заслужаваха.

Вечерта можеше да приключи с тази сърдечна нотка и аз щях да се прибера щастлив, с увереността, че нещата се оправят, ако после не се случи нещо, опропастило всичко.

СЮЛЕЙМАН ПИЯНИЦАТА

Коня, юни 1246 година

Бесове и мълнии! Още не съм дошъл на себе си. И от всичко, което видях днес вечерта, най-смайващ беше краят.

След сема великият Кай Хосрой II стана на крака и огледа царствено помещението. Приближи се донемайкъде самодоволно до сцената и след като прихна в звънък смях, рече:

— Браво на вас, дервиши! Вашето изпълнение ми направи голямо впечатление.

Руми му благодари любезно, същото направиха и всички дервиши на сцената. После музикантите станаха на крака и приветстваха с изключително уважение султана. С лице, грейнало от доволство, Кай Хосрой даде знак на един от стражата, който тутакси му връчи кадифена кесийка. Султанът я подхвърлил няколко пъти върху дланта си, за да покаже колко са тежки жълтиците вътре, след това я метна на сцената. Хората наоколо ахнаха и изръкопляскаха. Толкова трогнати бяхме от щедростта на владетеля.

Доволен и уверен, Кай Хосрой се обърна да си ходи. Ала тъкмо пристъпи към изхода, същата кесия, която беше хвърлил на сцената, полетя обратно към него. Жълтиците западаха в краката му и задрънчаха като гривни на невеста. Всичко се разигра толкова бързо, че цяла минута стояхме сацисани — не проумявахме какво става. Ала най-изумен безспорно беше самият Кай Хосрой. Обидата бе съвсем очевидна и определено много лична, за да бъде простена. Султанът погледна невярващо през рамо — да види кой е извършил такова ужасно нещо.

Беше Шамс от Тебриз. Всички глави се извърнаха към него, а той продължи да стои с ръце на хълбоците и с диви кървясали очи.

— Ние не танцуваме за пари — ревна гърлено Шамс. — Сема е духовен танц, изпълняван само и единствено за любов. Затова си прибери златото, султане! Тук парите ти не вършат работа.

Над залата се спусна тягостна тишина. По-големият син на Руми изглеждаше толкова разтърсен, че по младото му лице не бе останала и капчица кръв. Никой не смееше и да гъкне. Да изпъшка или да ахне — всички бяхме затаили дъх. Небето сякаш само беше чакало този знак — изведнъж закапах капки дъжд, тежки и жилещи. И удавиха всичко и всички в равномерното си трополене.

— Да вървим! — кресна на хората си Кай Хосрой.

Султанът се насочи към изхода с бузи, които мърдаха от унижение, с неудържимо разтреперани устни и рамене, които се бяха смъкнали видимо. Мъжете от стражата и сановниците се изнизаха един по един след него, като тъпчеха с тежки обуца разпилените по пода жълтици. Хората се юрнаха да събират монетите, като се блъскаха и тикаха.

Веднага щом султанът си тръгна, през публиката се пронесе вълна на неодобрение и разочарование.

— Тоя за какъв се мисли? — избухнаха някои.

— Как смее да обижда нашия владетел? — присъединиха се други. — Ами ако сега Кай Хосрой реши

да накара целия град да си плати?

Неколцина се изправиха и след като поклатиха невярващо глави, се насочиха с ясен знак на несъгласие към изхода. Най-отпред вървяха шейх Ясин и учениците му. За голяма изненада забелязах, че сред тях са и двама някогашни ученици на Руми, както и родният му син Аладин.

АЛАДИН

Коня, юни 1246 година

Бог ми е свидетел, никога през живота си не съм бил толкова смутен. Не стига, че умирам от срам, задето баща ми се е сдушил с един еретик, ами трябваше да изживея този ужас — да го гледам как ръководи танцово представление. Бива ли да се излага така пред целия град? За капак бях възмутен от дън душа, когато научих, че в публиката има и блудница от бордея. Докато седях и се чудех колко ли още безумие и разруха ще ни навлече баща ми с любовта си към Шамс, за пръв път през живота си пожелах да съм син на друг.

Според мен цялото представление си беше чисто кощунство. Но онова, което се разигра после, бе направо невяобразимо. Бива ли такова безобразие — този наглец да се осмели да се държи презрително с нашия владетел? Пак извади късмет, че Кай Хосрой не нареди да го задържат под стража и да го качат на бесилото.

Щом видях, че шейх Ясин тръгва да излиза след султана, разбрах, че трябва да сторя същото. Последното, което исках, бе хората в града да си помислят, че заставам на страната на един еретик. Всички трябваше да проумеят веднъж завинаги, че за разлика от брат си не съм подлога на баща си.

Онази вечер не се прибрах у нас. Отидох заедно с няколко приятели у Иршадови. Развълнувани, започнахме да обсъждаме събитията от деня и да умуваме какво да правим.

— Този тип влияе ужасно на баща ти — отсече Иршад. — А сега е довел у вас и проститутка. Трябва да изчистиш името на семейството си, Аладине.

Докато седях и ги слушах, лицето ми гореше от пърлещ срам и ми беше ясно едно: Шамс не ни беше донесъл нищо, освен злочестини.

Всички стигнахме до единодушното заключение, че той трябва да се махне от града — ако не по своя воля, то със сила.

На другия ден се прибрах, преизпълнен с решимост да поговоря мъжки с Шамс от Тебриз. Заварих го сам на двора, беше затворил очи и свиреше с наведена глава и с гръб към мен на ней. Беше напълно погълнат от музиката и не ме забеляза. Приближих се тихо като мишка, за да се възползвам от възможността да го огледам хубаво и да опозная по-добре врага си.

След няколко минути музиката заглъхна. Шамс понадигна леко глава и без да поглежда към мен, промърмори глухо, сякаш на себе си:

— Ей, Аладине, мен ли търсиш?

Не казах и дума. Знаех, че той умее да вижда и през затворени врати, и не се изненадах, че има очи и на тила.

— Е, хареса ли ти вчерашното представление? — попита Шамс вече след като се обърна към мен.

— Според мен си беше пълен позор — отвърнах на мига. — Нека сме наясно. Не ми харесваш. И никога не си ми харесвал. Няма да допусна да петниш повече доброто име на баща ми.

В очите на Шамс блесна искра — той остави нея и каза:

— Това ли било? Ако доброто име на Руми бъде опетнено, хората вече няма да гледат на теб като на син на големец. Това ли те плаши?

Бях решен да не допускам той да ме притиска до стената и не обърнах внимание на хапливата му забележка. Но пак трябваше да мине известно време, докато кажа нещо.

— Защо не си вървиш и не ни оставиш на мира? Бяхме толкова добре, преди да дойдеш — не му останах дължен. — Баща ми е уважаван книжник и семеен човек. Вие двамата нямате нищо общо помежду си.

Шамс си пое дълбоко въздух — беше извил напред врат и от съсредоточаване беше сбърчил чело. Изведнъж ми се стори стар и уязвим. Внезапно ми мина през ума, че мога да го пребия от бой, да го смачкам на пихтия още преди някой да му се е притекъл на помощ.

Тази мисъл беше толкова ужасна и злостна, но същевременно тъй стряскащо примамлива, че се видях принуден да отклоня очи.

Когато се извърнах отново към Шамс, видях, че той ме проучва с блеснал ненаситен поглед. Дали ми четеше мислите? Изтръпнах целият, от глава до пети, сякаш ме бодяха хиляда игли, а коленете ми се подкосиха — не искаха да ме държат. Явно беше черна магия. Не се и съмнявах, че Шамс няма равен в най-страшните магии.

— Ти, Аладине, се страхуваш от мен — заяви след кратко мълчание той. — Знаеш ли на кого ми приличаш? На разноголедия чирак!

— Какъв чирак? — рекох аз.

— От един разказ. Обичаш ли разказите?

Свих рамене.

— Не ми е до тях.

По устните на Шамс трепна снизхождение.

— На когото не му е до разкази, не му е и до Бога — заяви той. — Толкова ли не знаеш, че Бог е най-слаждодумният разказвач?

И без да чака да му отговоря, ми разправи ето какво:

„Имало едно време един занаятчия и при него работел зъл чирак, на всичкото отгоре бил и разноголед. Виждал всичко двойно. Веднъж занаятчията го пратил да донесе от килера гърне мед. Чиракът се върнал с празни ръце. «Но, господарю, там има две гърнета с мед — оплакал се той. — Кое да донеса?». Тъй като познавал добре чирака, занаятчията отвърнал: «Защо не счупиш

едното гърне и не ми донесеш другото?». Уви, чиракът бил прекалено несхватлив, за да разбере поуката в тези думи. Постъпил както му били казали. Счупил едното гърне и много се изненадал, когато се счупило и второто.“

— За какво намекваш? — попитах аз. Не биваше да показвам пред Шамс гнева си, но не се сдържах. — Стига с тия разкази! Да му се не види дано! Толкова ли не можеш да говориш без недомлъвки?

— Но не е ли пределно ясно, Аладине? Казвам ти, че и ти като разноголедия чирак виждаш всичко раздвоено — отвърна Шамс. — Ние с баща ти сме едно. Счупиш ли мен, ще счупиш и него.

— Вие с баща ми нямате нищо общо — възразих аз. — Счупя ли второто гърне, ще освободя първото.

Бях толкова разгневен и възмутен, че не видях последиците от думите си. Нито тогава. Нито след време.

Прогледнах за тях чак когато вече беше късно.

ШАМС

Коня, юни 1246 година

Било светотатство да танцуваш, ето какво разправят тесногръдите на де когото срещнат. Те смятат, че Бог първо ни е дал музиката — не само онази, която създаваме с глас и инструменти, но и музиката, съпътстваща всички форми на живот, колкото после да ни забрани да я слушаме. Толкова ли не виждат, че цялата природа е песен? Всичко във всемира се движи в ритъм: кръвта, която сърцето изхвърля, крилете на птицата, вятърът в бурна нощ, ковачът, който кове желязо, звуците, с които още нероденото дете е заобиколено вътре в утробата... Всичко участва със страст, непринудено, в една великолепна мелодия. Танцът на въртящите се дервиши е брънка в тази непрекъсната верига. Точно както капката морска вода носи в себе си целия океан, по същия начин един-единствен танц отразява и обгръща тайните на Вселената.

Няколко часа преди представлението ние с Руми се усамотихме в стаята. При нас дойдоха шестимата дервиши,

които щяха да се въртят вечерта. Заедно се очистихме и се помолихме. После облякохме дрехите. Преди това бяхме обсъдили надълго и нашироко какво да е облеклото и се бяхме спрели на най-обикновен плат в цветовете на пръстта. Шапката с цвят на мед олицетворяваше надгробния камък, дългата бяла дреха — плащаницата, а черното наметало — гроба. С танца изразявахме как суфистът смъква от себе си цялото си „Аз“ все едно сваля стара кожа. Преди да излезем на сцената, Руми каза едно стихотворение:

*„Гностикът избягал е от петте сетива
и от шестте посоки, за да ти покаже
какво има отвъд тях.“*

Преизпълнени от тези чувства, вече бяхме готови. Първо се чу звукът на ней. След това Руми излезе на сцената, нали беше семазенбаши^[4].

Свели смирено глави, дервишите го последваха един по един. Последен трябваше да се появи шейхът. Колкото и да се съпротивлявах, Руми настоя тази вечер аз да изпълня ролята.

Хафизът^[5] каза един стих, от Корана:

*„На земята има знамения за вярващите,
има знамения за хора убедени.“*

После задумка кудюмът^[6] — като съпровод на пронизителния звук на нея и ребаба.

*„Слушай тръстиката и разказа, който
разказва,
как за разлъка нее:*

*Откак отрязаха ме от стъблото,
за мен ридае мало и голямо.“*

Първият дервиш се остави в Божиите ръце и започна да се върти, а полите на дрехата му засвистяха тихо, сякаш си имаха свой живот. Към него се присъединихме и ние, закръжихме, докато около нас не остана друго, освен Единението. Каквото получавахме от небето, го предавахме на земята: от Бога на хората. Всеки от нас — до последния човек — се превърна в брънка, свързваща Влюбения и Възлюбения. След като музиката заглъхна, се поклонихме всички заедно на основните сили във всемира: огън, вятър, земя и вода, както и на петата стихия, пустотата.

Не съжалявам за онова, което се случи в края на представлението между мен и Кай Хосрой. Виж, неприятно ми е, че поставих Руми в неудобно положение. Като човек, който винаги се е радвал на привилегии и закрила, той никога дотогава не се беше сблъсквал открито с владетел. Сега доби поне мъничка представа на какво се натъква през цялото време обикновеният човек: на дълбока и широка пропаст между големци и простолюдие.

Предполагам, че така съм приближил края на престоя си в Коня.

Всяка истинска любов и приятелство са разказ за неочаквано преобразяване. Ако преди да обикнем и след като сме обичали сме същите, значи не сме обичали достатъчно.

След като Руми бе посветен в поезията, музиката и танца, той до голяма степен се преобрази. Навремето строг книжник, отхвърлял поезията, и проповедник, наслаждавал се на собствения си глас, докато е поучавал другите, сега Руми сам се превръща в поет и става глас на чистата пустота, макар че едва ли още го е осъзнал докрай. Колкото до мен, аз също се промених и продължавам да се променям. Отдалечавам се от битието си, приближавам се

към нищото. От едно годишно време на друго, от един етап на следващия, от живота към смъртта.

Приятелството ни беше благословение, дар Божий. Ние цъфтахме, радвахме се, растяхме, ликувахме, че сме заедно, вкусвахме абсолютната пълнота и щастие.

Помнех какво ми е казал веднъж Баба Заман. За да пребъде коприната, бубата трябва да умре. Седях сам-самичък в залата, където се бяхме въртели и откъдето всички се бяха разотишли, олелията вече беше стихнала и аз осъзнах, че времето ми с Руми наближава своя край. Чрез дружбата си ние с него бяхме изживели изключителна красота и бяхме разбрали какво е да срещнеш безкрайността чрез две огледала, които непрекъснато се отразяват едно в друго. Но и досега важи старата поговорка: „Където има любов, неминуемо има и болка“.

[1] Духовен танц на въртящите се дервиши. — Б.а. ↑

[2] Разновидност на флейтата, тръстиков инструмент, на който свирят главно дервишите. — Б.а. ↑

[3] Традиционен еднострунен инструмент като гъдулката. — Б.пр. ↑

[4] Водач на танца. — Б.а. ↑

[5] Човек, който знае наизуст Корана. — Б.а. ↑

[6] Два малки барабана, основен инструмент в турската народна музика. — Б.пр. ↑

ЕЛА

Нортхамптън, 29 юни 2008 година

Бъди готова за необичайното и неочакваното и ще започнат да ти се случват странни неща, надхвърлящи и най-невероятните мечти — ето какво казваше Азис. Но и една-едничка костича в тялото на Ела не бе готова за странното нещо, случило се тази седмица: Азис З. Захара беше дошъл да се види с нея в Бостън.

Беше неделя вечер. Семейство Рубинстайн тъкмо бяха седнали да вечерят, когато Ела забеляза, че е получила на мобилния си есемес. Реши, че сигурно е от някого от Готварския клуб „Фюжън“, затова не побърза да го прочете. Поднесе специалитета на вечерта: патица с мед, картофи соте и карамелизирани кръгчета кромид лук върху кафяв ориз. Когато тя сложи патицата на масата, всички заточиха зъби. Явно умираше от желание да я опита дори Джанет, въпреки че беше потисната, защото бе видяла Скот с новата му приятелка и бе разбрала, че още го обича.

Вечеряха дълго и бавно, отпиваха от виното и както обикновено, си говореха. Ела се включваше във всички разговори около масата. Обсъди с мъжа си дали да не повикат някого да боядиса беседката в яркосиньо, побъбри с Джанет за натоварената ѝ програма в колежа, а с близнаците — дали да не вземат няколко нови дивидита, включително последните „Карибски пирати“. Чак след като сложи в миялната машина мръсните чинии и поднесе крем брюлето с бял шоколад, ѝ хрумна да си прочете есемеса.

„Здравей, Ела, в Бостън съм, в командировка от списание «Смитсониън». Току-що слизам от самолета. Искаш ли да се срещнем? Отседнал съм в «Оникс» и ми се ще да те видя.

Азис.“

Ела остави телефона и леко замаяна, седна да си изяде десерта.

— Есемес ли си получила? — попита Дейвид, след като вдигна глава от чинията.

— Да, от Мишел — отговори без миг колебание Ела.

Дейвид извърна измъчено лице, избърса си устата със салфетката, после я сгъна изумително бавно и точно на съвършен квадрат.

— Ясно — каза.

Ела знаеше, че той изобщо не ѝ е повярвал, въпреки това обаче почувства, че трябва да продължи да твърди именно това, но не за да убеди съпруга си и да измами децата, а заради себе си, за да намери сили да отиде от дома си до хотела на Азис. Ето защо продължи, като претегляше всяка дума:

— Мишел ми съобщава, че утре сутрин в агенцията има заседание, ще обсъждаме каталога за догодина. Искане да отида и аз.

— Е, в такъв случай не е зле да отидеш — каза Дейвид и очите му блеснаха, от което се разбра, че и той се е включил в играта. — Дали да не те откарам, тъй като ще пътуваме заедно. Мога да преместя някои ангажименти.

Ела го погледна смаяна. Какво се опитваше да направи той? Нима смяташе да вдигне скандал направо пред децата?

— Ще бъде чудесно — насили се тя да се усмихне. — Но трябва да тръгнем преди седем. Мишел искала да поговорим преди заседанието.

— О, тогава няма да стане — изчурулика Орли, която знаеше, че баща ѝ направо ненавижда да се буди рано. — Изключено е татко да тръгне навреме.

Ела и Дейвид се загледаха втренчено над главите на децата — всеки от двамата искаше другият да направи първата крачка.

— Така си е — съгласи се накрая мъжът ѝ.

Ела кимна облекчено, макар и да се позасрами от дързостта си, понеже точно тогава ѝ хрумна нещо още по-смело.

— Да, ужасно рано е. Всъщност защо не взема да отида още сега? — каза тя.

Мисълта, че утре сутрин ще бъде в Бостън и ще закусва заедно с Азис, беше достатъчна, та сърцето ѝ да затупти по-ускорено. Но тя искаше да види Азис още сега, а не чак утре, което изведнъж ѝ се

стори прекалено далеч. От дома ѝ до Бостън бяха близо два часа с кола, това обаче не я плашеше. Азис беше дошъл заради нея чак от Амстердам. И тя можеше да пошофира два часа.

— Мога да съм в Бостън преди десет тази вечер. И утре ще отида рано в агенцията, за да се видя с Мишел преди заседанието.

По лицето на Дейвид се мярна сянката на болката. Мина сякаш цяла вечност, докато той успее да каже нещо. В онзи дълъг миг очите му бяха очи на човек, на когото не са останали нито сили, нито чувства да спре жена си и тя да не отиде при друг мъж.

— Ще отида още сега с колата в Бостън и ще пренощувам в апартамента ни — каза Ела уж на децата, но всъщност само на Дейвид.

Това беше нейният начин да го увери, че няма да има физически допир между нея и човека, с когото, както той се досещаше, жена му ще се срещне.

Дейвид стана от стола с чаша вино в ръка. Направи широко движение по посока на вратата, усмихна се на Ела, за да я насърчи, и добави прекалено въодушевено:

— Добре, скъпа, щом искаш, върви сега.

— Но, мамо, мислех, че днес вечерта ще ми помогнеш с математиката — възрази Ави.

Ела усети как лицето ѝ пламва.

— Знам, миличък. Хайде да го оставим за утре.

— О, пусни я — заяде се Орли с брат си. — Толкова ли не можеш малко без майка си? Кога ще пораснеш?

Ави се смръщи, но не каза нищо повече, Орли подкрепи майка си, на Джанет ѝ беше все едно, затова Ела просто грабна мобилния си телефон и хукна по стълбите към горния етаж. Веднага щом затвори вратата на спалнята, се хвърли на леглото и изпрати есемес на Азис: „Не мога да повярвам, че си тук. След два часа ще бъда в «Оникс».“

Загледа все по-уплашено как съобщението заминава. Какво правеше? Но нямаше за кога да мисли. И да съжаляваше за тази вечер — а тя подозираше, че ще съжалява — можеше да го направи и по-късно. Сега трябваше да побърза. Отне ѝ двайсет минути да се пъхне под душа, да си изсуши със сешоара косата, да си измие зъбите, да избере рокля, да я съблече, да опита друга, после трета, да се срещне, да сложи малко грим, да потърси обичките, подарък от баба Рут за осемнайсетия ѝ рожден ден, и отново да смени роклята.

Пое си дълбоко въздух и си сложи малко парфюм. „Итърнити“ на „Калвин Клайн“. Шишенцето чакаше в шкафа в банята от цяла вечност. Дейвид не обичаше парфюми. Твърдеше, че жените трябвало да миришат на жени, а не на кифли с ванилия или на канела на пръчки. Но Ела предположи, че европейците може би имат други вкусове. Нали всички в Европа бяха луднали по парфюмите?

След като беше готова, огледа жената в огледалото. Защо Азис не ѝ беше казал, че ще идва? Ако Ела знаеше, щеше да отиде на фризьор, на маникюр и на масаж, може би щеше да опита нова прическа. Ами ако Азис не я харесаше? Ами ако между тях не се получеше привличане и той съжалеше, че е бил толкова път чак до Бостън?

Изведнъж Ела се опомни. За какво ѝ беше да променя външния си вид? Не беше ли все тая дали между тях има привличане? И да се впуснеше в авантюра с този мъж, тя щеше да бъде мимолетна. Ела имаше семейство. Имаше свой живот. Тук беше нейното минало, както и бъдещето ѝ. Подразнена от самата себе си, че се е впуснала в такива неправдоподобни сценарии, тя престана да мисли, което винаги беше по-лесно.

В осем без петнайсет целуна за лека нощ децата си и излезе. Дейвид не се виждаше никъде.

Докато вървеше към колата, като подрънкваше с ключовете от апартамента в Бостън в ръката си, съзнанието ѝ още бе вцепенено, затова пък сърцето ѝ препускаше като обезумяло.

СУЛТАН ВАЛАД

Коня, юли 1246 година

Баща ми дойде при мен в стаята — дишаше тежко и едвам се държеше на крака, приличаше на сянката на човека, който беше навремето. Под очите му имаше торбички, тъмни и зловещи, сякаш той будуваше по цели нощи. Но онова, което ме изненада най-много, бе, че брадата му беше побеляла.

— Помогни ми, синко — каза той с глас, който не приличаше на неговия.

Изтичах и го сграбчих за ръката.

— Каквото поискаш, татко, само кажи.

Той мълча към минута, сякаш смазан от бремето на онова, което смяташе да каже.

— Шамс си отиде. Изостави ме.

За стотна от секундата се обърках и ме плисна странно облекчение, но не казах нищо. Колкото и тъжен и стъписан да бях, ми хрумна, че всяко зло е за добро. Нима сега животът нямаше да бъде по-лесен и спокоен? Напоследък баща ми си беше спечелил много врагове, и то все заради Шамс. Исках пак да стане така, както беше, преди да дойде дервишът. Дали Аладин не беше прав? Не живеехме ли всички по-добре без Шамс?

— Не забравяй колко много значи той за мен — рече татко, сякаш доловил мислите ми. — Ние с него сме едно. Луната има и светла, и тъмна страна. Шамс е моята непокорна страна.

Кимнах, засрамен. Сърцето ми се сви. Не се налагаше баща ми да говори повече. Никога дотогава не бях виждал в очите на човек толкова мъка. Езикът в устата ми сякаш беше вързан. Известно време не можех да кажа и дума.

— Намери Шамс, ако той иска да бъде намерен. Доведи го обратно. Кажи му колко ме боли сърцето — гласът на татко се сниши до шепот. — Кажи му, че отсъствието му ме убива.

Обещах му да доведе обратно Шамс. Той ме сграбчи за ръката и я стисна с такава благодарност, че се видях принуден да извърна поглед, понеже не исках татко да вижда нерешителността в очите ми.

Цяла седмица обикалях из улиците на Коня с надеждата да открия следи от Шамс. Всички в града вече бяха чули, че той е изчезнал, и бяха плъзнали какви ли не догадки къде е отишъл. Срегнах един прокажен, който го обичаше неописуемо. Той ме насочи към отчаяни несретници, на които странстващият дервиш беше помогнал. И през ум не ми беше минавало, че мнозина

обичат Шамс — те бяха от хората, които дотогава бяха невидими за мен.

Една вечер се прибрах уморен и объркан. Кера ми донесе паница сутляш, който дъхтеше на розова есенция. Седна до мен и ме загледа как ям. Усмивката ѝ беше обрамчена от полумесеците на страданието. Нямаше как да не забележа колко се е състарила последната година.

— Чух, че се опитваш да доведеш обратно Шамс. Знаеш ли къде е отишъл? — попита тя.

— Мълви се, че може би е заминал за Дамаск. Но чух да се говори и че се е отправил към Исфахан, Кайро и дори към родния си град Тебриз. Трябва да проверим навсякъде. Ще отида в Дамаск. Някои от учениците на баща ми ще се запътят към другите три града.

Лицето на Кера помръкна и тя пророни, сякаш мислеше на глас:

— Маулана пише стихове. Красиви са. Отсъствието на Шамс го превръща в поет.

С влажни страни и свита кръгла уста, Кера свали поглед към персийския килим и въздъхна, после изрецитира следното:

*„Видях царя с лице на Слава,
небесното око и слънце.“*

Сега във въздуха се носеше нещо, което допреди малко го нямаше.

Виждах, че Кера е разкъсвана отвътре. Беше достатъчно да я погледнеш в лицето, за да разбереш колко се мъчи заради терзанията на съпруга си. Беше готова на всичко, само и само той да се усмихне отново. И в същото време ѝ беше олекнало, тя едва ли не се радваше, че най-сетне се е отървала от Шамс.

— Ами ако не го намеря? — чух се да питам.

— Тогава няма да имаме особен избор. Ще продължим да живеем както преди — отбеляза Кера и в

очите ѝ проблесна надежда.

В онзи миг разбрах пределно ясно и неоспоримо за какво ми намеква. Че може и да не издирвам Шамс от Тебриз. Може дори да не ходя в Дамаск. Може утре да поема от Коня, да попътувам малко, да си намеря хубав крайпътен хан, където да отседна, и след няколко седмици да се върна, уж съм търсил под дърво и камък Шамс. Баща ми щеше да повярва на думите ми и въпросът щеше да бъде забравен завинаги. Така вероятно щеше да бъде най-добре не само за Кера и Аладин, които открай време се бяха отнасяли с подозрение към Шамс, но и за учениците и последователите на баща ми и дори за мен.

— Какво да правя, Кера? — попитах.

И тази жена, която се беше отказала от вярата си и бе приела исляма, само и само да се омъжи за баща ми, която се грижеше като истинска майка за мен и брат ми и обичаше съпруга си дотолкова, че запаметяваше наизуст стиховете, посветени от него на друг, ме погледна с болка в очите и не каза нищо. Изведнъж не ѝ бяха останали думи.

Трябваше сам да намеря отговора.

РУМИ

Коня, август 1246 година

Без слънце е светът, пуст и гол е, откак си отиде Шамс. Градът е тъжно студено място, а душата ми е празна. Нощем съм не ме лови, денем само се скитам. Уж съм тук, а ме няма, призрак сред хора. Не намирам сили да не съм сърдит на всички. Как изобщо продължаваха да живеят така, сякаш не се е променило нищо? Как животът можеше да бъде същият без Шамс от Тебриз?

Всеки ден от тъмно до тъмно седя сам-самичък в библиотеката и не мисля за друго, освен за Шамс. Помня какво ми каза той веднъж с едва доловима суровост в гласа: „Някой ден ти ще бъдеш Глас на любовта“.

Не знам дали съм станал такъв, но е вярно, че напоследък ме боли от тишината. Думите ми дават изход, помагат ми да се отскубна от мрака в сърцето си. Нали

точно това искаше през цялото време Шамс? Да направи от мен поет!

Животът не е друго, освен стремеж към съвършенство. Всичко, което ни се случва, колкото и значимо или дребно да е то, всяка трудност, която понасяме, са проявление на божествения промисъл, подчинен на тази цел. Борбата е изначално заложена в човека. Затова в Корана се казва, че който се бори по Божия път, Аллах ще му укаже Своя път. В Божия промисъл няма съвпадения. И не е съвпадение, че в онзи октомврийски ден преди близо две години на пътя ми се появи Шамс от Тебриз.

— Не съм дошъл при теб заради вятъра — ми каза тогава той.

А после ми разправи ето какво:

„Имало едно време един учител суфист, който знаел толкова много, че му бил даден духа на Иса. Той имал само един ученик и бил повече от доволен с онова, което му било дадено. Ученикът му обаче бил на друго мнение. В желанието си да види как всички са изумени от способностите на учителя, той все го молел да вземе още последователи.

— Добре тогава — съгласил се накрая учителят. — Щом това ще те направи щастлив, ще направя каквото искаш.

Същия ден двамата отишли на пазара. На една от сергиите имало захарни птички. Веднага щом учителят духнал по тях, птичките оживели и отлетели заедно с вятъра. От този ден нататък всички в града възхвалявали учителя. Не след дълго той имал толкова последователи и поклонници, че първият му ученик почти не можел да го види.

— О, учителю, сглупих. Преди беше много по-добре — оплакал се той покрусен. — Направи нещо. Много те моля, направи така, че те да си идат.

— Добре тогава. Щом това ще те направи щастлив, ще ги отпратя.

На другия ден, докато проповядвал, учителят изпуснал газове така, сякаш се е извил вятър. Последователите му се възмутили. Един по един се обърнали и си тръгнали. Останал само първият ученик.

— Защо не си тръгна с другите? — попитал учителят.

А ученикът отвърнал:

— Не съм дошъл при теб заради първия вятър, няма да си тръгна и заради последния.“

Каквото и да правеше Шамс, го правеше за моето съвършенство. Ето какво не проумяваха хората в града. Той съвсем преднамерено раздухваше пламъците на сплетните, засягаше болни въпроси, изричаше думи, които за обикновените уши звучаха като богохулство, стъписваше и предизвикваше хората, дори онези, които го обичаха. Хвърляше книгите ми във водата, за да ме принуди да забравя каквото знам. Макар и всички да бяха чували какви нападки отправя към шейховете и книжниците, малцина знаеха колко способен беше в тафсира^[1]. Имаше дълбоки познания в алхимията, астрологията, астрономията, богословието, философията и логиката, но държеше познанията си скрити от невежи очи. Беше факих^[2], а постъпваше като факр^[3].

Отвори дома ни за една блудница и ни накара да се храним на една маса с нея. Прати ме в пивницата, за да ме насърчи да разговарям с пияниците. Веднъж ме накара да ида да прося срещу джамията, където проповядвах, за да се поставя на мястото на един нищ, прокажен. Откъсна ме първо от моите поклонници, а сетне и от големците, за да намеря допир с обикновените хора. Благодарение на него се запознах с хора, които иначе нямаше да срещна. Заради убеждението си, че трябва да се унищожат всички идоли, застанали между човека и Бога, включително славата, богатството, общественото положение и дори религията, Шамс унищожил всичко, което ме държеше свързан в живота, какъвто го познавах. Видеше ли каквито и да било душевни ограничения, предразсъдъци и табути, грабваше бика за рогата и се изправяше срещу него.

Заради него преминах проверки и изпитания, различни състояния и етапи, след всеки от които изглеждах в очите и на най-верните си последователи още по-умопобъркан. Преди имах куп поклонници, сега се бях отървал от необходимостта да имам публика. Удар след удар Шамс успя да съсипе доброто ми име. Заради него научих колко струва безумието и с времето познах вкуса на самотата, на безпомощността, сплетните, усамотението и накрая разбитото сърце.

Видиш ли изгода, бягай!

Отрова пий и живата вода лисни!

От сигурността се откажи, на страшни места ходи!

Зачеркни доброто си име, стани опозорен и безсрамен!

В крайна сметка всички сме подложени на изпитание. Всеки ден, всяка минута Бог ни пита: „Помниш ли какъв завет склучихме, преди да бъдеш пратен на този свят? Разбираш ли ролята си в това да разкриваш Моите несметни богатства?“

Обикновено не сме готови да отговорим на тези въпроси. Те ни плашат прекалено много. Ала Бог е великотърпелив. Той пита отново и отново.

И ако тази душевна болка е част от изпитанието, искам само едно: накрая да намеря Шамс. Книгите, проповедите, семейството, богатството, доброто име — готов съм да се откажа от всичко и всички, само и само да зърна още веднъж лицето му.

Преди ден Кера каза, че почти против волята си се превръщам в поет. Макар и никога да не съм имал добро мнение за поетите, не се учудих, че го чувам. По всяко друго време сигурно щях да ѝ възразя, но не и сега.

Устата ми бълва стихове — постоянно, без да го искам, и ако ги чуе човек, сигурно ще отсъди, че наистина ставам поет. Султан на Езика! Но доколкото знам, истината е, че тези стихове не ми принадлежат. Аз съм само проводник на букви, сложени в устата ми. Подобно на писалка, която пише каквото ѝ е наредено, или на флейта,

свиреща нотите, които са ѝ вдъхнали, аз също просто изпълнявам ролята си.

Бляскаво слънце тебризко! Къде си?

ШАМС

Дамаск, април 1247 година

Бях открит от Султан Валад, когато пролетта в Дамаск беше в разгара си, десет месеца, след като си тръгнах от Коня. Играех под ясното синьо небе шах с един отшелник християнин на име Франсис. Беше човек с вътрешно равновесие, което трудно се нарушаваше, човек, който знаеше що е смирение. И тъй като ислямът всъщност означава душевен мир, който идва от смирението, за мен Франсис беше повече мюсюлманин от мнозина, които твърдят, че са такива. Понеже едно от четирийсетте правила гласи: „Смирението не значи да си малодушен и бездеен. То не води нито до фатализъм, нито до капитулация. Точно обратното. В смирението е заложена сила — сила, извираща отвътре. Който се подчини смирено на божественото естество на живота, ще пребъде в невъзмутимо спокойствие и мир дори когато целият широк свят е хвърлен в смут.“

Преместих царицата, за да накарам Франсис да промени положението на царя си. С бързо дръзко решение той премести топа. Вече подозирах, че ще загубя партията, и точно тогава вдигнах глава и съгледах Султан Валад.

— Радвам се да те видя — казах му. — Значи все пак реши да ме потърсиш.

Той ми се усмихна тъжно, после стана мрачен — изненада се, че знам за душевните му терзания. Но нали беше честен човек, не започна да отрича истината.

— Вместо да те търся, тръгнах да се скитам. Но след известно време вече не можех да го правя. Нямах сили да лъжа баща си. Дойдох в Дамаск и се заех да те издирвам, но ти си трудно откриваем.

— Ти си честен човек и добър син — отвърнах. — Някой ден в близко бъдеще ще станеш отличен съратник на

баща си.

Султан Валад поклати тъжно глава.

— На него му трябва само един съратник — ти. Върни се с мен в Коня. Баща ми има нужда от теб.

Щом чух поканата, главата ми пламна от какви ли не мисли и в началото никоя от тях не беше ясна. Моето себелюбие посрещна уплашено мисълта да се върна на място, където очевидно не бях добре дошъл.

„Не го слушай. Ти приключи със задачата си. Не си длъжен да се връщаш в Коня. Не забравяй какво ти каза Баба Замая. Прекалено опасно е. Върнеш ли се в този град, никога вече няма да излезеш от него.“

Исках да обикалям света, да срещам нови хора и да виждам нови градове. В Дамаск също ми харесваше и можех да остана тук до следващата зима. Отидеш ли на ново място, често те застрашава ужасното чувство на душевна самота и тъга. Но с Бог до мен бях доволен и щастлив в самотията си.

И все пак знаех прекрасно, че сърцето ми е в Коня. Беше ми толкова мъчно за Руми, че ме болеше дори да изрека името му. В края на краищата не е ли все едно в кой град ще остана, щом Руми не беше до мен? Моята кибла беше там, където живееше той.

Преместих царя върху шахматната дъска, Франсис се ококори — беше съгледал пагубното положение. Но в шаха, както и в живота, има ходове, които правиш, за да победиш, а има и такива, които правиш, защото така трябва.

— Ела с мен — примоли се Султан Валад, прекъсвайки мислите ми. — Който е злословил за теб и се е държал лошо, вече се разкайва горчиво. Този път всичко ще бъде по-добре, обещавам.

„Не можеш да даваш такива обещания, момчето ми — ми идеше да му кажа. — Никой не може.“

Но вместо това кимнах и рекох:

— Искат ми се да видят още един залез над Дамаск. Утре можем да поемем към Коня.

— Наистина ли? Благодаря ти — грейна от облекчение Султан Валад. — Нямах представа колко много означава това за баща ми.

Сетне погледнах Франсис, който чакаше търпеливо да продължим партията. След като насочих към него цялото си внимание, върху устата му се мерна закачлива усмивка.

— Зле ти се пише, приятелю — оповести той победоносно. — Мат.

кимя

Коня, май 1247 година

Блажен е този ден. Шамс от Тебриз се завърна в живота ми с тайнствен поглед в очите и отчужденост, с каквато преди не се беше държал. Изглежда преобразен. По-млад и хубав с косата, която е порасла толкова, че му влиза в очите, и със загара от дамаското слънце. Но в него има и още нещо, някаква промяна, която не мога да опиша. Очите му са си както винаги бляскави и безразсъдни, ала в тях се долавя нова искра. Подозирам, че Шамс има очите на човек, който се е нагледал на какво ли не и не иска да се бори повече.

Според мен обаче Руми се променя още по-дълбоко. Мислех, че щом Шамс се върне, той ще престане да се безпокои, ала случаят явно не е такъв. В деня, когато дервишът си дойде, Руми отиде да го посрещне с цветя пред градските стени. Но щом радостта от първите дни се попристъпи, Руми стана още по-напрегнат и затворен отпреди. Май знам причината. Веднъж вече е губил Шамс и се страхува да не го изгуби отново. Разбирам го както никой друг, защото и мен ме е страх да не изгубя Шамс.

Единственият човек, с когото споделям чувствата си, е Джевер, покойната съпруга на Руми. Е, тя не е точно човек, но аз не я наричам и, призрак. Джевер не е толкова отнесена и отчуждена, като повечето призраци, на които съм се натъквала, и откакто съм дошла в къщата, се движи като бавно течение около мен. Въпреки че двете си

говорим за какво ли не, напоследък обсъждаме само едно: Шамс.

— Руми изглежда много нещастен. Жалко, че не мога да му помогна — споделих днес с Джевер.

— Не е изключено и да можеш. Напоследък съзнанието му е заето с нещо, но засега той не го е споделил с никого — рече тайнствено Джевер.

— С какво? — любопитствах аз.

— Руми смята, че ако Шамс се ожени и се задоми, хората в града няма да са толкова настроени срещу него. Няма да го одумват толкова и Шамс няма да се види принуден да се махне отново.

Сърцето ми трепна. Шамс да се ожени ли? Но за кого?

Джевер ме погледна с крайчеца на окото и допълни:

— Руми се пита дали имаш желание да се омъжиш за дервиша.

Вцепених се. Не че мисълта за брака ми минаваше за пръв път.

Бях на петнайсет години и знаех, че съм навлязла във възраст за женитба, знаех обаче и че което от момичетата се омъжи, се променя завинаги. В очите му се появява нов поглед и то се държи по нов начин до степен и другите да се отнасят към него различно. И малко дете ще ви каже коя жена е омъжена и коя — мома.

Джевер се усмихна нежно и ме хвана за ръката. Беше забелязала, че се притеснявам от самия брак, а не от брака с Шамс.

На другия ден следобед отидох при Руми и го заварих погълнат от „Опровержение на опровержението“^[4].

— Каж ми, Кимя, с какво мога да ти бъда полезен — попита той с обич.

— Когато татко ме доведе при теб, ти му каза, че от едно момиче ще излезе по-лоша ученичка, отколкото от момче, защото момичето трябва да се омъжи и да отгледа деца, помниш ли?

— То оставаше да не помня — отвърна Руми с очи с цвят на лешник, блеснали от любопитство.

— Онзи ден си обещах да не се омъжвам никога, за да остана завинаги твоя ученичка — продължих с глас, разтреперан от бремето на онова, което смятах да кажа. — Но вероятно е възможно да се омъжа, без да се налага да напускам къщата. Например ако се омъжа за някого, който живее тук...

— Какво ми казваш, че искаш да се омъжиш за Аладин ли? — попита Руми.

— За Аладин ли? — повторих стъписана.

От къде на къде мислеше, че искам да се омъжвам за Аладин? Той ми беше като брат.

Руми явно долови изненадата ми.

— Преди известно време Аладин дойде при мен да ти иска ръката — поясни той.

Ахнах. Знаех, че не е редно едно момиче да подпитва за такива неща, но умирах от любопитство.

— И ти какво му каза, учителю?

— Казах му, че първо трябва да питам теб — отговори Руми.

— Учителю... — подхванах със заглъхващ глас. — Дошла съм да ти съобщя, че искам да се омъжа за Шамс от Тебриз.

Руми ме погледна почти невярващо.

— Сигурна ли си?

— Ще бъде добре в много отношения — потвърдих, а вътре в мен желанието да говоря още се бореше със съжалението, че съм се разприказвала излишно. — Шамс ще стане част от семейството ни и вече няма да се налага никога да си тръгва.

— Заради това ли искаш да се омъжиш за него? За да му помогнеш да остане? — полюбопитства Руми.

— Не — отговорих. — Всъщност да, но това не е всичко... вярвам, че Шамс е моя съдба.

Така се доближих възможно най-много до това да призная пред някого, че обичам Шамс от Тебриз.

Първа за сватбата научи Кера. Тя посрещна новината с вцепенено мълчание и крива усмивка, но веднага щом останахме сами в къщата, започна да ме подпитва.

— Сигурна ли си, че го искаш? Нали не го правиш, за да помогнеш на Руми? — рече тя. — Толкова си младичка! Не мислиш ли, че трябва да се омъжиш за човек, който е по-близо до твоите години?

— Шамс твърди, че в любовта всички граници са размити — отвърнах аз.

Кера въздъхна шумно.

— Де да беше толкова просто, детето ми — отбелязатя и пхна под забрадката къдрица бяла коса. — Шамс е странстващ, дервиш, непокорен човек. Мъже като него не са свикнали на семеен живот и от тях не стават добри съпрузи.

— Нищо, може и да се промени — отсякох в заключение аз. — Ще му дам толкова любов и щастие, че волю-неволю ще се промени. Ще се научи да е добър съпруг и добър баща.

Това беше краят на разговора ни. Каквото и да виждаше върху лицето ми, Кера нямаше други възражения.

Онази нощ спях като къпана, чувствах се преизпълнена с решителност, на седмото небе от щастие. И през ум не ми минаваше, че допускам най-разпространената и най-болезнена грешка, която жените правят, откакто свят светува: да си мислят лековерно, че с любовта си могат да променят мъжете, които обичат.

КЕРА

Коня, май 1247 година

Бурен вятър сякаш се опитваш да уловиш, отвориш ли дума за нещо толкова дълбоко и толкова крехко като любовта. Чувствах, че той ще нанесе щети, а няма как да го спреш. Не след дълго престанах да разпитвам Кимя — не защото бях убедена от отговорите ѝ, а защото видях в очите ѝ влюбена жена. Отказах се да оспорвам тази сватба,

приех я като едно от странните неща в живота, над които нямам власт.

Месецът на Рамазана отмина бързо и бях толкова заета, че нямах кога да мисля за това. Ейд се падна в неделя. След четири дни оженихме Кимя и Шамс.

Вечерта преди сватбата се случи нещо, което промени изцяло настроението ми. Бях сама в кухнята, седях пред поръсената с брашно дъска с точилка в ръка и точех питки за гостите. Най-неочаквано, без изобщо да се замислям, се заех да оформям една топка тесто. Изваях малка мека Майка Мария. Моята Майка Мария. С нож ѝ изрязвах дълга дреха и лице, ведро и състрадателно. Бях погълната от това и не забелязах, че зад мен стои някой.

— Какво правиш, Кера?

Сърцето ми подскочи в гърдите. Обърнах се и видях, че Шамс е застанал на вратата и ме гледа изпитателно. Мина ми през ума да скрия тестото, но вече беше късно. Шамс се приближи до тепсията и погледна фигурата.

— Това Мария ли е? — попита, а когато не му отговорих, извърна към мен грейнало лице. — Охо, красива е. Липсва ли ти Мария?

— Преди много време приех исляма. Мюсюлманка съм — отсякох.

Ала Шамс продължи да говори така, сякаш не ме беше чул:

— Вероятно се чудиш защо в исляма няма жена като Мария. Със сигурност има Айша, има и Фатима, но ти вероятно ще кажеш, че не е същото.

Притесних се, не знаех какво да отвърна.

— Искаш ли да ти разкажа една история? — попита Шамс.

И ми разправи ето какво:

„Имало едно време четирима пътници, един грък, един арабин, един перс и един турчин. Стигнали те в един малък град и решили да си купят нещо за ядене. Но понеже не разполагали с много пари, можели да изберат само едно. Всеки заявил, че предлага най-вкусното нещо на света.

Когато ги попитали какво е то, персът рекъл «angoor», гъркът — «staphalion», арабинът поискал «aneb», а турчинът настоял за «uzum». Тъй като разбирали само своя език, четиримата се скарали. От минута на минута се изпълвали с все по-голямо негодувание и огорчение, докато накрая не ги прекъснал един суфист, който минавал край тях. С парите, които четиримата били събрали, той купил чепка грозде. После я сложил в един съд и я натиснал с все сила. Накарал пътниците да изпият сока, а люспите изхвърлил, понеже важна била същността на плода, а не обвивката.“

Християните, евреите и мюсюлманите са като тези пътници. Карат се за обвивката, докато суфистът търси същността — уточни Шамс с усмивка, толкова развълнувана, че нямаше как да не се усмихна и аз. — Опитвам се да ти кажа, че няма причина Майка Мария да ти липсва, защото изобщо не се налага да се отказваш от нея. И като мюсюлманка можеш да се чувстваш привлечена от Мария.

— Аз такова... не мисля, че е редно — изпелтечих.

— Че какво нередно има! Религиите са като реки: всички се вливат в едно море. Майка Мария олицетворява състраданието, милостта, обичта и безусловната любов. Тя е личностна, но принадлежи и на всички. Нищо че си мюсюлманка, пак можеш да я обичаш и дори да наречеш дъщеря си Мария.

— Аз нямам дъщеря — напомних му.

— Ще имаш.

— Така ли мислиш?

— Не мисля, а знам.

Развълнувах се от тези думи, но не след дълго вълнението беше пометено от друго чувство: съпричастност. Двамата гледахме заедно фигурата на Майка Мария и споделяхме необичаен миг на ведрост и хармония. Шамс ми стана мил на сърцето и за пръв път, откакто беше дошъл у нас, проумях какво вижда в него Руми: човек с голямо сърце.

Въпреки това се съмнявах, че от Шамс ще излезе добър съпруг на Кимя.

[1] Тълкуване или коментар, най-често на Корана. — Б.а. ↑

[2] Законоучител. — Б.а. ↑

[3] Суфист, привърженик на т.нар. духовна нищета. — Б.а. ↑

[4] Най-значимият труд на Авероес, в който той отстоява философските възгледи на Аристотел, възприети от ислямската мисъл. — Б.а. ↑

ЕЛА

Бостън, 29 юни 2008 година

Безумно притеснена, Ела не можеше да мисли, когато стигна в хотела. Във фоайето имаше група японски туристи, всичките явно прехвърлили седемдесетте и подстригани еднакво. Тя тръгна да го прекосява, като се взираше в картините по стените, за да не ѝ се налага да гледа в очите хората наоколо. Но не мина много време, и любопитството ѝ надделя над срамежливостта. Още щом очите ѝ се плъзнаха към канапетата с масички отпред в дъното на фоайето, тя видя Азис — той я гледаше.

Беше облечен в бежова риза с копченца на яката и тъмен кадифен панталон и беше с двудневна брада, с която според Ела беше доста привлекателен. Къдравата му кестенява коса падаше чак до зелените очи и му придаваше и самоуверен, и закачлив вид. Слаб и жилиав, снажен и подвижен, Азис беше много различен от Дейвид с неговите шити по поръчка скъпи костюми. Говореше с шотландски акцент, което се стори на Ела много очарователно, усмихваше се непринудено и явно наистина беше щастлив и развълнуван, че я вижда. И Ела неволно се запита какво лошо има в това да изпие с него чаша кафе.

По-късно нямаше да може да си спомни как едната чаша кафе се е превърнала в няколко, как разговорът е станал все по-задушевен и по едно време Азис я е целунал леко по върха на пръста, точно както нямаше да може да обясни защо не е направила нищо, за да го спре. Не след дълго за нея вече нищо нямаше значение, важно бе само Азис да продължава да говори, а тя да гледа вторачено малката трапчинка отстрани на устата му и да се пита какво ли е да го целуне по нея. Беше единайсет и половина вечерта. Ела се намираше в хотел заедно с човек, за когото не знаеше нищо, ако не броим няколкото имейли и телефонни разговори и романа, който той е написал.

— Значи си тук заради списание „Смитсониън“? — попита тя.

— Всъщност съм тук заради теб — отговори Азис. — След като прочетох писмото ти, ми се прииска да дойда и да те видя.

Все още беше възможно Ела да се отклони от тази високоскоростна магистрала. До някакъв момент бе възможно да се преструва, че става въпрос просто за приятелство: имейлите, телефонните разговори, дори погледите. Е, сигурно имаше лек флирт и задявка, но нищо повече. Тя можеше да прокара вододел. Но само докато той не попита:

— Искаш ли да дойдеш с мен в стаята ми, Ела?

Дори това да беше игра, която и двамата играеха, сега вече нещата станаха сериозни. След въпроса му всичко стана прекалено истинско, сякаш някой е вдигнал плащ и истината, голата истина, която през цялото време е била там, ги е погледнала право в лицето. Ела усети как я присвива под лъжичката и лекото притеснение прераства в паника, но не отказа на Азис. Това бе най-импулсивното решение, което беше взимала през живота си, а тя имаше чувството, че някой вече го е взел вместо нея. И че не ѝ остава друго, освен да го приеме.

Стая 608 беше уютна и обзаведена в отънъци на черното, червеното, сивото и бежовото. Беше топла и просторна. Ела се опита да си спомни кога за последен път е отсядала в хотел. В съзнанието ѝ изникна едно пътуване, което преди много време бяха направили с мъжа ѝ и децата до Монреал. След това прекарваха всички отпуски и почивки в къщата си в Роуд Айланд и Ела не бе имала причина да отсяда на място, където ти сменят всеки ден хавлиените кърпи и друг ти приготвя закуската. Сега в хотелската стая имаше чувството, че е в чужда държава. И може би наистина беше така. Вече усещаше лекомислената свобода, на каквато се радваш само в град, където всички са напълно непознати.

Но още щом влезе в стаята, и отново се притесни. С какъвто и вкус да беше обзаведена тя, колкото и просторна да беше, в средата ѝ се мъдреше огромно легло. След като застана до него, Ела се почувства скована и я обзе вина. Започна да се бори с вътрешните въпроси, които не я отвеждаха никъде. Дали сега щяха да се любят. И трябваше ли да го правят? И ако го направеше, как после щеше да погледне мъжа си в очите? Но въпреки многото си забежки Дейвид изобщо не се затрудняваше да я гледа в очите, нали? И какво щеше да си помисли Азис за тялото ѝ? Ами ако не го харесаше? Дали тя не трябваше да

помисли за децата си? Дали вече спяха, или още бяха будни и въпреки късния час гледаха телевизия? Ако научиха какво се кани да направи, дали някога щяха да ѝ простят?

Доловил притесненията ѝ, Азис я хвана за ръка и я поведе към креслото в ъгъла, далеч от леглото.

— Тихо — прошепна той. — В главата ти е пренаселено. Има прекалено много гласове.

— Жалко, че не сме се срещнали по-рано — чу се да казва Ела.

— В живота няма такова нещо като рано или късно — възрази Азис. — Всичко се случва точно когато трябва.

— Наистина ли вярваш в това?

Той се усмихна и вдигна от очите си облака коса. После отвори един куфар и извади гоблена, който беше купил в Гватемала, и кутийка, в която се оказа, че има гердан с топчета от тюркоаз и червен корал и със сребърен въртящ се дервиш.

Ела му позволи да ѝ сложи гердана. Стана ѝ топло там, където Азис я докосна с пръсти по врата.

— Можеш ли да ме обичаш? — попита Ела.

— Вече те обичам — усмихна се Азис.

— Но ти дори не ме познаваш!

— Не е нужно да те познавам, за да те обичам.

Тя въздъхна.

— Това е налудничаво.

Азис се пресегна, махна шнолата, с която косата ѝ беше прихваната на кок, и тя падна върху раменете ѝ. После я отведе предпазливо при леглото. Бавно, нежно, на все по-широки кръгове я загали с длани по ходилата към глезените и оттам към корема. През цялото време устните му изричаха думи, които звучаха на Ела като таен древен шифър. Изведнъж тя разбра. Азис се молеше. Докато дланите му милваха всеки сантиметър от тялото ѝ, очите му бяха плътно затворени, а устните се молеха за нея. Това беше най-духовното нещо, което Ела бе изживявала някога. И най-сексуалното, въпреки че и двамата бяха облечени и в действията им нямаше нищо плътско.

Най-неочаквано по дланите ѝ, по лактите и раменете, по цялото ѝ тяло плъзна странна енергия. Ела бе обзета от невероятно желание и изпита чувството, че се носи по топли вълни, където можеше да направи само едно: да се остави във властта им и да се усмихва. Усети

живо присъствие около Азис, после и около себе си, сякаш върху тях се сипеха ситни капчици светлина.

Ела също затвори очи и без да се държи за нищо, се понесе по необузdana река. Нищо чудно в края ѝ да имаше водопад, но дори и да можеше да се спре, Ела не го искаше.

Усети между краката си парене, когато дланите на Азис стигнаха до корема ѝ и описаха кръг по него. Беше неуверена за тялото си, за хълбоците и бедрата си, за формата на гърдите, които след трите деца и всичките тези години съвсем не бяха свършени, но тревогата дойде и си отиде. Ела се почувства защитена, едва ли не закриляна, и изпадна в блаженство! Изведнъж си даде сметка, че може да обича този мъж. Да го обича много.

С това чувство го прегърна и го притегли, готова да стигне подалеч. Той обаче отвори рязко очи, целуна я по върха на носа и се отдръпна.

— Не ме ли искаш? — попита Ела, изумена колко плах е гласът ѝ.

— Не искам да правя нещо, от което после ще бъдеш нещастна. Доплака ѝ се, но същевременно бе на седмото небе от щастие.

Обзе я странна лекота. Беше напълно объркана, но за огромна своя изненада, за разлика от обикновено нямаше нищо против да е объркана.

В един и половина след полунощ отвори вратата на апартамента си в Бостън. Легна на коженото канапе — не искаше да спи в спалнята. Не защото знаеше, че мъжът ѝ спи там с други жени, защото тук се чувстваше по-добре, сякаш жилището — точно като хотелска стая — вече не ѝ принадлежеше и тя е само гостенка в него, докато истинското ѝ „Аз“ я чака другаде.

ШАМС

*„Бяла невесто, не плачи,
с майка, с татко се прости,
чуй птичата песен:
подир ден друго ще бъде всичко...“*

Коня, май 1247 година

Вечерта на сватбата се измъкнах на двора и поседях там, заслушан в старата анадолска песен, която се лееше заедно с много други звуци от къщата. Смях, музика, клюки. В женската стая свиреха музикантки. Стоях там, мислех и пеех, треперех и се чувствах вцепенен — и всичко това наведнъж. Върнах се към думите на песента. Защо ли по сватбите жените пееха все тъжни песни? Суфистите оприличаваха смъртта на сватба и ознаменуваха като единение с Бога деня, в който умираха. Жените също оприличаваха сватбата на смърт, макар и по съвсем други причини. И да се омъжваха щастливо, пак като вълна ги плисваше тъга. На всяка сватба се скърби за непорочната девойка, която скоро ще стане съпруга и майка.

След като сватбарите се разотидоха, се върнах в къщата и седнах на тихо място — да помисля. После отидох в стаята, където ме чакаше Кимя. Заварих я да седи на леглото в извезана със сърма бяла дреха и с коса, сплетена на множество плитки, всяка украсена с мъниста. Не виждах лицето ѝ, беше забулено с плътен червен тюл. Беше тъмно, светеше само единствената трепкаща свещ при прозореца. Огледалото върху стената беше покрито с парче кадифе, сякаш е лоша поличба младата невеста да види в първата брачна нощ отражението си. Освен леглото имаше нар и нож, така че да изядем плода и да имаме много деца — колкото са семената вътре.

Кера ми беше разказала какви са местните обичаи и ми беше напомнила, след като разбуля лицето на невестата, да ѝ подаря огърлица от жълтици. Но аз не съм имал никога през живота си жълтици, а не исках да посрещам невестата с пари, взети от друг. Затова, щом открих лицето на Кимя, единственото, което направих, бе да ѝ дам костен гребен и да я целуна леко по устните. Тя се усмихна. За миг ме досрамя и се почувствах като малко момче, което се е загубило.

— Красива си — казах.

Кимя поруменя. После обаче изправи рамене и се постара да е по-спокойна и зряла, отколкото някога ще бъде.

— Сега съм твоя жена — рече.

Сетне посочи красивия килим на пода, който беше изтъкала сама, много внимателно, за чеиз. Пъстри цветове, ярък контраст. Още щом го видях, разбрах, че всяко възелче, всяка рисунка по него са за мен. Кимя тъчеше мечтите си.

Целунах я още веднъж. От топлите ѝ устни по цялото ми тяло като вълна ме плисна желание. Кимя ухаеше на жасмин и полски цветя. Излегнах се до нея, вдишах миризмата ѝ и я докоснах по гърдите, малки и твърди. Единственото, което исках, бе да я обладая и да се изгубя в нея. Тя ми се предлагаше като розова пъпка, разтворена за дъжда.

Отдръпнах се.

— Извинявай, Кимя, но не мога да го направя.

Тя ме погледна, скована и изумена, бе забравила да диша. Разочарованието в очите ѝ беше непоносимо. Скочих на крака.

— Трябва да изляза — казах.

— Не можеш да излезеш — спря ме Кимя с глас, който сякаш не беше нейният. — Какво ще си помислят хората, ако си тръгнеш точно сега? Ще разберат, че не съм ти станала жена. И ще решат, че аз съм виновна.

— Как така си виновна ти? — прошепнах едва ли не на себе си, понеже знаех за какво намеква.

Кимя извърна очи и изпелтечи нещо, което не разбрах, сетне добави тихо:

— Ще си помислят, че не съм била девствена. И аз ще живея посрамена.

Кръвта ми кипна, задето обществото налага на членовете си такива смехотворни правила. Тези кодекси на честта бяха свързани не толкова с хармонията, сътворена от Бога, колкото с реда, отстояван от хората.

— Що за глупост. Всички да си гледат работата — възразих аз, ала знаех, че Кимя е права.

Грабнах с едно-единствено бързо движение ножа до нара. Видях как върху лицето на Кимя за миг се мярва паника, бавно изместена от изражението на човек, който е изправен пред тъжни обстоятелства и се примирява с тях. Срязвах без колебание лявата си длан. Кръвта ми закапа по чаршафа, където останаха тъмночервени петна.

— Просто им дай чаршафа. Това ще им затвори устата, а името ти ще остане чисто и неопетнено, каквото трябва да бъде.

— Много те моля, почакай! Не си отивай — проплака Кимя. Стана от леглото, но понеже не знаеше какво да прави, повтори още веднъж: — Сега съм твоя жена.

В онзи миг разбрах каква ужасна грешка съм допуснал, като съм се оженил за нея. Излязох със страшно главоболие в нощта. Човек като мен не бива изобщо да се жени. Не бях създаден да изпълнявам съпружески задължения. Виждах го ясно. Онова, което ме натъжаваше, бе цената на това познание.

Прииска ми се силно да избягам от всичко — не само от тази къща, от този брак, от този град, но и от тялото, което ми беше дадено. Но бях като закотвен тук от мисълта, че на другата сутрин ще видя Руми. Не можех да го изоставя още веднъж.

Бях хванат като в капан.

АЛАДИН

Коня, май 1247 година

Бракът на Кимя... Принуден да взема решение, за което, както знаех, след време щях да съжалявам горчиво, си замълчах и не възразих открито срещу него. Но в деня, когато беше сватбата ѝ с Шамс, се събудих с болка, каквата не бях усещал никога дотогава. Седнах в леглото и се опитах да си поема въздух като удавник, после, подразнен, че съм затънал в самосъжаление, се ударих няколко пъти по лицето. От устните ми се отскубна сподавена въздишка.

И именно покрай този звук разбрах, че вече не съм син на баща си.

Нямах си майка. Нямах баща. Нямах брат. Нямах и Кимя. Бях сам-самичък на целия свят. За една нощ се бе изпарило малкото уважение, което още изпитвах към татко. Кимя му беше като дъщеря. Мислех, че той я обича. Но както личеше, баща ми обичаше само един човек: Шамс от Тебриз. Можеше да даде Кимя за жена точно на него? Всички виждаха, че от Шамс ще стане ужасен съпруг. Колкото повече мислех, толкова повече осъзнавах, че за да му бъде сигурен Шамс, баща ми е жертвал щастието на Кимя, а заедно с нейното и моето.

През целия ден, нали бях принуден да наблюдавам приготовленията, се борех с тези мисли. Къщата беше почистена и подредена, стаята, където щеше да бъде първата брачна нощ бе напръскана с розова вода — срещу зли духове. Но те забравяха най-голямото зло! Как щяха да отпъдят Шамс?

Надвечер вече не издържах. Реших, че няма да участвам в празненство, което за мен си бе равносилно на изтезание, и се отправих към вратата.

— Чакай, Аладине! Къде отиваш? — чу се зад мен гласът на брат ми, силен и рязък.

— Ще спя у Иршадови — отвърнах, без да го поглеждам.

— Да не си полудял? Как така няма да останеш на сватбата? Ако татко научи, ще му разбиеш сърцето.

Усетих как от дъното на стомаха ми се надига гняв.

— Ами сърцата, които разбива той?

— Какви ги дрънкаш?

— Толкова ли не схващаш? Татко е уредил този брак колкото да угоди на Шамс и да е сигурен, че той няма да му избяга отново! Предложи му Кимя на сребърен поднос.

Брат ми стисна устни, явно беше обиден.

— Знам какво си мислиш, но грешиш. Смяташ, че бракът е уговорен — рече той, — а всъщност Кимя сама поиска да се омъжи за Шамс.

— Да си рече човек, че е имала избор — троснах се.

— О, Боже! Толкова ли не разбираш? — възкликна брат ми с вдигнати длани, все едно молеше Бога за помощ. — Тя е влюбена в Шамс.

— Само да си посмял да го повториш! Не е вярно — подвигнах пресипнало, сякаш се трошеше лед.

— Много те моля, братко, не допускай чувствата да ти замъгляват очите — рече Султан Валад. — Ти ревнуваш. Но дори ревността може да се използва съзидателно и да послужи за по-високи цели. Дори неверието може да е за добро. Това е едно от правилата. Правило номер трийсет и пет: „На този свят не сходятвата или обичайното, а очевидните противоположности ни тласкат напред. А всички противоположности във всемира присъстват и във всеки от нас. Ето защо вярващият трябва да се срещне с неверника вътре в себе си. А неверникът би трябвало да опознае правоверния, стаен в него. До деня, когато достигнем съвършения човек — Инсан-и-Кямил, вярата е постепенен процес, за който е нужна неговата противоположност неверието.“

Това за мен бе последната капка.

— Виж какво, гади ми се от тези петмезени брътвежи на суфистите, за какво да те слушам? За всичко си виновен ти! Трябваше да оставиш Шамс в Дамаск. Защо го доведе отново? Ако нещо се обърка, а аз съм сигурен, че ще се обърка, виновен ще бъдеш ти.

Брат ми задържа устата си отвътре с вид на човек, който е на ръба на страха. Дадох си сметка, че за пръв път в живота си се е уплашил от мен и от онова, на което съм способен. Чувството беше странно, но кой знае защо, ми носеше и утеха.

Докато вървах към Иршадови, като предпочитах да минавам по смрадливите пресечки — да не би някой да види, че плача — мислех само за едно: как Шамс и Кимя спят в едно легло. Гадеше ми се само като си представех как той смъква с груби грозни ръце булчинската й рокля и я

докосва по бялата като мляко кожа. На гърлото ми беше заседнала буца.

Знаех, че е престъпена някаква черта. Някой трябваше да предприеме нещо.

кимя

Коня, декември 1247 година

Булка и младоженец, ето какви би трябвало да сме. От сватбата минаха седем месеца. През цялото време той не е спал с мен нито веднъж като с жена. Подозирам, че колкото и да крия истината, хората я знаят. Понякога се притеснявам, че срамът личи по лицето ми. Все едно ми е написан на челото и погледнат ли ме, всички забелязват първо него. Докато разговарям на улицата със съседите, докато работя по овощните градини и се пазаря на тържището, е достатъчно хората, дори непознати, да ме погледнат, за да разберат, че уж съм женена, а още съм девствена.

Не че Шамс не влиза изобщо в стаята ми. Влиза, влиза. Ако реши да ме посети вечерта, пита предварително дали не възразявам. И всеки път аз му отговарям по един начин.

— Разбира се, че не — казвам му. — Ти си ми съпруг.

След това цял ден го чакам със затаен дъх, надявам се и се моля този път той да ме има като жена. Но когато накрая почука на вратата ми, Шамс не иска друго, освен да седим и да си говорим. Обича и да си четем заедно. Прочетохме „Дейли и Меджнун“, „Фархад и Ширин“, „Юсуф и Зулейха“, „Розата и чучулигата“, разкази за влюбени, които напук на всичко са се обичали. Колкото и силни и решителни да са главните герои, тези истории ме потискат. Сигурно защото дълбоко в себе си знам, че никога няма да вкуся любов с такива измерения.

Ако не чете, Шамс разказва за Четирийсетте правила на странстващия мистик в исляма: основни ръководни начала в религията на любовта. Веднъж, докато ми обясняваше едно правило, положи глава върху скута ми.

Затвори бавно очи и с глас, който заглъхна полека, заспа. Прокарах пръсти по дългата му коса и го целунах по челото. Сякаш мина цяла вечност, докато Шамс отвори очи. Притегли ме към себе си и ме целуна нежно. Това бе най-блаженият миг, който сме изживявали заедно. Но толкоз. И до ден-дневен тялото на Шамс е непознат за мен континент, както и моето за него.

През тези седем месеца и аз съм ходила няколко пъти в стаята му. Но тръгна ли натам неканена, сърцето ми примира от тревога, понеже никога не знам как ще ме посрещне Шамс. Невъзможно е да предскажеш в какво настроение е. Понякога е сърдечен и любвеобилен и аз забравям цялата си скръб, друг път обаче може да е изключително кисел. Веднъж ми затръшна вратата под носа и ми кресна, че искал да бъде сам. Научила съм се да не се сърдя, както съм се научила и да не го притеснявам, когато е потънал в дълбок размисъл.

След сватбата месеци наред се преструвах вероятно повече пред себе си, отколкото пред другите, че съм доволна. Насилвах се да гледам на Шамс не като на съпруг, а като на почти всичко друго: приятел, сродна душа, учител, спътник, дори син. В зависимост от деня и от настроението на Шамс си го представях като един или друг и го обличах във въображението си с различна дреха.

В началото се получаваше. Без да очаквам много, изгарях от нетърпение да си поговорим. Доставяше ми неописуемо удоволствие, че той цени мислите ми и ме насърчава да разсъждавам по-творчески. Научих от него куп работи, а с времето си дадох сметка, че и аз мога да го науча на нещо, например на радостта от семейния живот, която той не беше вкусвал никога. И досега съм убедена, че умея да го разсмивам както никой друг.

Но това не беше достатъчно. Каквото и да правех, не можех да се отърва от мисълта, че Шамс не ме обича. Не се и съмнявах, че ме харесва и ми мисли доброто. Но това бе твърде далеч от любовта. Тази мисъл бе толкова опустошителна, че ме пиеше отвътре, ядеше тялото и

душата ми. Отчуждих се от околните, и от приятели, и от съседи. Вече предпочитах да си стоя в стаята и да разговарям с мъртъвците. За разлика от живите те не съдеха никого.

Единствената ми приятелка, освен покойниците беше Пустинна роза.

Обединени от общата нужда да страним от другите, ние се сприятелихме много. Сега тя бе суфистка. Живееше уединено, беше загърбила завинаги бордея. Веднъж ѝ казах, че ѝ завиждам на смелостта и решимостта да започне живота си начисто.

Тя поклати глава и отвърна:

— Но аз не съм започнала живота си начисто. Единственото, което направих, бе да умра преди смъртта.

Днес отидох при Пустинна роза по съвсем друга причина. Смятах да запазя самообладание и да разговарям с нея спокойно, но още щом влязох, се задавих от хлипове.

— Всичко наред ли е, Кимя? — попита тя.

— Не се чувствам добре — признах си. — Май имам нужда от помощта ти.

— Ама разбира се — увери ме Пустинна роза. — С какво мога да ти помогна?

— Заради Шамс е... Той не се и доближава до мен. Най-малкото по онзи начин — изпелтечих и успях някак да завърша изречението. — Искam да стана привлекателна за него. Научи ме как.

Пустинна роза въздъхна.

— Дала съм обет, Кимя — рече и в гласа ѝ се прокрадна предпазлива нотка. — Обещала съм на Бога да остана чиста и дори да не си помислям за начините, по които една жена може да достави удоволствие на мъж.

— Но ти няма да нарушиш обета. Само ще ми помогнеш — примолех аз. — Не ти, а аз трябва да се науча как да правя щастлив Шамс.

— Той е просветен човек — каза Пустинна роза, като посниши глас сякаш от страх да не я чуят. — Мисля, че не това е начинът да го привлечеш.

— Но пак си е мъж, нали? — изтъкнах аз. — Нали всички мъже са Адамови синове и са приковани към плътта? Просветени или не, на всички ни е дадено тяло. Дори Шамс има тяло, нали така?

— Да, но...

Пустинна роза грабна броеницата и понавела замислено глава, започна да мести едно по едно зърната.

— О, много те моля — продължих да упорствам аз. — Ти си единствената на която мога да се доверя. Минаха цели седем месеца. Всяка сутрин се будя със същата тежест в гърдите, всяка вечер си лягам разплакана. Не мога повече така. Трябва някак да съблазня съпруга си.

Пустинна роза не каза нищо. Свалих шала си, сграбчих я за главата и я накарах да ме погледне. Приканих:

— Кажи ми истината. Толкова ли съм грозна?

— То се знае, че не си грозна, Кимя. Ти си красива млада жена.

— В такъв случай ми помогни. Научи ме как да стигна до сърцето на един мъж — настоях аз.

— Но докато стигнеш до сърцето на мъжа, скъпа, може да се отдалечиш много от себе си — промълви зловещо Пустинна роза.

— Нищо — отсякох. — Готова съм да стигна докъдето трябва.

ПУСТИННА РОЗА

Коня, декември 1247 година

Бликаха сълзи от очите ѝ, с подпухнало лице и гърди, които се вдигаха все по-често, тя продължи да ме моли и моли да ѝ помогна. Докато я утешавах, дълбоко в себе си знаех, че е безнадеждно, знаех, че не бива да се поддавам на молбите ѝ. Въпреки това недоумявам как така не съм усетила надвисналата трагедия. Разкъсвана от чувството за вина, се питах отново и отново как е възможно да съм била толкова лековерна и да не съм видяла какъв ужасен обрат ще приеме всичко.

Но беше изключено да я отпратя в деня, когато тя дойде разплакана да ме моли за помощ.

— Научи ме, много те моля — приканваше Кимя с ръце, свенливо отпуснати върху скута ѝ, както приляга на добре възпитано момиче, каквато беше тя.

Нямаше причина в гласа ѝ да се долавя надежда, но въпреки това той бе обнадежден.

„Какво толкова?“, помислих си със сърце, което трепна от състрадание. Така де, Кимя искаше да прелъсти не друг, не някакъв непознат, а собствения си съпруг. Имаше само една подбуда: любовта. Как това можеше да завърши с нещо непристойно? Страстите ѝ може и да бяха разгорещени, но това беше халал, нали? Халал страсти!

Дълбоко в себе си усетих капан, но щом го беше заложил Бог, не виждах нищо лошо да се хвана в него. Ето как реших да помогна на Кимя, селското момиче, чиито представи за красота се свеждаха само до къната по дланите.

Научих я как да изглежда по-привлекателна и красива. Тя беше схватлива ученичка, готова да усвоява още и още. Научих я как да лежи дълго във ваната с благовония, как да прави с дъхави мазила и масло кожата си по-мека и да си слага на лицето мляко и мед. Дадох ѝ кехлибарени мъниста, които да сплете в косата си, та главата ѝ да благоухае дълго и сладостно. Лавандула, лайкучка, розмарин, мащерка, крем, риган и зехтин — казах ѝ как да нанася всяко от тях и какви благовония да пали нощем. Сетне ѝ показах как да си избелва зъбите, да си оцветява с къна ноктите на ръцете и краката, как да очертава очите и веждите си с черен молив, как да прави устните и страните си по-червени, косата си — лъскава като свила, а гърдите си — по-стегнати и закръглени. Отидохме заедно в един магазин на пазара, който познавах прекалено добре от едно време. Там накупихме копринени рокли и долни дрехи, каквито Кимя нито беше виждала, нито бе докосвала.

После я научих как да танцува пред мъж, как да използва тялото, дадено ѝ от Бога. След половин месец тя беше готова.

Онзи ден следобед нагиздих Кимя за Шамс от Тебриз, както овчар гизди жертвено агне. Първо тя се окъпа с топла вода: изтърка със сапунисани кърпи кожата си и помаза косата си с благовония. После ѝ помогнах да се облече в дрехи, каквито жената носи само пред мъжа си, и то един-два пъти в живота. Бях избрала рокля с цвят на череша и розово наметало с гранатова позлата, така че да откроява формата на гърдите ѝ. След това насладихме по лицето ѝ много, ама много белило. С наниза перли, добавен накрая върху челото ѝ, Кимя изглеждаше толкова красива, че не можех да откъсна поглед от нея.

След като приключихме, тя вече приличаше не на неопитно свенливо девойче, а на жена, изгаряща от любов и страст. Жена, готова да направи нещо дръзко за любимия мъж и ако се налага, да си плати. Докато стоях и ѝ се любувах, си спомних стиховете за Юсуф и Зулейха в Свещения Коран.

Точно като Кимя, и Зулейха е гаснела от желание по мъж, който не е отвърщал на чувствата ѝ. Жените в града започнали да злословят за нея и тя ги поканила всичките на гощавка. И „Даде на всяка по нож, и каза /на Юсуф/: «Излез при тях!» И когато го видяха, те му се възхитиха и порязаха ръцете си, и казаха «Опазил /ни/ Аллах, това не е човек! Това не е друго, а знатен ангел!».“

Кой е могъл да вини Зулейха, задето е желала тъй силно Юсуф?

— Как изглеждам? — попита притеснена Кимя, преди да забули лицето си, за да излезе на улицата.

— Прекрасно — отвърнах. — Довечера мъжът ти не само ще те люби, ами утре ще дойде за още.

Кимя порумения толкова силно, че страните ѝ станаха алени като трендафил. Аз се засмях, а след малко чух и нейния смях, стоплил ме като слънце.

Бях искрена в отговора си и бях убедена, че Кимя ще успее да привлече Шамс така, както натежало от нектар цветете привлича пчела. Но точно преди тя да отвори вратата, погледите ни се срещнаха и аз забелязах, че в очите ѝ се е прокраднало съмнение. Изведнъж през стомаха ме преряза лошо предчувствие, че ще се случи нещо ужасно.

Но аз не спрях Кимя. А трябваше да го направя. Трябваше да се досетя какво е надвиснало. Няма да си простя, докато съм жива.

кимя

Коня, декември 1247 година

Буен, необуздан и умен, Шамс от Тебриз знае много за любовта. Но има едно, за което няма и представа: болката от несподелената любов. Вечерта, когато Пустинна роза ме нагизди, преливах от очакване и от дързост, за каквато не бях и подозирала, че притежавам. Тихото шумолене на копринената рокля върху тялото ми, уханието на парфюма, вкусът на розови листенца върху езика ми: всичко това ме притеснявахме, но и ме правеше необичайно смела. Щом се прибрах, се видях случайно върху стъклото на един прозорец. Тялото ми не беше закръглено и бяло като мляко, гърдите ми не бяха налети, както ми се искаше, но пак си помислих, че изглеждам красива.

Изчаках да се уверя, че всички в къщата са легнали да спят. После се загърнах в дълъг дебел шал и отидох на пръсти в стаята на Шамс.

— Не те очаквах, Кимя — каза той веднага щом отвори вратата.

— Трябваше да те видя — рекох и влязох, без да чакам да ме покани. — Би ли затворил вратата?

Шамс се изненада, но го направи.

След като останахме сами в стаята, трябваше да минат няколко секунди, докато набера смелост. Обърнах се с гръб към него, поех си дълбоко въздух, а после смъкнах с

едно-единствено бързо движение шала и магнах роклята. Почти на мига усетих тежестта на учудения поглед на мъжа си върху гърба ми, от врата чак до ходилата. Където и да плъзнеше очи той, чувствах топлина. Не знам дали наистина я е имало, или от вълнение си я бях измислила, но тя бързо бе изместена от студеното мълчание, възцарило се в стаята. С гърди, които от уплаха ту се надигаха, ту се снишаваха, стоях пред Шамс гола и приканваща, каквито описват хуриите в рая.

Стояхме в тягостната тишина и слушахме вятъра навън, който виеше, блъскаше яростно и стенеше из града.

— Какво си направила? — попита ледено Шамс.

Трябваше да хвърля доста усилия, докато си върна дар-словото, но успях да промълвя:

— Желая те.

Шамс от Тебриз направи полукръг около мен и застана точно отпред, като ме накара да го погледна в очите. Нозете ми се подкосиха, аз обаче устоях. Пристъпих и се притиснах до него, като се поразмърдах съвсем леко, та както ме беше научила Пустинна роза, да му предлага топлината си. Замилвах го по гърдите и зашепнах нежни любовни думи. Опивах се от миризмата му, докато плъзнах пръсти по мускулестия му гръб.

Шамс се отдръпна, сякаш беше пипнал нажежена печка.

— Мислиш си, че ме желаяш, мислиш, че е това, а всъщност искаш да излекуваш нараненото си себелюбие.

Обвих ръце около врата му и впих устни в неговите. Пъхнах език в устата му и го раздвижих, както ми бе обяснила Пустинна роза, която ми бе казала: „Мъжете, Кимя, обичат да смучат езиците на жените си. Всички.“

Устните му бяха с вкус на боровинки, сладко-кисели, и тъкмо си помислих, че ни е завъртяло шеметно удоволствие, когато Шамс ме спря и ме избута.

— Разочарован съм от теб, Кимя — рече ми. — А сега бъди така любезна да напуснеш стаята ми.

Колкото и грубо да прозвучаха думите му, по лицето му не се мярна и следа от чувство. Никакъв гняв. Нито дори леко раздразнение. Не знаех кое ме е наранило повече: резките му думи или равнодушното му лице.

Никога през живота си не се бях чувствала толкова унижена. Наведох се да взема роклята, но ръцете ми трепереха и все не успях да задържа хлъзгавия тънък плат. Затова грабнах шала и се загърнах с него. Разридана и разхлипана, полугола, избягах от стаята, по-далеч от Шамс, по-далеч от тази любов, за която вече бях разбрала, че съществува единствено във въображението ми.

Не видях Шамс никога повече. След този ден не съм излизала от стаята си. През цялото време лежах на кревата — нямах не сили, а воля да стана. Мина една седмица, после втора, след това престанах да броя дните. Тялото ми бе останало без капчица сили и полека-лека изнемощаваше все повече. Чувствах живи само дланите си. Те помнеха дланите на Шамс и топлата му кожа.

Изобщо не знаех, че смъртта има мирис. Силен като на Маринован джинджифил и начупени борови иглички, тежък и горчив, но не непременно лош. Разбрах за него едва след като той започна да се носи из стаята и да ме обгръща като гъста влажна мъгла. Взех да вдигам висока температура и да изпадам в несвяст. При мен идваха разни хора. Съседи и приятели. Кера бдеше с подпухнали очи и пепеляво лице край леглото ми. Джевер стоеше от другата страна и се усмихваше нежно, с трапчинки по бузите.

— Проклет да е този еретик — рече Сафия. — Клетото момиче, поболяло се е от разбито сърце. И всичко заради него.

Опитах се да издам звук, ала той не излезе от гърлото ми.

— Бива ли да говориш така? Той да не е Бог? — постара се да помогне Кера. — Бива ли да приписваш такава сила на един обикновен простосмъртен?

Но те не слушаха Кера, а аз не бях в състояние да убедя никого в нищо. При всички положения не след дълго осъзнах, че каквото и да кажа или да не кажа, накрая пак ще се получи същото. Който не харесваше Шамс, бе открил в болестта ми поредната причина да го мрази, а аз, колкото и да ми се искаше, не можех да не го харесвам.

Скоро изпаднах в състояние на безтегловност: всички цветове се сляха и се превърнаха в бяло, а всички звуци зазвучаха като постоянно бръмчене. Вече не различавах лицата на хората и възприемах думите само като слабо жужене някъде в далечината.

Не знам дали Шамс от Тебриз е идвал да ме види в стаята. Вероятно не. А нищо чудно и да е идвал, а жените да не са го пускали при мен. Или все пак накрая е дошъл, седнал е край леглото ми, свирил ми е с часове на ней, държал ме е за ръка и се е молил за душата ми. Искан ми се да вярвам, че е така.

Но каквото и да е станало, вече е все едно. Не му бях ядосана, не му се и сърдех. Как можех да му се сърдя, когато се носех в поток на чисто съзнание?

В Бога имаше много доброта и състрадание, обяснение за всичко. Съвършена система от любов зад всичко. Десет дни, след като отидох в стаята на Шамс, облечена в коприна и напарфюмиран тюл, десет дни, след като легнах болна, се потопих в реката на чистото небитие. Плувах из нея на воля и накрая усетих, че сигурно точно това е най-дълбокият прочит на Корана: капка в безкрайността!

И тъкмо тази течаща вода ме пренесе от живота в смъртта.

ЕЛА

Бостън, 3 юли 2008 година

Бостън никога не е бил толкова пъстър и изпълнен с живот, помисли си Ела. Дали през цялото време не е била сляпа за красотата на града? Азис прекара в Бостън пет дни. Всеки ден Ела пътуваше от Нортхемтън до Бостън, за да го види. На обяд ходеха да опитат вкусната скромна храна в Малката Италия, посещаваха Музея за изящни изкуства, разхождаха се дълго из градския парк и покрай океана, гледаха китове в аквариума и пиеха кафе след кафе в малките оживени кафенета на „Харвард Скуеър“. Не спираха да говорят по теми, толкова разнообразни като особеностите на местните кухни, различните техники за медитация, изкуството на аборигените, готическите романи, наблюдаването на прелетните птици, градинарството, как да отгледаш съвършени домати и да тълкуваш сънища, постоянно се прекъсваха и си довършваха един на друг изреченията. Ела не помнеше да е разговаряла с някого толкова много.

Когато бяха навън по улиците, внимаваха да не се докосват, но това се оказваше все по-трудно. Вълнуваха се от дребните прегрешения и Ела вече очакваше с нетърпение дланите им да се докоснат леко. Тласкана от странна смелост, за която не бе и подозирала, че носи в себе си, хващаше по ресторанти и на улицата Азис за ръка и го целуваше по устните. Не само че нямаше нищо против да я видят, но и сякаш дълбоко в себе си копнееше за това. Няколко пъти се връщаха заедно в хотела и всеки път бяха на крачка да се любят, но така и не го направиха.

Сутринта преди Азис да се качи на самолета за Амстердам, бяха в стаята му, а сложените между тях куфари сякаш им напомняха за ужасната скорошна раздяла.

— Трябва да ти кажа нещо — подхвана Ела. — Обмислям го отдавна.

Азис вдигна вежда, беше доловил внезапната промяна в тона й. После рече предпазливо:

— И аз трябва да ти кажа нещо.

— Добре тогава, ти си пръв.

— Не, ти си първа.

Все така усмихната едва-едва, Ела свали поглед и се замисли какво и как да каже. Накрая подхвана:

— Преди да пристигнеш в Бостън, една вечер отидохме с Дейвид на заведение и разговаряхме дълго. Той ме попита за теб. Явно без мое знание беше прочел имейлите ни. Ядосах се страшно, но не отрекох истината за нас — Ела вдигна очи — притесняваше се как Азис ще посрещне онова, което тя щеше да му разкрие. — Накъсо, казах на мъжа си, че обичам друг.

Отвън на улицата няколко пожарни нарушиха със сирените си обичайните звуци на града. За миг Ела се разсея, но после успя да довърши.

— Звучи налудничаво, знам, но съм го обмислила много внимателно. Искам да дойда с теб в Амстердам.

Азис отиде на прозореца и загледа суетнята и гъмжилото долу. Над една от сградите в далечината се виеше дим, плътен черен облак, увиснал във въздуха. Азис се замоли безмълвно за хората, които живеяха там. Когато заговори, сякаш се обръщаше към целия град.

— Много ми се иска да те заведа с мен в Амстердам, но не мога да ти обещавам бъдеще там.

— В смисъл? — попита разтревожена Ела.

След този въпрос Азис се върна, седна до нея, сложи ръка върху нейната и както я милваше разсеяно, каза:

— Първия път, когато ми писа, бях на много странен етап от живота си.

— Искаш да кажеш, че има друга ли?...

— Не, скъпа, няма друга — подсмихна се Азис, после усмивката му угасна. — Няма такова нещо. Навремето ти писах за трите етапа в живота си. Помниш ли? Това бяха първите три букви от думата „суфи“. Ти не ме попита за следващия етап и колкото и да опитвах така и не намерих сили да ти разкажа. За срещата си с буквата „и“. Искаш ли да чуеш за нея сега?

— Да — потвърди Ела, въпреки че се страхуваше от всичко, което можеше да опропасти този миг. — Да, искам.

Онзи юлски ден, в хотелската стая, няколко часа преди полета обратно за Амстердам, Азис разказа на Ела как през 1977 година е станал суфи и е сменил името си с надеждата да промени и своята съдба. Оттогава обикалял света като фотограф по професия и странстващ дервиш по душа. На шест континента намерил добри приятели, хора, които го смятали за част от семейството си. Не се оженил отново, но това не му попретило да осинови двама сираци от Източна Европа. Не свалял медальона във вид на слънце, който носел, за да му напомня за Шамс от Тебриз, и пътувал, четял и обучавал по примера на дервишите суфисти, при което във всичко и навсякъде се натъквал на Божии знамения.

После, преди две години, разбрал, че е болен.

Всичко започнало от една бучка под мишницата му, която той очевидно бил забелязал много късно. Оказало се, че е злокачествена меланом, неизлечим кожен рак. Лекарите казали, че нещата не изглеждат добре, но трябва да му направят изследвания, за да поставят по-точна диагноза. След седмица му съобщили лошата новина: имало разсейки и във вътрешните му органи, в белите дробове.

По онова време Азис бил на петдесет и две години. Казали му, че едва ли ще доживее до петдесет и пет.

Ела понечи да каже нещо, но думите не излязоха от устата ѝ, която беше пресъхнала. По бузите ѝ се търкулнаха две сълзи и тя побърза да ги изтрие.

Азис продължи да говори твърдо и припряно. Обясни, че така е започнал нов етап от живота му, в някои отношения по-ползотворен. Още имало места, които искал да види, и първото, което направил, било да намери начин да стигне до тях. Основал в Амстердам суфистка фондация с връзки в цял свят. Заедно с други музиканти суфисти изнасял любителски концерти в Индонезия, Пакистан и Египет, на които свирел на ней, и в Кордова, Испания, дори записал с група мистици юдеи и мюсюлмани цял албум. Върнал се в Мароко, за да посети братството, където за пръв път през живота си бил срещнал истински суфисти. Учителят Самид бил починал отдавна и Азис посвирил на гроба му, после мислил дълго върху траекторията, по която се е развивал животът му.

— След това се затворих у нас, за да напиша романа, който исках да създам отдавна, но от ленивост или липса на смелост все отлагах —

намигна Азис. — Това е едно от нещата, които исках да направя от много време. Озаглавих книгата „Сладко богохулство“ и я изпратих в една литературна агенция в Щатите, без да очаквам много, макар че в същото време бях готов за всичко. След седмица получих любопитен имейл от тайнствена жена в Бостън.

Ела не се сдържа и върху лицето ѝ грейна усмивка. Едва доловима, нежна и изпълнена с уважение, състрадание и болка.

Азис каза, че след онзи миг нищо вече не е било същото. От мъж, готвещ се да умре, той се бил превърнал в човек, който най-неочаквано се влюбва в неподходящо време. Изведнъж се разместили всички парченца в мозайката, за които той смятал, че отдавна са си легнали на мястото. Духовност, живот, семейство, смърт, вяра и любов: Азис установил, че преосмисля всичко това и не иска да умре.

Наричаше този нов, окончателен етап от живота си срещата с буквата „и“ в думата „суфи“. Уточни, че дотук този етап се е оказал много по-труден от предишните, понеже е започнал по време, когато Азис е смятал, че се е преборил с повечето, ако не с всички душевни конфликти, по време, когато е мислел, че духовно е зрял и удовлетворен.

— В суфизма се научаваш как да умреш преди смъртта. Изминал съм стъпка по стъпка всички тези етапи. После, точно когато си мислех, че съм наясно с всичко, като гръм от ясно небе се появява една жена. Пише ми, аз ѝ отговарям. След всеки имейл чакам със затаен дъх отговора ѝ. Думите стават по-ценни отвсякога. Целият свят се превръща в празен екран, който чака да напишеш нещо отгоре. Изведнъж животът, както го живея, вече не ми е достатъчен. Давам си сметка, че ме е страх от смъртта, и дълбоко в себе си съм готов да се разбунтувам срещу Бога, когото съм почитал и на когото съм се покорявал.

— Но ние имаме време... — прекъсна го Ела, след като си върна дар-словото.

— Според моите лекари ми остават година и четири месеца — възрази Азис ведро, но и твърдо. — Може и да грешат. Но може и да са прави. Няма как да знам. Разбираш ли, Ела, единственото, което съм в състояние да ти дам, е настоящият миг. Това е всичко, с което разполагам. Истината обаче е, че никой не разполага с нищо повече. Просто ни харесва да се преструваме, че имаме и друго.

Ела се взря в краката си и се наклони на една страна, сякаш щеше да падне, но в същото време се опитва да се закрепни. Разплака се.

— Недей, моля те. Исках повече от всичко да дойдеш с мен в Амстердам. Исках да ти кажа: „Хайде да обикаляме заедно света. Да видим далечни земи, да опознаем други хора и да се възхищаваме на Божието творение.“

— Ще бъде прекрасно — подсмръкна Ела като малко дете, което се е разревало и затова са му дали ярка играчка.

Лицето на Азис помръкна. Той се извърна и погледна прозореца.

— Но се страхувах да искам от теб такова нещо. Страхувах се дори да те докосна, камо ли да се любя с теб. Как можех да искам от теб да бъдеш с мен и да изоставиш семейството си, при положение че нямам бъдеще, което да ти предложи?

Ела трепна от въпроса и отвърна:

— Защо всички сме такива песимисти? Можеш да се бориш с болестта. Можеш да го направиш заради мен. Заради нас.

— Защо да се борим срещу всичко? — възкликна Азис. — Все повтаряме, че ще се борим с инфлацията, със СПИН, с рака, с корупцията, с тероризма, дори с наднорменото тегло... Толкова ли няма друг начин да се справяме с нещата?

— Аз не съм суфистка — възрази Ела припряно, с дрезгав глас, който сякаш принадлежеше на друг, по-възрастен човек.

В този миг тя си спомни куп неща: смъртта на баща си, болката от загубата на любим човек, който се е самоубил, дългите години на негодувание и на съжаление след това, всички спомени за него, всички дребни подробности и мисълта дали е щяло да бъде друго, ако тези подробности са били различни.

— Знам, че не си суфистка — усмихна се Азис. — И не се налага да бъдеш. Просто бъди Руми. Моля те само за това.

— В смисъл? — попита тя.

— Преди известно време ме попита дали аз съм Шамс, помниш ли? Каза, че съм ти приличал на него. Колкото и приятно да ми стана, не мога да бъда Шамс. Мисля, че той ме е превъзхождал много. Но ти можеш да бъдеш Руми. Ако позволиш любовта да те завладее и да те преобрази — в началото с присъствието си, после със своето отсъствие...

— Аз не съм поетеса — възрази на свой ред Ела.

— Руми също не е бил поет. Но се е превърнал в такъв.

— Толкова ли не разбираш? Аз, за Бога, съм домакиня, майка на три деца — възкликна Ела, като дишаше запъхтяно.

— Всички сме такива, каквито сме — пророни Азис. — И всички търпим промени. Това е пътуване от тук за там. Ти можеш да поемеш на него. И ако си достатъчно смела, ако аз съм достатъчно смел, можем накрая да отидем заедно в Коня. Искам да умра там.

Ела ахна.

— Стига си говорил така!

Азис я гледа известно време, после сведе очи. Върху лицето му се бе появило друго изражение, гласът му бе станал по-отчужден, сякаш той се отдалечаваше бързо като суха шумка, подмятана безмилостно от вятъра.

— Или се прибирай у дома, Ела. При децата и къщата си. Ти ще си решиш, любов моя. Каквото и да избереш, ще уважава решението ти и ще те обичам до последния си дъх.

СЮЛЕЙМАН ПИЯНИЦАТА

Коня, март 1248 година

Болка, кръв, пот и сълзи. Другите си мислят, чепияниците са ленивци, които нямат какво да правят. И през ум не им минава, че се искат много усилия от ден на ден да изпиваш все повече вино. Ние носим върху плещите си цялото бреме на света.

Уморен и кисел, бях задрямал с глава на масата и сънувах не особено приятен сън. По непознати улици ме гонеше голям черен бик, адски разлютен. Бягах от животното, нямах представа какво толкова съм направил, че да го ядосам, преобръщах сергиите и събарях стоката, навличах си гнева на всички търговци по пазара. Все така тичешком излязох на път, който се оказа задънена улица. И там се натъкнах на грамадно яйце, по-голямо и от къща. Не щеш ли, яйцето се напука и от него се излюпи най-грозното пиле, което съм виждал някога, мокро и шумно.

Опитах да се махна от улицата, но на небето изникна птица, майката на пилето, която ме загледа кръвнишки, сякаш аз съм ѝ виновен, че то е такава грозотия. Тъкмо да се спусне с насочена към мен остра човка и още по-остри нокти, и се събудих.

Отворих очи и що да видя — заспал съм на една маса при прозореца. Устата ми горчеше, все едно вътре имаше ръждиви пирони, и аз умирах от жажда, но бях капнал от умора и не можех и да се помръдна. Затова не вдигнах от масата натежала глава — изпаднах в още по-голямо вцепенение и заслушах обичайните звуци в пивницата.

Чух разгорещен спор, който ту се засилваше, ту заглъхваше като жуженето на рояк пчели. Долиташе от съседната маса, където седяха някакви мъже, и макар че ми мина през Ума да обърна глава и да видя кои са, не помръднах и мускулче. И точно тогава чух онази зловеща дума: убийство.

В началото не обърнах внимание на разговора им — реших, че е пиански брътвеж. По кръчмите ще чуеш какво ли не и с времето се научаваш да не взимаш присърце всичко, което се говори. Но в тона на мъжете имаше нещо прекалено застрашително и нахъсано, за да го отхвърля с лека ръка, затова наострих уши и заслушах. Зяпнах от изумление, след като си дадох сметка, че тези хора изобщо не си поплюват. Но стъписването ми беше още по-голямо, когато разбрах кого искат да убият: Шамс от Тебриз.

Веднага щом станаха от масата, престанах да се преструвам на заспал и скочих на крака.

— Я ела насам, Христос! Побързай! — викнах уплашен до смърт.

— Какво има пак? — дотича кръчмарят. — Защо си толкова разстроен.

Но аз не можех да му кажа. Дори на него. Изведнъж всички ми се сториха съмнителни. Ами ако и други бяха забъркани в съзаклатието срещу Шамс? Трябваше да си държа езика зад зъбите и да съм нащрек.

— А, нищо! Гладен съм, нищо повече — отвърнах. — Донеси ми, ако обичаш, малко супа. С повечекчесън. Трябва да изтрезнея!

Христос ме погледна озадачен, но нали ми беше свикнал на настроенията, не ме подпитва повече. Подир малко ми донесе паница парещ курбан с много подправки, а аз го изсърбах набързо и си опарих езика. След като изтрезнях достатъчно, хукнах по улицата да предупредя Шамс от Тебриз.

Първо го потърсих у Руми. Шамс не беше в къщата. После отидох в джамията, медресето, чайната, фурната, банята... проверих във всички дюкяни и работилници по занаятчийската улица. Надзърнах дори в шатрата на старата циганка сред развалините, да не би Шамс да е отишъл да му извади болен зъб или да развали магия. Търсих го под дърво и камък, от минута на минута се тревожих все повече. Загриза ме страх. Ами ако вече беше късно? Ами ако вече го бяха убили?

Минаха доста часове и аз не знаех къде другаде да търся Шамс, затова се върнах изтощен и умърлушен в пивницата. И само на няколко крачки от входа като по магия се сблъсках с дервиша.

— Здравей, Сюлеймане. Виждаш ми се притеснен — усмихна се той.

— О, мили Боже! Жив си! — възкликнах и се завтекох да го притисна в обятията си.

След като успя да се отскубне от прегръдката ми, Шамс ме погледна доста развеселен.

— То се знае, че съм жив! На призрак ли ти приличам?

Грейнах в усмивка, но тя помръкна бързо. Цепеше ме такава глава, че по друго време щях да изгълтам няколко бутилки, за да се напия възможно най-бързо и да заспя.

— Какво има, приятелю? Всичко наред ли е? — усъмни се Шамс.

Аз преглътнах. Ами ако не ми повярваше, след като му кажеш за заговора? Ами ако си помислеше, че бълнувам

от виното? Пък и нищо чудно наистина да бълнувах. Дори аз не бях сигурен.

— Кроят да те убият — рекох. — Нямам представа кои са. Не им видях лицата. Спях, разбираш ли... Но не ми се е присънило. По-точно, присъни ми се нещо, но не това. И не бях пиан. Е, бях се почерпил с няколко чашки, но не...

Шамс ме хвана за рамото.

— Успокой се, приятелю. Разбрах.

— Наистина ли?

— Да. А сега се връщай в пивницата и не се тревожи за мен.

— Не, не! Няма пък да ходя никъде. Ти също — възразих. — Тези хора не се шегуват. Внимавай. Не се връщай у Руми. Ще идат да те търсят първо там.

Шамс не обърна внимание на паниката ми и си замълча.

— Виж какво, дервишо, къщата ми е малка и задръстена с какво ли не. Но ако нямаш нищо против, можеш да останеш при мен колкото пожелаеш.

— Благодаря ти за загрижеността — пророни Шамс. — Но нищо не се случва, ако не е по Божията воля. Такова е едно от правилата: „Този свят се крепи върху взаимозависимости. И капка доброта не остава невъзнаградена, и пращинка зло не остава ненаказано. Не се страхувай от съзаклятията, измамите и номерата на другите. Помни, че ако някой залага капан, Бог прави същото. Той е най-големият съзаклятник. Каквото и да прави, го прави красиво.“

След тези думи Шамс ми намигна и ми махна за довиждане. Загледах как въпреки предупрежденията ми се запътва бързо по калната улица по посока къщата на Руми.

УБИЕЦЪТ

Коня, март 1248 година

Безумци! Глупаци! Казах им да не идват с мен! Обясних им, че винаги работя сам и не обичам клиентите да ми се бъркат. Но те настояха — така и така, рекоха,

дервишът имал свръхестествени способности и затова трябвало да видят с очите си, че е мъртъв.

— Добре тогава — съгласих се накрая. — Но се постарайте да не се приближавате, докато всичко не приключи.

Те склониха. Сега вече бяха трима. Двамината, които познавах от предишната среща, и един нов, от гласа му личеше, че и той е млад и напрегнат като другите. Всички бяха скрили лицата си под черни кърпи. Да си рече човек, че ме вълнува кои са!

След полунощ бях пред къщата на Руми. Прескочих дуvara и се скрих зад един храст в двора. Клиентите ме бяха уверили, че Шамс от Тебриз има навика нощем да излиза да размишлява на двора — преди или след очистването. Единственото, което трябваше да направя, бе да чакам.

Нощта беше ветровита и необичайно студена за това време на годината. Мечът, който държах, ми се струваше тежък и леден, напипвах под пръстите си двете грапави коралови мъниста, с които бе украсена ръкохватката. За всеки случай носех със себе си и малък кинжал в калъф.

Луната беше обгърната с бледосиня мъгла. Някъде в далечината избухаха и завиха нощни зверове. Усетих, че вятърът, блъскащ по дърветата, ухае сладостно на рози. Кой знае защо, се притесних от тази миризма. Още преди да дойда при къщата, не бях в най-доброто настроение. Сега обаче се чувствах още по-зле. Докато стоях там, обгърнат от тази прекалено сладникава миризма, ми идеше да зарежа всичко и начаса да се махна от това страшно място.

Но нали бях дал дума, не си тръгнах. Не знаех колко време е минало. Клепачите ми натежаха и аз неволно започнах да се прозявам. Вятърът ставаше все по-яроsten и кой знае защо, в съзнанието ми изплуваха спомени, мрачни и дразнещи, за всички, които съм убивал някога. Изненадах се, че изведнъж ме е дострашало. Обикновено не се притеснявах от спомените за миналото. Е, понякога от тях

се размислях и се затварях в себе си, дори ставах кисел, но никога не се плашех.

Изсвируках си няколко песни, за да повдигна духа си, но когато не помогна и това, вперих поглед в задната врата на къщата и прошепнах:

— Хайде, Шамс, излизай. Не ме карай да чакам дълго. Излез на двора.

Никакъв звук. Никакво движение. Нищо.

Изведнъж заваля дъжд. От мястото, където стоях, виждах климналите зидове на двора. Не след дълго вече валеше като из ведро и улиците се превърнаха в буйни реки, а аз се намокрих до кости.

— Да му се не види дано! — изругах.

Тъкмо мислех за тази нощ да се откажа, когато през трополенето на дъжда по покриви и пътища чух рязък звук. В двора имаше някого.

Беше Шамс от Тебриз. Хванал в ръка газеник, той тръгна към мен и спря само на няколко крачки от храста, където се бях спотаил.

— Хубава нощ, а? — попита.

Ахнах — едвам се сдържах да не издам объркването си. Дали с Шамс имаше още някой, или той си говореше сам? Дали знаеше, че съм тук? Беше ли изобщо възможно да е доловил присъствието ми? Главата ми пламна от всички тези въпроси.

После ми хрумна друго. Как така светилникът в ръката му продължаваше да гори на този силен вятър и проливен дъжд? Още щом това ми мина през ума, ме втресе.

Спомних си какво се мълви за Шамс. Бил толкова добър в черната магия, че било достатъчно да издърпа от дрехите ти конец и да каже някакво заклинание, за да те превърне в ревящо магаре или сляп прилеп. Макар и да не вярвах в такива бабини деветини и да нямах намерение да започна да вярвам точно сега, се разтреперих, докато стоях и гледах как пламъкът в светилника на Шамс трепка под проливния дъжд.

— Преди много години имах в Тебриз един учител — подхвана той, след като остави светилника на земята, така че вече не го виждах. — Именно той ме научи, че си има време за всичко. Това е едно от последните правила.

За какви правила говореше? Какъв беше този загадъчен език? Трябваше да реша бързо дали да изляза иззад храста сега, или да изчакам Шамс да се обърне с гръб към мен, той обаче не го правеше. Ако знаеше, че съм там, нямаше смисъл да се крия. Ако обаче не знаеше, трябваше да преценя добре кога да се покажа.

Ала точно тогава, сякаш за да се смутя още повече, забелязах, че силуетите на тримата мъже, които се бяха спотаили под една козирка при градинския зид, се размърдват неспокойно. Сигурно се питаха защо още не съм излязъл да убия дервиша.

— Това е Правило номер трийсет и седем — продължи Шамс. — „Бог е изкусен часовникар. Толкова точен е Неговият ред, че всичко по земята се случва, когато му дойде времето. Нито минута по-късно, нито минута, порано. И за всички без изключение часовникът върви вярно. За всеки има време той да обича и време да умре.“

В онзи миг разбрах, че говори на мен. Знаеше, че съм там. Знаел е още преди да излезе на двора. Сърцето ми заби като обезумяло. Испитах чувството, че целият въздух наоколо е изсмукан. Нямаше смисъл да се крия повече. Затова просто се изправих и излязох иззад храста. Дъждът спря точно толкова внезапно, както беше плиснал, и всичко потъна в тишина. Двамата с Шамс: убиецът и жертвата, стояхме един срещу друг и колкото и странни да бяха обстоятелствата, всичко изглеждаше естествено, почти мирно.

Извадих меча и замахнах с все сила. Дервишът отби удара с бързина, каквато не очаквах от човек с неговия ръст. Тъкмо да замахна още веднъж, когато най-неочаквано нещо в мрака се раздвижи и като гръм от ясно небе се появиха шестима мъже, които се нахвърлиха със сопи и копия върху дервиша. Както личеше, тримата младежи

бяха довели и приятели. Последвалата схватка беше толкова напрегната, че всички нападаха по земята, претърколиха се, пак скочиха на крака колкото да се свлекат отново и да натрошат копията на трески.

Стъписан и вбесен, стоях и ги гледах. Никога дотогава не ме бяха принуждавали да играя ролята на свидетел на убийство, за което са ми платили да извърша. Бях толкова ядосан от безочието на тримата младежи, че направо ми идеше да пусна дервиша да си ходи и да вляза в битка с тях.

Но не след дълго един от мъжете се разкрещя като попарен:

— Помощ! Помогни ни, Чакалова глава! Той ще ни убие.

Метнах светкавично меча, извадих от пояса си кинжала и се спуснах напред. Седмината повалихме дервиша на земята и аз го пронизах с бързо движение в сърцето. От устата му излезе един-единствен пресипнал вик и гласът му заглъхна. Шамс не се помръдна повече — не дишаше.

Вдигнахме с общи усилия трупа, който бе изненадващо лек, и го хвърлихме в кладенеца. Задъхани, всички отстъпихме крачка назад и зачакахме да чуем как тялото цопва във водата.

Но такъв звук така и не се чу.

— Какво става, да го вземат мътните? — попита един от мъжете. — Падна ли?

— Разбира се, че е паднал — отвърна друг. — Как може да не падне?

Бяха вцепенени от ужас. Аз също.

— Дали не се е закачил на някоя кука отстрани на стената? — предположи третият.

Беше логично. Така от плещите ни падна бремето да търсим друго обяснение, макар и да знаехме, че по кладенеца няма никакви куки.

Нямам представа колко сме чакали там — избягвахме да се поглеждаме един друг в очите. В двора духна

прохладен ветреца, от който около краката ни нападаха тънки кафяви върбови листа. Горе, високо в небето, тъмносиньото на заранта тъкмо бе започнало да става теменужено. Сигурно щяхме да стоим така и много след като се развидели, но задната врата на къщата се отвори и от нея излезе мъж. Познах го веднага. Беше Маулана.

— Къде си? — извика той силно притеснен. — Там ли си, Шамс?

Щом чухме името, и седмината си плюхме на петите. Другите шестима прескочиха градинския зид и изчезнаха в нощта. Аз поизоставах, за да потърся кинжала, и го намерих под един храст, беше целият в кал. Знаех, че не бива да се бавя и секунда, но не устоях на изкушението и погледнах назад.

И щом го направих, видях, че Руми излиза с несигурна крачка в двора и после, сякаш тласкан от предчувствие, внезапно хуква наляво, към кладенеца. Надвеси се, взря се надолу и постоя така, та очите му да свикнат със здрача в кладенеца. После се отдръпна, свлече се на колене, заудря се по гърдите и нададе ужасен писък:

— Убили са го! Убили са моя Шамс!

Оставих кинжала с кръвта на дервиша по него и след като прескочих дуvara, се затичах, както не бях тичал никога дотогава.

ЕЛА

Нортхамптън, 12 август 2008 година

Беше най-обикновен августовски ден, мек и слънчев. Ден като всички други. Ела стана рано, пригответи закуска на мъжа си и на децата, изпрати ги, когато те тръгнаха кой на работа, кой на шахматен и тенис клуб, после се върна в кухнята, отвори готварската книга и избра менюто за деня:

„Спаначена супа с пюре от сметана и гъби
Миди с майонеза и горчица
Сушени миди с маслен сос и естрагон
Градинска салата с червени боровинки
Тиквички с ориз на фурна
Сладкиш с ревен и крем ванилия“

Готви цял следобед. След като приключи, извади най-хубавия порцелан. Подреди масата, сгъна салфетките и наслага цветя. Нагласи часовника на печката на четирийсет минути, така че тиквичките с ориз да са топли и в седем часа. После пригответи крутоните, сложи на салатата оцет и повечко олио, както я обичаше Ави. Хрумна ѝ да запали свещи, но помисли малко и се отказа. Беше по-добре да остави масата така. Като съвършена картина. Недокосната. Неподвижна.

После грабна куфара, който вече беше пригответила, и излезе от къщата. Докато се отдалечаваше, повтори през шепот едно от правилата на Шамс: „Никога не е късно да се запиташ: «Готов ли съм да променя живота си? Готов ли съм да се променя отвътре?» Наистина е много жалко, ако и един-единствен ден в живота ти е същият, както предишния. Във всеки миг, с всяка нова глътка въздух трябва да се обновяваш отново и отново. Има само един начин да се родиш за нов живот: да умреш преди смъртта.“

Коня, април 1248 година

Блъскаше ме ту топлина, ту студ, през минута променях решението си как да се държа и три седмици след смъртта на Шамс най-после набрах смелост да отида да разговарям с баща си. Заварих го в библиотеката, седеше застинал като статуя от алабастр сам край огъня и по лицето му подскачаха сенки.

— Може ли да поговоря с теб, татко? — попитах.

Той ме погледна бавно и разсеяно, сякаш бе изплувал от морето на унеса, и не каза нищо.

— Знам, татко, че според теб имам пръст в смъртта на Шамс, но искам да те уверя, че...

Най-неочаквано той вдигна ръка и ме прекъсна.

— Думите пресъхнаха между нас, синко. Нямам какво да чуя от теб и да ти кажа в отговор — изрече баща ми.

— Много те моля, не приказвай така. Нека ти обясня — рекох с разтреперан глас. — Заклевам се в Бога. Не съм аз. Познавам хората, които са го извършили, но не съм аз.

— Синко — пак ме прекъсна баща ми и скръбта му беше изместена от вледеняващото спокойствие на човек, който най-после е приел ужасната истина, — твърдиш, че не си ти, но по полите на дрехата ти има кръв.

Трепнах и тутакси проверих края на дрехата си. Дали беше вярно? Дали от онази вечер по мен беше останала кръв? Погледнах пешовете, после и ръкавите, дланите и ноктите си. Всичко изглеждаше чисто. Когато вдигнах отново глава, се взрях в очите на баща си и чак тогава схванах какъв малък капан ми е заложил.

Бях се издал, като неволно бях проверил дали по дрехата ми няма кръв.

Вярно е. Наистина отидох онази вечер при тях в пивницата. Именно аз казах на убиеца, че Шамс има навика да се усамотява вечер на двора. И по-късно същата

нощ докато Шамс разговаряше под дъжда със своя убиец, бях сред шестимата, които подслушваха при градинския зид. А когато решихме да нападнем, понеже вече нямаше връщане назад и убиецът протакаше, им показах как да проникнат в двора. Но нищо повече. Ограничих се с това. Не съм участвал в побоя. Шамс беше нападнат от Байбарс, а Иршад и другите му помагаша. И когато те се уплашиха, Чакалова глава довърши започнатото.

По-късно изживях наум отново и отново случилото се толкова пъти, че вече ми е трудно да кажа кое е истина и кое — плод на въображението ми. Един-два пъти си съчинявах спомен как Шамс ни се изплъзва и изчезва в непрогледната нощ и образът бе толкова ярък, че аз бях на път да повярвам.

Уж Шамс вече го няма, а следите му са навсякъде. Танците, поезията, музиката и всички неща, за които си мислех, че ще изчезнат, след като той се махне, си останаха, сякаш бяха пуснали корен в живота ни. Баща ми стана поет. Шамс беше прав. Счупи ли се едно от гърнетата, се чупи и второто.

Татко ми винаги си е бил обичлив. Прегръщаше хора от всякаква вяра. Държеше се добре не само с мюсюлманите, но и с християните, юдеите и дори езичниците. След като Шамс се появи в живота му, кръгът от хора, които той обичаше, се разшири дотолкова, че обхвана и най-изпадналите: блудници, пияници и просяци, най-голямата паплач.

Убеден съм, че е в състояние да обикне дори убийците на Шамс.

Имаше и досега има само един човек, когото той не успя да обикне: родния си син.

СУЛТАН ВАЛАД

Коня, септември 1248 година

Блудници, просяци, пияници, сираци и крадци... Той раздава на престъпници всичкото си злато и сребро. След онази ужасна нощ баща ми вече не е същият. Всички

твърдят, че от скръб е обезумял. Попитат ли го какво прави, разказва за царя на арабите Имр ал-Каис, когото всички обичали и който бил баснословно богат и красив, но един ден най-неочаквано се отказал от съвършения си живот. Облякъл се като дервиш, раздал цялото си богатство и тръгнал да обикаля от място на място.

— Ето какво става, когато загубиш любим — обяснява баща ми. — Такава загуба заличава царското в теб и ти носи дервишкото. Сега, след като Шамс си отиде завинаги, аз също си отидох. Вече не съм книжник, не съм и проповедник. Аз съм олицетворение на нищото. Тук е моята фанаа^[1], тук вътре — моята бака^[2].

Завчера на вратата ни почука един риж търговец, изглеждаше като най-големия лъжец на земята. Каза, че познавал още от Багдад Шамс от Тебриз. После сниши съзаклятнически глас и се закле, че Шамс бил жив и бил добре, бил се укрil в един ашрам в Индия, където медитирал и само чакал да стане време да се появи отново.

Докато говореше всичко това, в гласа му нямаше и следа от почтеност. Но баща ми бе на седмото небе от щастие. Попита мъжа какво иска в замяна на чудесната новина. Без да му мигне окото, търговецът отвърна, че като малък все мечтаел да стане дервиш, но тъй като животът го бил тласнал в друга посока, му се искало да притежава поне кафтана на такъв прочут книжник като Руми. Щом чу това, баща ми извади кадифения си кафтан и му го даде ей така, без нищо.

— Но, татко, защо даде скъпия кафтан на този тип, знаеш много добре, че те излъга? — попитах веднага щом мъжът си тръгна.

И ето какво отговори баща ми:

— Смяташ, че с кафтана съм му платил скъпо и прескъпо за неговата лъжа? Но, скъпи ми синко, представи си само, ако той ми беше казал истината и Шамс наистина беше жив, аз щях да му дам живота си!

РУМИ

Коня, 31 октомври 1260 година

Болката се превръща с времето в скръб, скръбта — в мълчание, а мълчанието — в самотия, необходима и бездънна като тъмните океани. Днес се навършват шестнайсет години, откакто ние с Шамс се срещнахме пред Шекерджийския хан. Всяка година последния ден на октомври аз се усамотявам и от ден на ден тази самота ми тежи все повече. Прекарвам четирийсет дни в чим^[3] и размишлявам върху четирийсетте правила. Припомням си всяко от тях и разсъждавам върху него, но в най-скровените кътчета на съзнанието ми е само Шамс от Тебриз, който сякаш сияе.

Мислиш си, че за теб няма вече живот. Мислиш си, че светлината на душата ти е била угасена и винаги ще тънеш в мрак. Но когато си погълнат от такава непрогледна тъмнина, когато и двете ти очи са затворени за света, в сърцето ти се отваря трето око. И чак тогава осъзнаваш, че зрението ти влиза в сблъсък с вътрешното познание. Няма око, което да вижда толкова ясно и остро, както окото на любовта. След скръбта идват друго годишно време, друга долина, друго „ти“. И започваш да виждаш навред онзи, когото обичаш и за когото си смятал, че не можеш да откриеш никъде.

Виждаш го в капката вода, която пада в океана, в прилива след нарастването на Луната, в сутрешния вятър, който разнася свежото си ухание, виждаш го в символите, по които гадаем на пръст по пясъка, в мъничките късчета скала, проблясващи на слънцето, в усмивката на новородено и в туптящата си вена. Как можеш да твърдиш, че Шамс си е отишъл, при положение че той е навред и във всичко?

Дълбоко в бавните въртопи на скръбта и бляна аз съм заедно с Шамс всеки ден, всяка минута. Гърдите ми са пещера, където почива той. Точно както планината пази вътре в себе си ехото, аз нося гласа на Шамс. От книжника и проповедника, какъвто бях навремето, не е останала и прашинка. Любовта зачеркна всичко, което правех,

всичките ми навици. И ме изпълни с поезия. И макар да знам, че няма думи, които да изразят духовното ми пътешествие, аз вярвам в словото.

В най-тежките дни ми помогнаха двама души: големият ми син и един светец — златарят на име Саладин. Докато го слушах как работи в малкия си дюкян и изковава до съвършенство листовете варак, бях споходен от неописуемото вдъхновение да внеса последните уточнения в танца на въртящите се дервиши. Ритъмът, кънтящ откъм работилничката на Саладин, беше същият като пулса на всемира, като божествения ритъм, за който Шамс беше говорил и на който бе държал толкова много.

След време големият ми син се ожени за дъщерята на Саладин Фатима. Будна и любопитна, тя ми приличаше на Кимя. Обучавах я на Корана, Фатима ми стана толкова скъпа, че започнах да я наричам дясното си око, а сестра ѝ Хедия — лявото си око. Ето какво ми доказва много отдавна милата Кимя: че като ученички момичетата са точно толкова схватливи, както и момчетата, че и повече. Обучавам на сема и жени и препоръчвам на сестрите суфистки да продължат тази традиция.

Преди четири години започнах да декламирам „Маснави“. Първият стих ми хрумна един ден на зазоряване ей така, съвсем случайно, докато гледах как светлината на слънцето разрязва мрака. Оттогава стиховете се леят сякаш сами от устните ми. Не ги записвам. Затова пък Саладин записа най-старателно онези първи стихове. А синът ми направи преписи на всички. Именно благодарение на тях стиховете са се съхранили, защото, честно казано, помолят ли ме да ги повторя днес, едва ли ще успея. И в проза, и в стихове, думите идват при мен на ята, а сетне си тръгват точно толкова внезапно, като прелетни птици. Аз съм само речното корито, където те спират да починат на път за по-топли земи.

Започна ли да съчинявам стихотворение, никога не знам предварително какво ще кажа. То може да е дълго, може да е и късо. Не го обмислям. И когато

стихотворението е готово, отново замлъквам. Живея в тишина. И подписвам советите газели^[4] именно така, с Тишина, Khamush. Или с Шамс от Тебриз.

Светът се движи и се променя с бързина, над която ние, хората, нямаме власт и която не можем да проумеем. През 1258 година Багдад беше превзет от монголите. Бе разгромен градът, който се гордееше с издръжливостта и блясъка си и твърдеше, че е център на света. Същата година умря Саладин. Ние с моите дервиши устройхме голямо празненство: минахме с тъпани и свирки през града, като танцувахме и пеехме от радост, защото именно така трябва да се погребва светец.

През 1260 година беше ред на монголите да загубят. Разгромиха ги мамелюците от Египет. Който вчера бе надделял, днес бе сломен. Всеки победител е склонен да смята, че ще тържествува за вечни времена. Който загуби пък, е склонен да мисли, че отново ще го победят. Но и едните, и другите грешат по една причина: променя се всичко, освен Божието лице.

След смъртта на Саладин ученикът Хусан, който бе възмъжал и напредваше по пътя на духовността толкова бързо, че сега всички го наричаха Хусан Челеби, започна да ми помага да записвам стихотворенията. Именно той е писарят, на когото продиктувах целия „Маснави“. Скромен и великодушен е, попита ли го някой кой е и какво прави, той ще отговори, без дори да трепне:

— Аз съм смирен последовател на Шамс от Тебриз. Ето кой съм.

Малко по малко ставаш на четирийсет години, после на петдесет, на шейсет и с всяко ново десетилетие се чувстваш по-съвършен. Длъжен си да продължиш по пътя, макар че няма къде да стигнеш. Вселената се върти постоянно и неумолимо, а заедно с нея и Земята, и Луната, но всичко се движи единствено заради една тайна, заложена в нас, хората. С това познание ние, дервишите, ще продължим да танцуваме в любов и сърдечна болка, дори и никой да не разбира какво правим. Ще танцуваме и

при свадн, и в голяма война. Ще танцуваме и в обида и скръб, и в радост и въодушевление, сами и заедно с други, бавно и бързо като течението на вода. Ще танцуваме в кръвта си. Във всичко, което е било и е във всемира, има свършена хармония и тънко равновесие. Точките се менят непрекъснато и се заместват една друга, кръгът обаче си остава непокътнат. Правило номер трийсет и девет: „Частите може и да се променят, но цялото винаги си остава същото. На мястото на всеки крадец, напуснал този свят, се ражда друг. И всеки почтен човек, който умира, е заменян от нов. По този начин не само нищо не остава същото, но и нищо не се променя.“

И да умре някой суфист, някъде се ражда друг.

Нашата религия е религия на любовта. И всички ние сме свързани с верига от сърца. Ако и когато някоя от брънките се повреди, някъде се добавя друга. На мястото на всеки Шамс, който си е отишъл от този свят, ще се появи друг — в различна епоха и с различно име.

Имената се менят, идват и си отиват, но същността остава непокътната.

[1] Край, заличаване, разтваряне, унищожаване на „Аз“-а още преди смъртта. — Б.а. ↑

[2] Постоянство, което идва след заличаване на „Аз“-а, по-висш живот с Бога. — Б.а. ↑

[3] Духовна практика на покаяние и усамотение. — Б.пр. ↑

[4] Поетична форма, типична за индийската, персийската и арабската цивилизация. — Б.а. ↑

ЕЛА

Коня, 7 септември 2009 година

Близко до леглото му тя спеше на пластмасов стол, когато внезапно се събуди и се заслуша в неочаквания звук. Някой изричаше в мрака непознати думи. След малко щеше да започне нов ден. Но тя имаше чувството, че освен това ще дойде краят на нещо.

Попитайте някого, чул за пръв път призива за сутрешна молитва, и той ще ви каже същото. Че призивът е красив, наситен и тайнствен. И че в същото време в него има нещо необичайно, дори свръхестествено. Точно както в любовта.

В притихналата нощ Ела се събуди рязко именно от този звук. Примига няколко пъти в тъмното, докато не разбра, че гласът, изпълнил стаята, прониква през отворените прозорци. Трябваше да мине цяла минута, докато тя си спомни, че вече не е в Масачузетс. Това тук не беше просторната къща, където бе живяла с мъжа си и с трите си деца. Всичко тук принадлежеше на друго време, време, толкова далечно и смътно, че приличаше не на нейното минало, а на приказка.

Не, Ела не беше в Масачузетс. Намираше се в съвсем друга част на света, в болница в град Коня в Турция. И мъжът, чието дълбоко равномерно дишане тя чуваше като фон на призива за сутрешна молитва, не бе съпругът ѝ от двацет години, а любимият, заради когото един слънчев ден миналото лято тя беше напуснала Дейвид.

— Нима ще зарежеш съпруга си заради мъж без бъдеще? — бяха я питали отново и отново приятелите и съседите. — Ами децата? Нима смяташ, че ще ти простят някога?

Ето как Ела разбра, че ако за обществото има нещо по-страшно от това жена да напусне съпруга си заради друг мъж, то е тя да напусне бъдещето заради настоящето.

Включи настолната лампа и в меката кехлибарена светлина огледа стаята, сякаш за да се увери, че нищо в нея не се е променило през няколкото часа, в които бе подремнала. Това бе най-малката

болнична стая, която беше виждала някога, не че бе виждала много. Почти цялата беше запълнена от леглото. Всичко останало бе разположено спрямо него: дървен гардероб, ниска квадратна масичка, още един стол, празна ваза, поднос с хапчета в различни цветове и до него книгата, която Азис четеше от началото на пътуването: „Ние с Руми“.

Бяха пристигнали в Коня преди четири дни и в началото не се отличаваха от останалите туристи в града: разглеждаха паметниците, музеите и археологическите останки, тъпчеха се с местни ястия, снимаха всичко ново, колкото и обикновено и смешно да беше то. Нещата вървяха добре до завчера, когато бяха отишли да обядват в един ресторант и Азис се беше свлякъл на пода, а после бе откаран по спешност в най-близката болница. Оттогава Ела бдеше тук, край леглото му, чакаше, без да знае какво ще се случи, въпреки всичко се надяваше и в същото време се караше безмълвно и отчаяно с Бога, задето тъй бързо ѝ е отнел любовта, която ѝ е дал така късно в живота.

— Спиш ли, скъпи? — попита Ела.

Не искаше да го безпокои, но ѝ се щеше той да е буден. Не последва отговор, само дишането му стана за миг по-неравномерно — пропусната нота в последователността.

— Буден ли си? — рече Ела през шепот, но и повиши леко глас.

— Вече да — потвърди бавно Азис. — Какво има, не можеш да спиш ли?

— Сутрешната молитва — отговори Ела и замълча, сякаш това обясняваше всичко: влошаващото се здраве на Азис, все по-големия ѝ страх, че ще го загуби, и тази пълна лудост, любовта... всичко, вместено в тези две думи.

Азис седна с немигащи зелени очи. В мъждивата светлина на лампата, сред праните с белина бели чаршафи, красивото му лице изглеждаше натъжаващо бледо, в него обаче имаше и нещо могъщо, почти безсмъртно.

— Сутрешната молитва е особена — пророни той. — Знаеш ли, че от петте молитви, които всеки мюсюлманин трябва да отправя всеки ден, сутрешната се смята за най-свещена, но и за най-тежка?

— Защо?

— Вероятно защото ни откъсва от сънищата, а на нас това не ни харесва. Предпочитаме да продължим да спим. Затова в сутрешния

призив има думи, каквито не чуваме в другите. В него се казва: „Молитвата е по-добра от съня“.

„Но за нас двамата вероятно е по-добре да се наспим — помисли Ела. — Де да можехме да заспим заедно“. Тя мечтаеше за лек непробуден сън, вълшебен като при Спящата красавица, за сто години пълно вцепенение, при което болката да отмине.

Подир малко призивът за молитва заглъхна и ехото му се отдалечи на все по-слаби вълни. След като изчезна и последният звук, светът стана някак странно сигурен, но и непосилно тих. Ела и Азис бяха заедно от една година. Една година на любов и осъзнатост. През повечето време Азис се чувстваше достатъчно добре, за да пътува с Ела, но от половин месец здравето му се бе влошило видимо.

Ела загледа как той заспива отново с ведро, толкова скъпо лице. Обори я тревога. Тя въздъхна тежко и излезе от стаята. Мина по коридори със стени, боядисани в оттенъци на зеленото, покрай стаи, където видя пациенти, млади и стари, мъже и жени, някои явно оздравяваха, други се чувстваха все по-зле. Опита се да не обръща внимание на изпитателните погледи, но с русата коса и сините очи ѝ личеше отдалеч, че е чужденка. Никога през живота си не се беше чувствала толкова не на мястото си. Но всъщност не бе и пътувала много.

След няколко минути вече седеше при шадравана в красивата градинка на болницата. В средата му имаше статуя на малък ангел, а на дъното проблясваха няколко сребърни монети, всяка запечатала нечие тайно желание. Ела затърси из джобовете си монета, но не намери друго, освен листче с бележки и половин вафла. Погледът ѝ падна върху няколко камъчета отпред. Гладки, черни и лъскави. Тя взе едно, затвори очи и го метна в шадравана, като нашепваше желание, за което вече знаеше, че няма да се сбъдне. Камъчето се удари отстрани на шадравана, отскочи и падна точно върху скута на каменния ангел.

Ела си помисли, че ако Азис е с нея, ще го изтълкува като знамение.

Когато след половин час се върна в стаята, тя завари вътре лекар и млада забулена медицинска сестра, Азис беше завит с чаршафа презглава.

Беше издъхнал.

Погребаха го в Коня като любимия му Руми. Ела подготви всичко, като внимаваше да не пропусне и най-малката подробност, но се уповаваше и на Бога да ѝ помогне там, където не можеше да се справи. Първо уреди гроба — беше под огромна магнолия в старо мюсюлманско гробище. После намери музиканти суфисти, съгласили се да посвирят на ней, и разпрати имейли на приятелите на Азис навсякъде по света, да ги покани на погребението. За нейна радост успяха да дойдат мнозина — някои пристигнаха чак от Кейптаун, Санкт Петербург, Муршидабад и Сао Паулу. Сред тях имаше фотографии като Азис, а също учени, журналисти, писатели, танцьори, скулптори, предприемачи, селяни, домакини, дойдоха и осиновените му деца.

Погребението мина в сърдечна, радостна обстановка, на него присъстваха хора от всички вероизповедания. Те ознаменуваха смъртта му така, както знаеха, че би искал самият Азис. Децата си играеха щастливи, без надзор. Един мексикански поет раздаде rap de los muertos, а един стар приятел на Азис, шотландец, разпръсна върху всички розови листенца, които се посипаха като конфети — пъстро свидетелство, че в смъртта няма нищо, от което да се плашим. Един от местните хора, сгърбен възрастен мюсюлманин, който наблюдаваше всичко с широка усмивка и очи като свредели, заяви, че това вероятно е най-налудничавото погребение, което Коня е виждала някога след погребението на Маулана преди няколко века.

Два дни по-късно, когато най-после остана сама, Ела тръгна да се разхожда безцелно из града: гледаше семействата, които минаваха покрай нея, магазинерите, уличните търговци, които напиреха да ѝ продадат нещо, какво и да е. Хората се извъръщаха след американката, която крачеше сред тях с подпухнали от плач очи. Тя беше чужденка тук, чужденка навсякъде.

Ела се върна в хотела и преди да плати и да се отправи към летището, свали якето и облече пухкав пуловер от ангорска вълна в прасковен цвят. „Цвят, твърде мек и смирен за жена, която се опитва да не е такава“, помисли си тя. После се обади по телефона на Джанет, която единствена от трите ѝ деца я бе подкрепила в решението да последва сърцето си. Орли и Ави и досега не ѝ говореха.

— Мамо! Как си? — попита Джанет с глас, преливащ от топлота.

Ела се наведе напред в празното пространство и се усмихна на дъщеря си, сякаш тя стоеше точно отпред. После каза почти нечуто:

— Азис е мъртъв.

— О, мамо, моите съболезнования.

Настъпи кратко мълчание — и двете се чудеха какво още да кажат. Джанет наруши първа тишината:

— Сега ще си дойдеш ли, мамо?

Ела наклони замислено глава. Бе доловила във въпроса на дъщеря си още един, неизречен въпрос. Дали тя щеше да се върне в Нортхамптън, при съпруга си, и да прекрати бракоразводното дело, превърнало се в лабиринт от взаимна неприязън и обвинения? Какво щеше да прави сега? Нямаше никакви пари, нямаше и работа. Но винаги можеше да дава частни уроци по английски, да сътрудничи на някое списание и знае ли човек, някой ден да стане добър редактор на художествена литература.

Затворила за миг очи, Ела се зае да си пророкува сама с радостна убеденост и увереност какво ще ѝ донесат дните напред. Никога досега не беше оставала сама и въпреки това, колкото и да е странно, не се чувстваше самотна.

— Липсваш ми, скъпа — каза. — Брат ти и сестра ти също. Ще дойдеш ли да се видим?

— Разбира се, че ще дойда, мамо — ще дойдем всички, но какво смяташ да правиш сега? Сигурна ли си, че няма да се върнеш?

— Заминавам за Амстердам — отвърна майка ѝ. — Там има страхотни малки жилища с изглед към каналите. Ще взема под наем някое. Трябва да се науча да карам по-добре велосипед... няма да правя планове, скъпа. Ще се опитам да живея ден за ден. Ще видя какво ще ми подсказе сърцето. Така гласи едно от правилата, нали?

— Какви правила, мамо? За какво ми говориш?

Ела се приближи до прозореца и погледна небето, което във всички посоки бе изумително индигово. Въртеше се със своя си невидима скорост, разтваряше се, превръщаше се в нищо и така, подобно на кръжащ дервиш, се изправяше пред безброй възможности.

— Правило номер четирийсет — каза бавно Ела. — „Живот без любов не е живот. Не се питай към каква любов да се стремиш, духовна или материална, божествена или земна, източна или западна.

Започнеш ли да делиш нещата, възниква ново и ново делене. Любовта няма етикети, няма определения. Тя просто е това, което е. Любовта е жива вода. А влюбеният е душа от огън! Светът се върти по друг начин, когато огънят обикне водата.“

Издание:

Елиф Шафак. Любов

ИК „Егмонт България“, София, 2010

Редактор: Вихра Василева

Коректор: Танка Симеонова

ISBN: 978-954-27-0501-7

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.